

Jaarboek Grotestedenbeleid 2004

Laatste editie tweede convenantsperiode
(1 januari 2000 t/m 31 december 2004)

Productie

Afdeling Grotestedenbeleid, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

www.grotestedenbeleid.nl

info@grotestedenbeleid.nl

Onderzoek en voorbereiding Jaarboek

ECORYS Nederland BV, Rotterdam

Foto

Marcel van den Bergh / Hollandse Hoogte

Drukwerk

Directie Communicatie en Informatie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Den Haag, maart 2006

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting en conclusies	i
Overzicht figuren	7
1 Inleiding	12
1.1 Achtergrond	12
1.2 Doel van het Jaarboek	12
1.3 Betrokkenheid steden en departementen	12
1.4 Verantwoording	13
1.5 Doorgaan met beleidsleren	17
1.6 Leeswijzer	18
2 Werk, arbeid en scholing	19
2.1 Doelstelling 1: terugdringen (structurele) werkloosheid (1a) en bevorderen arbeidsplaatsen (1b)	19
2.1.1 Stedelijke ontwikkelingen	20
2.1.2 Conclusies	42
2.2 Doelstelling 3: Verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt	42
2.2.1 Stedelijke ontwikkelingen	43
2.2.2 Conclusies	50
2.3 Conclusies in samenhang	50
3 Ondernemingsklimaat en bereikbaarheid	51
3.1 Doelstelling 2: Versterking van de economische concurrentiepositie	51
3.1.1 Stedelijke ontwikkelingen	51
3.1.2 Conclusies	70
3.2 Doelstelling 6: Vergroting van de bereikbaarheid van economische activiteiten	70
3.2.1 Stedelijke ontwikkelingen	70
3.2.2 Conclusies	76
3.3 Conclusies in samenhang	76
4 Wonen, leefbaarheid en veiligheid	77
4.1 Doelstelling 4: Versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt	77
4.1.1 Stedelijke ontwikkelingen	77
4.1.2 Conclusies	96
4.2 Doelstelling 5: Verbetering van de (fysieke) leefomgeving en leefbaarheid	96
4.2.1 Stedelijke ontwikkelingen	97
4.2.2 Conclusies	105
4.3 Doelstelling 7: Versterking van de sociale infrastructuur	105

4.4	Doelstelling 8: Verbetering van de veiligheid, tevens veiligheid op scholen	108
4.4.1	Subjectieve registratie van criminaliteit	108
4.4.2	Objectieve registratie van criminaliteit	119
4.4.3	Conclusies	129
4.5	Conclusies in samenhang	130
5	Duurzaam herstel kwetsbare wijken	131
5.1	Doelstelling 9: Duurzaam herstel van de kwetsbare wijken	131
6	Verscheidenheid tussen steden	134
6.1	Inleiding	134
6.2	Werk, arbeidsmarkt en scholing	135
6.2.1	Doelstelling 1: Terugdringen (structurele) werkloosheid en bevorderen arbeidsplaatsen	135
6.2.2	Doelstelling 3: Verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt	138
6.3	Ondernemingsklimaat en bereikbaarheid	139
6.3.1	Doelstelling 2: Versterking van de economische concurrentiepositie	139
6.3.2	Doelstelling 6: Vergroting van de bereikbaarheid van economische activiteiten	139
6.4	Wonen, leefbaarheid en veiligheid	141
6.4.1	Doelstelling 4: Versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt	141
6.4.2	Doelstelling 5: Verbetering van de (fysieke) leefomgeving en leefbaarheid	141
6.4.3	Doelstelling 7: Versterking van de sociale infrastructuur	144
6.4.4	Doelstelling 8: Versterking van de veiligheid, tevens veiligheid op scholen	145
6.4.5	Doelstelling 9: Duurzaam herstel van de kwetsbare wijken	151
6.5	Totaal overzicht	151
	Bijlage 1 Overzicht Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid	154
	Bijlage 2 Overzicht indicatoren op website	155
	Bijlage 3 Tijdsbalk stedelijke ontwikkelingen	157

Voorwoord

Dit is een bijzonder Jaarboek Grotestedenbeleid. Het staat in het teken van de afsluiting van de periode 2000-2004. We kijken in dit jaarboek dan ook uitgebreid terug op de ontwikkeling van de steden in deze periode. Een tijd waarin de economie in Nederland door een diep dal is gegaan. In 2004 is de economische groei gelukkig weer toegenomen, maar net als in het vorige Jaarboek zijn ook in dit overzicht de gevolgen van de economische recessie nog merkbaar.

Het Jaarboek laat zien dat de ontwikkeling van de steden voor sommige onderwerpen verschilt van de landelijke situatie. Zo is het aandeel langdurig werklozen in de 30 steden van het Grotestedenbeleid gedaald en is de stijging van de werkgelegenheid in steden groter dan landelijk. Voor mij geeft dat aan dat specifiek stedelijk beleid zinvol en ook nodig is.

De woningmarkt vertoont positieve ontwikkelingen: er zijn meer koopwoningen en de inkomenspositie van de huishoudens is verbeterd. Steden zijn dus aantrekkelijker geworden voor bewoners. Dat blijkt ook uit de bevolkingsonderzoeken van de steden: de rapportcijfers die mensen geven voor hun woonomgeving zijn gestegen. De onveiligheidsgevoelens zijn nauwelijks veranderd, maar het aantal mensen dat slachtoffer is geworden van criminaliteit is gedaald.

Het Jaarboek laat de grote verschillen tussen de GSB-steden zien. Ook biedt het Jaarboek inzicht in de ontwikkelingen op wijkniveau. Op een aantal gebieden zijn de zogenaamde aandachtswijken het beter gaan doen dan de andere wijken in de stad, wat blijkt uit de gestegen huizenprijzen en het dalend aantal bijstandsuitkeringen. Tegelijkertijd zijn er meer mensen uit etnische minderheidsgroepen gaan wonen en is de werkloosheid hoger geworden in deze wijken. Deze hardnekkige achterstandspositie laat zien dat Grotestedenbeleid een zaak van lange adem is.

Dit is het laatste Jaarboek Grotestedenbeleid. In de huidige convenantperiode 2005-2009 hanteren we een andere systematiek. In de derde GSB-periode zullen we nu ook gegevens over de prestatieafspraken verzamelen. Volgend jaar zal daarom een andere monitor verschijnen.

Ik beveel u dit Jaarboek Grotestedenbeleid 2004 van harte aan en wijs u op de website www.grotestedenbeleid.nl, die een nog grotere schat aan gegevens bevat.

Alexander Pechtold
Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties

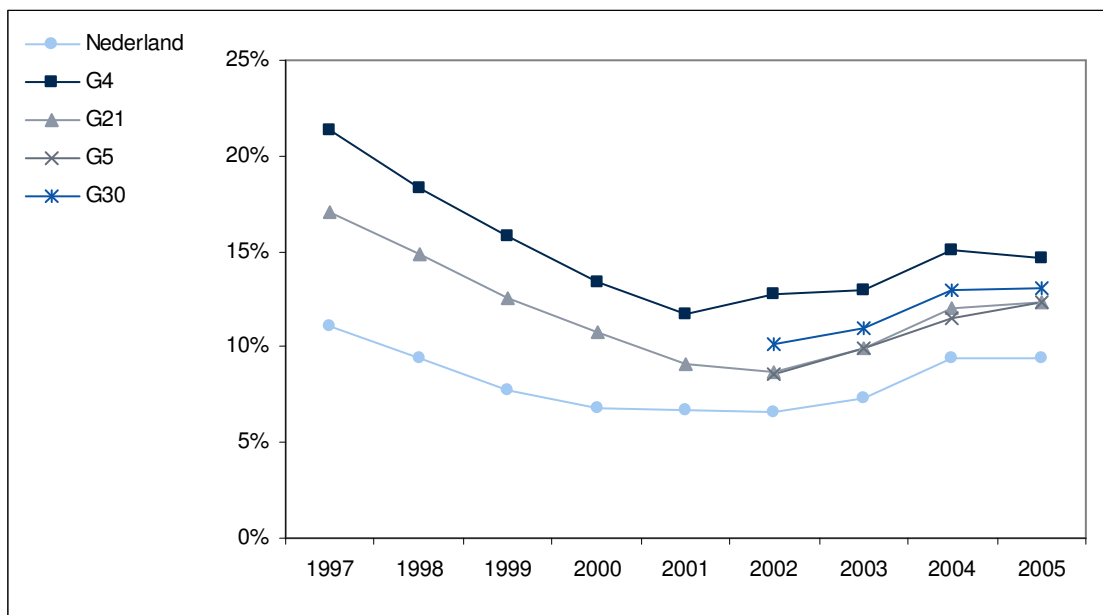
Samenvatting en conclusies

De tweede periode van het Grotestedenbeleid (2000 tot en met 2004) waarover Rijk en steden convenanten hebben gesloten is tot een einde gekomen. In dit laatste Jaarboek geven we een overzicht van de ontwikkelingen in deze periode en brengen de voortgang op het behalen van de doelstellingen in kaart.

Ontwikkeling in steden volgt conjunctuur; hoge werkloosheid onder jeugd en allochtonen

De neergaande economische conjunctuur heeft de ontwikkeling van werkloosheid en werkgelegenheid in de tweede GSB-periode sterk beïnvloed. De stagnerende Nederlandse economie laat zijn sporen ook in de steden na, met name na 2002. Na een jarenlange daling nam de werkloosheid immers weer toe (figuur s.1). Inmiddels is landelijk weer sprake van een lichte daling, maar dat is in de stedelijke cijfers tot en met januari 2005 nog niet terug te zien.

Figuur s.1   Ontwikkeling werkloosheid, 1 januari 1997-2005 (aandeel NWW in beroepsbevolking)

Bron: CWI, CBS

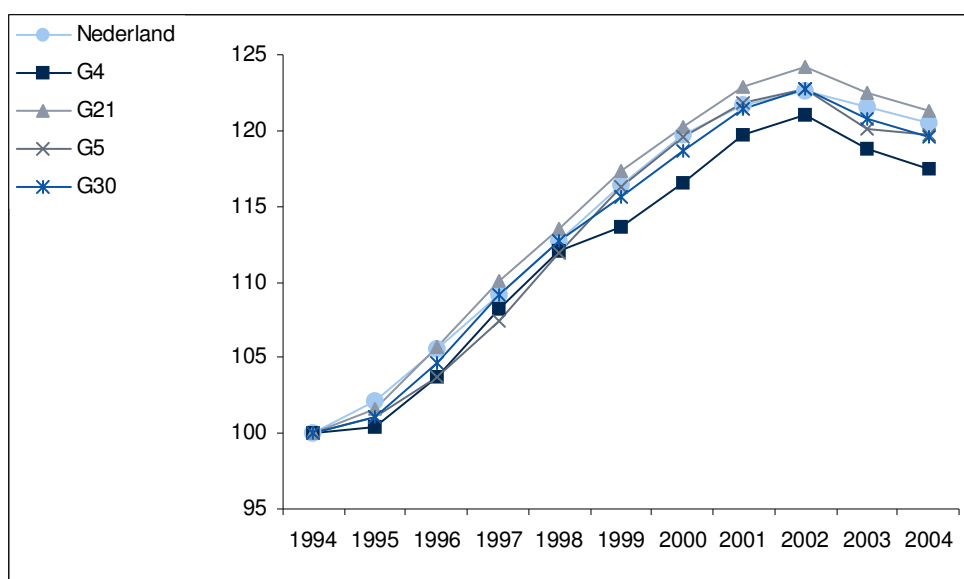
Bepaalde bevolkingsgroepen in de steden ondervinden meer gevolgen van de negatieve conjunctuur dan anderen. Zo geven de toenemende jeugdwerkloosheid en de groei van het aandeel (jonge) werklozen met maximaal een VMBO-diploma reden tot zorg. In de steden slaat deze ontwikkeling krachtiger toe dan in Nederland als geheel. Niet alleen de jeugdwerkloosheid is hoog. De grote steden kennen ook een zeer hoog en eveneens groeiend aandeel allochtone werklozen.

In vergelijking met de ontwikkeling van het aantal werklozen, vertoont de ontwikkeling van het aantal bijstandsgerechtigden weinig schommelingen. Het is minder gevoelig voor veranderingen in de conjunctuur.

De werkgelegenheid is de afgelopen jaren in de steden gekrompen (figuur s.2). In de steden nam de werkgelegenheid nog wel toe bij de overheid, de zorg en de horeca, maar het bedrijfsleven heeft het de laatste jaren moeilijk. Zo krimpt de werkgelegenheid in belangrijke stedelijke economische activiteiten als handel, vervoer en communicatie en de zakelijke dienstverlening.

De steden blijven desondanks een belangrijke motor van economische dynamiek: de groei van het aantal bedrijfsvestigingen is in de steden groter dan landelijk en ook het aantal startende bedrijven groeit nog terwijl dit landelijk daalt.

Figuur s.2 Ontwikkeling aantal banen van werknemers, 1994 tot en met 2004 (1994=100)

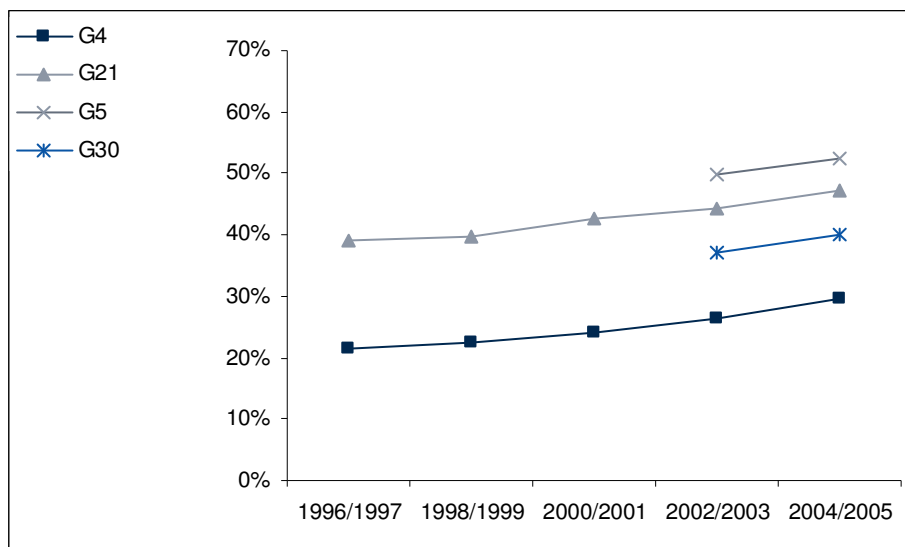

Bron: CBS

Woningmarktpositie van de steden is verbeterd

De woningmarktindicatoren laten in de steden positieve ontwikkelingen zien. De inkomenspositie van huishoudens in de grote steden is licht verbeterd, het aandeel koopwoningen is toegenomen (figuur s.3), de woningprijzen zijn sneller gestegen dan in de rest van Nederland, er zijn meer woningen gesloopt en het vertreksaldo van bewoners daalt. Het enige minpunt is dat de totale woningproductie stagneert, maar dat is ook een landelijke ontwikkeling.

Figuur s.3 Aandeel koopwoningen in de woningvoorraad 1996-2005

Bron: Gemeenten

Fysieke en sociale leefbaarheid hoger gewaardeerd

De waardering voor de (fysieke) leefbaarheid in de steden is de afgelopen jaren gestegen. Dit blijkt duidelijk uit een hoger rapportcijfer voor de woonomgeving en een grotere tevredenheid over de groenvoorzieningen in de G30. Een lagere score voor de perceptie van verloedering past eveneens in dit beeld. Niet alleen de fysieke, ook de sociale kwaliteit van de leefomgeving krijgt een hogere waardering. Het gevoel van overlast is nog wel toegenomen.

Onveiligheidsgevoelens wisselend beoordeeld

De subjectieve veiligheidsbeleving is nauwelijks veranderd in de steden. Tegenover een lichte daling bij het gevoel van dreiging en bij de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt staat een geringe toename van algemene onveiligheidsgevoelens. In de tussenliggende periode is er echter veel gebeurd. Door terreur en moordaanslagen nemen de onveiligheidsgevoelens tussen 2000 en 2003 sterk toe. Daarna is weer sprake van een daling naar het oorspronkelijke niveau. De Politiemonitor Bevolking laat zien dat landelijk de algemene onveiligheidsgevoelens en de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt zijn afgenomen. Dit beeld wordt eveneens bevestigd door de ontwikkeling in de wijken met veel veiligheidsproblemen, de zogenoemde meetwijken veiligheid¹, waar sinds 2003 sprake is van een substantiële daling van het percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt.

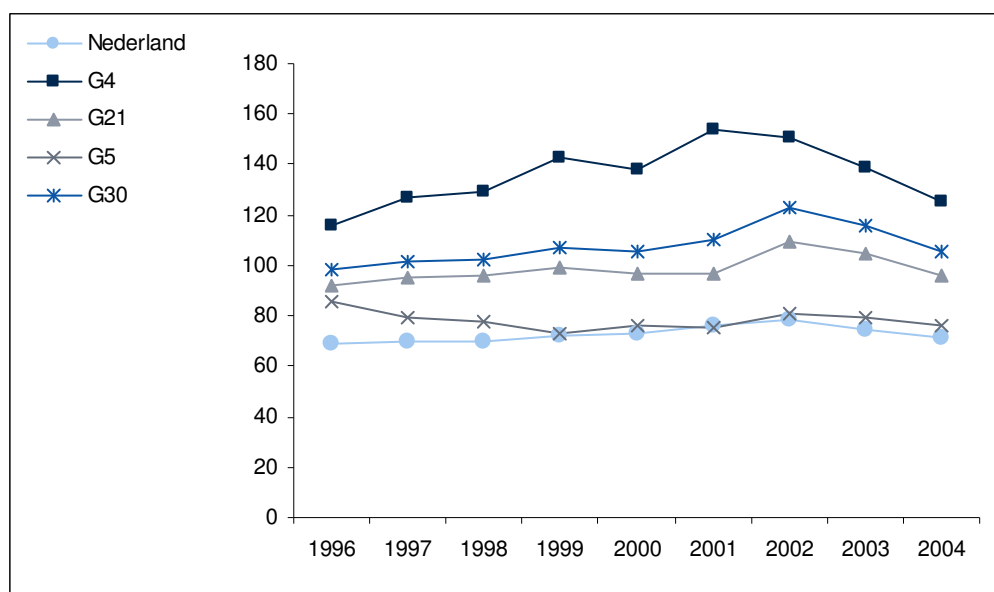
Slachtofferschap en geregistreeerde criminaliteit verbeterd

Minder mensen werden slachtoffer van vermogensdelicten, geweld en vernieling, vooral bij de geweldsdelicten. Dit komt overeen met het landelijk beeld uit de Politiemonitor Bevolking. Een afname van het slachtofferschap is ook in de registraties van criminaliteit zichtbaar. Het totale aantal processen-verbaal per 1000 inwoners is de laatste jaren in de

¹ Ministeries van BZK en Justitie, Jaarrapportage Veiligheid 2005, hoofdstuk 6 Veiligheid in 50 probleemwijken, blz. 60.

G30 gedaald (zie figuur s.4). Ook het aandeel schuldigverklaringen per 1000 inwoners neemt na een aanvankelijke stijging weer enigszins af.

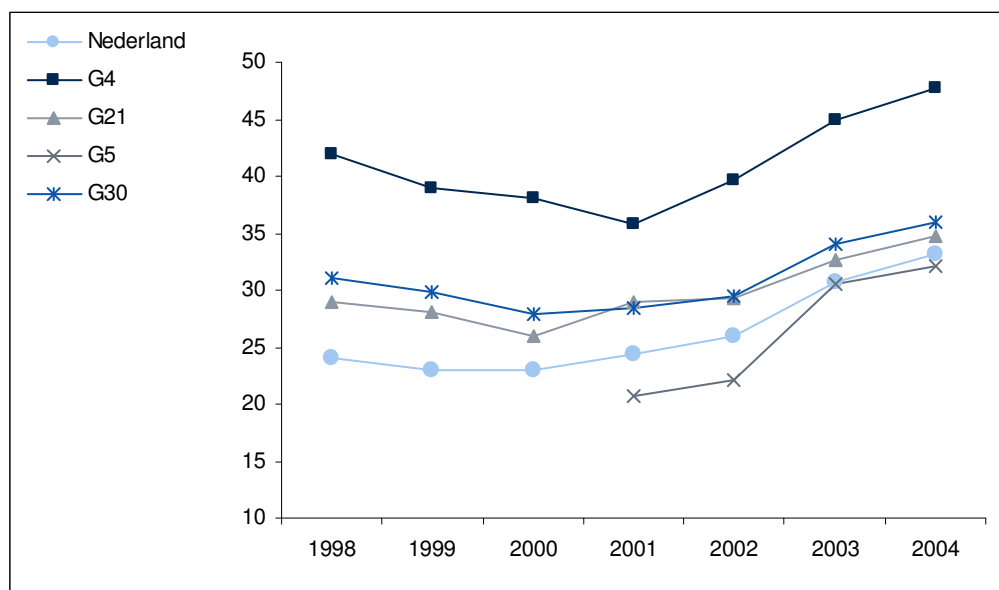
Figuur s.4 Aantal processen-verbaal wegens misdrijven per 1.000 inwoners, 1996-2004

Bron: CBS, Politiestatistiek

Wel is er nog sprake van een toename van het aantal jeugdige verdachten in de G30 (zie figuur s.5). Samen met de hoge jeugdwerkloosheid blijft dit in de steden een belangrijk aandachtspunt.

Figuur s.5 Aantal verdachten van 12 t/m 24 jaar naar woon- of verblijfplaats per 1.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep, 1998-2004

Noot: Berekeningen op basis van inwoneraantallen in de categorie 12 t/m 24 jaar (CBS).

Bron: KLPD HKS

Duurzaam herstel kwetsbare wijken nog niet bereikt

Voor het duurzame herstel van kwetsbare wijken is gekeken naar de ontwikkeling in de zogenoemde gemeentelijke aandachtswijken van de etnische samenstelling, de werkloosheid, de langdurige bijstand, de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt en de prijzen van bestaande koopwoningen.

De etnische samenstelling van de aandachtswijken heeft zich in de meeste steden niet verbeterd. Er is in toenemende mate sprake van concentratie van etnische minderheden in de aandachtswijken. Ook de werkloosheidssituatie is in het merendeel van de stedelijke aandachtswijken verder verslechterd. Aandachtswijken blijken bij een laagconjunctuur extra kwetsbaar te zijn. Een lichtpunt is waarneembaar bij het dalende aantal en aandeel langdurig bijstandsgerechtigden. De door bewoners ervaren onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt laat een wisselend beeld zien: in veel gevallen verslechterd, maar soms ook verbeterd. De prijzen van bestaande koopwoningen zijn in de stedelijke aandachtswijken gestegen en in bijna alle gevallen sneller dan het stedelijke gemiddelde.

Verscheidenheid tussen steden

Ten slotte blijkt uit dit jaarboek weer hoe verschillend steden zijn. Om de verscheidenheid tussen steden tot uitdrukking te brengen is per doelstelling (op basis van een 21-tal indicatoren) van het Grotestedenbeleid nagegaan hoe de steden kunnen worden gekarakteriseerd in vergelijking met het gemiddelde van de G30. Zijn de onderscheiden steden (relatief) achterblijvers, inlopers, terugvallers of uitlopers? Per doelstelling kan per indicator een profilering worden geschetst door de stand van de steden te bepalen aan het begin van de tweede periode GSB ten opzichte van het gemiddelde van de G30.

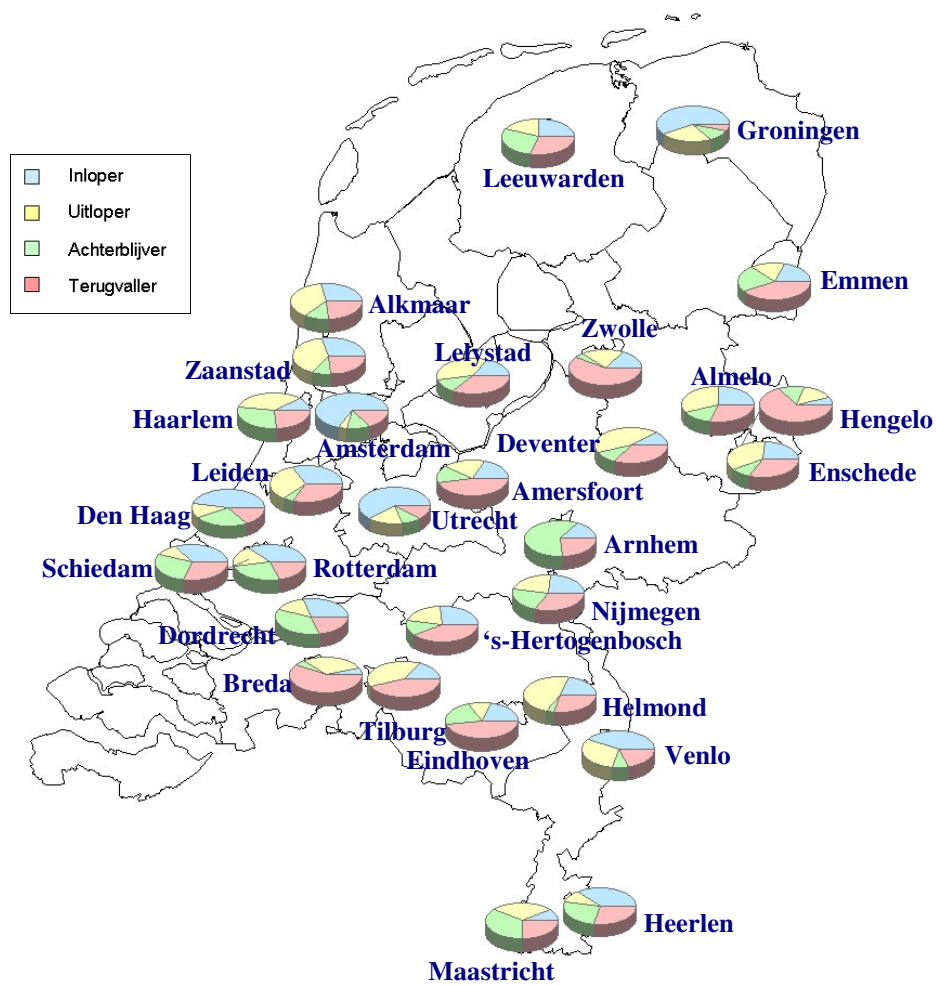
Daarnaast wordt het profiel van de steden op een bepaalde indicator bepaald door hun ontwikkeling in de tweede GSB-periode te vergelijken met hun gezamenlijke gemiddelde ontwikkeling. In figuur s.6 wordt met behulp van cirkeldiagrammen per stad hoe de profilering inloper, uitloper, achterblijver en terugvaller is verdeeld over het totaal aantal indicatoren.

Amsterdam, Utrecht en Groningen zijn steden die op het merendeel van de indicatoren zijn ingelopen ten opzichte van het G30-gemiddelde, maar ook Den Haag, Venlo, Rotterdam en Heerlen scoren op een groot aantal indicatoren als inloper. Amsterdam verbetert zich, behalve op het thema veiligheid, vrijwel over de hele linie van het GSB (ondernemersklimaat en bereikbaarheid, wonen en leefbaarheid, werk, arbeidsmarkt en scholing). Den Haag en Utrecht maken vooral een inhaalslag bij de thema's ondernemersklimaat en bereikbaarheid, wonen en leefbaarheid. Groningen en Utrecht lopen in op het thema veiligheid. Venlo, Rotterdam en Heerlen zijn weliswaar ingelopen op een relatief groot aantal indicatoren, er is echter geen eenduidig beeld per thema te geven.

Opvallende uitlopers op een groot aantal indicatoren zijn Helmond, Deventer, Haarlem en Tilburg. Helmond scoort goed op de themacombinaties ondernemingsklimaat en bereikbaarheid, evenals wonen en leefbaarheid. Deventer loopt vooral uit op het thema veiligheid. Haarlem scoort wisselend op de verschillende themacombinaties en in Tilburg heeft vooral het thema werk, arbeidsmarkt en scholing een gunstige ontwikkeling doorgemaakt.

Naast opvallende uitlopers en inlopers, laat de figuur ook een aantal opvallende terugvallers en achterblijvers zien op een aantal indicatoren. Hengelo, Breda, Zwolle, Eindhoven, Emmen, 's-Hertogenbosch en Amersfoort vallen op door terugval op de themacombinaties werk, arbeidsmarkt en scholing, alsmede wonen, leefbaarheid en veiligheid. Tilburg valt vooral op door terugval bij de themacombinaties ondernemingsklimaat en bereikbaarheid en wonen. Tot slot is Arnhem een achterblijver op de thema's werk, arbeidsmarkt, scholing en veiligheid.

Figuur s.6 Overzicht scores steden

Overzicht figuren

Figuur 1.1	Analysekader Jaarboek Grotestedenbeleid	14
Figuur 1.2	Indicatorenset Jaarboek Grotestedenbeleid 2004	14
Figuur 2.1	Ontwikkeling aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking (1997-2005, per 1 januari van het betreffende jaar)	21
Figuur 2.2	Aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking, per stad (1 januari 2002 en 2005)	22
Figuur 2.3	Aandeel langdurig werklozen (langer dan een jaar) in totaal aantal NWW-ers (1997-2005)	23
Figuur 2.4	Aandeel langdurig werklozen (langer dan 3 jaar) in totaal aantal NWW-ers (1997-2005)	23
Figuur 2.5	Ontwikkeling aantal werklozen naar duur in G30 totaal	24
Figuur 2.6	Aandeel langdurig werklozen (langer dan 1 jaar) in totaal aantal NWW-ers, per stad (1 januari 2002 en 2005)	26
Figuur 2.7	Aandeel langdurig werklozen (langer dan 3 jaar) in totaal aantal NWW-ers, per stad (1 januari 2002 en 2005)	28
Figuur 2.8	Aandeel NWW-ers in de totale beroepsbevolking en aandeel allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking (stand per 1 januari 2002)	29
Figuur 2.9	Aandeel NWW-ers in de totale beroepsbevolking en aandeel allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking (stand per 1 januari 2005)	30
Figuur 2.10	Aandeel allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking, per stad (1 januari 2002 en 2005)	31
Figuur 2.11	Bruto-participatiegraad, per stad (2000 en 2004)	33
Figuur 2.12	Ontwikkeling aandeel WW-gerechtigden in de potentiële beroepsbevolking (1997-2004)	34
Figuur 2.13	Aandeel bijstandsgerechtigden als percentage van de potentiële beroepsbevolking (1995-2005)	35
Figuur 2.14	Aandeel langdurig bijstandsgerechtigden (> drie jaar) in de potentiële beroepsbevolking, per stad (1 januari 2002 en 2005)	37
Figuur 2.15	Ontwikkeling aandeel arbeidsongeschikten in de potentiële beroepsbevolking (1997-2004, per 1 januari van het betreffende jaar)	38
Figuur 2.16	Indexcijfer aantal WAO-ers (2002=100)	39
Figuur 2.17	Ontwikkeling aantal banen van werknemers, 1994 tot en met 2004 (1994=100)	39
Figuur 2.18	Ontwikkeling aantal banen van werknemers in steden, jaarlijkse gemiddelde groei 2000 tot en met 2004 en groei 2003 - 2004	41
Figuur 2.19	Aandeel NWW-ers met maximaal VMBO-vooropleiding in totaal aantal NWW-ers (1 januari 2002 en 2005)	43
Figuur 2.20	Aandeel NWW-ers met maximaal VMBO-vooropleiding in totaal aantal NWW-ers, per stad (1 januari 2002 en 2005)	45
Figuur 2.21	Aandeel 16-25 jarige NWW-ers in de beroepsbevolking jonger dan 25 jaar (1 januari 2002 en 2005)	46
Figuur 2.22	Aandeel 16-25 jarige NWW-ers in de beroepsbevolking jonger dan 25 jaar, per stad (1 januari 2002 en 2005)	47

Figuur 2.23	Aandeel jonge NWW-ers met maximaal een opleiding op vmbo-niveau in aantal NWW-ers jonger dan 23 jaar (1 januari 2003 en 1 januari 2005)	49
Figuur 3.1	Banen van werknemers, sectorstructuur in 2000 en 2004 (in percentages)	52
Figuur 3.2	Jaarlijks gemiddelde groei sectoren (2000 tot en met 2004)	53
Figuur 3.3	Jaarlijks gemiddelde groei commerciële dienstverlening (2000 tot en met 2004)	54
Figuur 3.4	Groei binnen de sector commerciële dienstverlening 2002-2003	55
Figuur 3.5	Groei in het aantal vestigingen 1997-2005	55
Figuur 3.6	Jaarlijks gemiddelde groei in aantal vestigingen (2000 tot en met 2004) en groei 2004	57
Figuur 3.7	Waardering ondernemingsklimaat als geheel in G4, G21, G5 en G30, 1999, 2002 en 2005	58
Figuur 3.8	Waardering ondernemingsklimaat als geheel per stad, 1999, 2002 en 2005	59
Figuur 3.9	Ontwikkeling startende ondernemingen (met één of meer werkzame personen) 1994-2004 (1994 = 100)	60
Figuur 3.10	Jaarlijks gemiddelde groei van het aantal starters per stad, 2000-2004 en groei 2003-2004	61
Figuur 3.11	Aandeel starters in het totaal aantal vestigingen, 2000 en 2004	62
Figuur 3.12	Aandeel starters in totaal aantal vestigingen per stad, 2000 en 2004 (in procent)	63
Figuur 3.13	Aandeel starters in zakelijke dienstverlening, 1999, 2002-2004	64
Figuur 3.14	Aandeel starters in de zakelijke dienstverlening op het totaal aantal starters, per stad, 1999 en 2004 (in procent)	65
Figuur 3.15	Waardering startersbeleid door ondernemers	66
Figuur 3.16	Waardering startersbeleid door ondernemers per stad	67
Figuur 3.17	Aandeel verplaatste bedrijven binnen en aandeel vertrokken bedrijven uit een gemeente op het totaal aantal verhuisde bedrijven, per stad (2003 en 2004)	68
Figuur 3.18	Aantal ingekomen en vertrokken bedrijven per 1.000 vestigingen en het saldo daarvan, per stad (2004)	69
Figuur 3.19	Ontwikkeling filezwaarte richting centrum steden, 1999-2004	71
Figuur 3.20	G30-steden met de hoogste filezwaarte richting centrum steden, per stad, 2000-2004	72
Figuur 3.21	Objectieve bereikbaarheid in reisduur per auto in de spits, 2000 en 2004 (stedelijk gebied, 10km)	73
Figuur 3.22	Waardering bereikbaarheid per auto door ondernemers	74
Figuur 3.23	Waardering bereikbaarheid per auto per stad door ondernemers, 1999, 2002 en 2005	75
Figuur 4.1	Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen 1998-2002	78
Figuur 4.2	Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen per stad, 2000 en 2002	79
Figuur 4.3	Aandeel koopwoningen in de woningvoorraad 1996-2005	80
Figuur 4.4	Aandeel koopwoningen in de woningvoorraad per stad	81
Figuur 4.5	Gemiddelde woningprijs 1997-2004	82

Figuur 4.6	Gemiddelde woningprijs per stad 2000 en 2004	84
Figuur 4.7	Woningprijsverschillen (in %) tussen de steden en hun regio's, 2000 en 2004	85
Figuur 4.8	Saldo vestiging en vertrek per 10.000 inwoners (totaal binnenlandse en buitenlandse migratie)	86
Figuur 4.9	Binnenlandse en buitenlandse migratiesaldi per 10.000 inwoners, gemiddeld per jaar 2000-2004	87
Figuur 4.10	Binnen- en buitenlandse migratiesaldi per 10.000 inwoners	88
Figuur 4.11	Migratiesaldo per 10.000 inwoners, naar leeftijd, gemiddeld per jaar, 2000-2003	90
Figuur 4.12	Migratiesaldi per 10.000 inwoners, naar huishoudenssamenstelling, gemiddeld per jaar, 2000-2003	91
Figuur 4.13	Gereedgekomen woningen per 10.000 woningen in de woningvoorraad	92
Figuur 4.14	Gereedgekomen woningen per 10.000 woningen in de woningvoorraad, jaarlijks gemiddelde	93
Figuur 4.15	Onttrokken woningen per 10.000 van de woningvoorraad	94
Figuur 4.16	Onttrokken woningen per 10.000 woningen in de woningvoorraad, per stad	95
Figuur 4.17	Rapportcijfer woonomgeving, per stad, GSB II-periode	98
Figuur 4.18	Aandeel inwoners dat tevreden is over groen in de buurt, per stad, GSB II-periode	100
Figuur 4.19	Perceptie verloedering, per stad, GSB II-periode	102
Figuur 4.20	Perceptie buurtprobleem overlast, GSB II-periode	104
Figuur 4.21	Waardering sociale kwaliteit van de woonomgeving, per stad, GSB II-periode	107
Figuur 4.22	Perceptie van dreiging in de buurt, per stad, GSB II-periode	109
Figuur 4.23	Aandeel van de bevolking dat zich wel eens in het algemeen onveilig voelt, per stad, GSB II-periode	111
Figuur 4.24	Aandeel van de bevolking dat zich wel eens in de eigen buurt onveilig voelt, per stad, GSB II-periode	112
Figuur 4.25	Percentage slachtoffers van vermogensdelicten, GSB II-periode	114
Figuur 4.26	Percentage slachtoffers van geweldsdelicten, GSB II-periode	116
Figuur 4.27	Percentage slachtoffers van vernielingen en verstoring van de openbare orde, GSB II-periode	118
Figuur 4.28	Aantal processen-verbaal wegens misdrijven per 1.000 inwoners, 1996-2004	119
Figuur 4.29	Aantal processen-verbaal wegens geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners, 2000-2004	120
Figuur 4.30	Aantal processen-verbaal wegens vermogensmisdrijven per 1.000 inwoners, 2000-2004	120
Figuur 4.31	Aantal processen-verbaal wegens misdrijven tegen de openbare orde en vernielingen per 1.000 inwoners, 2000-2004	121
Figuur 4.32	Toe- of afname aantal processen-verbaal wegens misdrijven per 1.000 inwoners, per stad, in de periode 2000-2004, in procent	122
Figuur 4.33	Totaal aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens geweldsdelicten, vermogensdelicten en vernieling en misdrijven tegen de openbare orde, 1997-2004	123

Figuur 4.34	Totaal aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens geweldsdelicten, 1997-2004	124
Figuur 4.35	Aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens vermogensdelicten, 1997-2004	124
Figuur 4.36	Aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde, 1997-2004	125
Figuur 4.37	Toe- of afname aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens vermogensdelicten, geweldsdelicten en vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde (naar plaats van delict), naar stad, in de periode 2000-2004, in procent	126
Figuur 4.38	Aantal verdachten van 12 t/m 24 jaar naar woon- of verblijfplaats per 1.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep, 1998-2004	127
Figuur 4.39	Aantal verdachten van 12 t/m 24 jaar naar woon- of verblijfplaats per 1.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep, per stad, 2000-2004	128
Figuur 6.1	Aandeel NWW-ers in beroepsbevolking, beginwaarde en ontwikkeling	135
Figuur 6.2	Aandeel NWW-ers >3 jaar in totaal NWW, beginwaarde en ontwikkeling	136
Figuur 6.3	Aandeel ABW-ers in potentiële beroepsbevolking, beginwaarde en ontwikkeling	137
Figuur 6.4	Banen van werknemers in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	137
Figuur 6.5	Aandeel NWW-ers in totale NWW-bestand met maximaal VMBO in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling	138
Figuur 6.6	Waardering ondernemingsklimaat in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	139
Figuur 6.7	Waardering bereikbaarheid per auto van de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	140
Figuur 6.8	Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	141
Figuur 6.9	Waardering woonomgeving in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	142
Figuur 6.10	Waardering groenvoorzieningen in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	143
Figuur 6.11	Verloedering in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	143
Figuur 6.12	Waardering sociale kwaliteit, beginwaarde en ontwikkeling	144
Figuur 6.13	Slachtofferschap vernielingen en verstoring van de openbare orde in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	145
Figuur 6.14	Slachtofferschap geweldsdelicten in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	146
Figuur 6.15	Slachtofferschap vermogensdelicten in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	146

Figuur 6.16	Aandeel in de bevolking dat zich in het algemeen wel eens onveilig voelt in steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling	147
Figuur 6.17	Aandeel in de bevolking dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt in steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling	148
Figuur 6.18	Aantal jeugdige verdachten per 1.000 inwoners in de steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling	149
Figuur 6.19	Aantal processen-verbaal wegens misdrijven per 1.000 inwoners in de steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling	150
Figuur 6.20	Aandeel schuldigverklaringen per 1.000 inwoners wegens geweldsdelicten, beginwaarde en ontwikkeling	150
Figuur 6.21	Transactiepreizen bestaande koopwoningen in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling	151
Figuur 6.22	Overzicht scores steden	153

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

In 1994 is het Grotestedenbeleid (GSB) in het leven geroepen. Om de gecompliceerde sociale, fysieke en economische problemen in de steden te lijf te gaan, wordt sindsdien door de jaren heen gewerkt aan het tot stand brengen van een integraal, programmatisch en resultaatgericht beleid. Deze beleidsontwikkeling vindt plaats in nauwe samenwerking tussen het Rijk en de betrokken steden. De Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties (BVK) is verantwoordelijk voor de coördinatie, afstemming en voortgang van het GSB. Om de ontwikkelingen in de betrokken steden jaarlijks goed te kunnen volgen, wordt reeds vanaf de start jaarlijks de GSB-monitor uitgebracht. Deze heeft vorm gekregen middels het Jaarboek Grotestedenbeleid, en sinds een aantal jaren ook via een website met de achterliggende gegevens².

Voor u ligt de nieuwste versie van het Jaarboek Grotestedenbeleid, de editie met de meest recente inzichten tot en met 2004.

Dit is een speciale editie van het Jaarboek. Deze editie staat namelijk geheel in het teken van de afsluiting van de tweede GSB-periode (GSBII), lopend van 2000 tot en met 2004. In dit Jaarboek wordt dan ook uitgebreid teruggeblikt op de ontwikkeling van de steden tijdens deze jaren.

In de nieuwe GSB-periode (GSBIII), lopend van 2005 tot en met 2009, wordt een andere monitoringsystematiek gehanteerd. Deze zal bestaan uit een Nulmeting (uit te komen begin 2006), een Mid-Term Review (in 2007) en een Eindmeting (in 2010).

1.2 Doel van het Jaarboek

Het doel van het Jaarboek is:

Inzicht bieden in de jaarlijkse voortgang van de sociale, fysieke en economische ontwikkelingen van de steden onder het Grotestedenbeleid, aan de hand van de negen in 1999 vastgelegde doelstellingen en de daarbij behorende indicatoren.

1.3 Betrokkenheid steden en departementen

Het GSB is van en voor de steden. Het Rijk werkt dan ook intensief en op alle fronten met hen samen. Naast de coördinerende minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties spelen de bij GSB betrokken departementen³ een grote rol bij de

---

² Alle onderliggende gegevens zijn beschikbaar via een Internetdatabase op www.grotestedenbeleid.nl

³ Het betreft hier de departementen BZK, EZ, VROM, V&W, VWS, Justitie, OCW, LNV, SZW, AZ en Financiën.

beleidsinhoudelijke vormgeving en uitwerking, alsmede financiering van de maatregelen in de steden.

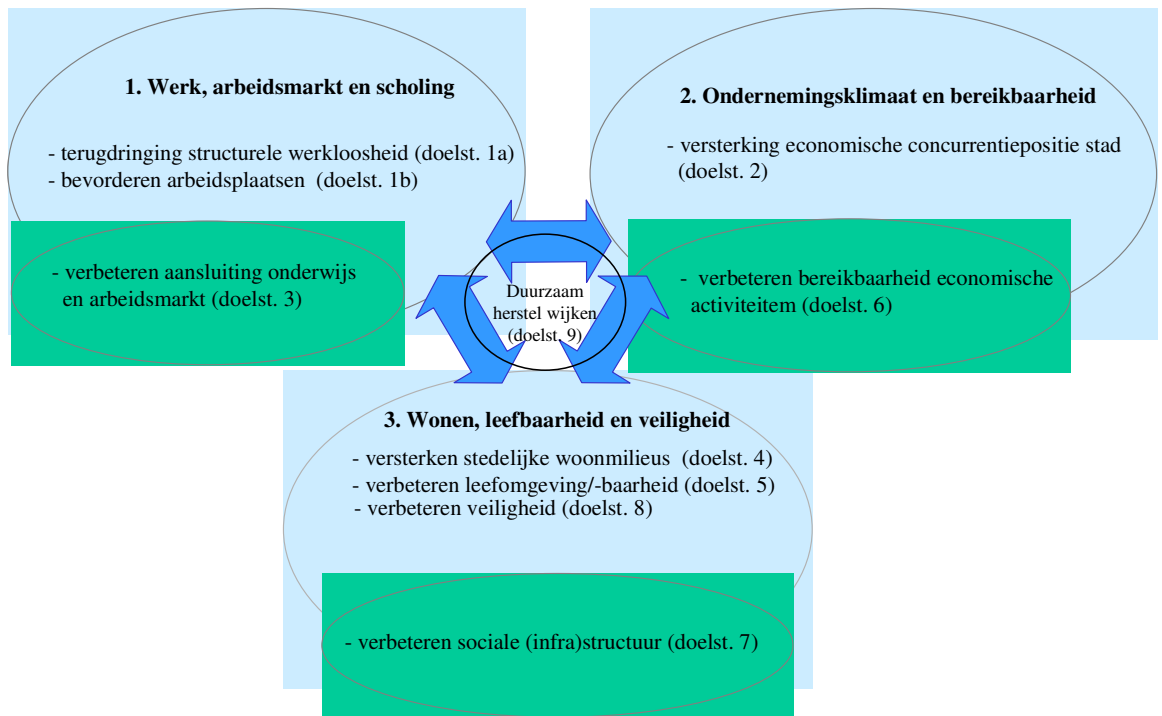
1.4 Verantwoording

Integrale analyse toegelicht

Veel hangt met veel samen. Dus dient die samenhang ook gezien te worden. De doelstellingen en bijbehorende indicatoren zijn geclusterd in relevante thema-combinaties. Steeds wordt hierbinnen de samenhang tussen de afzonderlijke doelstellingen en tevens tussen de onderlinge thema-combinaties gezien.

De analyses richten zich er op om de ontwikkelingen op alle themavelden in samenhang te benoemen en zodanig met elkaar in verband te brengen. Daadwerkelijke causale verbanden en statistische samenhang worden niet getracht aan te tonen, maar het goed op de hoogte zijn van het complex aan factoren en de trends daarin is van cruciaal belang. Dit wordt inzichtelijk gemaakt. Onderstaand figuur geeft het gehanteerde analyse-kader aan:

Figuur 1.1 Analyse kader Jaarboek Grotestedenbeleid

Doelgerichte analyse van stedelijke ontwikkelingen: de gehanteerde indicatoren

Wat is de vooruitgang van de ontwikkelingen in de steden op de specifieke GSB-doelstellingen? Deze vraag wordt in dit Jaarboek gericht beantwoord. Daartoe is door het Ministerie van BZK en ISEO in eerder stadium een set van indicatoren ontwikkeld. Deze wordt aangehouden. Daarnaast wordt via diverse aanvullende indicatoren een breder en scherper beeld geschetst van de relevante ontwikkelingen. Onderstaand wordt het indicatorenoverzicht gegeven:

Figuur 1.2 Indicatorenset Jaarboek Grotestedenbeleid 2004

Indicatorenset Jaarboek Grotestedenbeleid 2004	
Voorgrond: kernindicatoren in doelstellingen (links) en aanvullende indicatoren (midden).	
Achtergrond: context-indicatoren. Grijs: dit jaar niet beschikbaar.	
I. Sociaal-economische combinatie: Werk, arbeid en scholing	
<u>Doelstelling 1: Terugdringen structurele werkloosheid (a) en bevorderen arbeidsplaatsen (b)</u>	
Aandeel geregistreerde werkloosheid, naar etniciteit	
Aandeel niet-werkende werkzoekenden (NWW) naar duur, etniciteit	
Aantal banen van werknemers	
Bruto-participatiegraad	
Aandeel bijstandsgerechtigden (ABW), naar duur	
Aandeel WW- en WAO-uitkeringen	

Indicatorenset Jaarboek Grotestedenbeleid 2004

Voorgrond: kernindicatoren in doelstellingen (links) en aanvullende indicatoren (midden).

Achtergrond: context-indicatoren. Grijs: dit jaar niet beschikbaar.

Doelstelling 3: Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

Aandeel NWW-ers met max. vbo/mavo-niveau

Aandeel NWW-ers in de leeftijdsgroep 16-25 jaar

II. Ruimtelijk-economische combinatie: Ondernemingsklimaat en bereikbaarheid

Doelstelling 2: Versterken economische concurrentiepositie steden

Waarderingscijfer ondernemingsklimaat

Omvang bedrijvigheid

Sectorstructuur werkgelegenheid, ontwikkeling commerciële dienstverlening

Aantal en aandeel starters

Oordeel ondernemers over startersbeleid

Verplaatsingsdynamiek bedrijven

Doelstelling 6: Vergroting van de bereikbaarheid van economische activiteiten

Waarderingscijfer bereikbaarheid

Filezwaarte (hoofdwegen)

Gemiddelde reisduur in de spits

III. Fysiek-sociale combinatie: Wonen, leefbaarheid en veiligheid

Doelstelling 4: Versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt

Aandeel huishoudens met midden- en hoge inkomens

Aandeel koopwoningen

Aantal transacties en prijsontwikkeling koopwoningen

Aantal in- en uitverhuizingen

Waarderingscijfer eigen woning

Woningproductie

Onttrekkingen aan woningvoorraad

Doelstelling 5: Verbetering van de fysieke leefomgeving en leefbaarheid

Waarderingscijfer woonomgeving/buurt

Waarderingscijfer groenvoorzieningen

Perceptie verloedering

Perceptie buurtprobleem overlast

Waarderingscijfer openbare ruimte (verlichting/wegen/spelruimte)

Doelstelling 7: Versterking van de sociale infrastructuur

Waarderingscijfer sociale kwaliteit in woonomgeving

Aandeel inwoners met trots, respect en zelfvertrouwen

Waarderingscijfer voorzieningen (winkels, OV, basisonderwijs, jongerenvoorzieningen)

Indicatorenset Jaarboek Grotestedenbeleid 2004

Voorgrond: kernindicatoren in doelstellingen (links) en aanvullende indicatoren (midden).

Achtergrond: context-indicatoren. Grijs: dit jaar niet beschikbaar.

Doelstelling 8: Verbetering van de veiligheid, tevens veiligheid op scholen

Perceptie dreiging

Aandeel van de bevolking dat zich wel eens onveilig voelt (algemeen + eigen buurt)

Slachtofferschap vermogensdelicten (auto, fiets, inbraak), geweldsdelicten, vernielingen

Aantal wegens misdrijven opgemaakte processen-verbaal naar delict

Aandeel schuldigverklaringen wegens misdrijven, naar aard van misdrijf

Aandeel jeugdige geh. verdachten 12 t/m 24 jaar, aandeel zware delicten

Doelstelling 9: Duurzaam herstel van de kwetsbare wijken

WOZ-waarde

Gevoel van onveiligheid in de eigen buurt

Aandeel ABW-uitkeringen, naar duur, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau

Aantal transacties en prijsontwikkeling koopwoningen

Aandeel NWW-ers, naar duur, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau

Bevolkingssamenstelling naar etniciteit

CITO-scores (incl. standaardscore), naar onderdeel

Contextgegevens (op website etc)

Bevolkingssamenstelling, naar leeftijd, etniciteit

Huishoudenssamenstelling

Nieuwkomers, naar geslacht, etniciteit, stad

Woningvoorraad

Een toelichting op de wel/niet beschikbaarheid (dit jaar) en inhoud van de indicatoren wordt gegeven bij de betreffende hoofdstukken. In Bijlage 3 wordt een tijdsbalk met de ontwikkelingen van de indicatoren in de perioden tot en met 2004 en het laatste jaar 2004 zelf gegeven.

Weergave tijdreeksen leefbaarheid en veiligheidgegevens

Anders dan in voorgaande jaren is er dit jaar voor gekozen om in plaats van de jaarlijkse ontwikkeling zoveel mogelijk de ontwikkeling gedurende de hele GSB II periode weer te geven. In eerdere jaargangen van dit jaarboek is steeds op basis van cohorten de ontwikkeling van de leefbaarheid en de leefomgeving in de G4, de G5, de G21 en de G30 weergegeven. In dit afsluitende jaarboek is het echter niet statistisch verantwoord gebleken om de data als zodanig te presenteren. De vulling per stedencategorie per jaar is namelijk te klein om robuuste uitspraken te kunnen doen. Daarom is er voor gekozen de ontwikkeling waar bekend per stad afzonderlijk weer te geven. In de grafieken is steeds het meest recente cijfer per stad weergegeven als eindmeting van de GSB II periode. Dit is informatie uit 2003, 2004 of 2005. Waar mogelijk is ook steeds een beginwaarde weergegeven, zodat de ontwikkeling gedurende de GSB II periode duidelijk wordt. De beginwaarden zijn afkomstig uit de periode 1998 tot 2001.

Gegevens en analyse op wijkniveau

Ook dit jaar is ervoor gekozen om de analyse op het aandachtswijkniveau vooral toe te spitsen op Doelstelling 9 van het Grotestedenbeleid (Duurzaam herstel kwetsbare

wijken). Tot en met 2002 is in de Jaarboeken gerapporteerd over de concentratie van specifieke onderwerpen in GSB-wijken, de zogenoemde concentratiewijken⁴. Deze GSB-wijken zijn de statistische eenheden die steden zelf gebruiken om de ontwikkelingen binnen hun stad te meten. Vaak zijn aandachtswijken synoniem met de betreffende GSB-wijk, maar bij een aantal G26-gemeenten zijn de aandachtswijken kleiner van omvang dan de GSB-wijken. Omdat de (beleidsmatige) aandachtswijken in de tweede convenantsperiode van het GSB een belangrijke plaats in de meerjarige ontwikkelingsprogramma's van de gemeenten innemen, is er alsnog voor gekozen deze indeling in aandachtswijken te gebruiken om de voortgang op de doelstellingen voor de tweede convenantsperiode te meten. De aandachtswijken komen het meest pregnant in beeld bij doelstelling 9. Maar ook bij andere doelstellingen, zoals de terugdringing van de (structurele) werkloosheid, de versterking van de posities van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt en met name bij de verbetering van leefbaarheid en veiligheid, speelt de situatie in de aandachtswijken een belangrijke rol. De methodiek, resultaten en analyse van de aandachtswijken worden benoemd in hoofdstuk 5 en is meer gedetailleerd ook te vinden in de bijlagen.

1.5 Doorgaan met beleidsleren

Vanaf het Jaarboek 2002 is er een belangrijke nieuwe weg ingeslagen met het Jaarboek Grotestedenbeleid. Sindsdien is een nieuw hoofdstuk opgenomen geweest, getiteld 'Beleid in beeld', waarin systematisch de uitvoering en resultaten van het door de steden gevoerde Grotestedenbeleid in kaart werd gebracht. Wat hebben de gemeenten gedaan, en wat heeft dit opgeleverd? Vanaf toen is elk jaar uitvoerig gezocht naar rapportages, verslagen, monitoren etc. waarin de steden aangaven wat de concrete stand van zaken van de beleidsvoornemens uit de MeerjarenOntwikkelingsProgramma's uit 1999/2000 was en welke resultaten dat reeds uitgevoerde beleid met zich mee had gebracht. Hiermee is al tijdens GSB II getracht belangrijke aandacht te geven aan de beleidsoutput, naast de vele inzichten in outcome-indicatoren die in de eerdere Jaarboeken centraal hebben gestaan en ook het huidige Jaarboek de hoofdrol vervullen. De geleidelijke evolutie naar outputgericht denken is uitgemond in een centrale rol voor outputindicatoren en outputafspraken in GSB III. Daarmee wordt de trend naar een meer op concreet beleidsresultaat gericht GSB nadrukkelijk voortgezet.

Met de toegenomen focus op de uitvoering van het beleid zelf en de al dan niet behaalde resultaten, is in belangrijke mate beoogd kennis en inzichten op te bouwen over de reikwijdte en effectiviteit van beleid, als basis voor het leren waarom de beoogde voornemens wel of juist niet zijn behaald, en hoe dat dus beter kan. Dit noemen we kortweg 'beleidsleren'. Dit Jaarboek bevat t.o.v. de door de steden ingediende verantwoordingen over GSB II geen nieuwe beleidsinformatie. Daarom is ervoor gekozen de beleidsanalyse dan ook integraal onderdeel te laten zijn van de door het Rijk uit te brengen Eindevaluatie van het Grotestedenbeleid. Deze zal begin 2006 verschijnen.

---

⁴ ISEO, Jaarboek 2000 Grotestedenbeleid; ISEO, Jaarboek 2001 Grotestedenbeleid; BZK, Jaarboek Grotestedenbeleid 2002.

1.6 Leeswijzer

Het rapport is overzichtelijk opgesteld. De analyses van de stedelijke situatie zijn kort en gericht op de belangrijkste relevante ontwikkelingen in het kader van de doelstellingen van het Grotestedenbeleid. Deze worden beschreven in hoofdstukken 2 tot en met 4. Hoofdstuk 5 geeft de analyse van de stand van zaken in de aandachtswijken. In hoofdstuk 6 wordt ingezoomd op de verscheidenheid tussen steden.

In de Bijlagen worden achterliggende bronnen, een overzicht van de gegevens op de website, tabellen van enkele kernindicatoren, een handige tijdsbalk en meer gedetailleerde resultaten voor de aandachtswijken benoemd. De stedelijke cijfers voor de kernindicatoren en de stedenprofielen, behorend bij hoofdstuk 6, zijn opgenomen in een afzonderlijk document ‘Tabellen en stedenprofielen’.

2 Werk, arbeid en scholing

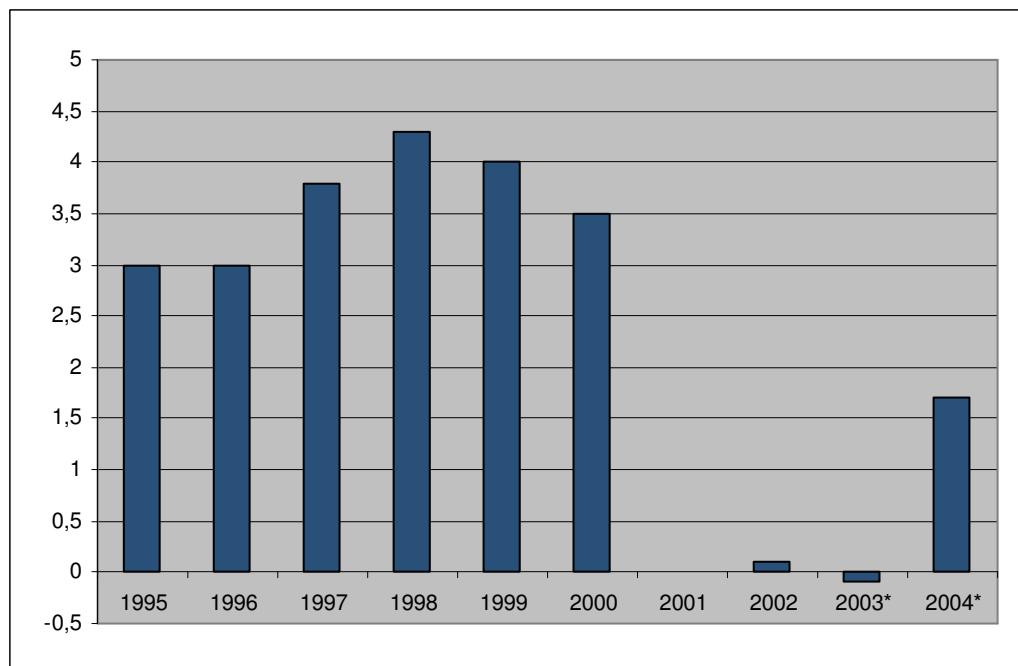
2.1 Doelstelling 1: terugdringen (structurele) werkloosheid (1a) en bevorderen arbeidsplaatsen (1b)

Het terugdringen van de werkloosheid en het bevorderen van de arbeidsplaatsen is de eerste doelstelling van het Grotestedenbeleid. Dit bepaalt immers de sociaal-economische structuur van de steden aan de vraag- en aan de aanbodzijde. Steden dienen zich zowel te richten op het terugdringen van werkloosheid als op het creëren van arbeidsplaatsen.

Ongunstig economisch klimaat

Het nastreven van deze doelstelling heeft in de tweede GSB-periode plaatsgevonden binnen een conjunctureel ongunstig economisch klimaat. In onderstaande figuur is te zien dat na een periode van grote groei eind jaren negentig de economische groei in de eerste jaren van de 21^e eeuw zwaar is gestagneerd. Dit heeft belangrijke invloed op de ontwikkeling van de indicatoren zoals werkloosheid en banengroei.

Figuur 2.0 Economische groei Nederland (volumemutataties in %, Bruto Binnenlands Product, tegen marktprijzen) 1995 tot en met 2004

* voorlopig

Bron: CBS

Werkloosheid als indicator

De groep werklozen is een diverse groep. Het kan zowel om uitkeringsgerechtigden als om niet-uitkeringsgerechtigden gaan. We beschouwen met name de groep niet werkende werkzoekenden (NWW-ers) die zich bij CWI als werkzoekend heeft ingeschreven. Binnen de werkloosheid wordt gekeken naar een aantal specifieke doelgroepen: langdurig werklozen, allochtone werklozen en jeugdwerkloosheid. Deze laatste indicator wordt

onder doelstelling 3 beschreven. Ook wordt aandacht besteed aan de werklozen die een uitkering genieten (WW-gerechtigden).

Naast de werklozen (wel en niet uitkeringsgerechtigd) bestaan nog twee andere belangrijke categorieën in het arbeidsaanbod: arbeidsongeschikten (WAO) en bijstandsgerechtigden (ABW). Deze behoren deels ook tot de NWW-ers, maar zullen als groep ook apart worden besproken. Een belangrijke reden om ook naar deze groepen te kijken is om te bezien in hoeverre beleid gericht op reïntegratie hierop aansluit of kan aansluiten. In de toekomst is met name het aandeel bijstandsgerechtigden van belang omdat gemeenten per 1 januari 2004 als gevolg van de Wet Werk en Bijstand meer financiële prikkels hebben om het aantal bijstandsgerechtigden te beperken. Verder kijken we aan de aanbodkant naar de participatiegraad. Aan de vraagkant nemen we de ontwikkeling van het aantal banen in ogenschouw.

2.1.1 Stedelijke ontwikkelingen

Aandeel werklozen in de beroepsbevolking

Figuur 2.1 geeft de ontwikkeling weer van de NWW-ers (werklozen) als aandeel in de beroepsbevolking⁵ in de periode 1997-2005 in Nederland en de grote steden. Na een periode van daling tot 2002, is de werkloosheid als aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking gestegen. In 2005 is voor Nederland als geheel sprake van een stabilisatie ten opzichte van 2004.

De stijging van het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking vanaf 2002 is te verklaren uit de verslechterde conjuncturele situatie in Nederland. Het weer enigszins aantrekken van de economie heeft een stabiliserend effect op het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking in 2005.

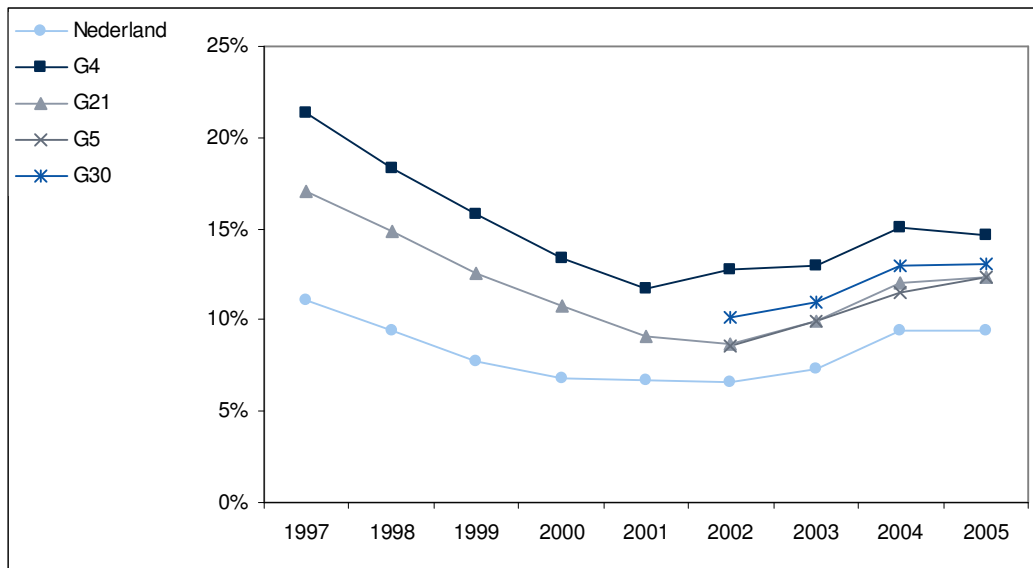
⁵ Voor de beroepsbevolking is de definitie van het CBS gehanteerd. Volgens deze definitie behoren tot de beroepsbevolking (15-64 jaar):

- personen die ten minste 12 uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste 12 uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren ten minste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste 12 uur per week te vinden.

Van de beroepsbevolking worden personen die ten minste 12 uur per week werken tot de werkzame beroepsbevolking gerekend en degenen die niet of minder dan 12 uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking.

Figuur 2.1 Ontwikkeling aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking (1997-2005, per 1 januari van het betreffende jaar)

Noot: Wegens gebrek aan recente gegevens is het aandeel NWW-ers in 2005 berekend als aandeel van de beroepsbevolking per 1 januari 2004

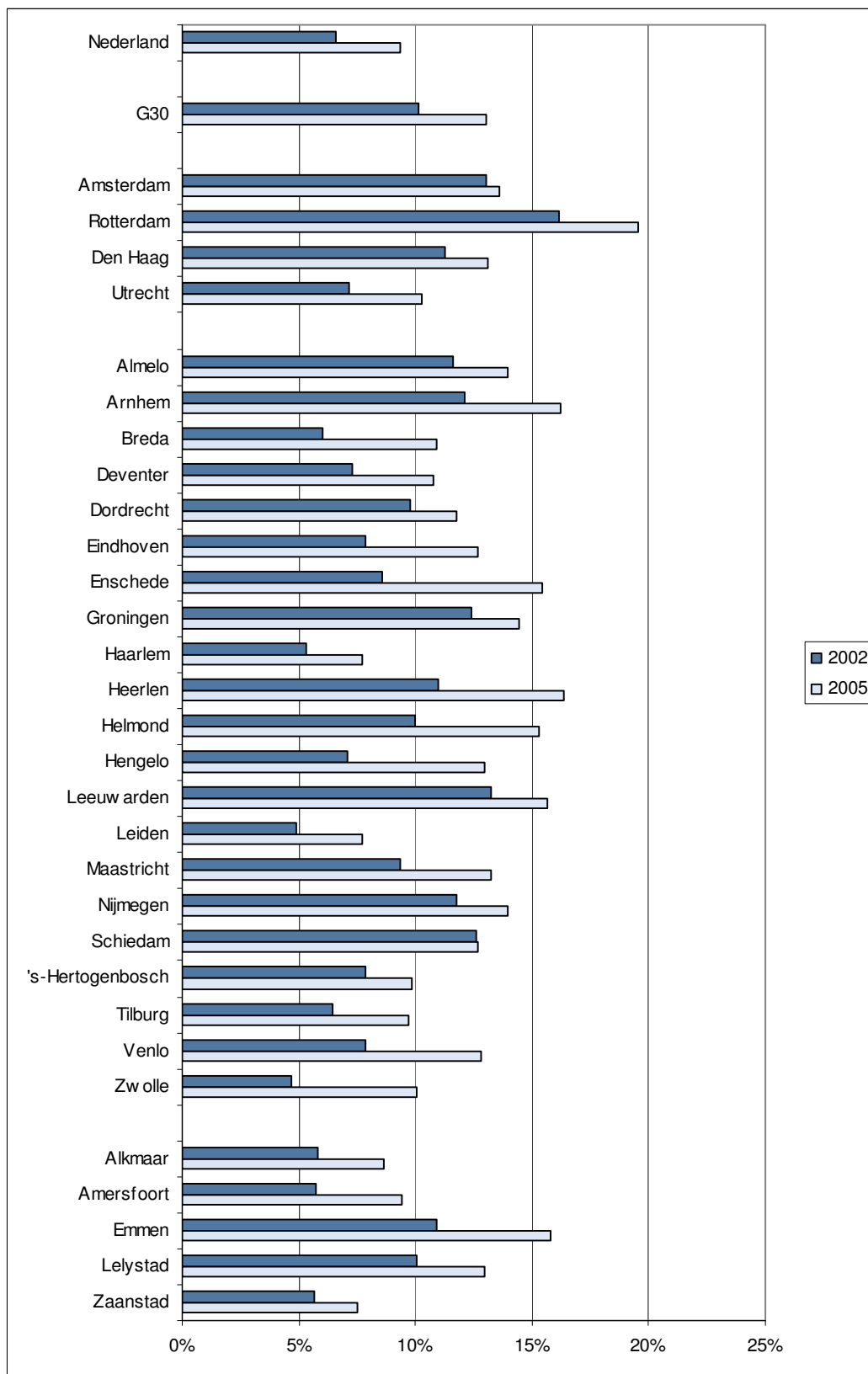
Bron: CWI, CBS

Over de gehele periode 2000 tot 2005 ligt het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking in de categorieën steden hoger dan in Nederland. Terwijl in 2005 het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking voor Nederland gelijk blijft ten opzichte van 2004, zet de stijging in de meeste steden in deze periode door, behalve in de G4. In de vier grootste steden is het aandeel NWW-ers weliswaar het hoogst, maar valt er in 2005 een daling waar te nemen ten opzichte van 2004. Dit komt vooral door een daling van het aantal NWW-ers in de gemeente Rotterdam.

Figuur 2.2 geeft voor alle steden het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking weer per 1 januari 2002 en 2005. Voor vrijwel alle steden geldt dat er ten opzichte van 2002 een groei is van het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking. Het aandeel NWW-ers is in de meeste steden ook hoger dan in Nederland (6,6 procent in 2002 en 9,4 procent in 2005). Verder valt op dat de onderlinge verschillen tussen de steden groot zijn. In Rotterdam, Arnhem, Enschede, Emmen, Leeuwarden, Heerlen en Helmond ligt het aandeel NWW-ers in 2005 op meer dan 15 procent. De steden Zaanstad, Haarlem en Leiden hebben een aandeel NWW-ers dat onder de grens van 8 procent ligt.

De stijging van het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking tussen 2002 en 2005 is voor de G30 ongeveer 3 procent, wat iets meer is dan het Nederlandse gemiddelde. De stijging doet zich het sterkst voor in de steden Enschede, Hengelo en Heerlen. In Amsterdam is de stijging minimaal en in Schiedam is het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking in 2005 min of meer gelijk gebleven ten opzichte van 2002.

Figuur 2.2 Aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking, per stad (1 januari 2002 en 2005)

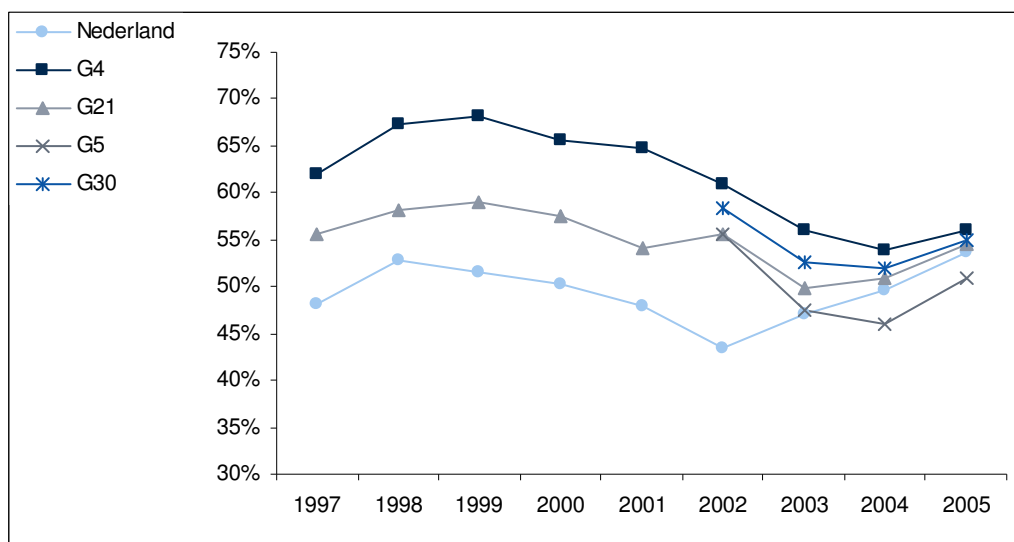
Noot: Vergelijkbare stedelijke gegevens voor 2002 zijn niet beschikbaar. Wegens gebrek aan recente gegevens is het aandeel NWW-ers in 2005 berekend als aandeel van de beroepsbevolking per 1 januari 2004

Bron: CWI, CBS

Aandeel langdurig werklozen (>1 jaar en >3 jaar)

De duur van de werkloosheid van NWW-ers heeft invloed op de baankansen van werklozen. Over het algemeen geldt dat naarmate men langer werkloos is, het moeilijker is om aan werk te komen. Figuren 2.3 en 2.4 geven de ontwikkeling weer van het aandeel NWW-ers in het totale bestand dat respectievelijk langer dan 1 en langer dan 3 jaar werkloos is.

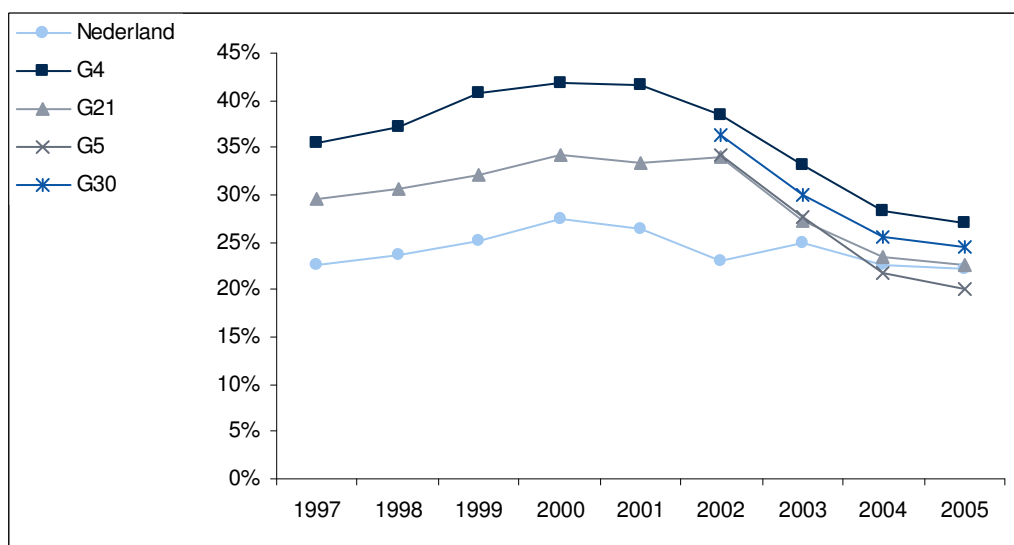
Figuur 2.3 Aandeel langdurig werklozen (langer dan een jaar) in totaal aantal NWW-ers (1997-2005)

Noot: De volgende gegevens ontbreken: voor 1997 en 1998 Den Haag. 1999 Den Haag en Arnhem, 2000 Den Haag, Arnhem, Eindhoven en Leiden, en in 2001 Den Haag, Breda, Eindhoven, Haarlem en Nijmegen.

Bron: CWI

Figuur 2.4 Aandeel langdurig werklozen (langer dan 3 jaar) in totaal aantal NWW-ers (1997-2005)

Noot: De volgende gegevens ontbreken: voor 1997 en 1998 Den Haag. 1999 Den Haag en Arnhem, 2000 Den Haag, Arnhem, Eindhoven en Leiden, en in 2001 Den Haag, Breda, Eindhoven, Haarlem en Nijmegen.

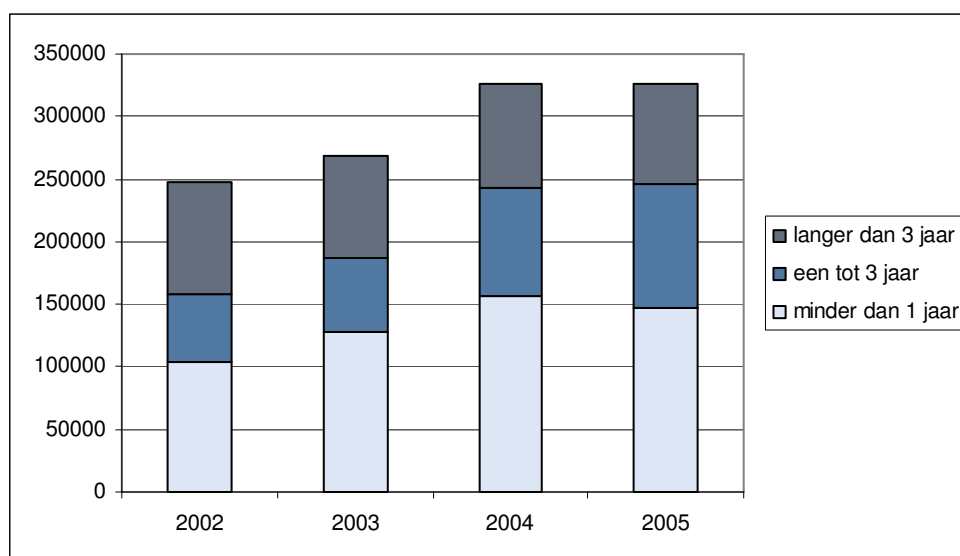
Bron: CWI

Uit figuur 2.3 blijkt dat Nederland een relatief lange periode van daling van het aandeel werklozen dat langer dan een jaar werkloos is heeft gekend. Deze daling zet eind jaren '90 in en duurt voort tot ongeveer 2003. Na 2003 is er sprake van een stijging van het aandeel langdurig werklozen dat langer dan een jaar werkloos is. Deze stijging doet zich op landelijk niveau eerder en sterker voor dan in de steden. Daar blijft het aandeel werklozen dat langer dan een jaar werkloos is dalen tot 2004. De bewegingen in de laatste jaren leiden ertoe dat de G30 en het landelijke gemiddelde in 2004 en 2005 dicht bij elkaar liggen dan in de periode daarvoor.

Uit figuur 2.4 blijkt dat voor alle onderscheiden categorieën steden het aandeel werklozen dat langer dan drie jaar werkloos is sinds 2000 is gedaald. Vooral voor de G4 is sprake van een relatief sterke daling. In de G5 komt het aandeel voor 2005 zelfs onder het landelijke gemiddelde. De voortdurende daling van het aandeel werklozen dat langer dan drie jaar werkloos is, houdt verband met de economische groei vanaf eind jaren negentig, maar ook het beleid dat in de laatste jaren is ingezet om het aantal langdurig werklozen naar beneden te brengen. Vooral in de grote steden is hier aandacht naar uitgegaan, met als gevolg dat de G30 vanaf het jaar 2003 bijna het Nederlandse gemiddelde benaderen. Tenslotte dient vermeld te worden dat de daling van het aandeel werklozen dat langer dan drie jaar werkloos is verband houdt met een toename van het aandeel kortdurende werklozen. Als gevolg van de economische recessie raken immers meer mensen voor korte duur hun baan kwijt.

In figuur 2.5 zien we, dat er in absolute zin, sprake is van een toename van het aantal NWW-ers in de G30 sinds 2002. Met name het aandeel NWW-ers dat niet langer dan drie jaar werkloos is, neemt door de economische recessie toe. Er zijn in 2005, ten opzichte van 2002, minder NWW-ers die langer dan drie jaar werkloos zijn.

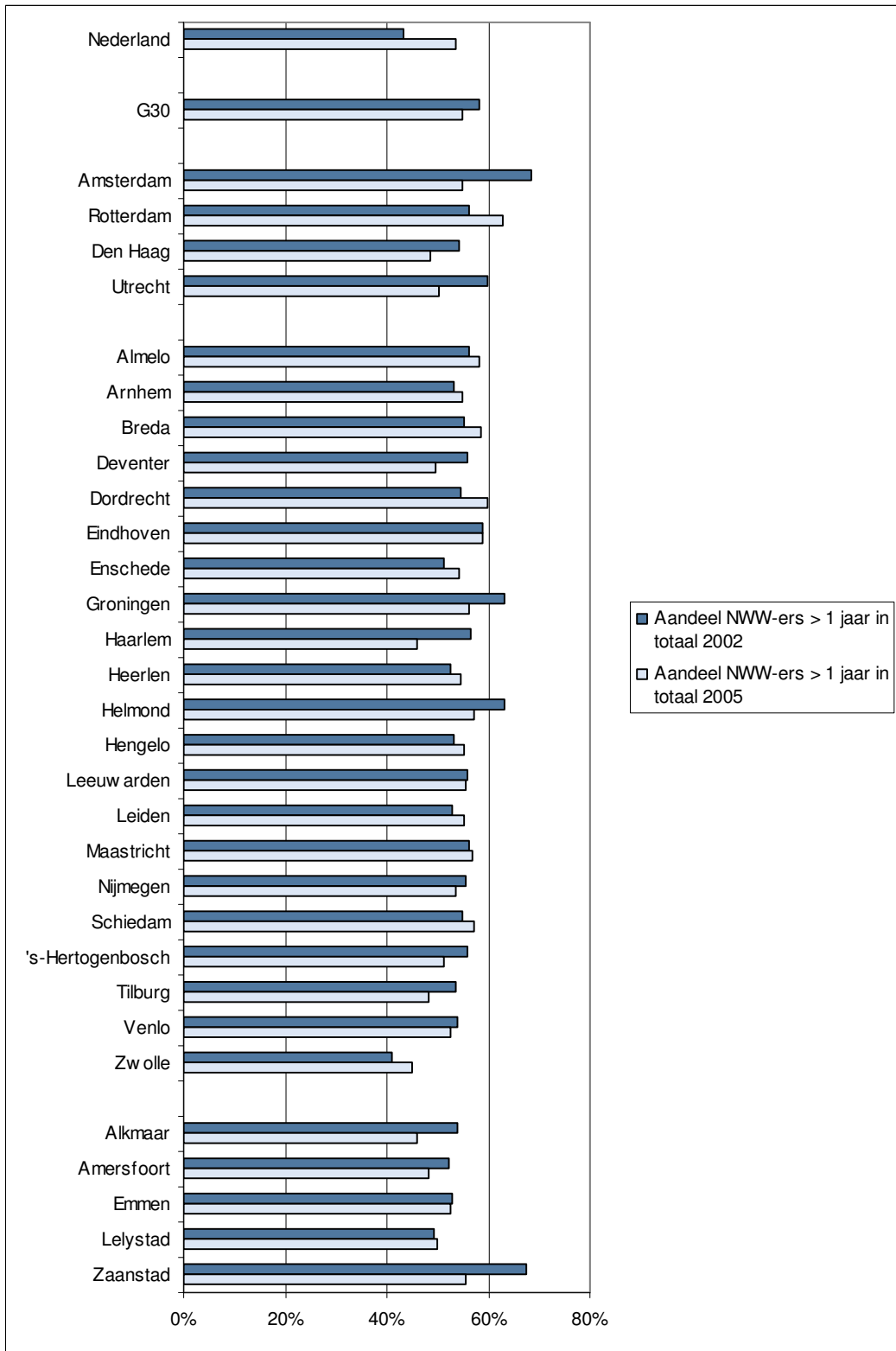
Figuur 2.5 Ontwikkeling aantal werklozen naar duur in G30 totaal

Bron: CWI

In figuur 2.6 is voor de jaren 2002 en 2005 per stad het aandeel NWW-ers dat langer dan een jaar werkloos is binnen het totale bestand NWW-ers weergegeven. Terwijl in Nederland als geheel sprake is van een toename, constateren we voor de G30 een afname van het aandeel NWW-ers dat langer dan 1 jaar werkloos is. Hier speelt de invloed van de economische recessie, welke ertoe heeft geleid dat juist het aandeel kortdurende werklozen toeneemt. Voor de steden Amsterdam, Zaanstad en Haarlem nemen we een daling waar van meer dan 10 procent. De steden Rotterdam en Dordrecht vertonen een stijging van vijf procent of meer.

Figuur 2.6 Aandeel langdurig werklozen (langer dan 1 jaar) in totaal aantal NWW-ers, per stad (1 januari 2002 en 2005)

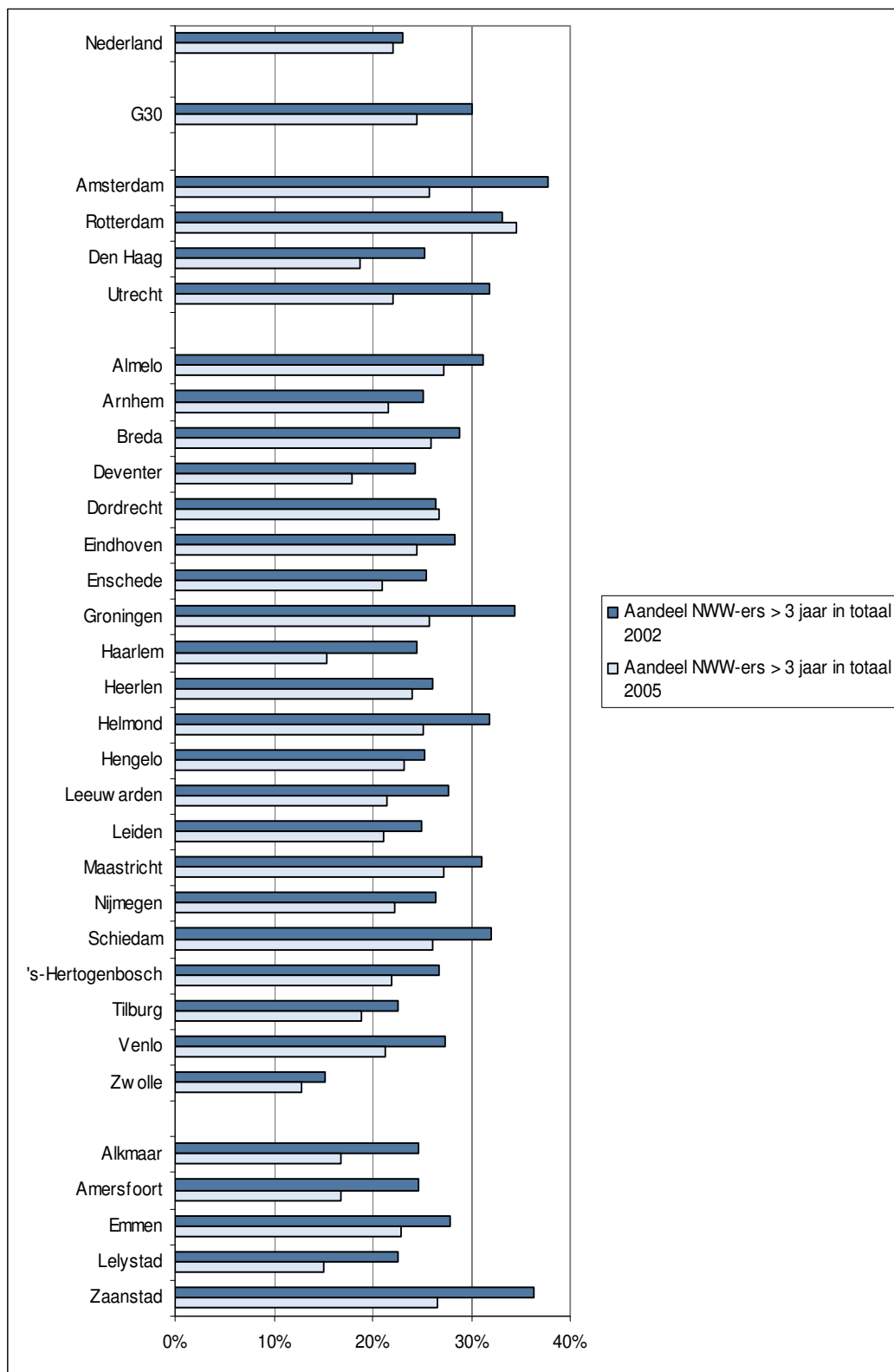

Noot: Vergelijkbare stedelijke gegevens voor 2002 zijn niet beschikbaar.

Bron: CWI

Figuur 2.7 toont voor de jaren 2002 en 2005 het aandeel NWW-ers dat langer dan drie jaar werkloos is binnen het totale bestand van NWW-ers. Voor zowel Nederland als de G30 is sprake van een afname van het aandeel NWW-ers dat langer dan drie jaar werkloos is. In de steden is de procentuele afname echter groter dan landelijk. In Amsterdam, Utrecht en Zaanstad is sprake van een daling van 10 procent of meer. Rotterdam en Dordrecht zijn de enige steden waar niet sprake is van een daling.

Figuur 2.7 Aandeel langdurig werklozen (langer dan 3 jaar) in totaal aantal NWW-ers, per stad (1 januari 2002 en 2005)

Noot: Vergelijkbare stedelijke gegevens voor 2002 zijn niet beschikbaar.

Bron: CWI

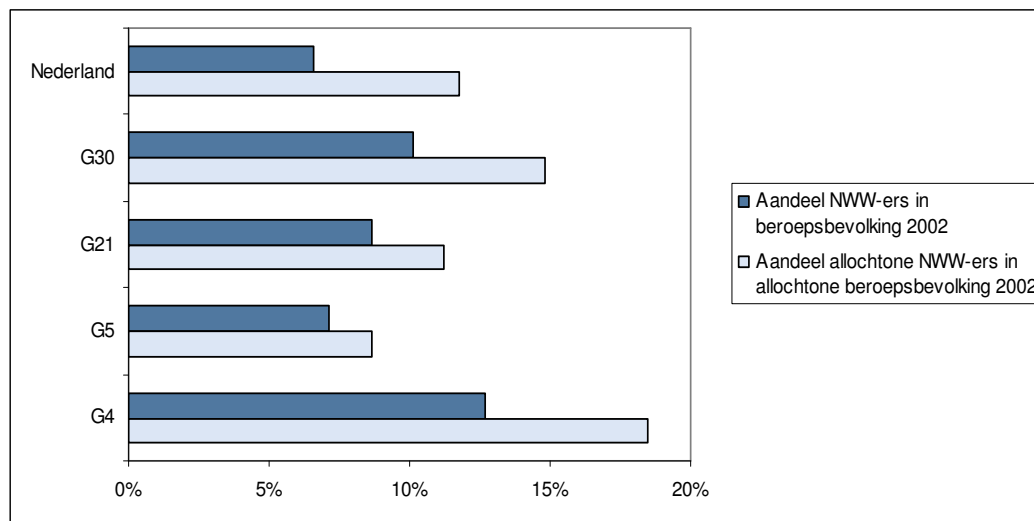

Aandeel allochtone werklozen

Allochtonen zijn oververtegenwoordigd in het NWW-bestand in verhouding tot de totale beroepsbevolking in alle categorieën steden. In figuur 2.8 en figuur 2.9 wordt voor respectievelijk 2002 en 2005 een overzicht geboden van het aandeel NWW-ers in de beroepsbevolking en het aandeel allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking.

Voor beide jaren geldt dat in de G4 de verschillen tussen de allochtone en de totale beroepsbevolking het grootst zijn. Het verschil tussen beide groepen is in deze periode overigens wel iets afgenomen. Dit geldt ook voor Nederland als geheel en de G30. In de G5 is er in 2005 zelfs helemaal geen verschil meer waar te nemen voor het aandeel NWW-ers binnen de totale beroepsbevolking en het aantal allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking.

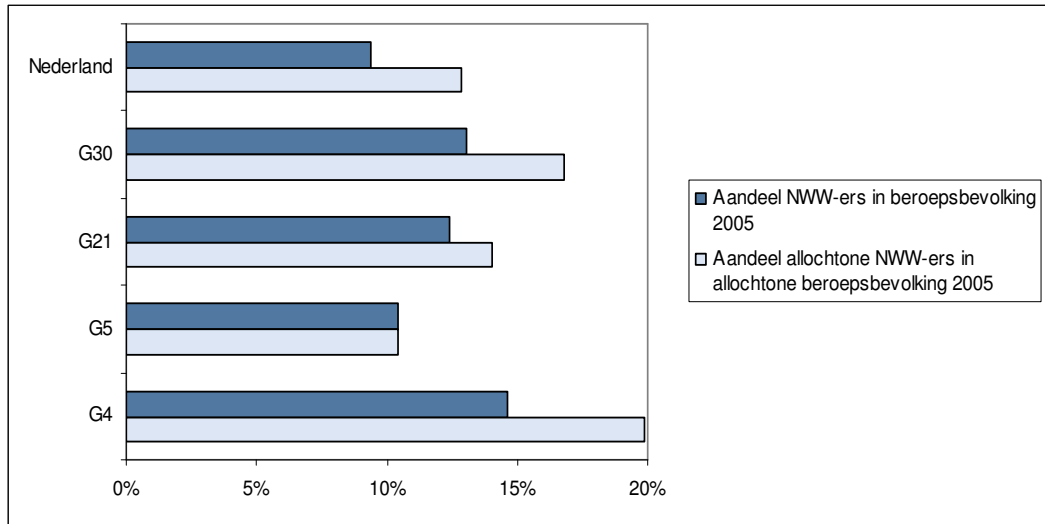
Figuur 2.8 Aandeel NWW-ers in de totale beroepsbevolking en aandeel allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking (stand per 1 januari 2002)

Noot: Vergelijkbare stedelijke gegevens voor 2002 zijn niet beschikbaar. Het gaat hier om alle allochtonen die als zodanig bij het CWI staan geregistreerd

Bron: CWI, CBS

Figuur 2.9 Aandeel NWW-ers in de totale beroepsbevolking en aandeel allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking (stand per 1 januari 2005)

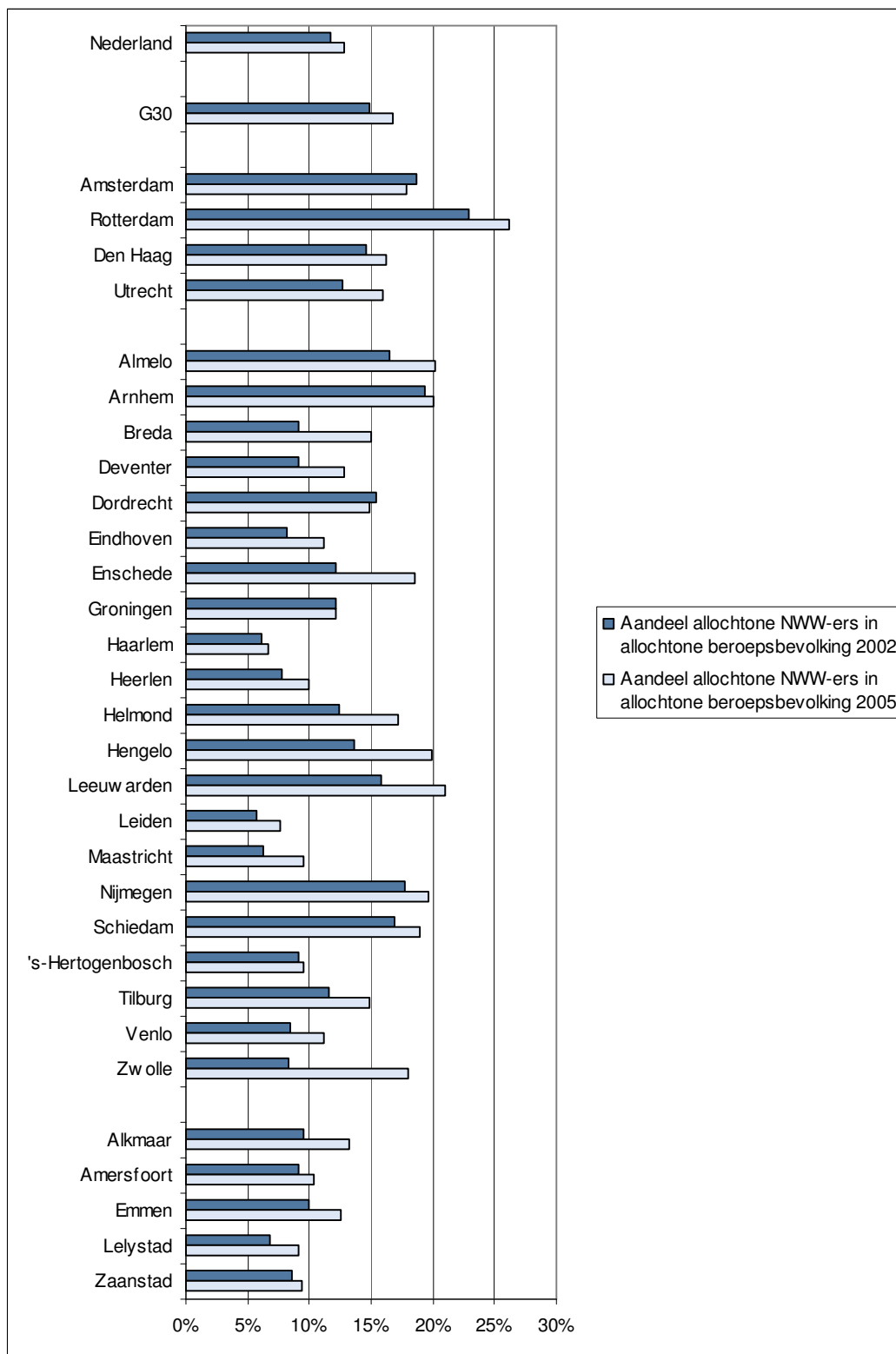
Noot 1: Het gaat hier om alle allochtonen die als zodanig bij het CWI staan geregistreerd

Noot 2: Wegens gebrek aan recente gegevens is het aandeel allochtone NWW-ers in 2005 berekend als percentage van de allochtone beroepsbevolking van 2004

Bron: CWI, CBS

Figuur 2.10 toont het aandeel werkloze allochtonen in de allochtone beroepsbevolking per stad voor de jaren 2002 en 2005. In bijna alle steden is voor 2005 ten opzichte van 2002 sprake van een toename van het aandeel werkloze allochtonen in de allochtone beroepsbevolking. Dit geldt in het bijzonder voor de steden Zwolle, Breda, Enschede en Hengelo. In deze steden is er sprake van een stijging van meer dan vijf procent. Alleen in de steden Amsterdam en Dordrecht is er ten opzichte van 2002 sprake van een daling van het aandeel allochtone werklozen in de allochtone beroepsbevolking.

Figuur 2.10 Aandeel allochtone NWW-ers in de allochtone beroepsbevolking, per stad (1 januari 2002 en 2005)

Noot 1: Vergelijkbare stedelijke gegevens voor 2002 zijn niet beschikbaar. Het gaat hier om allochtonen die als zodanig bij het CWI staan geregistreerd

Noot 2: Wegens gebrek aan recente gegevens is het aandeel allochtone NWW-ers in 2005 berekend als percentage van de allochtone beroepsbevolking 2004

Bron: CWI, CBS

Bruto-participatie

De bruto-participatiegraad betreft het deel van de potentiële beroepsbevolking (iedereen tussen de 15 en 64 jaar) dat werkt of bereid is meer dan 12 uur per week te werken. In figuur 2.11 is de bruto-participatiegraad voor alle steden voor de jaren 2000 en 2004 weergegeven⁶. Voor zowel Nederland als de G30 geldt dat de bruto-participatiegraad in 2004 ten opzichte van 2000 is gestegen van 67 naar 69 procent. De stijging is te verklaren uit een groei van het aantal mensen dat werkt of wil gaan werken. De arbeidsparticipatie onder vrouwen is de afgelopen jaren toegenomen. Mede hierdoor is ook het aantal parttime banen van meer dan 12 uur per week toegenomen.

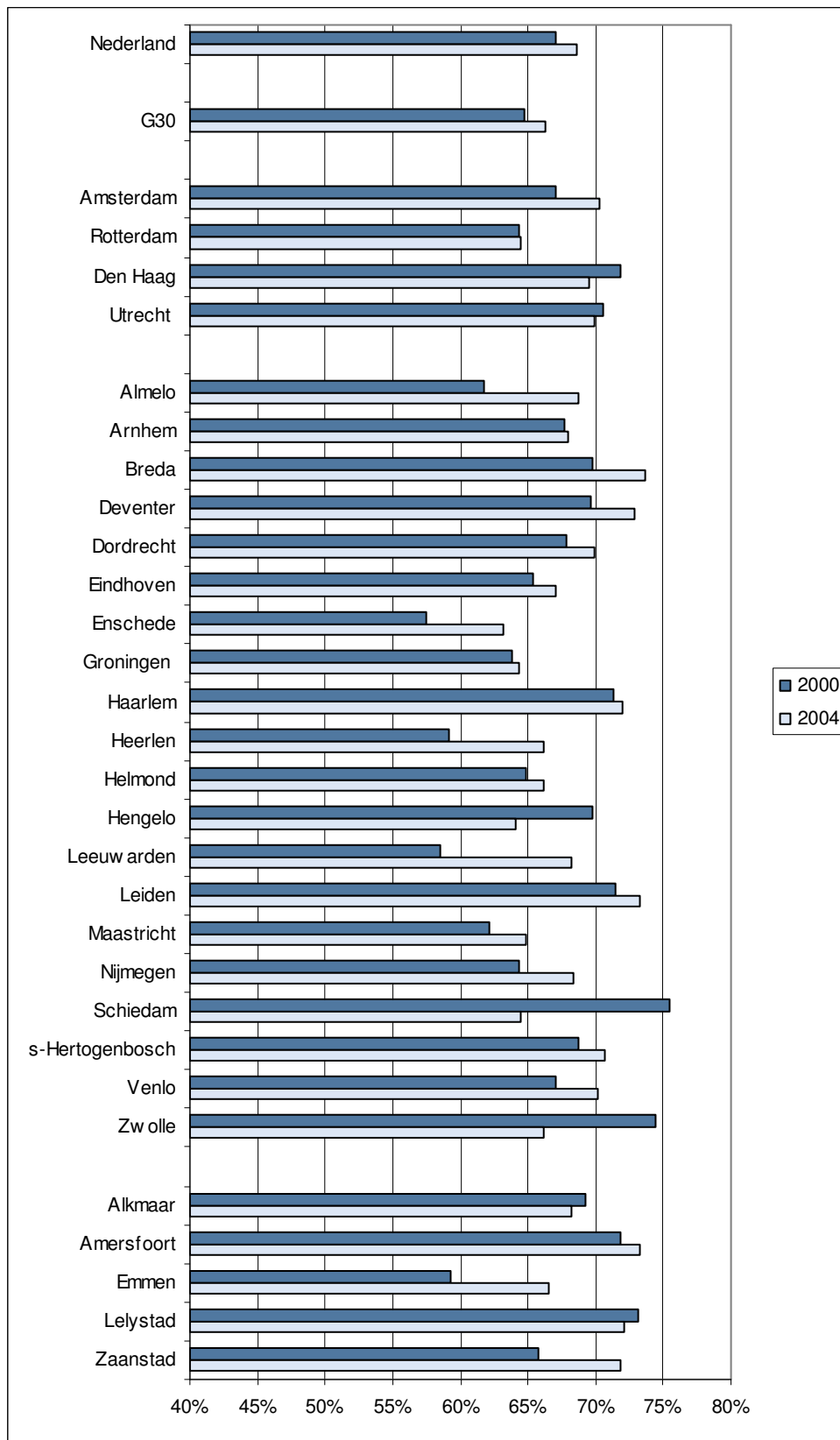
Er zijn voor wat betreft de participatiegraad grote verschillen waar te nemen tussen de steden. In 2004 hebben Breda, Deventer en Leiden een relatief hoge participatiegraad van rond de 73 tot 74 procent, terwijl de steden Enschede, Hengelo, Rotterdam en Schiedam een relatief lage participatiegraad kennen van rond de 63 tot 65 procent.

De sterkste stijgingen voor de periode tussen 2000 en 2004 doen zich voor in de steden Leeuwarden, Almelo en Heerlen, de sterkste dalingen in de steden Schiedam, Zwolle en Hengelo.

---

⁶ Recentere gegevens per stad zijn niet beschikbaar.

Figuur 2.11 Bruto-participatiegraad, per stad (2000 en 2004)

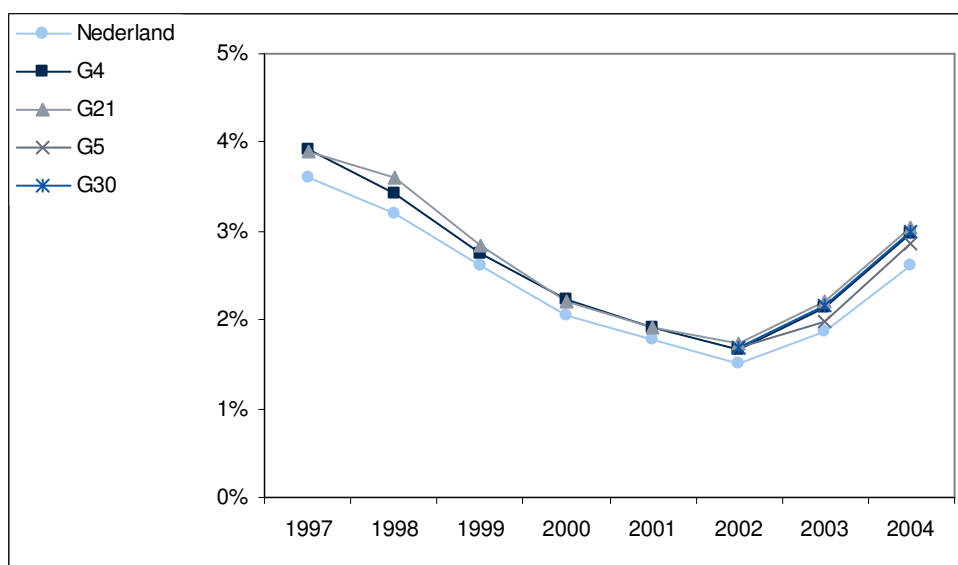

Bron: CBS

WW-uitkeringsgerechtigden

Een deel van de niet-werkende werkzoekenden ontvangt een werkloosheidsuitkering (WW-uitkering). Andere werklozen ontvangen een bijstands- of WAO-uitkering of geen uitkering. In figuur 2.12 wordt de ontwikkeling van het aandeel WW-gerechtigden ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking⁷ weergegeven voor de periode 1997 tot en met 2004. Tot en met het jaar 2002 is sprake van een dalende trend. In 2003 en 2004 zet echter door economische stagnatie een stijging van het aandeel WW-gerechtigden binnen de potentiële beroepsbevolking in. Deze beweging geldt voor alle onderscheiden categorieën steden en Nederland als geheel. Wel komt over de gehele linie het aandeel WW-gerechtigden in Nederland lager uit dan in de steden. De verschillen tussen de onderscheiden categorieën steden zijn miniem.

Figuur 2.12 Ontwikkeling aandeel WW-gerechtigden in de potentiële beroepsbevolking (1997-2004)

Bron: UWV, CBS

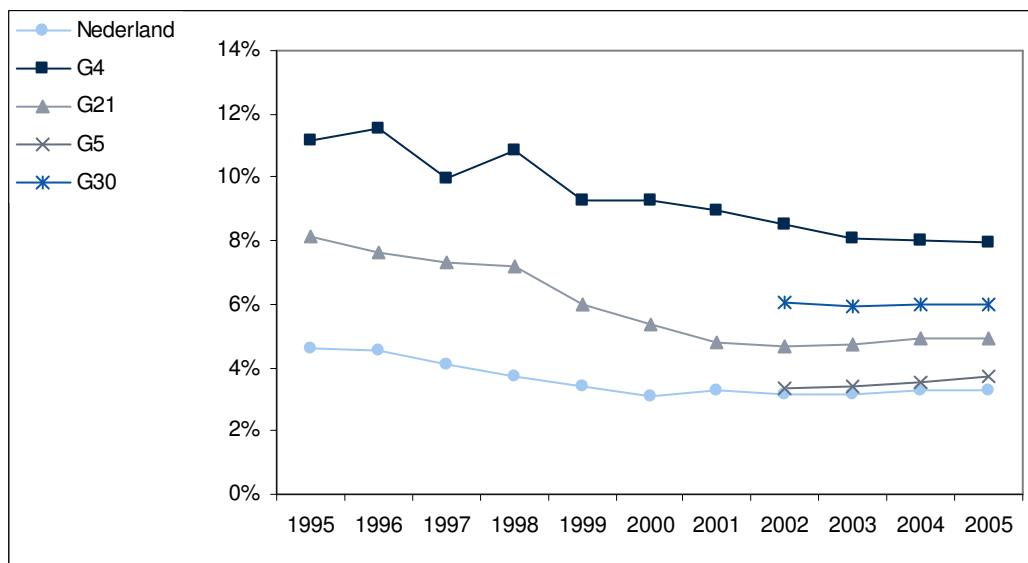
Bijstandsgerechtigden

Figuur 2.13 geeft weer hoe het aandeel bijstandsgerechtigden zich heeft ontwikkeld over de periode 1995 tot 2005. Het gaat hier om personen die een uitkering ontvangen in het kader van de Wet Werk en Bijstand⁸ als aandeel van de potentiële beroepsbevolking. Na een relatief lange periode van daling is het aandeel bijstandsgerechtigden in 2004 en 2005 licht gestegen. Dit geldt voor alle onderscheiden categorieën, behalve de G4. Voor deze categorie is voor 2005, ten opzichte van 2004, sprake van een lichte daling. De daling komt met name door een afname van het aantal bijstandsgerechtigden in Amsterdam en Rotterdam.

⁷ Wij hanteren voor potentiële beroepsbevolking de definitie van het CBS: 'In Nederland woonachtige personen tussen de 15 en 64 jaar; uitgesloten mensen in instellingen, inrichtingen en tehuizen'.

⁸ De Wet Werk en Bijstand (WWB) is ingegaan op 1 januari 2004. Voorheen was de Algemene Bijstandswet het wettelijke kader voor de bijstand.

Figuur 2.13 Aandeel bijstandsgerechtigden als percentage van de potentiële beroepsbevolking (1995-2005)

Bron: gemeenten, CBS

Voor de gehele periode ligt het aandeel bijstandsgerechtigden in de potentiële beroepsbevolking van de G30 boven het Nederlandse gemiddelde. Er is sprake van een redelijk stabiel patroon. Naar blijkt zijn de verschillen tussen de steden relatief groot. In 2005 kennen Rotterdam en Amsterdam met meer dan 8 procent een hoog aandeel bijstandsgerechtigden in de potentiële beroepsbevolking. In de steden Zaanstad, Zwolle, Alkmaar, Amersfoort, Deventer, Haarlem, Hengelo, 's-Hertogenbosch en Leiden is het aandeel minder dan 4 procent en dus een stuk lager.

In vergelijking met de ontwikkeling van het aantal NWW-ers, vertoont de ontwikkeling van het aantal bijstandsgerechtigden weinig schommelingen. Het is minder gevoelig voor veranderingen in de conjunctuur. Een belangrijke reden hiervoor is dat personen die hun baan kwijtraken eerst een WW-uitkering ontvangen en pas na een half jaar in aanmerking komen voor een bijstandsuitkering. Veel mensen vinden in de tussentijd een nieuwe baan. Bovendien komen mensen, door de invoering van de nieuwe Wet Werk en Bijstand (WWB), sinds 1 januari 2004 minder snel in aanmerking voor een bijstandsuitkering. Gemeenten bieden steeds vaker eerst reïntegratietrajecten, loopbaanbegeleiding of een werkplek in een sociale werkplaats aan (zogenoemde Work First trajecten), voordat een uitkering wordt verstrekt. De verwachting is dat door de invoering van de WWB gemeenten de komende jaren het aantal bijstandsgerechtigden verder omlaag brengen.

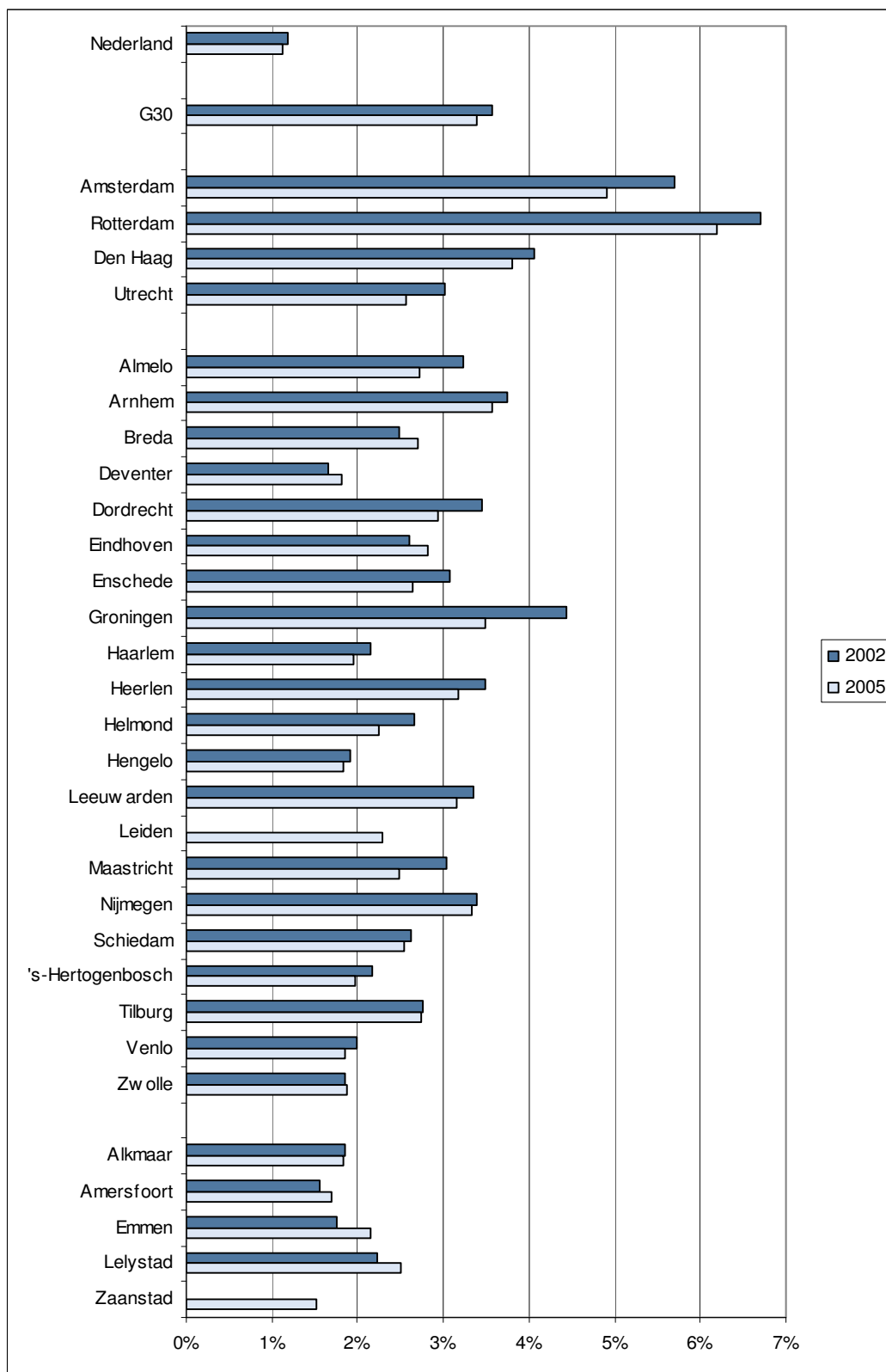
Figuur 2.14 laat het aandeel langdurig bijstandsgerechtigden in de potentiële beroepsbevolking zien per stad. Ten opzichte van 2002 is het aandeel in de meeste steden gedaald of gelijk gebleven. In Nederland als geheel is ook sprake van een lichte daling. Vooral in de grotere steden is het aandeel bijstandsgerechtigden in de potentiële beroepsbevolking relatief fors gedaald. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de WWB en de daaruit voortvloeiende uitstroom van langdurig bijstandsgerechtigden.

De verschillen tussen de steden zijn vrij groot. Voor het jaar 2005 varieert het aandeel van 1,7 tot 6,2 procent. In de steden Rotterdam en Amsterdam is sprake van een

percentage van 5 procent of meer. In Zaanstad en Amersfoort ligt het aandeel langdurig bijstandsgerechtigden in de potentiële beroepsbevolking dicht bij het landelijke gemiddelde van 1 procent.

Figuur 2.14 Aandeel langdurig bijstandsgerechtigden (> drie jaar) in de potentiële beroepsbevolking, per stad (1 januari 2002 en 2005)

Noot: Voor Zaanstad en Leiden zijn geen gegevens bekend over 2002, voor Schiedam zijn (nog) geen gegevens bekend over 2005.

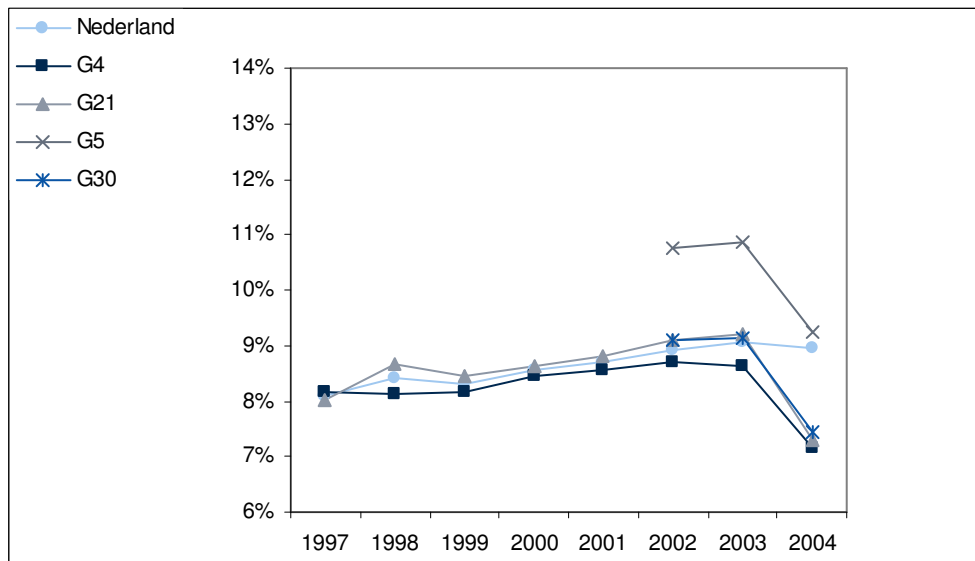
Bron: Gemeenten

Arbeidsongeschikten

In figuur 2.15 wordt de ontwikkeling van het aandeel arbeidsongeschikten in de potentiële beroepsbevolking weergegeven voor de periode 1997 tot en met 2004. Het betreft WAO-, WAZ- en Wajong-gerechtigden die deels of volledig arbeidsongeschikt zijn en hiervoor een uitkering ontvangen. Het aandeel arbeidsongeschikten in de potentiële beroepsbevolking is tot en met 2003 gestegen en in het daaropvolgende jaar zeer sterk gedaald. Deze daling is te verklaren uit het beleid van herkeuringen. Dit beleid heeft als belangrijkste doelstelling het aantal arbeidsongeschikten in Nederland omlaag te brengen. De verwachting is dan ook dat de daling vanaf 2004 zich in de komende jaren voort zal zetten.

In Nederland doet de daling van het aandeel arbeidsongeschikten zich overigens minder sterk voor dan in de G30 en de andere categorieën steden. Over de gehele periode bekeken zijn het de G4 die het laagste aandeel WAO-ers in de potentiële beroepsbevolking hebben. De G5 kent het hoogste aandeel arbeidsongeschikten in de potentiële beroepsbevolking.

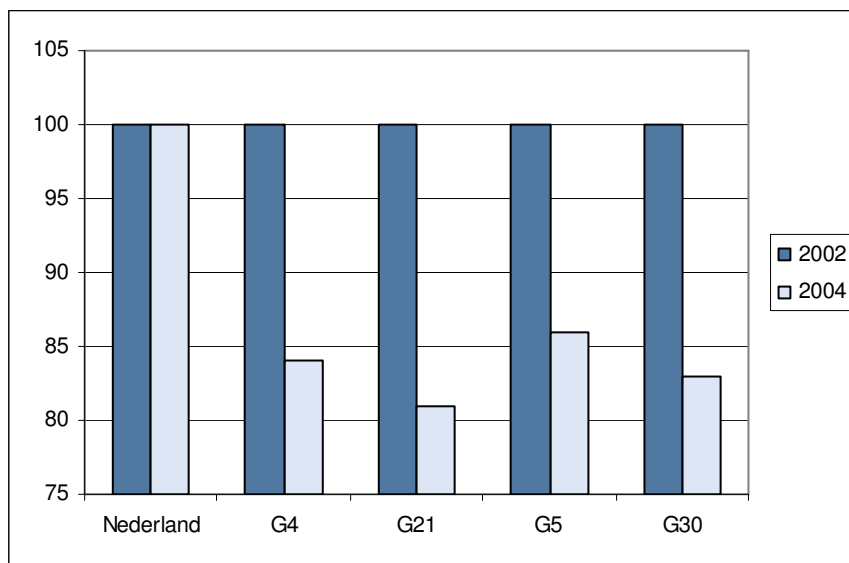
Figuur 2.15 Ontwikkeling aandeel arbeidsongeschikten in de potentiële beroepsbevolking (1997-2004, per 1 januari van het betreffende jaar)

Bron: UWV, CBS

Figuur 2.16 geeft weer dat de daling van het aandeel arbeidsongeschikten in de potentiële beroepsbevolking (ten opzichte van het peiljaar 2002) zich het sterkst voordoet in de G21 en G30. Het niveau in Nederland is ten opzichte van 2002 gelijk gebleven.

Figuur 2.16 Indexcijfer aantal WAO-ers (2002=100)

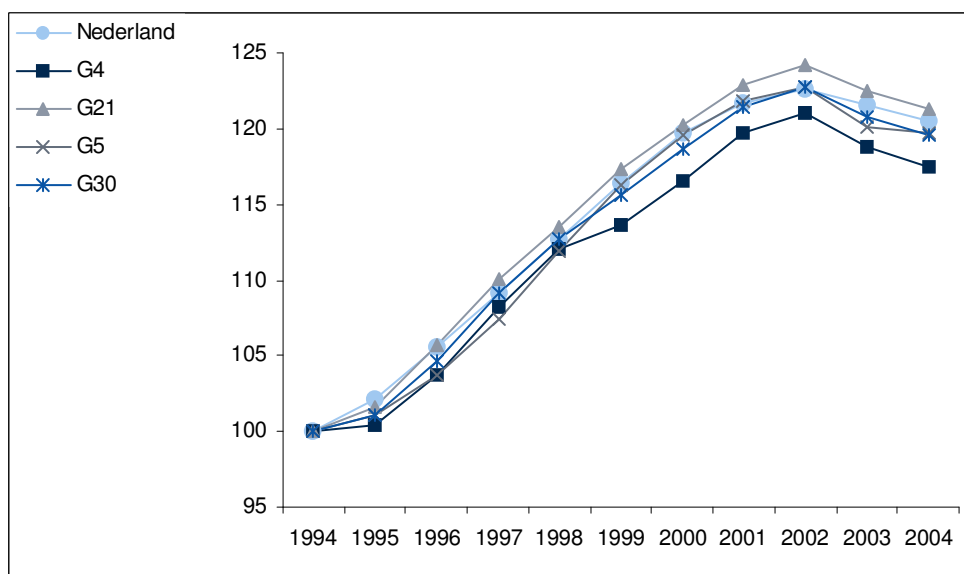
Bron: UWV

Werkgelegenheidsgroei (bevorderen arbeidsplaatsen)

De groei van werkgelegenheid (aantal banen) wordt bepaald door de algehele economische ontwikkeling, het specialisatiepatroon, het ondernemingsklimaat en het concurrentievermogen van een stad. Dit deel van GSB-doelstelling 1 staat hiermee nauw in relatie tot GSB-doelstelling 2 (Versterken economische concurrentiepositie).

De (relatieve) ontwikkeling van het aantal banen in steden zegt iets over het competitief vermogen van een stad. Door een gunstige sectorstructuur en goed ondernemingsklimaat kan de banengroei van steden hoger liggen dan nationale gemiddelde.

Figuur 2.17 Ontwikkeling aantal banen van werknemers, 1994 tot en met 2004 (1994=100)

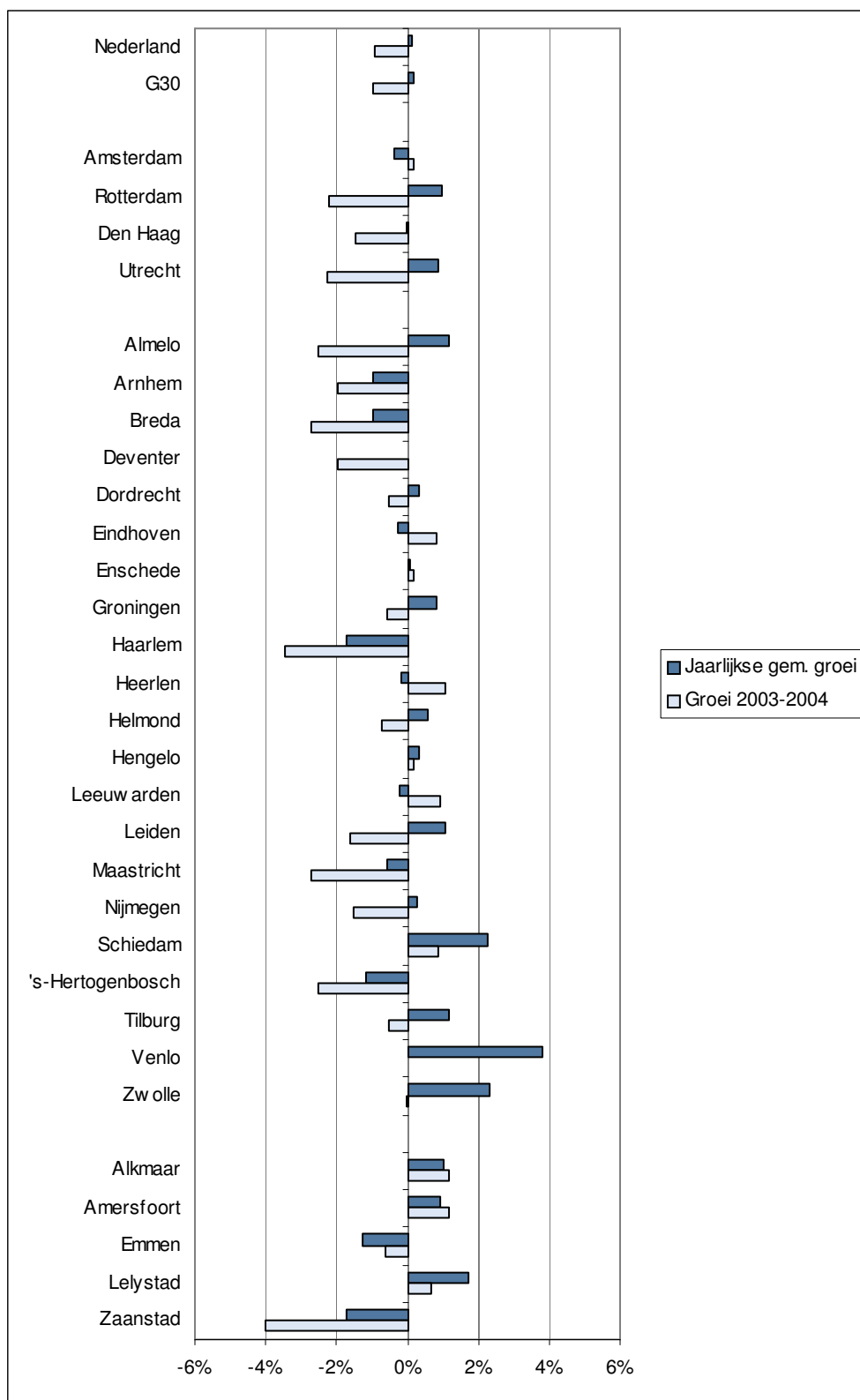

Bron: CBS

Uit bovenstaand figuur blijkt dat de daling van de werkgelegenheid in 2004 verder heeft doorgezet. De werkgelegenheid is over de gehele linie gedaald, maar de daling is het grootst in de G4. Over de gehele tweede convenantperiode bezien is de werkgelegenheid in de steden iets sterker gestegen (0,8 procent) dan in Nederland als geheel (0,6 procent). In de G5 is de daling van het aantal banen verhoudingsgewijs het kleinst. De ontwikkeling in 2004 is in de steden gelijk geweest aan de ontwikkeling van Nederland.

De steden ontwikkelden zich gedurende De GSB II-periode divers. In de G30 is de jaarlijks gemiddelde groei van het aantal banen licht positief, maar in Amsterdam, Den Haag, Arnhem, Breda, Eindhoven, Haarlem, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Maastricht, Emmen en Zaanstad is juist sprake van een afname in plaats van groei. Kijken we naar de ontwikkeling in het laatste jaar dan is het beeld voor het merendeel van de steden negatief. Alleen in Amsterdam, Eindhoven, Heerlen, Hengelo, Leeuwarden, Schiedam, Alkmaar, Amersfoort en Lelystad is sprake van een groei van het aantal banen.

Figuur 2.18 Ontwikkeling aantal banen van werknemers in steden, jaarlijkse gemiddelde groei 2000 tot en met 2004 en groei 2003 - 2004

Bron: CBS

2.1.2 Conclusies

- Over de gehele periode 1997-2005 ligt de werkloosheid in de G30 hoger dan het Nederlandse gemiddelde. De steden vertonen min of meer dezelfde trend als het Nederlandse gemiddelde.
- Vanaf eind jaren negentig daalt de werkloosheid in Nederland. Dit duurt voort tot ongeveer 2002. In de daaropvolgende jaren is sprake van een lichte stijging. Tussen 2004 en 2005 is vervolgens voor Nederland een stabilisatie van de werkloosheid waar te nemen, onder meer door een verbeterde conjunctuur. In de meeste steden, behalve de G4, zet de stijging van de werkloosheid in de periode 2004-2005 echter door.
- Na een lange periode van daling van het aandeel werklozen dat langer dan een jaar werkloos is in het totale bestand van werklozen, stijgt dit aandeel in Nederland weer sinds 2003. In de steden is er pas in 2004 sprake van een daling in plaats van een stijging.
- Sinds 2000 daalt het aandeel werklozen dat langer dan drie jaar werkloos is in zowel de steden als Nederland als geheel.
- Voor zowel Nederland als de G30 neemt het absolute aantal NWW-ers sinds 2002 toe. Het betreft vooral de groep die korter dan drie jaar werkloos is. Het aantal werklozen dat langer dan drie jaar werkloos is neemt af.
- Het aandeel allochtone werklozen in de steden is groter dan in Nederland. Het verschil tussen de werkloosheid onder allochtonen en onder de totale beroepsbevolking is het grootst in de G4, hoewel het verschil ten opzichte van 2002 in 2005 kleiner is geworden. In de G5 is in 2005 geen sprake meer van een verschil in de werkloosheid onder autochtonen en allochtonen.
- Voor zowel Nederland als de G30 geldt dat de bruto-participatiegraad in 2004 ten opzichte van 2000 licht is gestegen.
- Het aandeel WW-gerechtigden in de potentiële beroepsbevolking daalt tot en met 2002. Daarna groeit het aandeel, hetgeen met name te verklaren is uit een stagnerende economische groei. De beweging vanaf 2003 geldt voor Nederland en alle onderscheiden categorieën steden. De verschillen tussen de steden zijn klein.
- Na een lange periode van daling is het aandeel bijstandsgerechtigden in de potentiële beroepsbevolking in 2004 en 2005 voor zowel Nederland als de steden licht gestegen. Uitzondering zijn de G4, waar het aandeel bijstandsgerechtigden juist is gedaald.
- De WAO-herkeuringen van de afgelopen jaren hebben ertoe geleid dat het aandeel WAO-ers in de potentiële beroepsbevolking van de steden sinds 2003 zeer sterk is gedaald. In Nederland zet de daling minder sterk door dan in de steden.
- Bezien over de periode 2000 tot 2004, de GSB II-periode, is de jaarlijks gemiddelde groei van de G30 groter dan die van Nederland. De afname van het aantal banen in de laatste jaren is echter wat groter dan de afname van het aantal banen in Nederland.

2.2 Doelstelling 3: Verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Voor het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt zijn eerder niet of nauwelijks indicatoren ontwikkeld, simpelweg omdat deze doelstelling lastig te operationaliseren en te kwantificeren is. Gekozen is voor het gebruik van gegevens over het aandeel niet-werkende zoekenden (NWW-ers) dat beschikt over maximaal vmbo

(voorheen vbo/mavo)-niveau als aandeel van het totale NWW-bestand, omdat de doelstelling zich expliciet op deze groep richt. Juist voor hen zal het moeilijk zijn om aansluiting te vinden met de arbeidsmarkt, omdat zij geen startkwalificatie (minimaal MBO-niveau) hebben. Een andere indicator is het aandeel 16-25 jarige niet-werkende werkzoekenden in de beroepsbevolking van dezelfde leeftijd. Dit is een groep werklozen die zeer waarschijnlijk recent een opleiding heeft gevolgd, maar blijkbaar toch op basis van deze opleiding niet aan werk kan komen⁹.

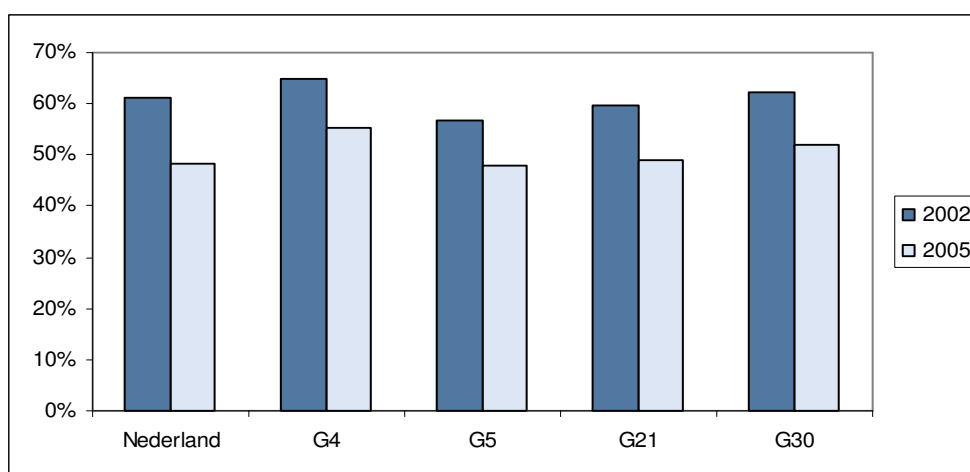
2.2.1 Stedelijke ontwikkelingen

Aandeel laagopgeleide werklozen

Figuur 2.19 laat het aandeel NWW-ers in het totale NWW-bestand zien met maximaal een opleiding op VMBO-niveau. Het jaar 2002 is afgezet tegen het jaar 2005. Het gaat hier om een groep NWW-ers die niet beschikt over de zogeheten startkwalificatie. Met startkwalificatie wordt een afgeronde opleiding op mbo-niveau 2 bedoeld. Het is een belangrijke conditie voor het aangaan van een duurzame arbeidsrelatie.

Uit de figuur blijkt dat het aandeel NWW-ers met maximaal een VMBO-vooropleiding voor Nederland in 2005 rond 48 procent ligt. Dit houdt een daling in van ongeveer 13 procent ten opzichte van 2002. In de G30 is het aandeel NWW-ers met maximaal een VMBO-vooropleiding iets minder sterk gedaald (10 procent). De daling van 9 procent in zowel de G4 als de G5 is het kleinst. Overigens is in absolute zin het aandeel laagopgeleide werklozen in de periode 2002-2005 juist toegenomen. De procentuele daling is te verklaren uit een hogere toestroom van middelbaar en hoger opgeleide werklozen.

Figuur 2.19 Aandeel NWW-ers met maximaal VMBO-vooropleiding in totaal aantal NWW-ers (1 januari 2002 en 2005)

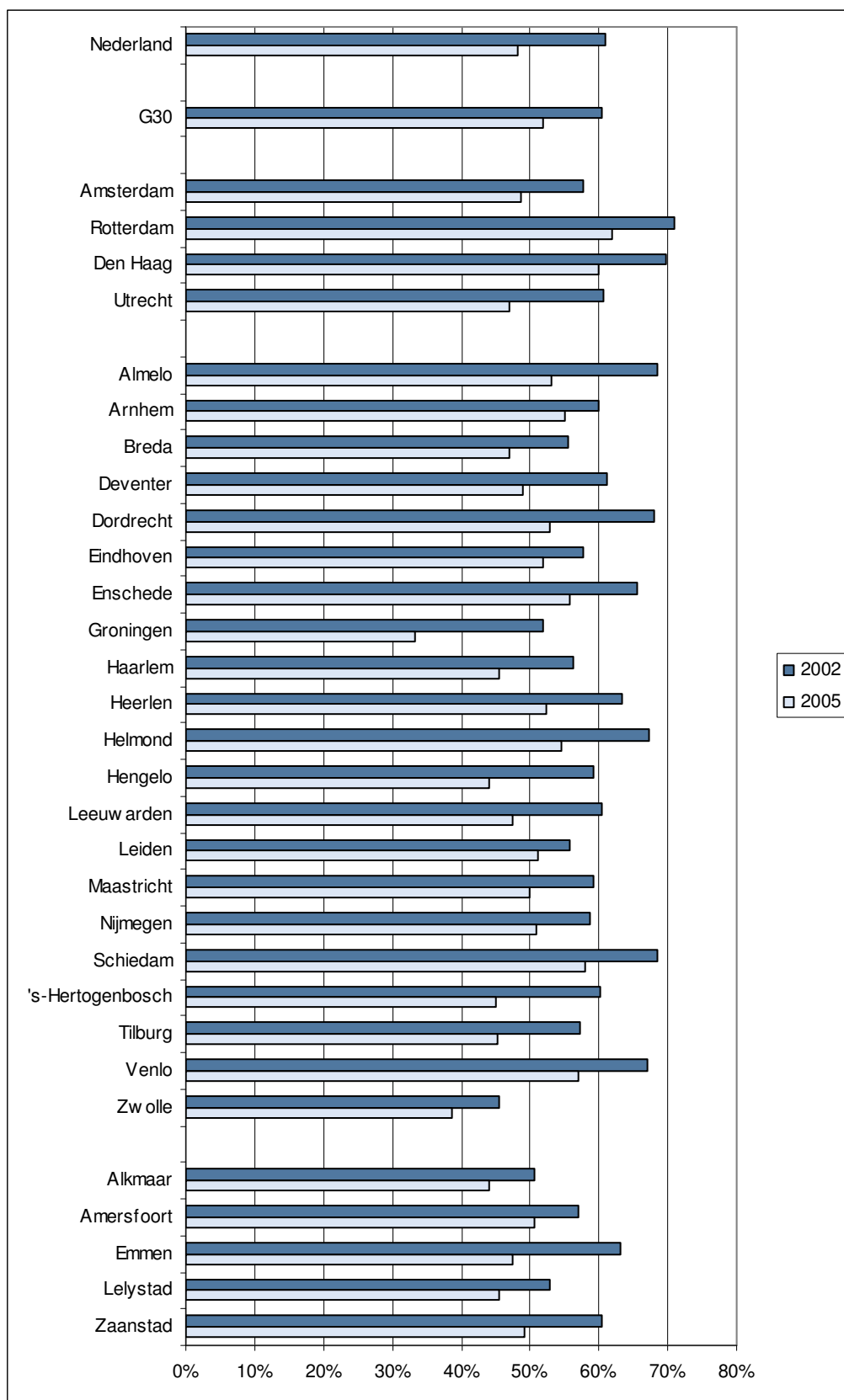
Bron: CWI

⁹ Idealiter dient een koppeling van deze twee indicatoren te worden gemaakt, namelijk het aantal jeugdige niet-werkende werkzoekenden zonder startkwalificatie (maximaal vmbo-niveau), maar de beschikbare data verhinderen dit voornamelijk. Een andere mogelijke indicator is afkomstig uit de Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat. Dit betreft 'het aandeel ondernemers dat problemen ervaart met het vervullen van vacatures (naar type beroep)'. Deze indicatoren worden overwogen om in de toekomst in de GSB-monitor opgenomen te worden. Een derde onderwerp waar aan gedacht kan worden is het aantal voortijdig schoolverlaters. Dit is in eerder stadium opgenomen geweest in de monitor, maar was de laatste jaren al niet meer opgenomen. Zie hiervoor de ISEO Jaarboeken Grotestedenbeleid 1998/9.

In figuur 2.20 wordt het aandeel NWW-ers met maximaal een VMBO-vooropleiding in het NWW-bestand weergegeven per stad voor de jaren 2002 en 2005. In alle steden is het aandeel laagopgeleide NWW-ers, net als het Nederlandse gemiddelde, gedaald ten opzichte van 2002. In de steden Almelo, Dordrecht, Hengelo, 's-Hertogenbosch, Groningen en Emmen en is sprake van de sterkste dalingen. Ook bij deze figuur dient opgemerkt te worden dat er in absolute zin juist sprake is van een toename van de werkloosheid.

Figuur 2.20 Aandeel NWW-ers met maximaal VMBO-vooropleiding in totaal aantal NWW-ers, per stad (1 januari 2002 en 2005)

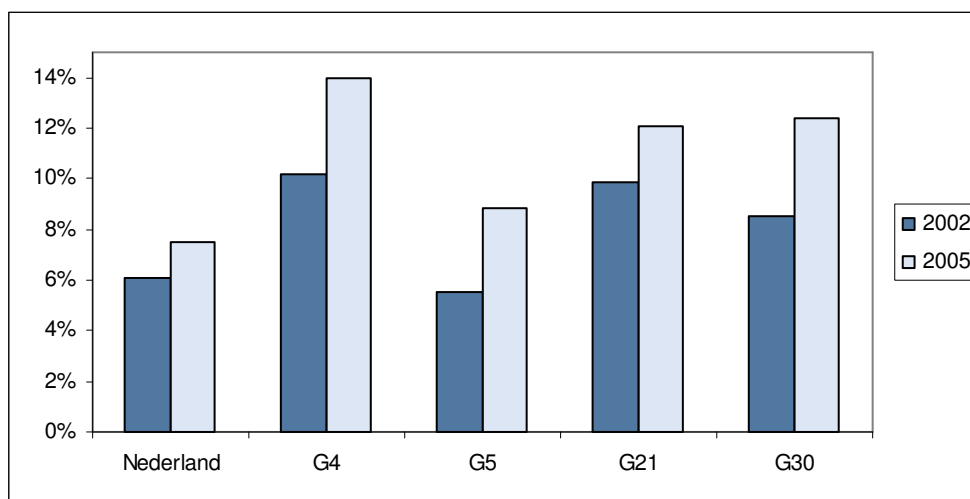

Bron: CWI

Aandeel jongere (16-25 jaar) werklozen (jeugdwerkloosheid)

Figuur 2.21 is de indicator voor de ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid. Het toont het aandeel NWW-ers van 16 tot 25 jaar in de beroepsbevolking jonger dan 25 jaar voor de jaren 2002 en 2005. In Nederland is de jeugdwerkloosheid in 2005 ten opzichte van 2002 licht toegenomen met iets meer dan 1 procent tot circa 8 procent. In de steden is de jeugdwerkloosheid sterker gegroeid met 4 procent voor zowel de G30 als de G4. In de laatste categorie steden ligt de jeugdwerkloosheid voor 2005 op 14 procent.

Figuur 2.21 Aandeel 16-25 jarige NWW-ers in de beroepsbevolking jonger dan 25 jaar (1 januari 2002 en 2005)

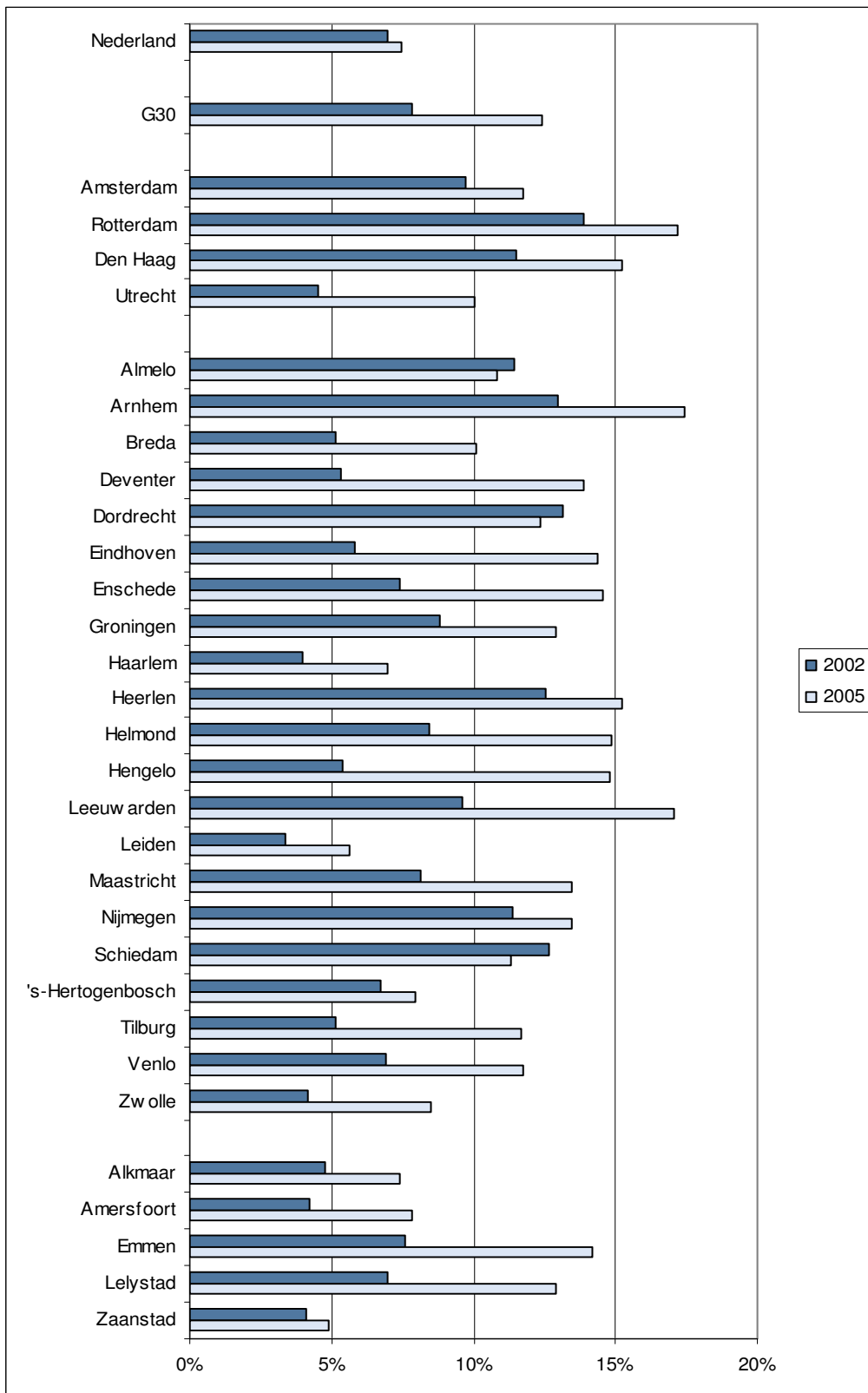

Bron: CWI, CBS

Figuur 2.22 geeft het aandeel jongere werklozen in de beroepsbevolking jonger dan 25 jaar weer per stad voor de jaren 2002 en 2005. Voor Nederland nemen we een lichte stijging waar, terwijl in de G-30 sprake is van een relatief forse toename.

De verschillen tussen de steden zijn groot. De sterkste toename van het aandeel jongere werklozen in de beroepsbevolking jonger dan 25 jaar nemen we waar voor de steden Hengelo, Deventer en Eindhoven. In Schiedam en Dordrecht is sprake van een lichte daling. In 2005 is de jeugdwerkloosheid het hoogst in de steden Arnhem, Rotterdam en Leeuwarden. In de steden Leiden, Haarlem en Zaanstad is deze het laagst.

Figuur 2.22 Aandeel 16-25 jarige NWW-ers in de beroepsbevolking jonger dan 25 jaar, per stad (1 januari 2002 en 2005)

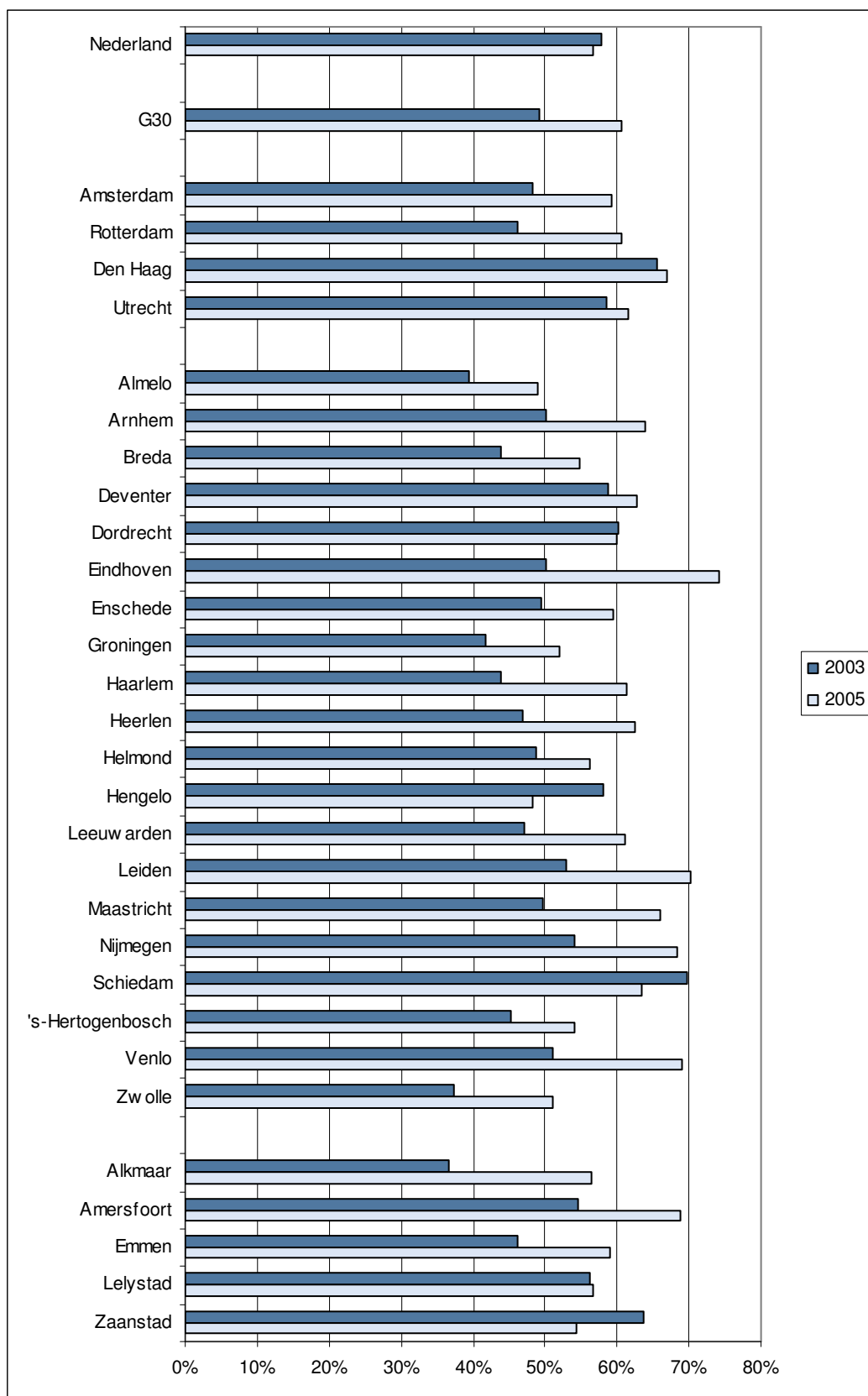

Noot: Wegens gebrek aan recente gegevens is het aandeel jonge NWW-ers in 2005 berekend als percentage van de jonge beroepsbevolking van 2004.

Bron: CWI, CBS

Figuur 2.23 geeft inzicht in het aandeel 16 tot 23 jarige NWW-ers dat maximaal een opleiding op vmbo-niveau heeft afgerond. Deze groep heeft naar verwachting ook in de toekomst beperkte kansen op het vinden van werk. Het aandeel jonge NWW-ers met maximaal een vmbo-opleiding is op landelijk niveau in de periode tussen 2003 en 2005 met 1 procent gedaald tot 57 procent. In de G30 is het juist met 10 procent gestegen van 51 naar 61 procent. Vooral in de steden Eindhoven en Alkmaar is sprake van een relatief grote stijging. In Hengelo, Zaanstad en Schiedam daalt het aandeel 16 tot 23 jarige NWW-ers met maximaal vmbo-niveau. In 2005 is het aandeel van de groep het hoogst in de steden Eindhoven en Leiden en het laagst in Zwolle en Tilburg.

Figuur 2.23 Aandeel jonge NWW-ers met maximaal een opleiding op vmbo-niveau in aantal NWW-ers jonger dan 23 jaar (1 januari 2003 en 1 januari 2005)

Bron: CWI, CBS

2.2.2 Conclusies

- In de G30 en Nederland als geheel is het aandeel werklozen met maximaal een vmbo-opleiding in de periode 2002-2005 gedaald. In de G4 en G5 is de daling minder sterk. In absolute aantallen is er geen sprake van een stijging van de groep werklozen met maximaal een vmbo-opleiding.
- In Nederland is de jeugdwerkloosheid in de periode 2002-2005 licht gestegen. In de G30 is sprake van een sterkere groei van de jeugdwerkloosheid dan landelijk.
- Hoewel in Nederland als geheel het aandeel jonge werklozen met een afgeronde opleiding op maximaal vmbo-niveau is gedaald, is er voor 2005 in de G30 juist sprake van een relatief grote toename ten opzichte van 2002.

2.3 Conclusies in samenhang

Over de gehele periode bezien is de sociaal-economische situatie in de steden slechter dan in Nederland. De ontwikkeling in de steden vertoont echter duidelijke gelijkenissen met de landelijke trend. Met andere woorden: gaat het in Nederland goed, dan gaat het de steden op sociaal-economisch terrein over het algemeen ook goed af. Dit komt onder meer naar voren bij de ontwikkeling van de werkloosheid, het aandeel langdurig werklozen en de werkloosheid onder allochtonen.

De stagnerende Nederlandse economie laat zijn sporen met name na in de periode 2002 tot 2004. Sinds het begin van 2004 is de groei van de werkloosheid gestagneerd. Desalniettemin zijn de opkomende jeugdwerkloosheid en de groei van het aandeel (jonge) werklozen met maximaal een afgeronde opleiding op vmbo-niveau zorgelijke ontwikkelingen. In de steden slaat dit ook harder toe dan in Nederland als geheel. Maar de werkgelegenheid groeit in de G30 wel licht harder dan landelijk.

3 Ondernemingsklimaat en bereikbaarheid

3.1 Doelstelling 2: Versterking van de economische concurrentiepositie

Hoe ontwikkelt de werkgelegenheidsstructuur zich in de grote steden ten opzichte van Nederland? Huisvest een stad veel bedrijven die actief zijn in groeisectoren (sectorstructuur)? Hoe is de dynamiek van de bedrijvigheid (met name starters)? Hoe is de concurrentiekracht van steden ten aanzien van vestiging en vertrek van bedrijven?

De antwoorden op deze vragen geven een beeld van de economische concurrentiekracht van steden. De werkgelegenheids groei is reeds onder doelstelling 1b aan bod gekomen en wordt hier niet meer specifiek toegelicht.

Ongunstig economisch klimaat

Het nastreven van deze doelstelling heeft in de tweede GSB-periode plaatsgevonden binnen een conjunctureel ongunstig economisch klimaat. Na een periode van grote groei is eind jaren negentig de economische groei in de eerste jaren van de 21^e eeuw zwaar gestagneerd. Dit heeft belangrijke invloed op de ontwikkeling van de indicatoren zoals de commerciële dienstverlening, het aantal starters en faillissementen (aanwas).

3.1.1 Stedelijke ontwikkelingen

Sectorstructuur en groeisectoren

Naast de groei van de werkgelegenheid in sectoren is de sectorstructuur van belang¹⁰. Deze wordt hier trapsgewijs gepresenteerd:

- Sectoraal niveau (bijvoorbeeld commerciële dienstverlening);
- Uitsplitsing commerciële dienstverlening naar bedrijfstakken (bijvoorbeeld zakelijke dienstverlening);
- Verdere uitsplitsing zakelijke dienstverlening naar branches.

Indien een stad veel bedrijven/werkgelegenheid in groeisectoren heeft, dan draagt dit positief bij aan de economische concurrentiepositie van een stad. De aanwezigheid en omvang van deze groeisectoren versterken de groeikansen van een stad. De historische en toekomstig verwachte banengroei is in de dienstensector in het algemeen hoger dan in de industrie of landbouw. Steden met sterke vertegenwoordiging van dienstensectoren hebben hier voordeel van.

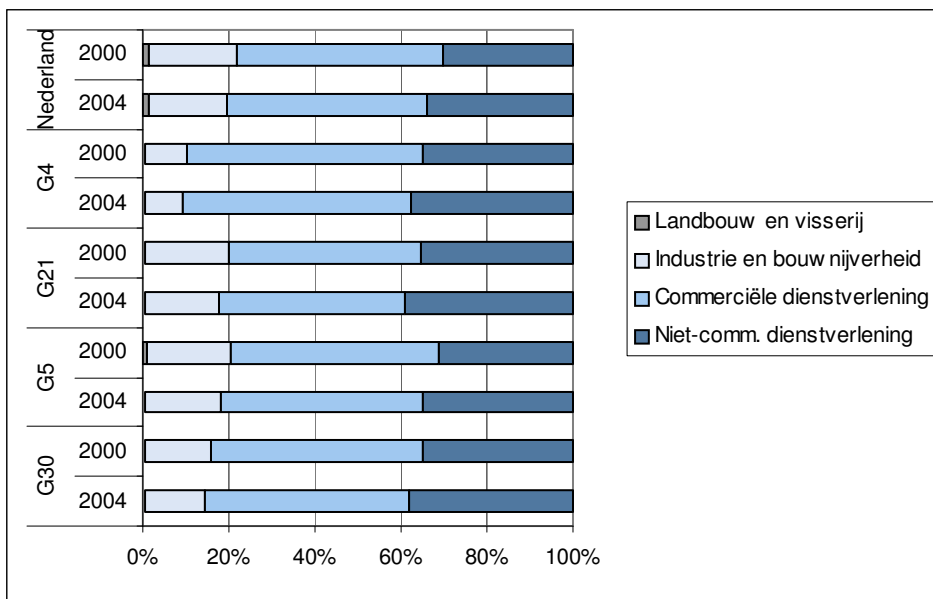
In het vorige hoofdstuk is de groei van de werkgelegenheid ter sprake gekomen. Niet alleen de ontwikkeling van de werkgelegenheid, maar ook de sectorstructuur is van belang. De aanwezigheid en omvang van groeisectoren versterken de groeikansen en de concurrentiepositie van een stad.

---

¹⁰ Het CBS heeft haar dataverzameling in 1999 gewijzigd, waardoor de cijfers van voor en na 1999 niet vergelijkbaar zijn. De data voor de periode 1994-1999 zijn gecorrigeerd per stad, zodat ze vergelijkbaar zijn met die van 1999-2002.

Een vergelijking van de sectorstructuur in 2000 met de sectorstructuur van 2004 levert onderstaand figuur op. De commerciële en niet commerciële dienstverlening zijn in de steden sterker vertegenwoordigd dan in Nederland. Het aandeel van de industrie en bouwnijverheid én commerciële dienstverlening is in de steden afgenomen. Hier staat tegenover dat het aandeel van de niet-commerciële dienstverlening in werkgelegenheid in de steden toegenomen is. Overall gezien verschilt de ontwikkeling van de sectorstructuur in de steden niet zoveel van de ontwikkeling in Nederland.

Figuur 3.1 Banen van werknemers, sectorstructuur in 2000 en 2004 (in percentages)

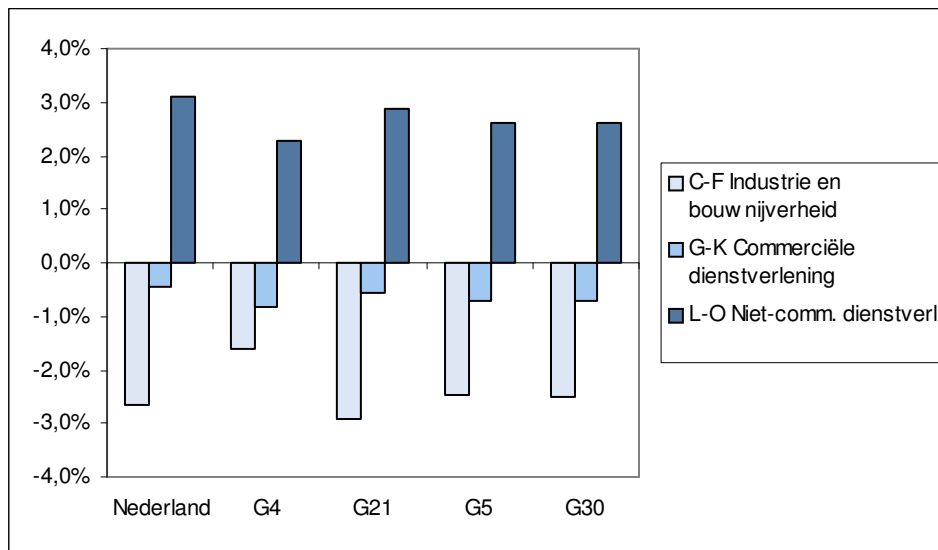

Bron: CBS

Naast de relatieve omvang van de sectoren in de steden is ook de ontwikkeling van de sectoren van belang. Om grip te krijgen op de sectorale ontwikkeling is de jaarlijks gemiddelde groei van drie brede sectoren berekend. Gezien de geringe omvang van de sector landbouw en visserij wordt deze sector hier buiten beschouwing gelaten.

Figuur 3.2 Jaarlijks gemiddelde groei sectoren (2000 tot en met 2004)

Bron: CBS

In de GSB II-periode heeft alleen de niet-commerciële dienstverlening te maken gehad met een groeiende werkgelegenheid. Vooral in de sector industrie en bouwnijverheid is de werkgelegenheid jaarlijks afgenomen. De industrie en bouwnijverheid in de G4 kent een kleinere jaarlijks gemiddelde afname van de werkgelegenheid dan in de andere steden. In de G30-steden is de daling van de werkgelegenheid sterker dan in de rest van Nederland. De jaarlijks gemiddelde groei in de niet-commerciële dienstverlening is over de hele linie gestegen al blijft de G4 enigszins achter.

Ondanks dat in de sector industrie en bouwnijverheid de werkgelegenheid is afgenomen, is in enkele steden de werkgelegenheid juist toegenomen. Zo is de werkgelegenheid in deze sector in Den Haag, Breda, Leiden en Venlo gestegen. Hier staat tegenover dat in vooral in Haarlem, Heerlen, Helmond, 's-Hertogenbosch, Maastricht en Tilburg de werkgelegenheid in de industrie aanzienlijk is afgenomen.

De werkgelegenheid in de commerciële dienstverlening ontwikkelt zich in de steden slechter dan de nationale ontwikkeling. Desondanks is de werkgelegenheid in deze sector in Den Haag, Utrecht, Almelo, Enschede, Helmond, Schiedam, Tilburg, Venlo, Zwolle, Alkmaar en Amersfoort (licht) toegenomen. In Arnhem, Hengelo, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Nijmegen en Zaanstad is de werkgelegenheid harder gedaald dan het nationale gemiddelde. De overige steden kennen een ontwikkeling op of rond de nationale ontwikkeling.

De niet-commerciële sector laat als enige sector een positief beeld zien. Met uitzondering van Haarlem laten alle steden een groei zien. De niet-commerciële dienstverlening in de steden is wel minder hard gegroeid dan het landelijk gemiddelde. De groei blijft vooral in Amsterdam, Arnhem, Enschede en Emmen achter bij de nationale groei. In veel steden is de werkgelegenheid gegroeid met ongeveer de nationale groei. In Helmond, Hengelo, Venlo, Zwolle en Lelystad is de jaarlijks gemiddelde groei echter beduidend groter in vergelijking met de nationale groei.

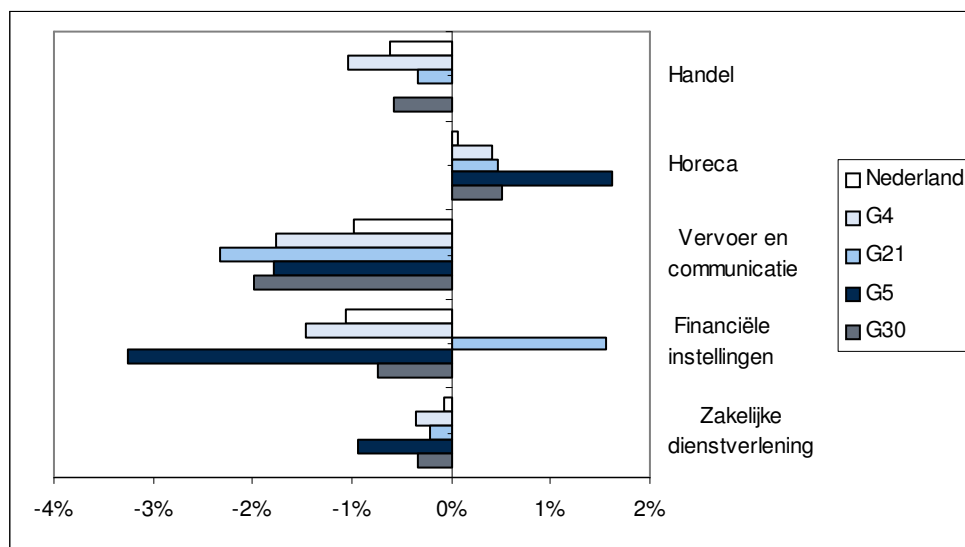
Commerciële dienstverlening

De commerciële dienstverlening is nog steeds de grootste sector qua werkgelegenheid al is dit aandeel de laatste jaren wel verminderd. Het is echter goed om binnen deze sector te kijken welke bedrijfstakken sterk vertegenwoordigd zijn en waar de afname van de werkgelegenheid vooral zit.

De werkgelegenheid zit binnen de commerciële dienstverlening vooral in de handel en zakelijke dienstverlening. Tezamen zijn deze bedrijfstakken in de G30 verantwoordelijk voor bijna 70 procent van de werkgelegenheid. De horeca is de enige bedrijfstak die over de gehele linie gegroeid is. De jaarlijks gemiddelde groei in de bedrijfstakken vervoer en communicatie en de zakelijke dienstverlening is in de periode 2000 tot 2004 negatief. Handel en financiële instellingen laten een divers beeld zien.

Met uitzondering van de handel hebben alle sectoren in de G4 slechter gepresteerd dan Nederland als geheel. De G30 ontwikkelt zich behalve de sector vervoer en communicatie vergelijkbaar met Nederland. In de G5 zijn de sectoren handel en horeca gegroeid en laten de overige sectoren een negatieve ontwikkeling zien. De jaarlijks gemiddelde groei van de financiële instellingen in de G21 komt vooral voor rekening van Tilburg, waar een samenvoeging van activiteiten heeft plaatsgevonden.

Figuur 3.3 Jaarlijks gemiddelde groei commerciële dienstverlening (2000 tot en met 2004)

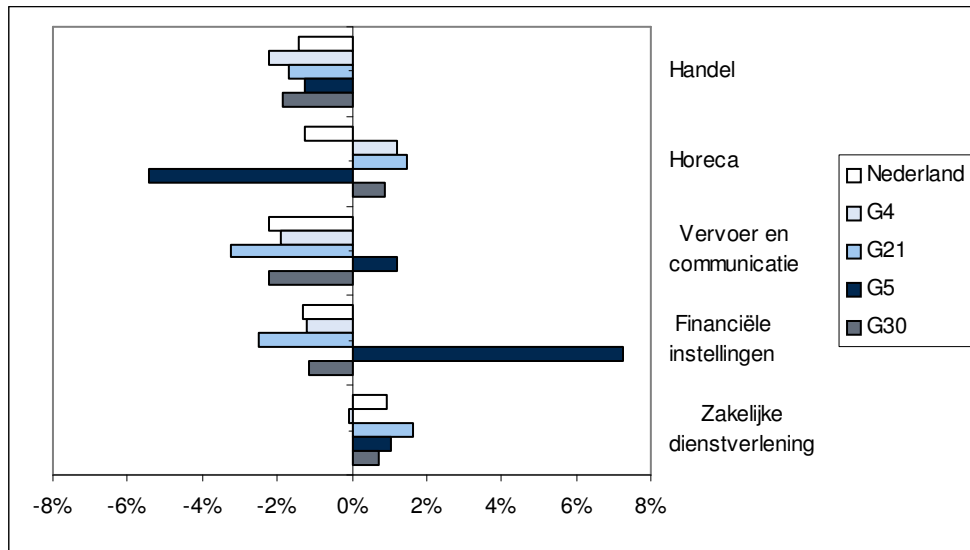

Noot: Arnhem is buiten beschouwing gelaten aangezien geen gegevens beschikbaar zijn voor uitsplitsing van de commerciële dienstverlening voor 2002 en 2003

Bron: CBS

In de periode 2003-2004 is in de sector commerciële dienstverlening sprake van een afname van de werkgelegenheid over vrijwel de gehele linie. Binnen de G30 is echter een divers beeld zichtbaar. De horeca en zakelijke dienstverlening hebben het laatste jaar een groei doorgemaakt. Alleen de horeca in de G5 en de zakelijke dienstverlening in de G4 hebben geen groei gehad. In de sector vervoer en communicatie kent alleen de G5 een stijging van de werkgelegenheid. De groei van de werkgelegenheid in de G21 bij de financiële instellingen komt door de samenvoeging van activiteiten in Tilburg.

Figuur 3.4 Groei binnen de sector commerciële dienstverlening 2002-2003

Noot: Arnhem is buiten beschouwing gelaten aangezien geen gegevens beschikbaar zijn voor uitsplitsing van de commerciële dienstverlening voor 2002 en 2003

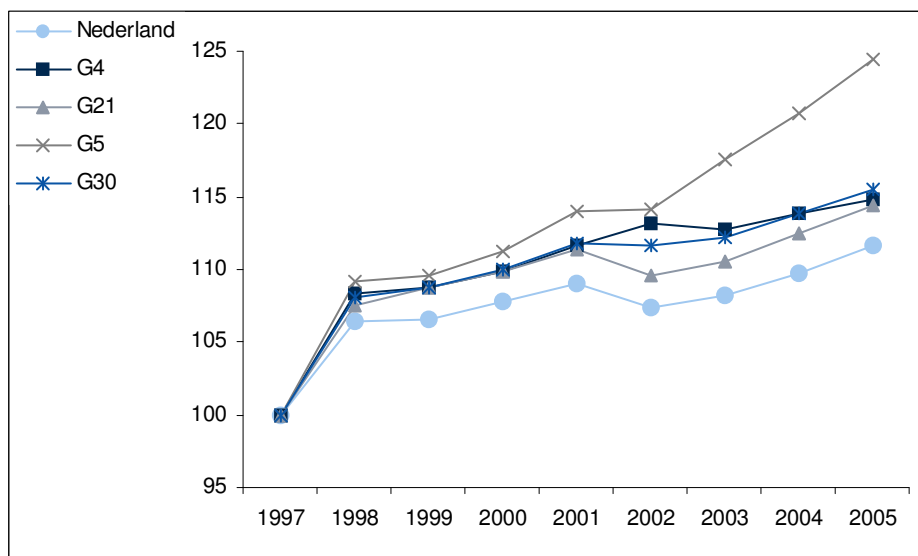
Bron: CBS

Vestigingen bedrijven

De groei van het aantal bedrijven geeft een indicatie van de aantrekkelijkheid van een stad als vestigingsplaats en zegt daarmee iets over de economische concurrentiepositie van een stad.

Sinds 1997 is de groei van het aantal vestigingen in de steden groter dan in Nederland. Na 2001 was sprake van een afname van het aantal vestigingen, maar het aantal vestigingen is sinds 2002 continu gestegen.

Figuur 3.5 Groei in het aantal vestigingen 1997-2005

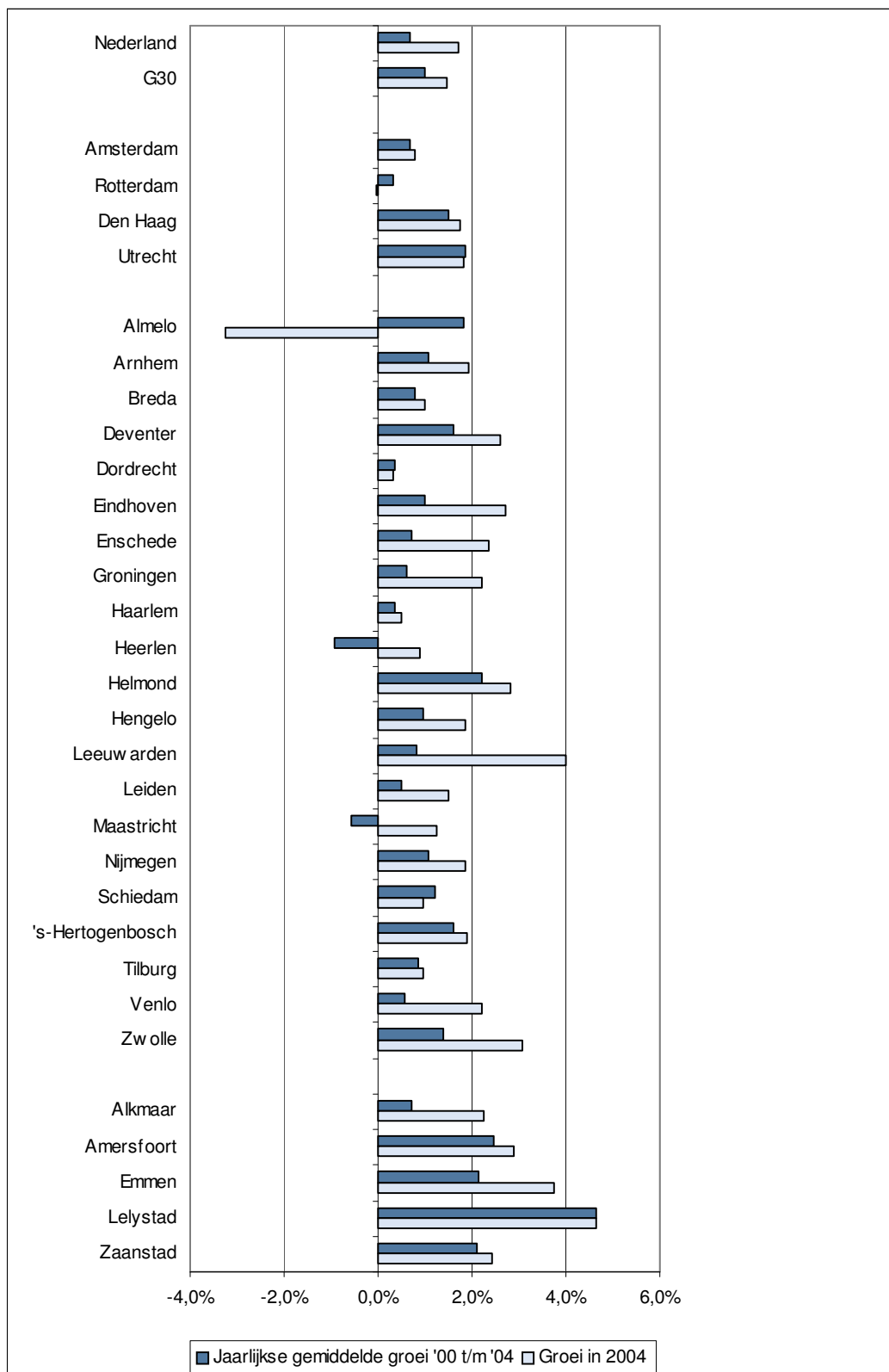

Bron: CBS

In de GSB II-periode kennen vrijwel alle steden een groei van het aantal vestigingen. Alleen Heerlen en Maastricht is het aantal vestigingen afgenomen. De jaarlijks gemiddelde groei in de G30 ligt iets boven de nationale groei. Vooral in de G5 is de jaarlijks gemiddelde groei fors te noemen ten opzichte van de overige steden. Alleen Utrecht, Almelo en Helmond hebben een enigszins vergelijkbare groei doorgemaakt.

In de periode 2004-2005 is het aantal vestigingen in Nederland harder gestegen dan in de G30. In alle steden, behalve in Almelo, is het aantal vestigingen toegenomen. Deventer, Eindhoven, Helmond, Leeuwarden, Zwolle, Amersfoort, Emmen en Lelystad groeiden bovengemiddeld.

Figuur 3.6 Jaarlijks gemiddelde groei in aantal vestigingen (2000 tot en met 2004) en groei 2004

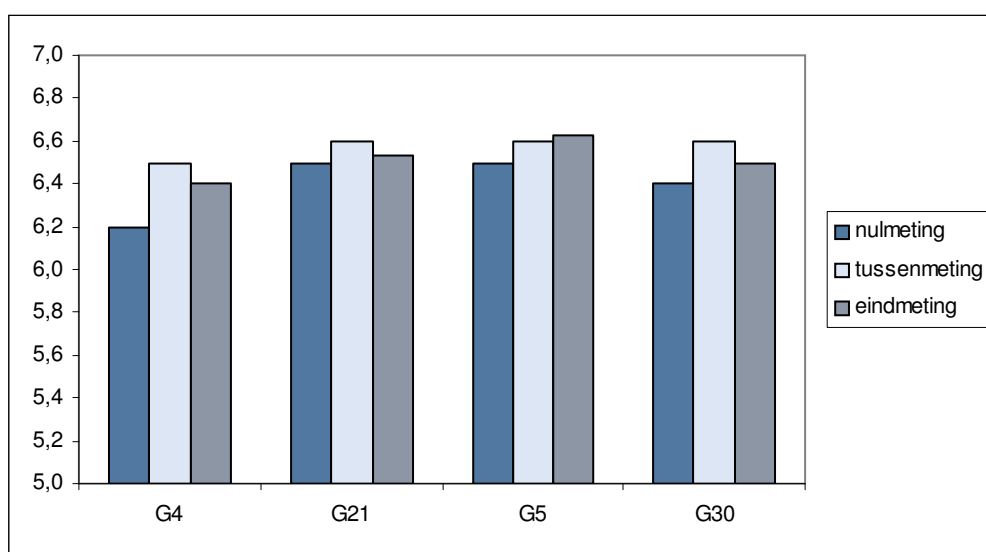

Bron: CBS

Waardering ondernemingsklimaat

Ondernemers in de G30 is in de Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat (BGO) gevraagd een oordeel te geven over verschillende elementen van het ondernemingsklimaat. Het element dat voor ondernemers als het belangrijkste gevonden wordt is het verkeersbeleid en parkeren. In eerdere metingen van de BGO was dit eveneens het element dat de ondernemers het belangrijkste vonden. De gemeentelijke organisatie van het economisch beleid, gemeentelijke dienst- en vergunningverlening en de communicatie van de gemeente zijn elementen waar de ondernemers ook veel waarde aan hechten. Het startersbeleid en arbeidsmarktbeleid zijn factoren die voor ondernemers minder van invloed zijn op het oordeel over het ondernemingsklimaat.

Figuur 3.7 Waardering ondernemingsklimaat als geheel in G4, G21, G5 en G30, 1999, 2002 en 2005

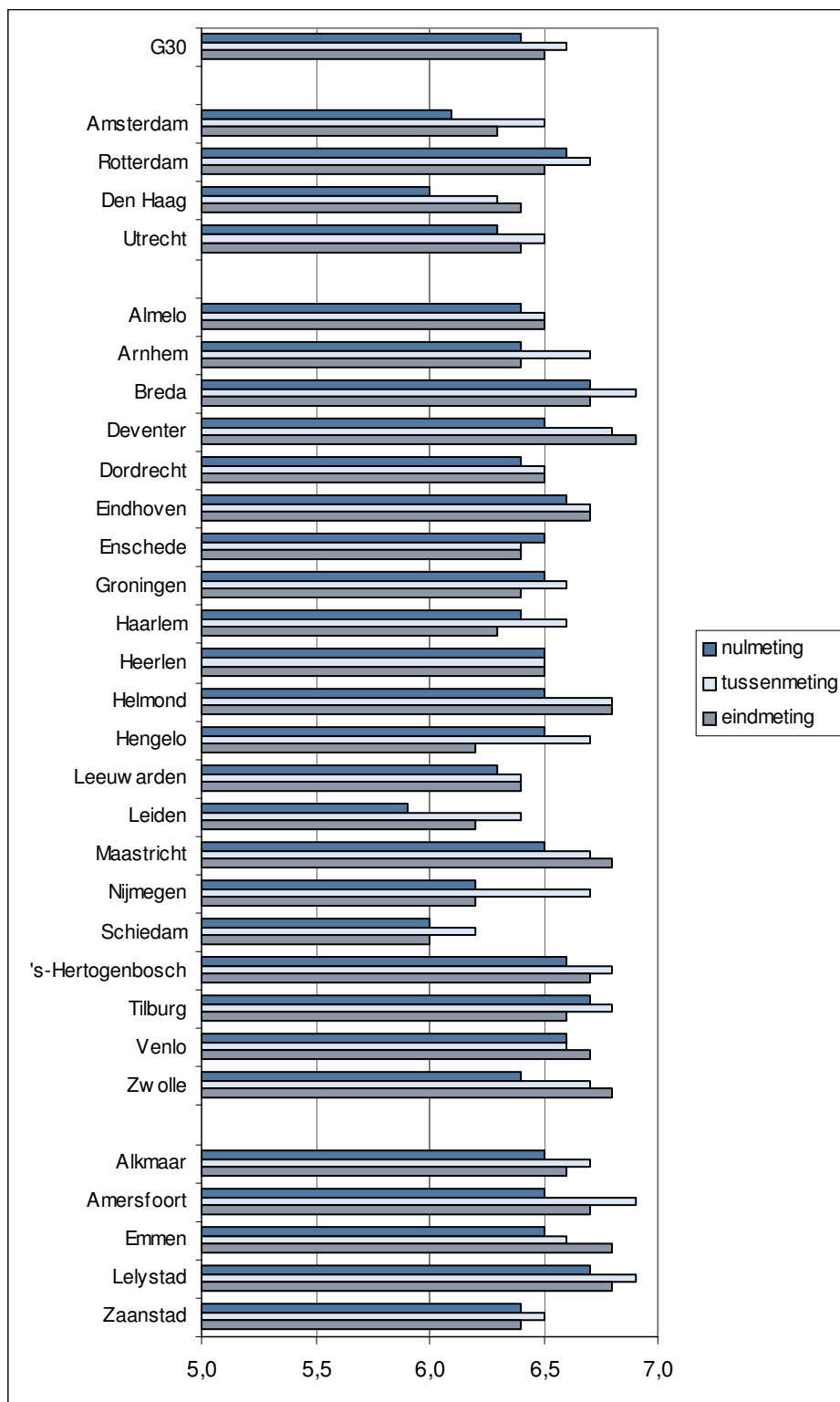

Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

De waardering van het ondernemingsklimaat door ondernemers is licht gestegen. Het gemiddelde van de steden lag in 1999 op 6,4 en is in 2005 6,5. Vooral in de G4 is de waardering voor het ondernemingsklimaat gestegen (van 6,2 naar 6,5). In de G5 is de waardering het hoogst met 6,6.

Het onderstaande figuur toont de waardering van het ondernemingsklimaat per stad. De steden met de hoogste waardering zijn Deventer, Helmond, Maastricht, Zwolle, Emmen en Lelystad. Ten opzichte van de nulmeting is in Rotterdam, Enschede, Groningen, Haarlem, Hengelo en Tilburg de waardering gedaald.

Figuur 3.8 Waardering ondernemingsklimaat als geheel per stad, 1999, 2002 en 2005

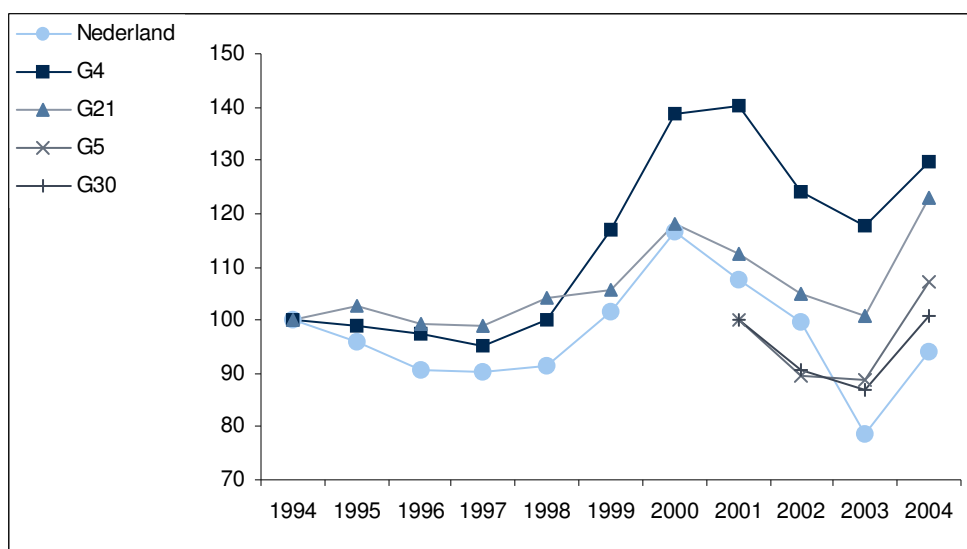
Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

Aantal en aandeel startende ondernemingen

Steden met veel starters kunnen gekarakteriseerd worden als economisch aantrekkelijke steden. Ook een sterke aanwezigheid van de dienstensector in een stad kan een reden zijn voor een hoge startersdynamiek. Deze sector brengt namelijk veel starters voort. Een stad vaart wel bij de dynamiek van starters en het aanwezige ondernemerschap. Verder kan een hoog aantal starters bijdragen aan een toename van de werkgelegenheid.

De ontwikkeling van het aantal startende ondernemingen laat een grillig beeld zien. Tot en met 1998 is de ontwikkeling redelijk constant, maar daarna piekt het aantal starters in 2000-2001 en daalt vervolgens fors waarna in 2004 weer sprake is van een stijging van het aantal startende ondernemingen.

Figuur 3.9 Ontwikkeling startende ondernemingen (met één of meer werkzame personen) 1994-2004 (1994 = 100)

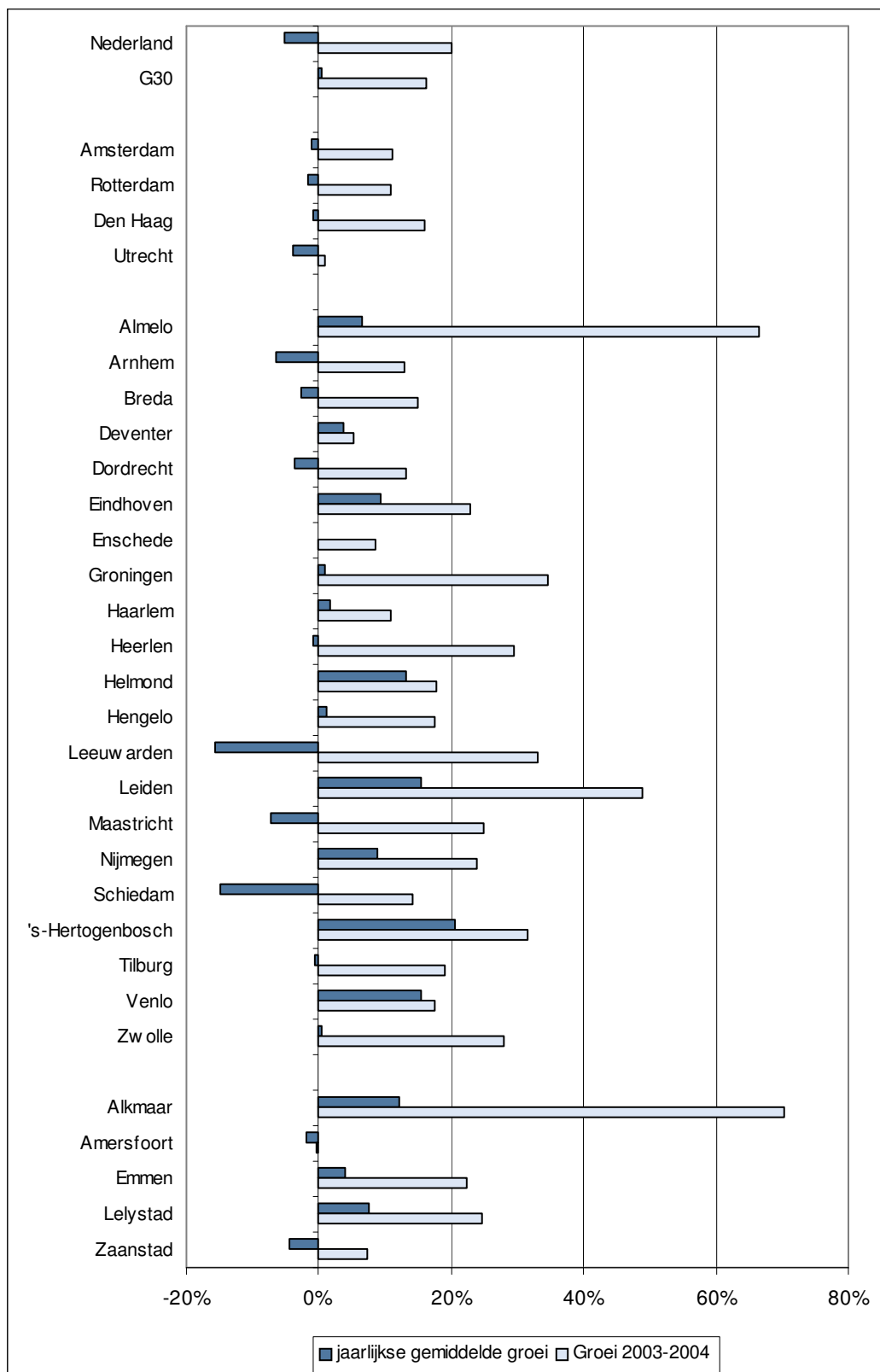
Bron: Vereniging van Kamers van Koophandel

De jaarlijks gemiddelde groei in de GSB II-periode is in de G30 licht positief, terwijl in Nederland sprake is van een afname. In de G4 is de jaarlijks gemiddelde groei negatief. Ook in Arnhem, Breda, Dordrecht, Heerlen, Leeuwarden, Maastricht, Schiedam, Tilburg, Amersfoort en Zaanstad is sprake van een afname in de GSB II-periode.

Het aantal starters is met uitzondering van Amersfoort in alle steden toegenomen in de periode 2003-2004. Vooral in Almelo, Leiden en Alkmaar is het aantal starters fors toegenomen.

Figuur 3.10 Jaarlijks gemiddelde groei van het aantal starters per stad, 2000-2004 en groei 2003-2004¹¹

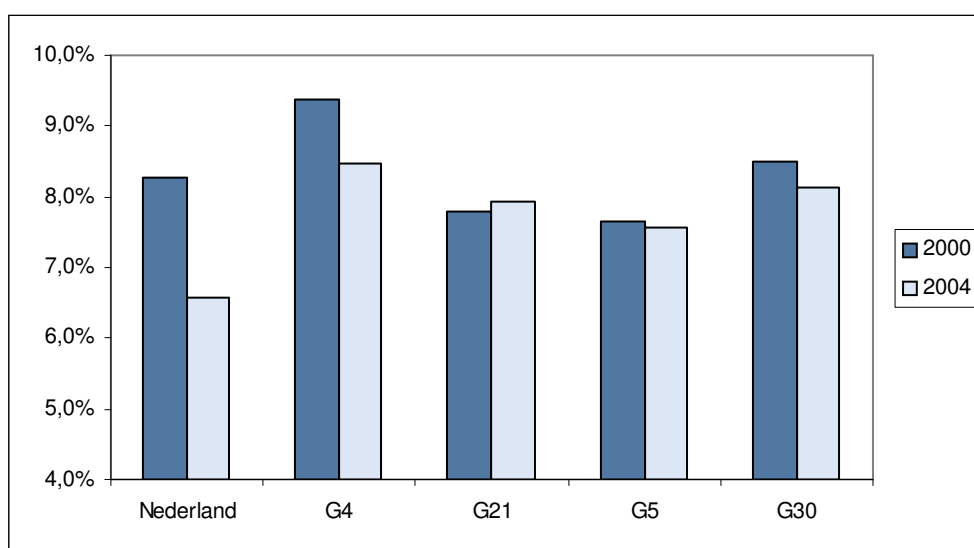
Bron: Vereniging van Kamers van Koophandel

¹¹ Voor de G5 en G30 is de periode 2001-2004

Naast de absolute en relatieve ontwikkeling van het aantal starters is het belangrijk om het aantal starters af te zetten tegen de totale bedrijvenpopulatie. Een hoog percentage starters geeft namelijk aan dat de stad een dynamische economie heeft.

Het aandeel starters op het totaal aantal vestigingen is in de GSB II-periode in de G30 afgenomen, maar ligt voor alle steden wel boven het nationale gemiddelde. Alleen in de G21 is het aandeel starters op het totale aantal vestigingen groter geworden. Ondanks de afname van het aantal starters in de G4 is het aandeel startende ondernemingen hier nog het grootst.

Figuur 3.11 Aandeel starters in het totaal aantal vestigingen, 2000 en 2004

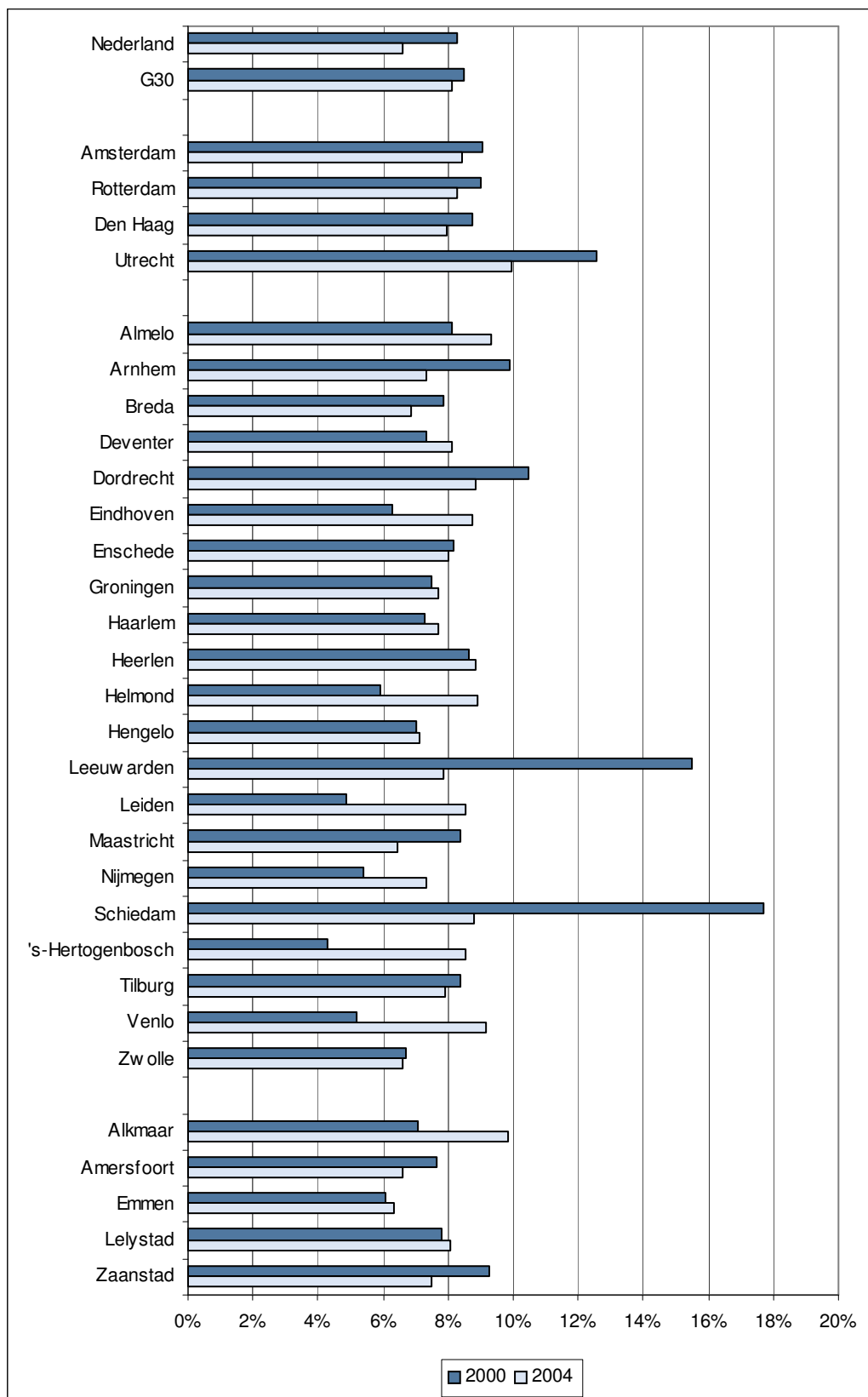

Noot: G5 is 2001

Bron: Vereniging Kamers van Koophandel, CBS, bewerking ECORYS

Tussen de steden bestaan aanzienlijke verschillen zowel in aandeel als in omvang. Het aandeel startende ondernemingen is in de G4 in zijn geheel minder geworden zowel relatief als absoluut. Steden waar gedurende de GSB II-periode het aandeel startende ondernemingen op het totaal aantal vestigingen sterk is toegenomen, zijn Eindhoven, Helmond, Leiden, Nijmegen, 's-Hertogenbosch en Alkmaar. In Arnhem, Dordrecht, Leeuwarden, Maastricht, Schiedam en Zaanstad is het aandeel starters juist behoorlijk teruggelopen. Voor deze steden was 2000 het jaar met de meeste startende ondernemingen en zijn daarna op een lager, maar redelijk constant aantal starters per jaar terechtgekomen.

Figuur 3.12 Aandeel starters in totaal aantal vestigingen per stad, 2000 en 2004 (in procent)

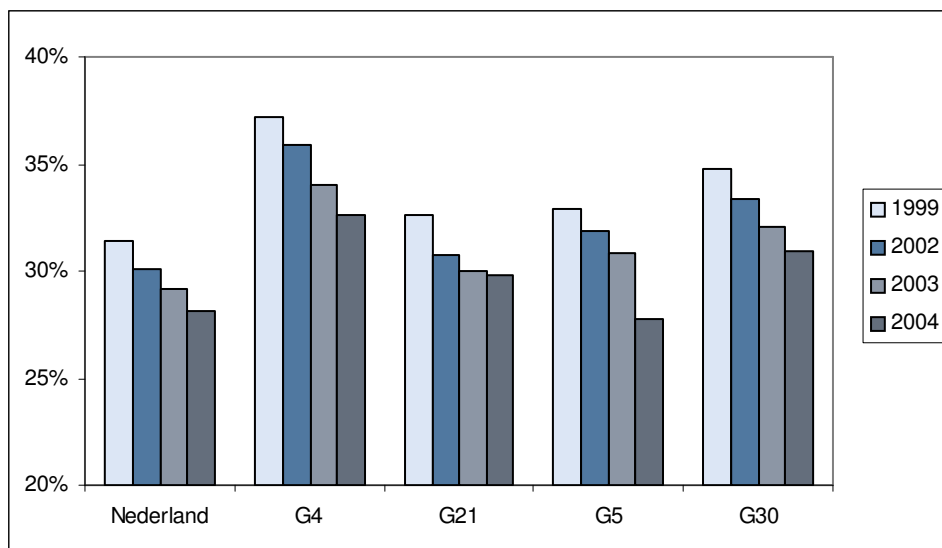

Noot: G5 is 2001

Bron: Vereniging Kamers van Koophandel, CBS, bewerking ECORYS

In de bedrijfstak zakelijke dienstverlening beginnen veel startende ondernemingen hun activiteiten. Onderstaand figuur kijkt nader naar het aandeel starters in de zakelijke dienstverlening.

Figuur 3.13 Aandeel starters in zakelijke dienstverlening, 1999, 2002-2004

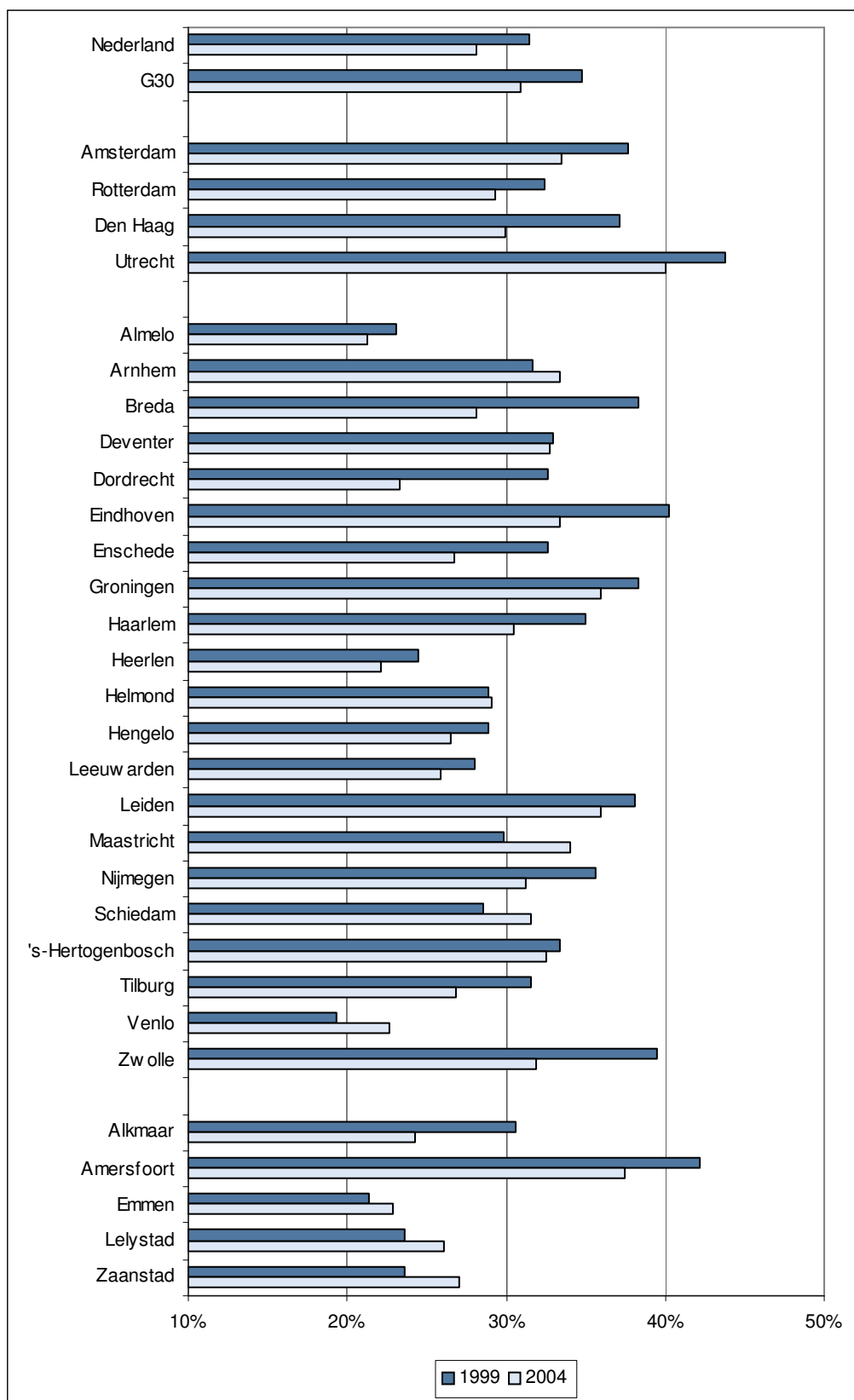

Bron: Vereniging Kamers van Koophandel, CBS, bewerking ECORYS

Ook in de zakelijke dienstverlening is het aandeel starters afgenomen. Het aandeel starters in de G30 ligt gedurende de gehele periode boven het nationale aandeel. In de G4 is het aandeel starters het hoogst en in de G5 het laagst en in de G21 is sprake van een stabilisatie.

Zoomen we in op de individuele steden dan ontstaat een divers beeld. In de steden Arnhem, Helmond, Maastricht, Schiedam, Venlo, Emmen, Lelystad en Zaanstad is het aandeel starters in de zakelijke dienstverlening toegenomen. In de steden Den Haag, Breda, Dordrecht, Eindhoven, Enschede, Zwolle, Alkmaar en Amersfoort is het aandeel echter fors verminderd. Waren in 1999 Utrecht en Amersfoort de steden met het grootste aandeel starters in de zakelijke dienstverlening, in 2004 zijn daar Groningen en Leiden bijgekomen.

Figuur 3.14 Aandeel starters in de zakelijke dienstverlening op het totaal aantal starters, per stad, 1999 en 2004 (in procent)

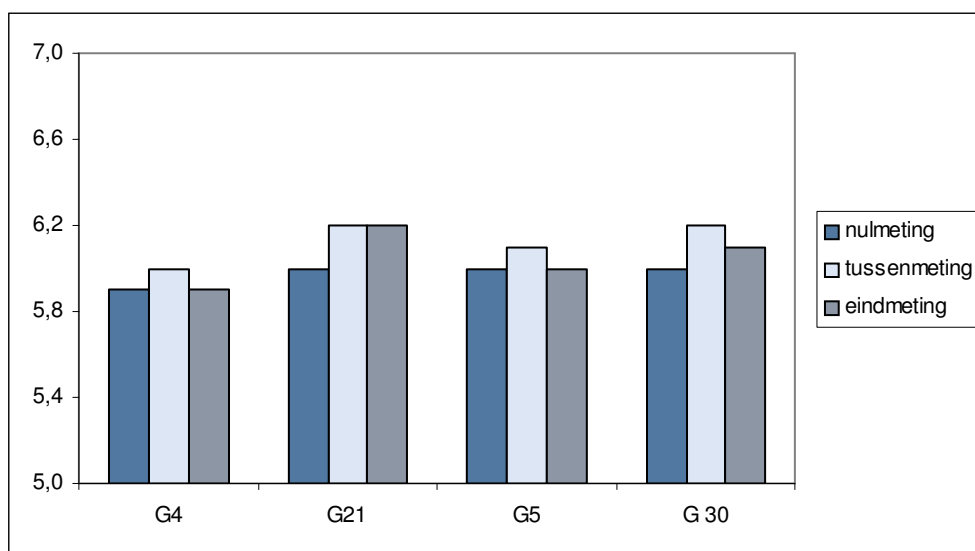
Bron: Vereniging Kamers van Koophandel, CBS, bewerking ECORYS

Waardering startersbeleid

Ondernemers vinden dat het gevoerde startersbeleid van de gemeente niet van grote invloed op het oordeel over het vestigingsklimaat. De gemeente geven op verschillende manieren invulling aan het startersbeleid en de ondernemers waarderen het gevoerde beleid dan ook verschillend.

De waardering voor het startersbeleid is licht gestegen tot een 6,1. In de G4 en de G5 is de waardering van het startersbeleid niet veranderd en is ten tijde van de eindmeting weer gelijk aan de waardering tijdens de nulmeting. In de G21 is de waardering gestegen van een 6,0 naar een 6,2.

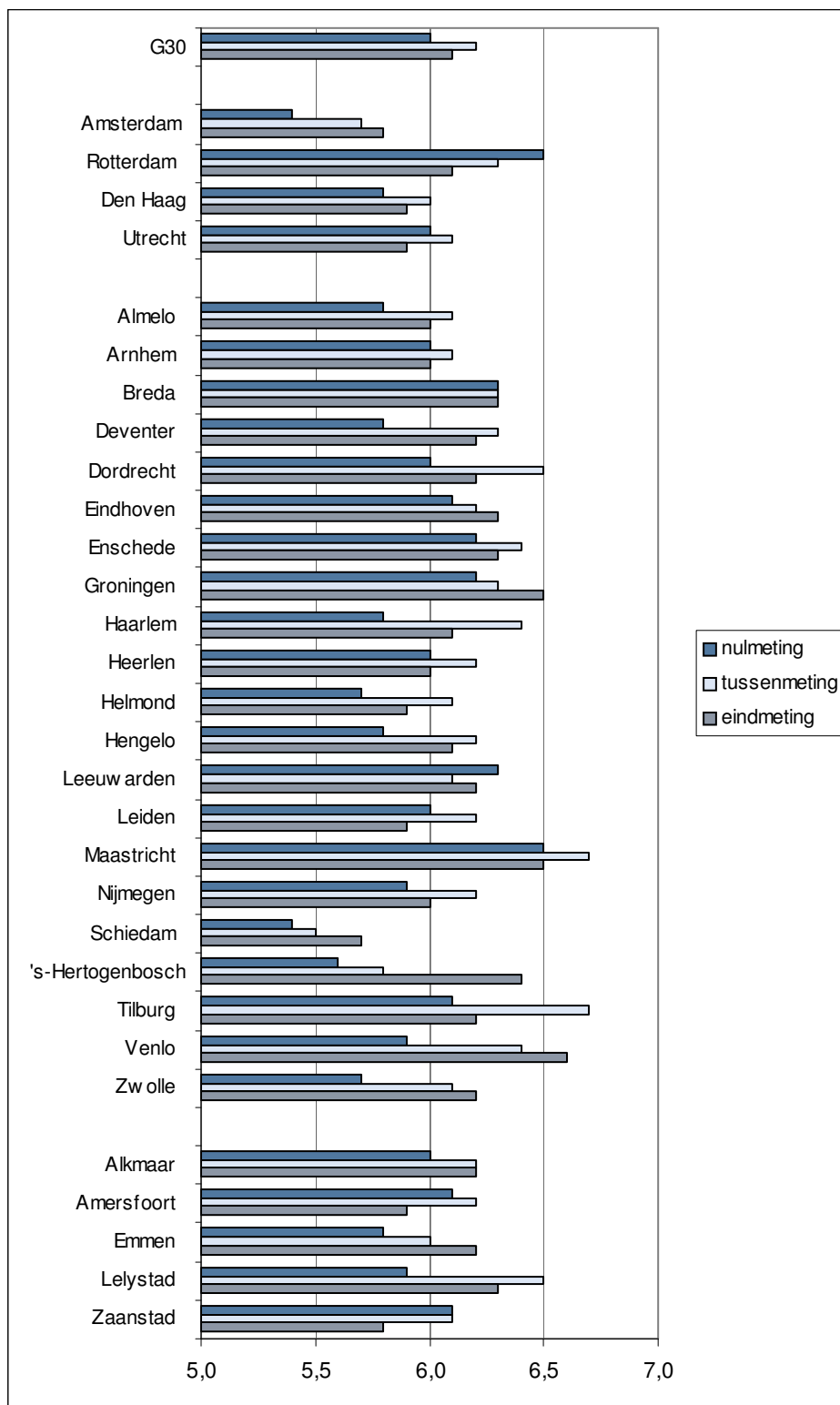
Figuur 3.15 Waardering startersbeleid door ondernemers

Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

In de steden varieert de waardering voor het gevoerde startersbeleid van 5,7 (Schiedam) tot 6,6 (Venlo). De waardering is gedaald in Rotterdam, Utrecht, Leeuwarden, Leiden, Amersfoort en Zaanstad, waarbij alleen de dalingen van Rotterdam, Amersfoort en Zaanstad significant zijn. De hoogste waardering voor het startersbeleid hebben de ondernemers in Venlo. Ook Groningen en Maastricht kennen een hoge waardering.

Figuur 3.16 Waardering startersbeleid door ondernemers per stad

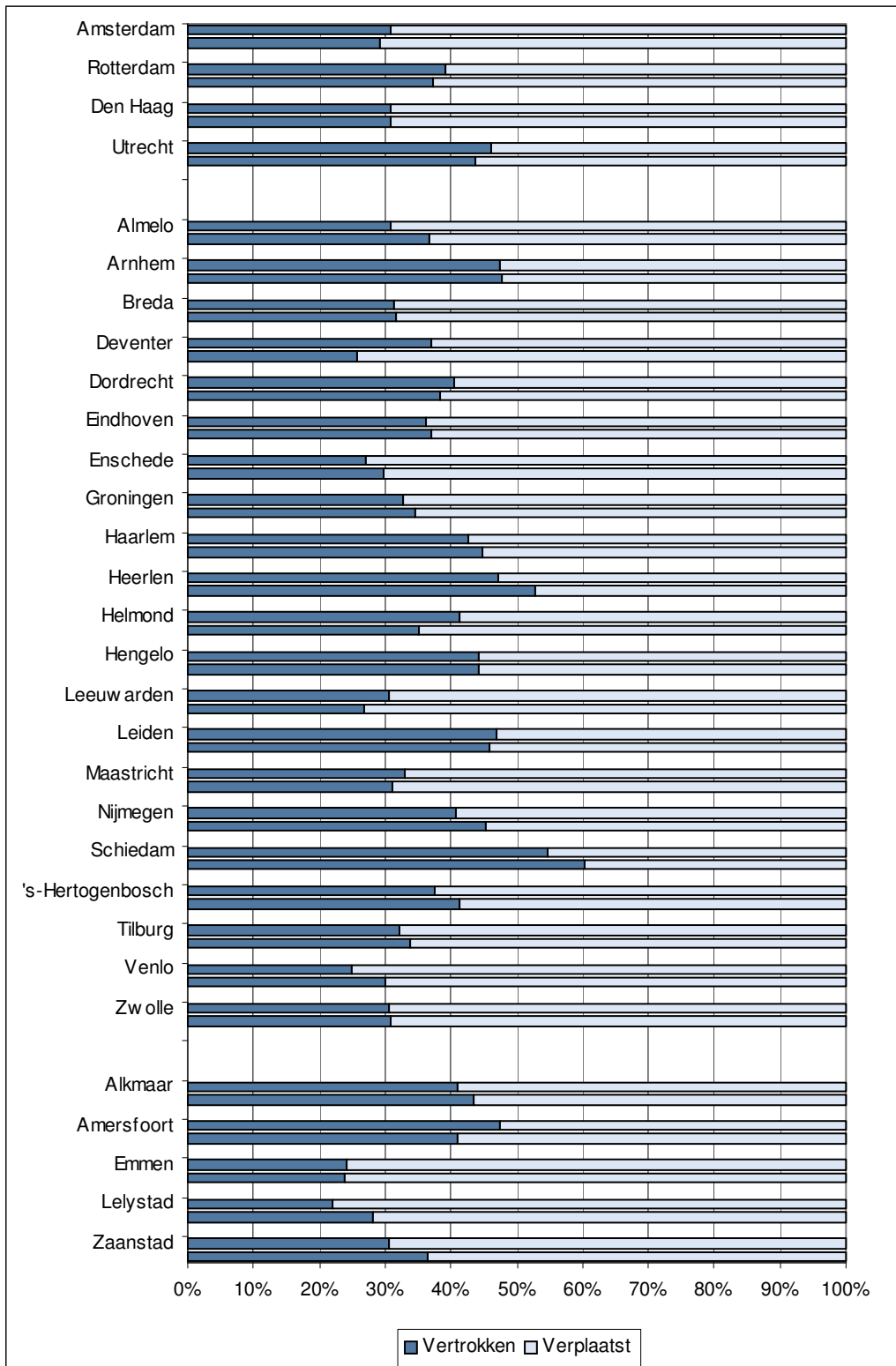
Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

Migratie vestigingen

Gemiddeld blijft 60-70 procent van de verhuizende bedrijven in de steden. Dat betekent dat 30-40 procent vertrekt. In het grootste deel van de steden neemt deze groep licht toe.

Opvallende positieve uitschieters zijn Venlo, Emmen en Lelystad, waar een relatief groter deel voor de stad behouden blijft. Negatievere scores zijn er vooral voor Schiedam.

Figuur 3.17 Aandeel verplaatste bedrijven binnen en aandeel vertrokken bedrijven uit een gemeente op het totaal aantal verhuisde bedrijven, per stad (2003 en 2004)

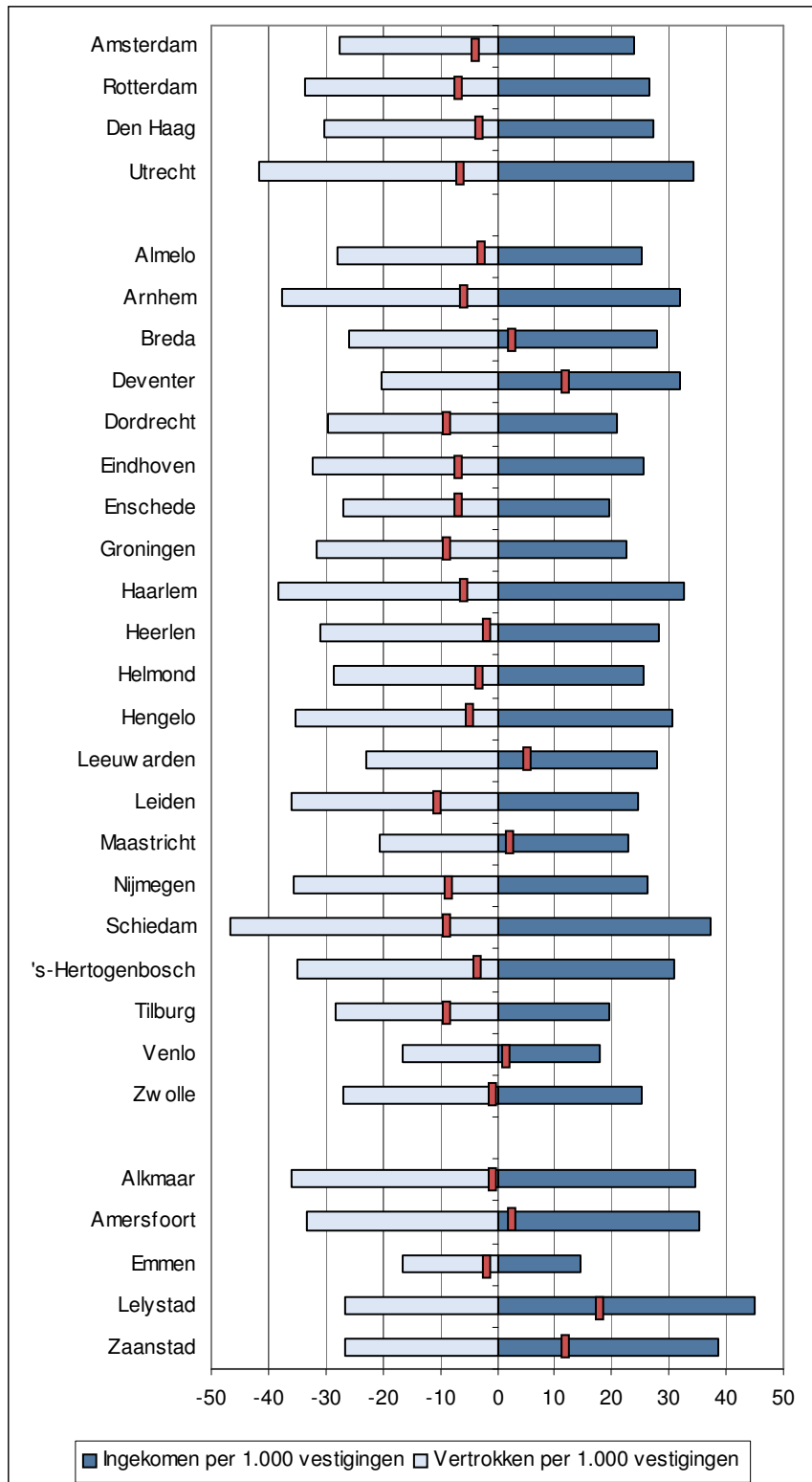

Bron: Vereniging van Kamers van Koophandel

Het grootste deel van de steden kampt nog steeds met een vertrekeverschot van bedrijven. Opvallend positieve scores zijn er voor Lelystad, Deventer en Zaanstad.

Figuur 3.18 Aantal ingekomen en vertrokken bedrijven per 1.000 vestigingen en het saldo daarvan, per stad (2004)

Bron: Vereniging van Kamers van Koophandel

3.1.2 Conclusies

- In de steden is de jaarlijks gemiddelde groei in commerciële dienstverlening lager dan in Nederland. Binnen de sector is sprake van een afname van de werkgelegenheid over vrijwel de gehele linie. De jaarlijks gemiddelde groei in de niet-commerciële dienstverlening is over de hele linie gestegen, vergelijkbaar voor de steden en NL.
- De groei van het aantal vestigingen is in de steden groter dan in Nederland
- De waardering van het ondernemingsklimaat door ondernemers is stabiel tot licht gestegen
- De jaarlijks gemiddelde groei in de GSB II-periode is in de G30 licht positief, terwijl in Nederland sprake is van een afname. Het aandeel starters op het totaal aantal vestigingen is in de GSB II-periode in de G30 afgenomen, maar ligt voor alle steden wel boven het nationale gemiddelde. De waardering voor het startersbeleid is licht gestegen.
- Gemiddeld blijft 60-70 procent van de verhuizende bedrijven in de steden. Dat betekent dat 30-40 procent vertrekt. In het grootste deel van de steden neemt deze groep licht toe.

3.2 Doelstelling 6: Vergroting van de bereikbaarheid van economische activiteiten

Hoe goed zijn de steden bereikbaar via het hoofdwegenet? Hoe wordt de bereikbaarheid van steden in het algemeen gewaardeerd door ondernemers? Hoe is de relatieve bereikbaarheid in de steden zelf en van de steden ten opzichte van elkaar? Om een antwoord te kunnen geven op de vraag of de bereikbaarheid van de steden voor economische activiteiten is vergroot, is het antwoord op deze vragen van belang¹².

3.2.1 Stedelijke ontwikkelingen

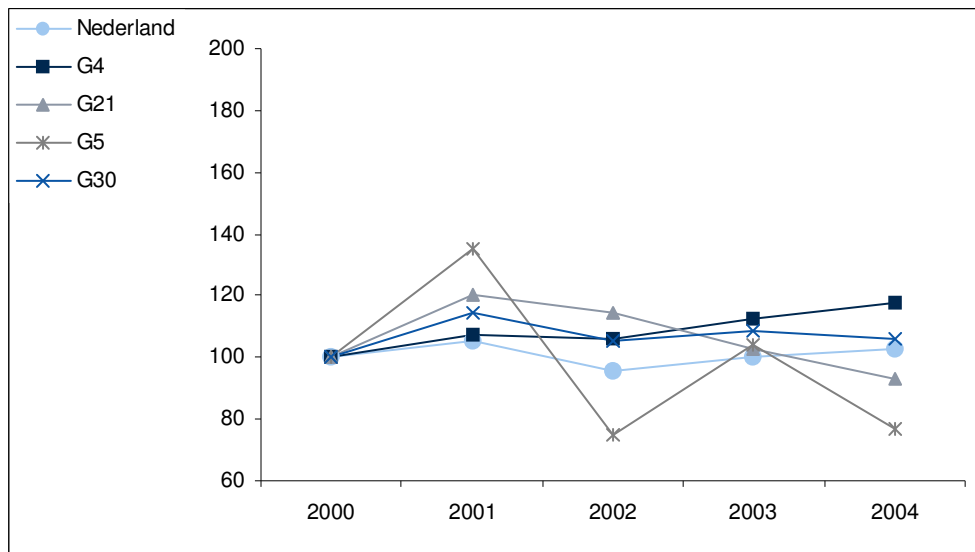
Ontwikkeling files rondom steden

In 2004 is de filezwaarte weer op het niveau van 1999 terechtgekomen. In totaal waren er in 2004 36.700 files met een totale filezwaarte van bijna 10,5 miljoen kilometerminuten. Rondom de G4 is de filezwaarte licht toegenomen, terwijl voor de G5 juist sprake is van een forse afname. In onderstaand figuur wordt de ontwikkeling van de filezwaarte weergegeven.

---

¹² De waardering van de bereikbaarheid van het eigen pand door ondernemers is dit jaar helaas niet beschikbaar in verband met tweejaarlijkse meting.

Figuur 3.19 Ontwikkeling filezwaarte richting centrum steden, 1999-2004

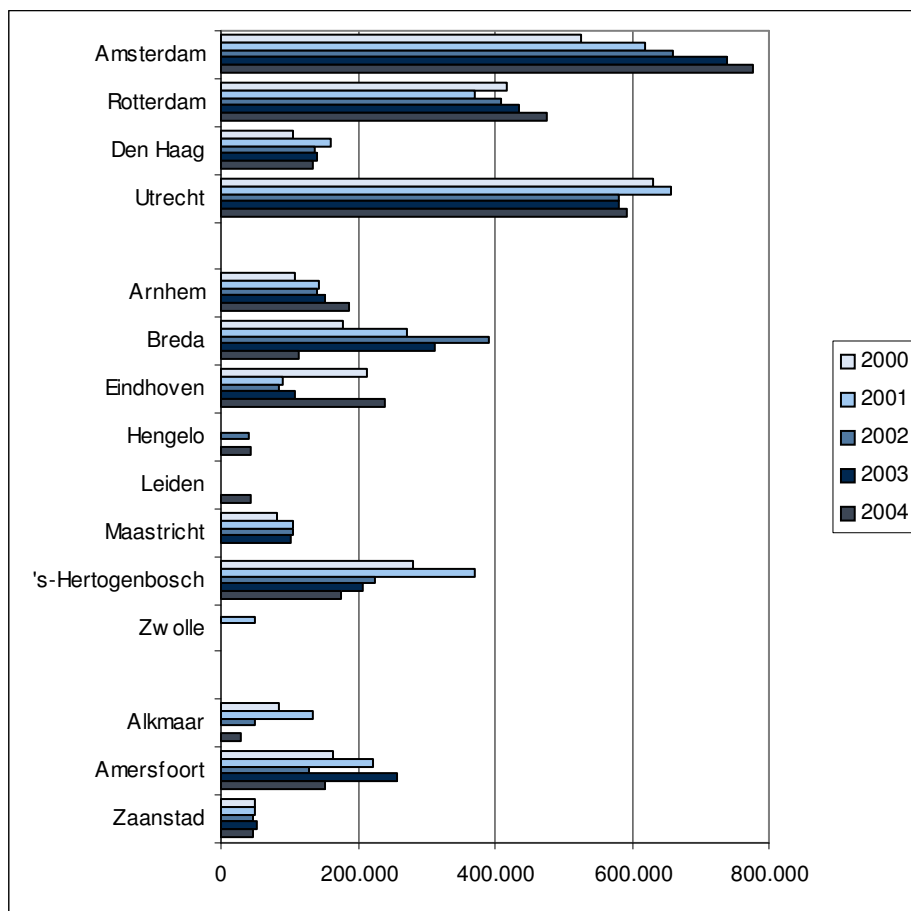

Bron: AVV

De filezwaarte is gedurende de periode 2000-2004 in Nederland redelijk constant te noemen. De filezwaarte in de G30 is eveneens constant en ontwikkelt zich gelijk aan de filezwaarte in Nederland. In de G4 neemt de filezwaarte jaarlijks licht toe, terwijl in de G5 sprake is van pieken en dalen. Recentelijk is de filezwaarte vooral rondom Eindhoven flink toegenomen.

De filezwaarte is in Amsterdam het zwaarst, op afstand gevolgd door Utrecht en Rotterdam. De filezwaarte van deze steden is in 2004 wederom gestegen. In Den Haag is de filezwaarte sinds 2002 vrijwel constant gebleven. Buiten de G4 hebben vooral Breda, Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Amersfoort te maken met een hoge filezwaarte.

Figuur 3.20 G30-steden met de hoogste filezwaarte richting centrum steden, per stad, 2000-2004

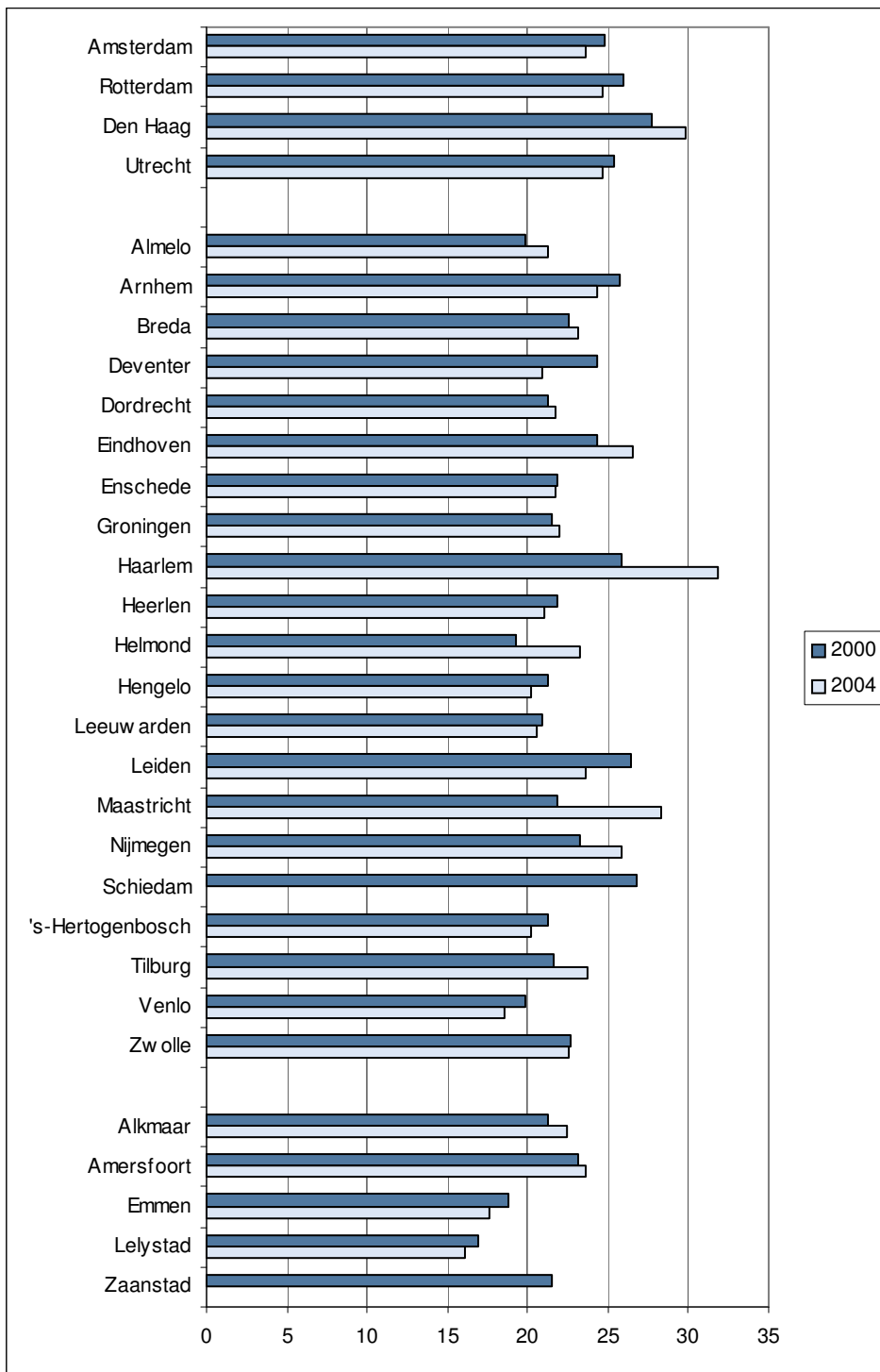

Bron: AVV

Gemiddelde reistijd van en naar steden

De reisduur per auto in de spits is in de steden tussen 2000 en 2004 wisselend toe en afgenomen. In de G4 is met uitzondering van Den Haag overall een lichte afname te zien. Voor zowel de G21 als de G5 bestaat een sterk wisselend patroon met ongeveer evenveel steden die een toename zien als steden met een afname. Positieve uitschieters is Leiden, terwijl vooral Haarlem en Maastricht een relatief grote toename van de gemiddelde reisduur in de spits zien.

Figuur 3.21 Objectieve bereikbaarheid in reisduur per auto in de spits, 2000 en 2004 (stedelijk gebied, 10km)

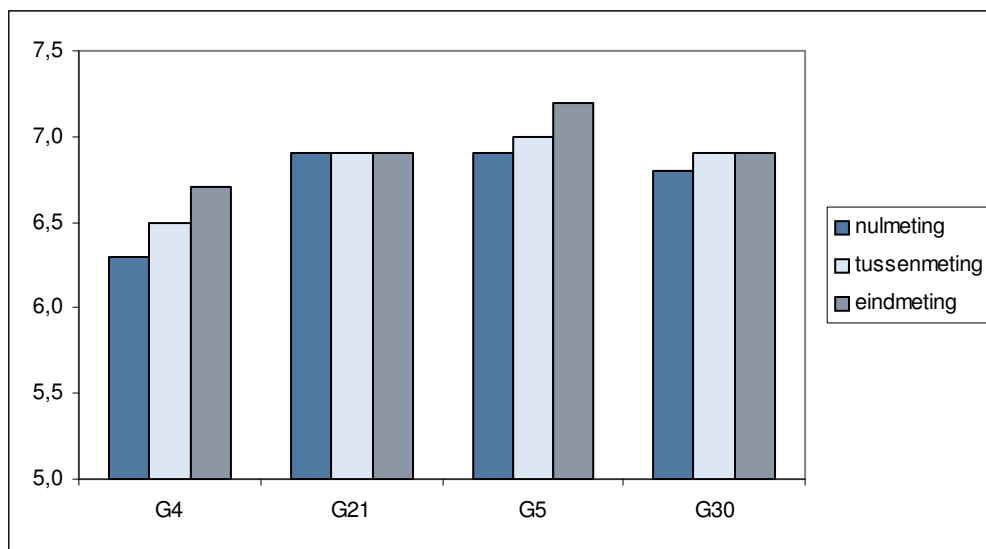

Bron: AVV

Waardering bereikbaarheid

De waardering voor de bereikbaarheid van de stad per auto is licht toegenomen in de G30. Vooral in de G4 is het oordeel over de bereikbaarheid verbeterd. In de G21 is de waardering constant te noemen. In de G5 is de waardering gestegen en is de waardering tevens het hoogst.

Figuur 3.22 Waardering bereikbaarheid per auto door ondernemers

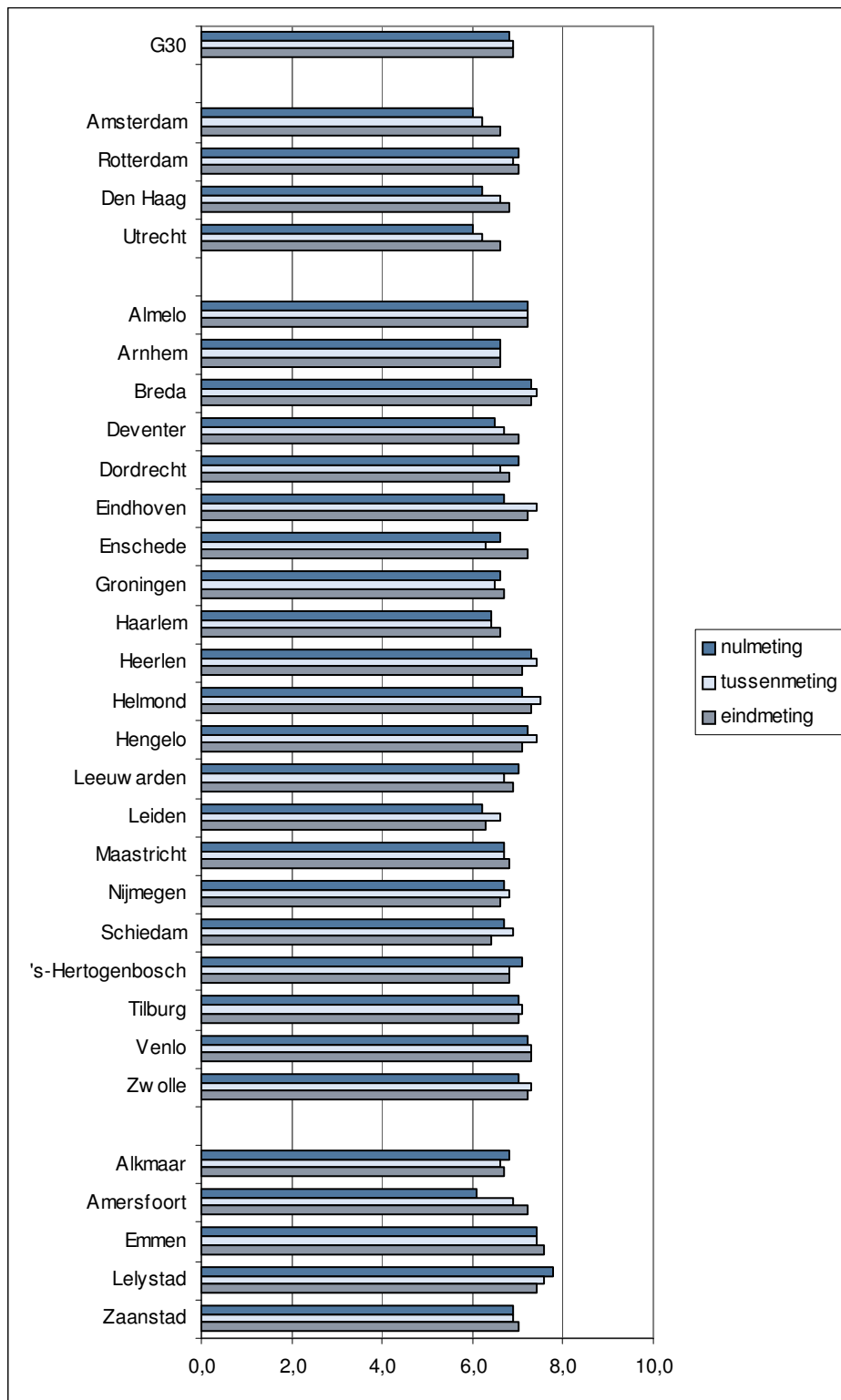

Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

Opvallend is dat ondanks een stijging van de filezwaarte rond de G4 de waardering voor de bereikbaarheid is toegenomen, weliswaar met uitzondering van Rotterdam (zie figuur 3.24). De daling van de filezwaarte in de G5 zal mede het oordeel van de ondernemers over de bereikbaarheid van de stad positief beïnvloeden hebben.

De bereikbaarheid van de stad per auto wordt het hoogst gewaardeerd door de ondernemers in Emmen, gevolgd door de ondernemers in Almelo, Breda, Eindhoven, Enschede, Helmond, Venlo, Zwolle, Amersfoort en Lelystad. Dit zijn steden die buiten de Randstad liggen en minder vervoersbewegingen kennen. Opmerkelijk is de waardering van ondernemers in Eindhoven aangezien Eindhoven toch te maken heeft met redelijke filezwaarte. De bereikbaarheid wordt door ondernemers het laagst gewaardeerd in Leiden en Schiedam. Gezien de locatie tussen Amsterdam, Den Haag en Rotterdam is dit niet vreemd. Het oordeel over de bereikbaarheid is het meest gestegen in Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Deventer, Eindhoven en Enschede. In Lelystad is het oordeel het meest gedaald, gevolgd door Schiedam en 's-Hertogenbosch.

Figuur 3.23 Waardering bereikbaarheid per auto per stad door ondernemers, 1999, 2002 en 2005

Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

3.2.2 Conclusies

- De filezwaarte rondom de G30 ontwikkelt zich ongeveer vergelijkbaar aan het landelijk gemiddelde. Rondom de G4 is de filezwaarte het grootst en licht gegroeid. In 2004 is de filezwaarte vooral rondom Eindhoven flink toegenomen.
- De reisduur per auto in de spits is in de steden tussen 2000 en 2004 sterk wisselend toe en afgenomen.
- De waardering voor de bereikbaarheid van de stad per auto is in de G30 licht toegenomen. Vooral in de G4 is het oordeel over de bereikbaarheid verbeterd, met uitzondering van Rotterdam.

3.3 Conclusies in samenhang

De marktsector in de steden staat onder druk. De commerciële dienstverlening krimpt sterker dan het landelijk gemiddelde. Tegelijkertijd neemt de niet-commerciële dienstverlening wel toe, maar groeit deze in de steden wat langzamer dan landelijk. De steden zijn en blijven een belangrijke motor van dynamiek: de groei van de bedrijvigheid is in de steden groter dan landelijk en het gemiddeld aantal starters is in de steden licht gegroeid, terwijl dit landelijk daalt. De waardering voor het startersbeleid is licht gestegen.

De waardering van het totale ondernemingsklimaat door ondernemers is stabiel cq. licht gestegen. Ook de waardering voor de bereikbaarheid is licht toegenomen. De filezwaarte rondom de G30 ontwikkelt zich ongeveer vergelijkbaar aan het landelijk gemiddelde. Rondom de G4 is de filezwaarte het grootst en neemt de filezwaarte licht toe. Met uitzondering van Rotterdam toont de G4 wel een lichte stijging van de waardering van de bereikbaarheid door ondernemers. De reisduur per auto in de spits in de steden is tussen 2000 en 2004 sterk wisselend toe en afgenomen.

Per saldo blijft gemiddeld 60-70 procent van de verhuizende bedrijven in de steden, maar dat betekent dat 30-40 procent vertrekt. In het grootste deel van de steden neemt deze laatste groep door de jaren heen licht toe.

4 Wonen, leefbaarheid en veiligheid

4.1 Doelstelling 4: Versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt

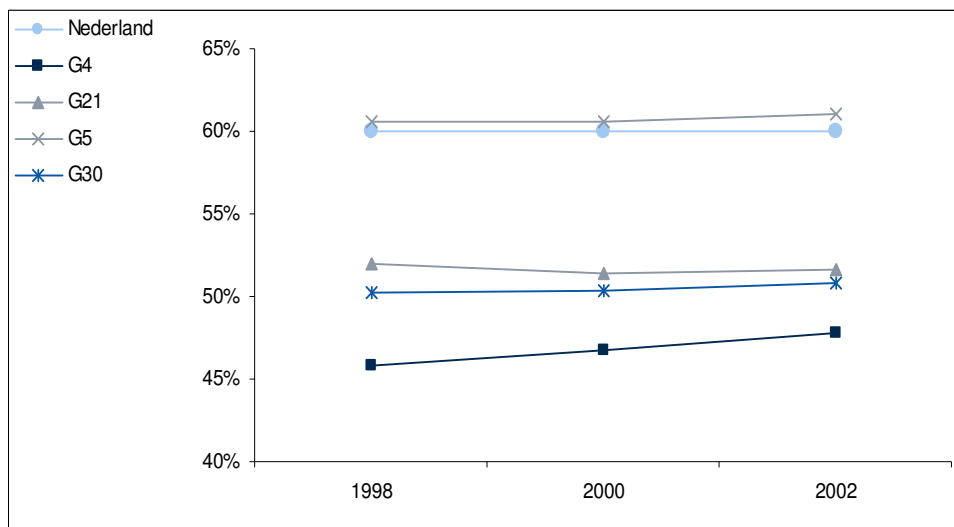
Hoe ontwikkelen stedelijke woonmilieus zich op de regionale woningmarkt? Oftewel hoe populair is de stad als woonlocatie? De kernindicator voor deze doelstelling, het aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen, is niet beschikbaar in 2003. Om de laatste ontwikkelingen in beeld te brengen wordt gebruik gemaakt van een viertal indicatoren, te weten het aandeel koopwoningen in de woningvoorraad, prijsontwikkeling, het migratiepatroon en woningproductie. Waar mogelijk en relevant is dit afgezet tegen de regio, om de relatieve positie van de steden inzichtelijk te maken.

4.1.1 Stedelijke ontwikkelingen

Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen

De kernindicator voor deze doelstelling is het aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen. Dit betreft de bovenste 60 procent van de huishoudens in Nederland. Er blijkt een lichte verbetering van de inkomenspositie van huishoudens in de G30 te zijn opgetreden tussen 2000 en 2002 (meest recent beschikbare cijfers). Het aandeel huishoudens met een midden- of hoger inkomen in de grote steden is gestegen van 50,3 procent naar 50,9 procent. De stijging is het grootst onder de G4 steden (1 procent) en het laagste onder de G21 steden (0,2 procent). In de G5 ligt het aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen boven het landelijke niveau.

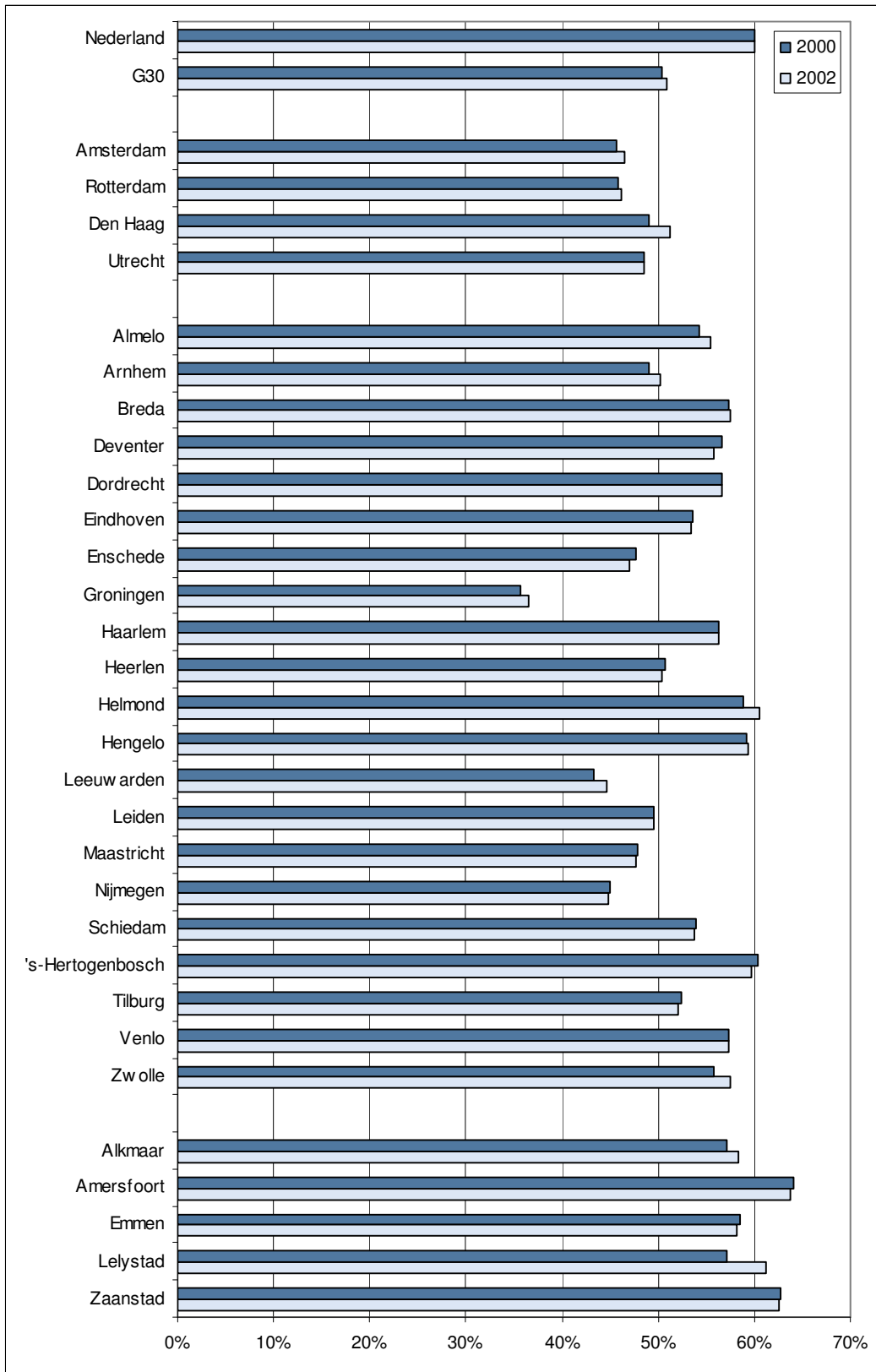
Figuur 4.1 Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen 1998-2002

Bron: CBS

In figuur 4.2 is de inkomenssituatie per stad weergegeven. In 2002 hadden Amersfoort, Zaanstad, Lelystad, Helmond en Den Bosch het hoogste aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen. In Groningen, Leeuwarden, Nijmegen, Rotterdam en Amsterdam was het aandeel het laagste. Dit zijn steden met een oververtegenwoordiging van kleine huishoudens, waaronder studenten, er is namelijk een sterke relatie tussen huishoudengrootte en inkomen. In Lelystad, Den Haag, Zwolle en Helmond is het aandeel midden- en hogere inkomens met meer dan 1,5 procent toegenomen tussen 2000 en 2002. In dertien steden is het aandeel koopkrachtige huishoudens afgenomen over deze periode. In Deventer, Enschede en Den Bosch is de afname meer dan 1,5 procent geweest.

Figuur 4.2 Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen per stad, 2000 en 2002

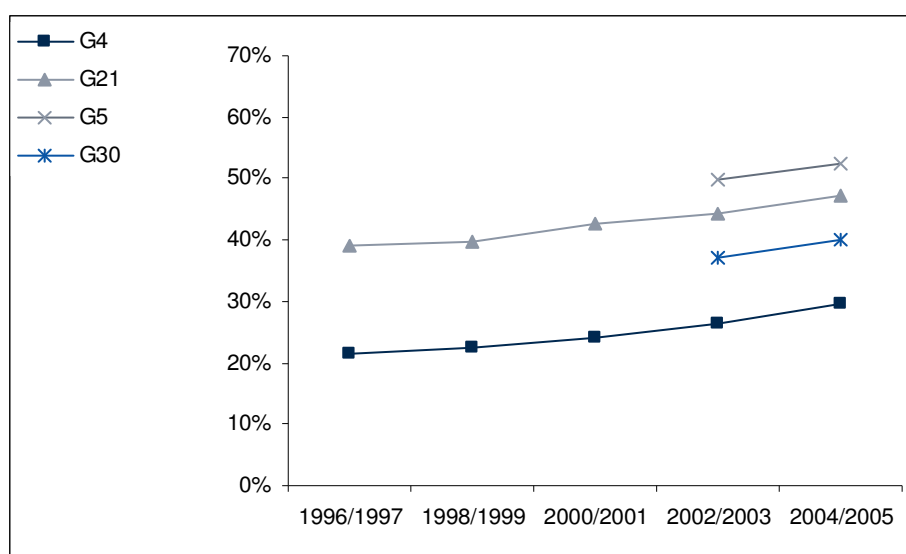

Bron: CBS

Aandeel koopwoningen in de woningvoorraad

Het aandeel koopwoningen in heel Nederland is hoger dan in de G30 (circa 55 procent in 2003¹³), hoewel het verschil steeds kleiner is geworden. Het aandeel koopwoningen (door eigenaar bewoonde woningen) in de woningvoorraad is het hoogste onder de G5 (circa 52 procent) en het laagst onder de G4 (circa 30 procent). In de G4 en de G21 is er sprake van een trendmatige stijging sinds 1996, en deze toename is versneld in de tweede convenantperiode.

Figuur 4.3 Aandeel koopwoningen in de woningvoorraad 1996-2005

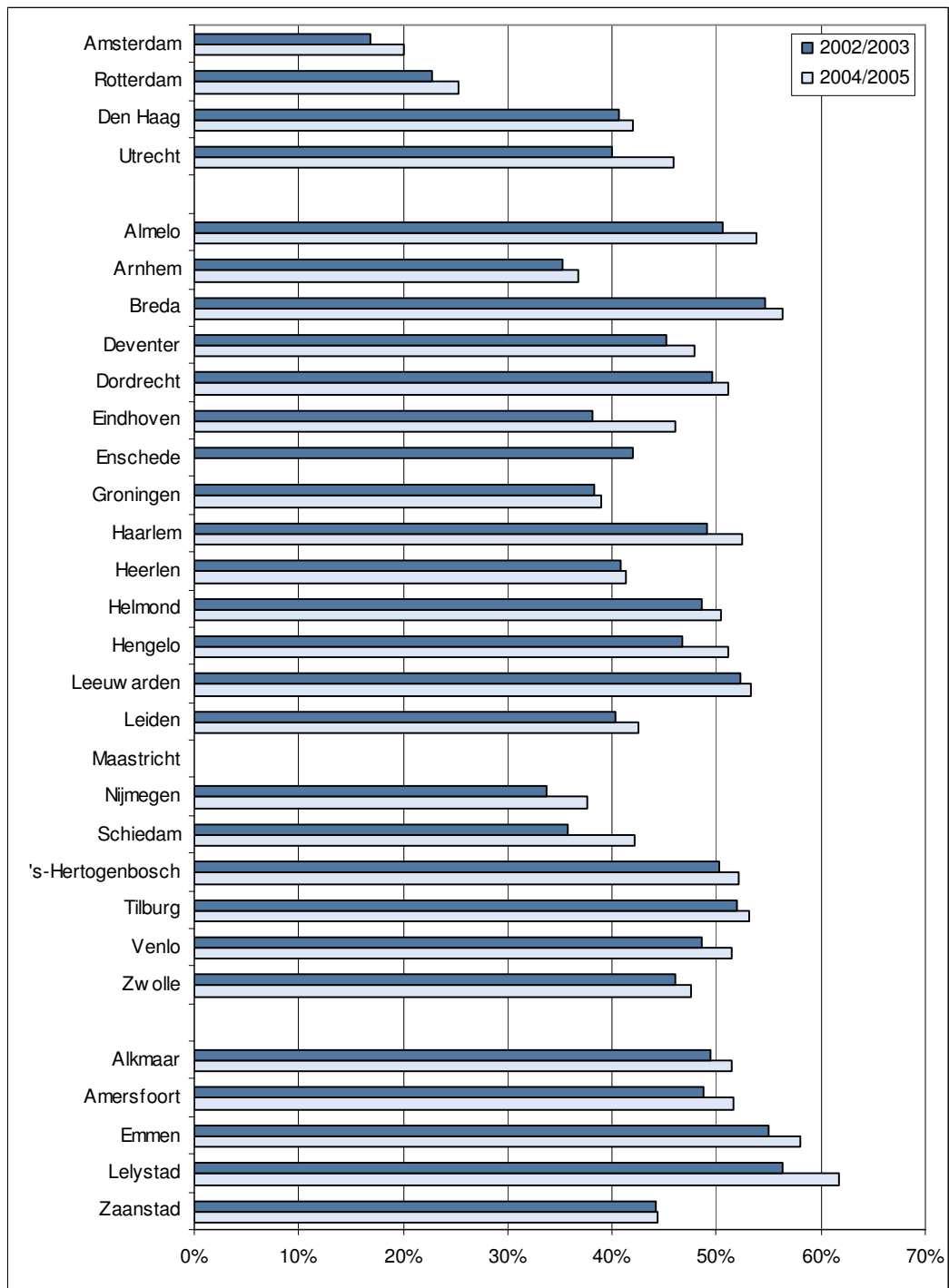

Bron: Gemeenten

In figuur 4.4 zijn de woningvoorraadgegevens per stad gepresenteerd. Het aandeel koopwoningen is het hoogste in Lelystad, Emmen, Breda, Almelo en Leeuwarden en het laagste in Amsterdam, Rotterdam, Arnhem, Nijmegen en Groningen. In recente jaren is het aantal koopwoningen relatief het meest gestegen in Eindhoven, Amsterdam, Schiedam, Utrecht, Nijmegen en Rotterdam. In Zaanstad, Heerlen, Groningen, Leeuwarden en Tilburg is de stijging geregistreerd tussen 2002 en 2005 gering.

¹³ Bron: ABF Research; de gegevens voor heel Nederland zijn niet meegenomen in de grafiek vanwege afwijkingen ten opzichte van de data herkomstig van de G30 zelf.

Figuur 4.4 Aandeel koopwoningen in de woningvoorraad per stad

Bron: Gemeenten

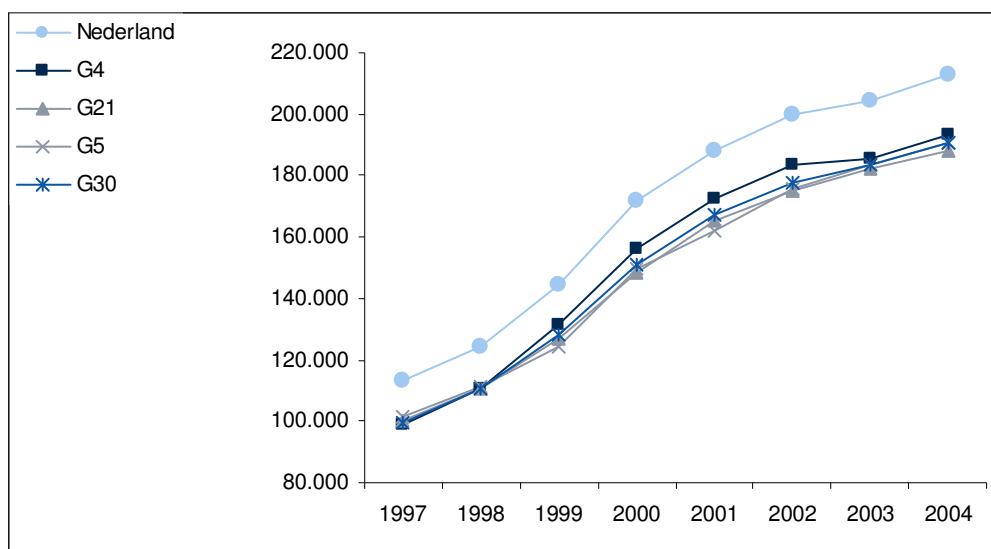
Prijswontwikkeling

In 2004 lag de gemiddelde transactieprijs van bestaande koopwoningen in de G30 € 22.000 lager dan het landelijke niveau¹⁴. De prijsstijging tussen 2000 en 2004 is echter groter geweest in de grote steden dan in heel Nederland: 26 procent ten opzichte van 23,6

¹⁴ Het betreft kooptransacties van bestaande woningen (niet nieuwbouw) zoals geregistreerd door het Kadaster.

procent. In de G21 en de G5 is er sprake van een bovengemiddelde prijsontwikkeling, terwijl de gemiddelde prijs in de G4 recentelijk relatief minder is gestegen.

Figuur 4.5 Gemiddelde woningprijs 1997-2004

Bron: Kdata

De gemiddelde woningprijs per stad is weergegeven in figuur 4.6. De steden met het hoogste prijsniveau in 2004 waren Den Bosch, Amersfoort, Amsterdam, Breda en Helmond. Heerlen, Leeuwarden, Groningen, Schiedam en Almelo hadden de laagste gemiddelde prijs. Met betrekking tot de relatieve prijsontwikkeling tussen 2000 en 2004 waren Groningen, Leeuwarden, Enschede, Schiedam en Breda de koplopers terwijl Amsterdam, Heerlen, Eindhoven, Amersfoort en Hengelo waren de achterblijvers in dit opzicht. De marktontwikkeling in Amsterdam is van grote invloed geweest op de cijfers van de G4. Er was sprake van een oververhitte woningmarkt in de hoofdstad in 2002 met als vervolg een negatieve prijsontwikkeling in 2003 en 2004.

In figuur 4.7 worden de woningprijzen in de grote steden vergeleken met de prijzen in de omliggende regiogemeenten waarbij het afwijkingspercentage is weergegeven¹⁵. Deze analyse sluit aan bij de specifieke definitie van de GSB-doelstelling 4, namelijk de versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt. In 2004 waren Maastricht, Breda en Zwolle de enige steden met een gemiddelde woningprijs hoger dan de omliggende regio. In Amsterdam en Den Bosch was de achterstand op de regio minder dan 10 procent. In Haarlem, Almelo, Schiedam en Alkmaar was de achterstand op de regio meer dan 25 procent¹⁶.

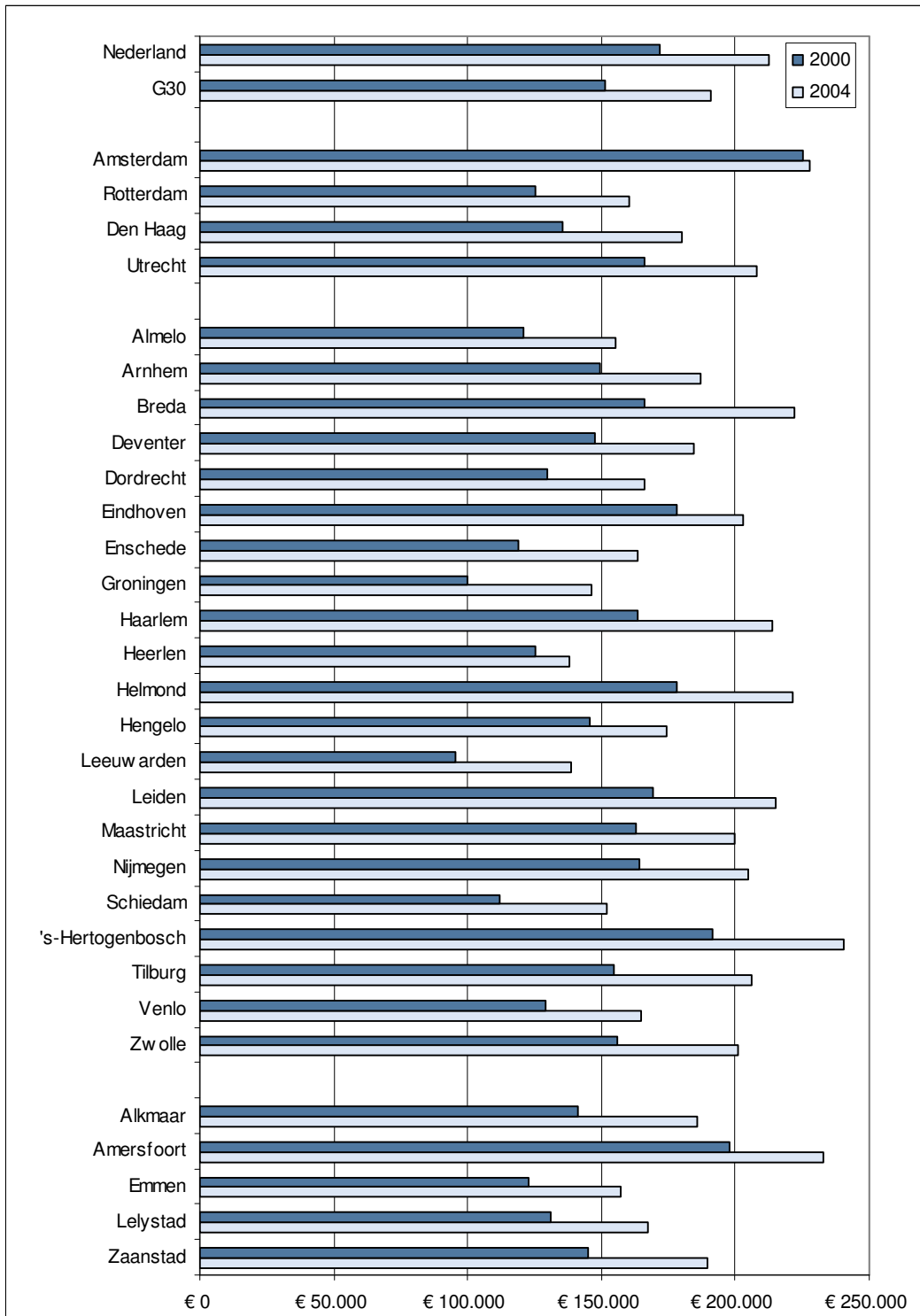
Met betrekking tot gemiddelde woningprijs is de positie van de G30 als geheel ten opzichte van de regiogemeenten van de G30 licht verbeterd tussen 2000 en 2004. Een

¹⁵ Gebruik wordt gemaakt van de regionale indeling naar COROP-gebied. De "regiogemeenten" zijn de gemeenten in het betreffende COROP-gebied exclusief G30 gemeenten.

¹⁶ De COROP-regio *Agglomeratie Haarlem* bestaat uit Haarlem en een klein aantal 'dure' gemeenten (zoals Bloemendaal). Dit levert een vertekend beeld op wanneer Haarlem vergeleken wordt met de omliggende regio, iets wat in mindere mate ook geldt voor bijvoorbeeld de gemeente Den Haag (met name Wassenaar) en Alkmaar (Bergen).

achterstand van -19,5 procent is verkleind tot -17,6 procent. In 16 steden is er sprake van een verbetering ten opzichte van de eigen regiogemeenten. In dit opzicht is de ontwikkeling in Maastricht, Den Haag, Enschede, Alkmaar en Groningen het meest positief. In Amsterdam is een voorsprong op de regio van 7 procent veranderd in een 11 procent achterstand. In Eindhoven, Rotterdam, Den Bosch en Hengelo is er sprake van een kleine achteruitgang ten opzicht van de regiogemeenten.

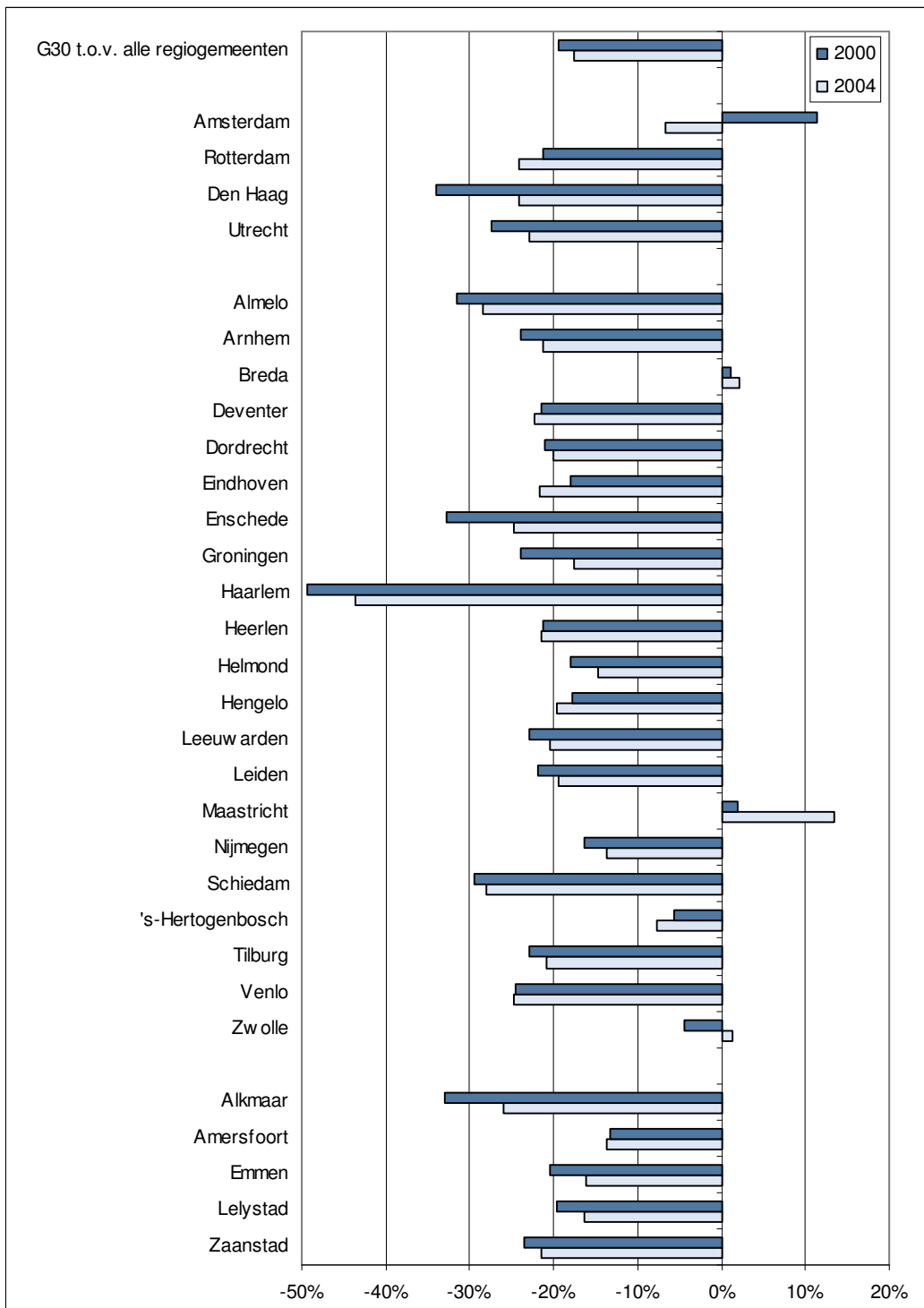
Figuur 4.6 Gemiddelde woningprijs per stad 2000 en 2004

Bron: Kdata

Figuur 4.7 Woningprijsverschillen (in %) tussen de steden en hun regio's, 2000 en 2004

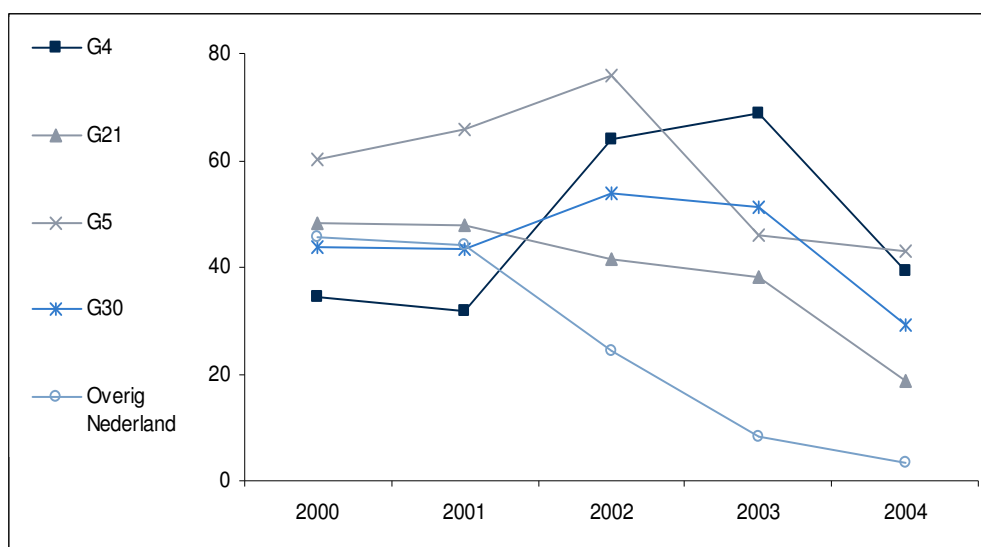

Bron: Kdata

Migratie

Veranderingen in de woningvoorraad en ontwikkelingen op de woningmarkt hebben hun weerslag op verhuisstromen. De mate waarin mensen zich vestigen in een stad of hieruit vertrekken geeft een indicatie van de concurrentiepositie van de stad of specifieke wijken daarbinnen¹⁷. Aan de hand van CBS gegevens op gemeente niveau is de migratie van personen in beeld gebracht. Het betreft zowel verhuizingen tussen gemeenten als buitenlandse migratie.

Figuur 4.8 Saldo vestiging en vertrek per 10.000 inwoners (totaal binnenlandse en buitenlandse migratie)

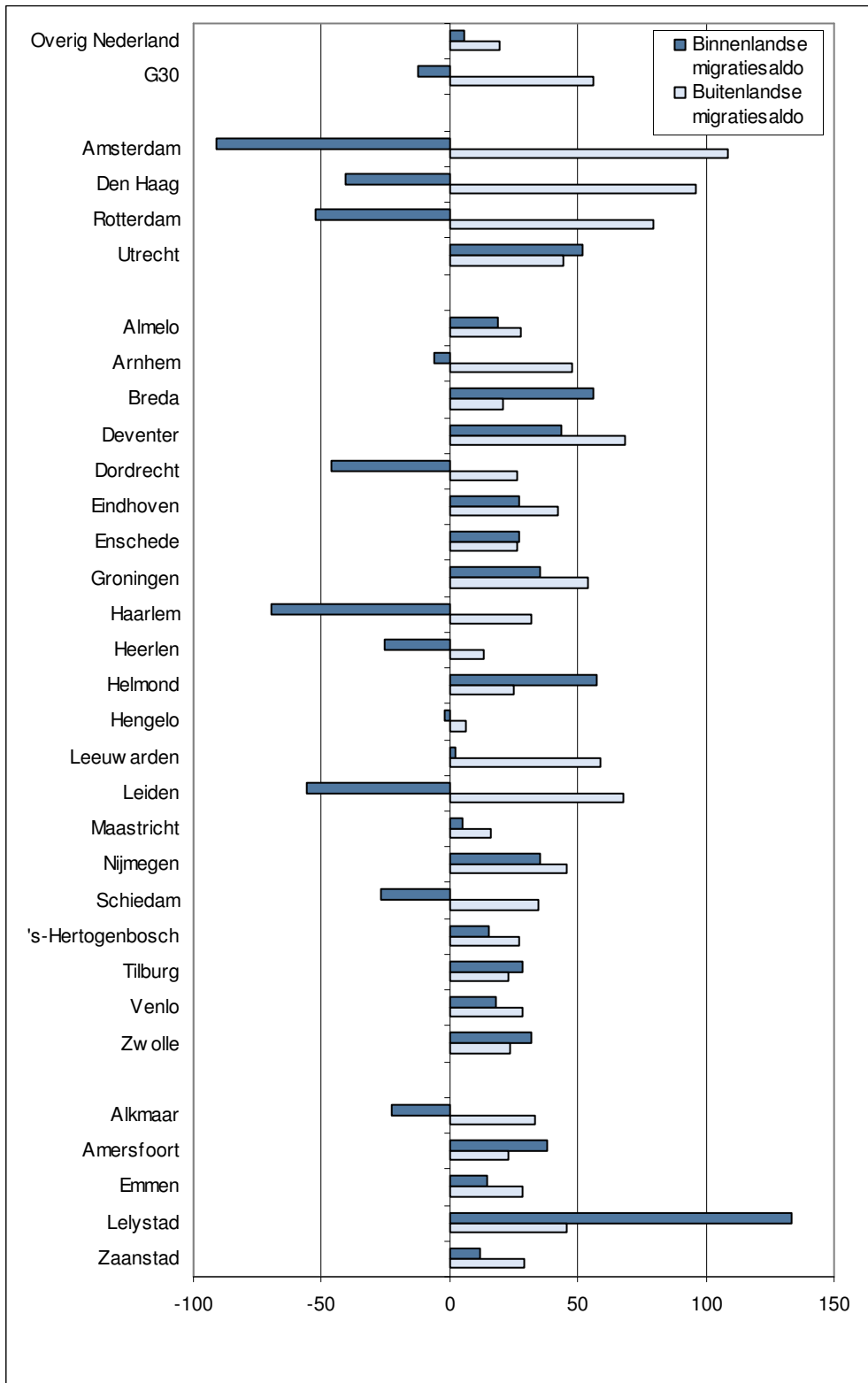
Bron: CBS

Tussen 2000 en 2004 is het migratiesaldo per 10.000 inwoners in de G30 afgenomen van 44 tot 29. Deze daling is kleiner dan in de rest van het land en dit ligt vooral aan het migratiesaldo in de G4 dat, tegen de algemene trend in, hoger ligt op het eind van de periode dan in het begin.

Het gemiddelde jaarlijks migratiesaldo per 10.000 inwoners in de onderhavige periode is weergegeven in figuur 4.9, waarbij het verschil tussen het binnenlandse- en buitenlandse migratiesaldo inzichtelijk is gemaakt. Lelystad heeft het hoogste binnenlandse migratiesaldo per 10.000 inwoners gevolgd op afstand door Helmond, Breda en Utrecht. 11 steden hebben een negatieve binnenlandse saldo, waaronder Amsterdam, Haarlem, Leiden en Rotterdam. In de drie grootste steden en, in mindere mate, steden als Leiden, Haarlem, Dordrecht en Schiedam, is een positief buitenlands migratiesaldo gepaard gegaan met een negatief binnenlandse verhuissaldo. Deze steden vervullen een “poortfunctie” met betrekking tot immigratie vanuit het buitenland.

¹⁷ Een positie als ontvanger van binnenlandse migratie (mensen trekken naar de stad toe) kan ook een uitdrukking van een ‘poortfunctie’ zijn, waarbij huishoudens in de grote steden proberen te zoeken naar goedkope huisvesting en mogelijkheden om sociaal-economisch hoger op te komen (zie ook toelichting na figuur 4.10).

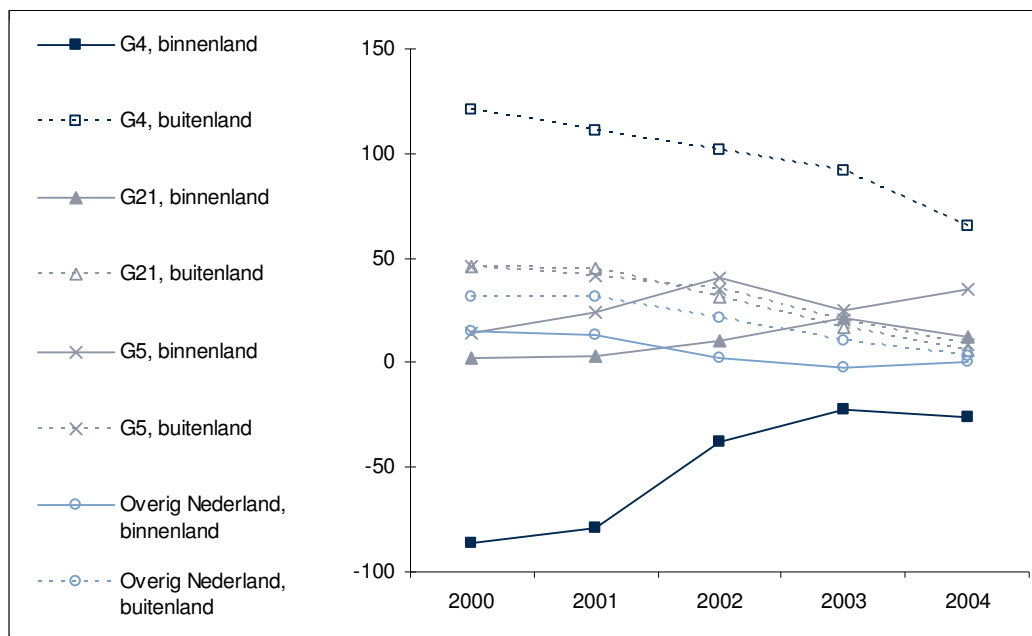
Figuur 4.9 Binnenlandse en buitenlandse migratiesaldi per 10.000 inwoners, gemiddeld per jaar 2000-2004

Bron: CBS

In de loop van de tweede GBS convenantperiode is het binnenlandse migratiesaldo in de grote steden toegenomen terwijl het buitenlandse migratiesaldo is afgenomen. Zoals weergegeven in figuur 4.10 is deze trend het meest zichtbaar in de G4.

Figuur 4.10 Binnen- en buitenlandse migratiesaldi per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Het model van getrapte suburbanisatie helpt bij het inzichtelijk maken van de migratierelatie tussen de grote steden en het ommeland¹⁸. Volgens dit model stromen jongeren, in de meeste gevallen alleengaanden, de stad binnen. In een latere levensfase, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van gezinsvorming, wordt de stad ingeruild voor een kleinere gemeente en/of een suburbaan woonmilieu. Gemiddeld genomen beschikt de groep jonge en kleine huishoudens die de stad binnenstromen over een kleiner inkomen dan de groep grotere huishoudens die op oudere leeftijd de stad achter zich laten. Hierdoor leidt de stad een koopkrachtverlies. In hoeverre er sprake is van getrapte suburbanisatie tijdens de tweede GSB convenantperiode is in beeld gebracht aan de hand van migratiesaldi onderscheiden naar leeftijd en huishoudensamenstelling¹⁹.

Tussen 2000 en 2003 is er een overschot geweest aan migranten in de leeftijdsklasse 15-30 jarigen in alle steden behalve Emmen. De “studentensteden” zoals Utrecht, Groningen, Amsterdam, Leiden en Nijmegen zijn de koplopers in dit opzicht. 19 uit de 30 grote steden hebben een negatief migratiesaldo met betrekking tot de overige leeftijdsgroepen. In Utrecht, Amsterdam, Leiden, Haarlem, Groningen en Rotterdam is dit negatief saldo gemiddeld meer dan 50 personen per jaar per 10.000 inwoners. Helmond, Emmen,

¹⁸ Zie bijvoorbeeld Nijstad, R. (1996), “Op weg naar een nieuwe stad. Binnenlandse migratiepatronen in een veranderende stedelijke samenleving”, Doctoraalscriptie Planologische Demografie (PDI), Utrecht.

¹⁹ Het betreft zowel binnenlandse- als buitenlandse migratie. Gegevens over binnenlandse migratie in 2004 onderscheiden naar leeftijd en huishoudensgrootte zijn nog niet beschikbaar. Bron CBS. Gegevens over migratie naar inkomen en opleidingsniveau zijn helaas niet beschikbaar.

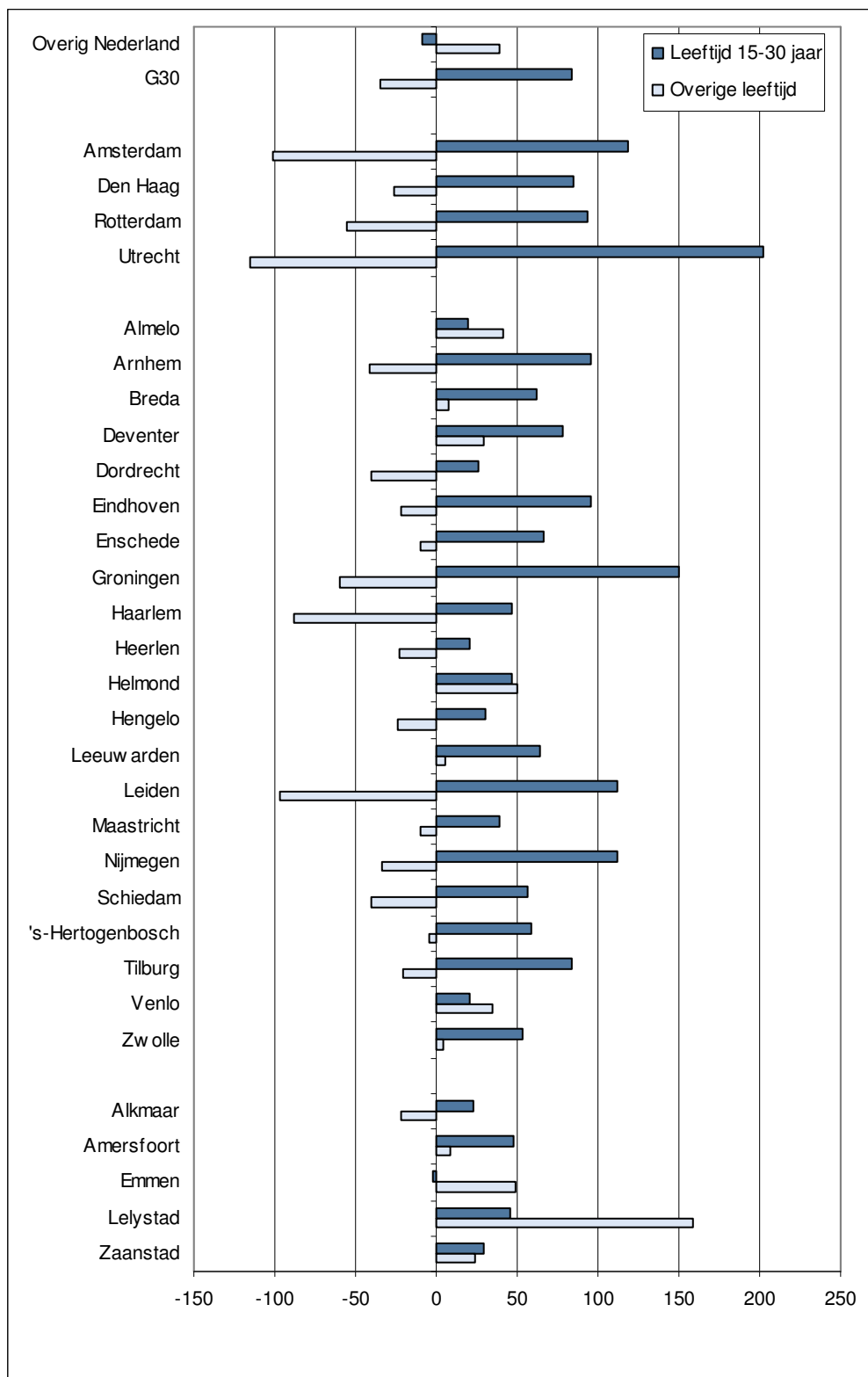
Almelo, Venlo en in het bijzonder Lelystad wijken af van het gros van de grote steden door relatief veel kinderen en mensen van middelbaar en oudere leeftijd aan te trekken.

Een analyse van de migratie naar huishoudensamenstelling levert een soortgelijk beeld op. Alle steden hebben een overschot aan alleengaanden²⁰. Dit overschot is het grootst in Utrecht, Den Haag, Amsterdam, Groningen, Leiden en Rotterdam. In 23 steden is er een saldo uitstroom van meerpersoonshuishoudens, relatief het meest in Amsterdam, Utrecht, Leiden, Haarlem, Den Haag en Rotterdam. Uit de 7 steden met een migratieoverschot van meerpersoonshuishoudens zijn Lelystad, Emmen, Helmond, Almelo en Venlo de koplopers. Het is te veronderstellen dat een groot deel van de woningvraag van gezinnen opgevangen is binnen de grenzen van deze gemeenten.

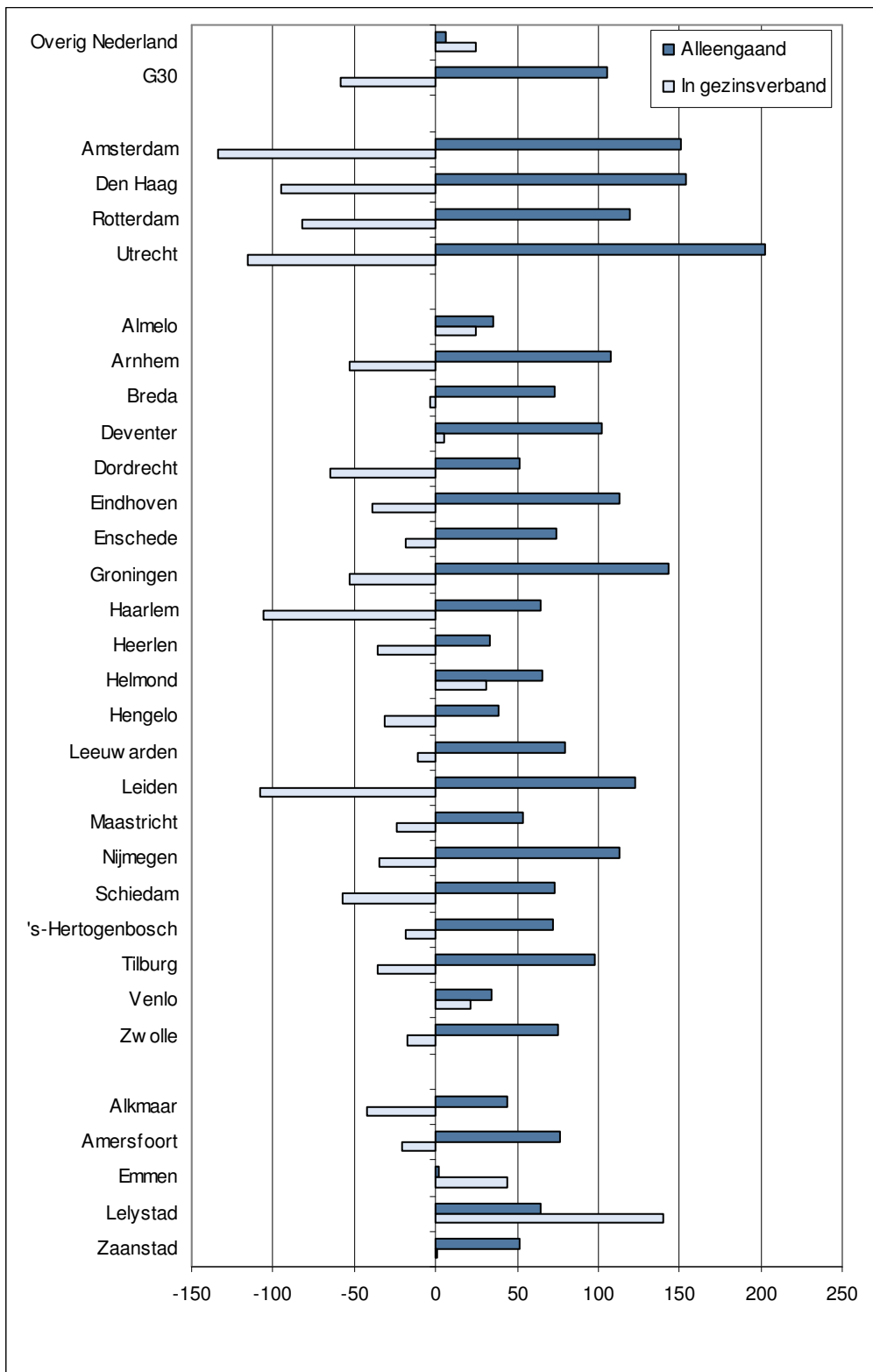
²⁰ Onder alleengaanden worden door het CBS naast alleenstaanden ook niet-getrouwde 2-persoonshuishoudens verstaan.

Figuur 4.11 Migratiesaldo per 10.000 inwoners, naar leeftijd, gemiddeld per jaar, 2000-2003

Bron: CBS

Figuur 4.12 Migratiesaldi per 10.000 inwoners, naar huishoudenssamenstelling, gemiddeld per jaar, 2000-2003

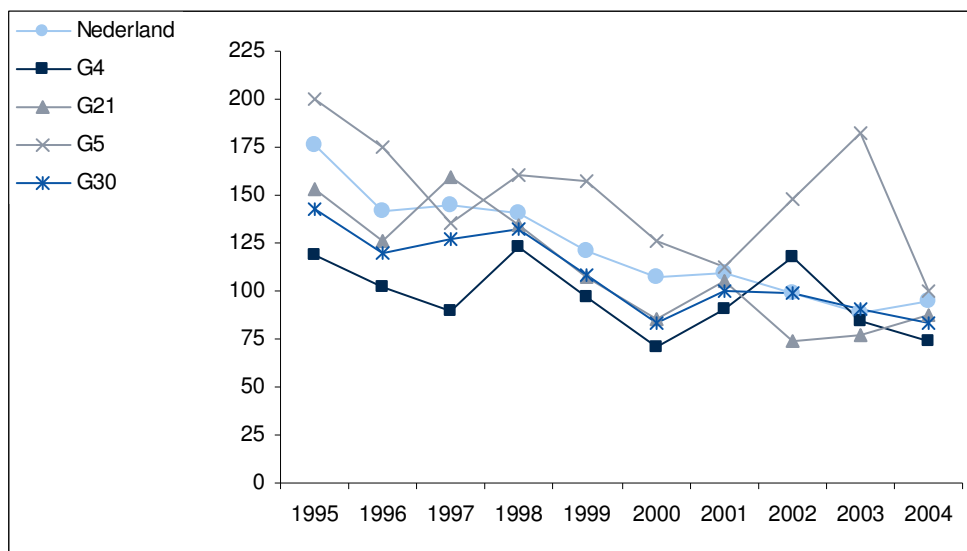

Bron: CBS

Woningproductie

In de periode voorafgaand aan de tweede GSB convenantperiode is er sprake van een trendmatige daling in het aantal nieuwe woningen in de grote steden en ook in de rest van het land. Tussen 2000 en 2004 is woningproductie in de G30 gestabiliseerd tussen 80 en 100 woningen per 10.000 in de woningvoorraad. Gemiddeld genomen is dit productieniveau lager dan in overig Nederland hoewel er weinig verschil is over de periode 2002-2004. De G5 hebben relatief het hoogste woningproductie bewerkstelligd tijdens de tweede GSB convenantperiode, met een duidelijk hoogtepunt in 2003.

Figuur 4.13 Gereedgekomen woningen per 10.000 woningen in de woningvoorraad

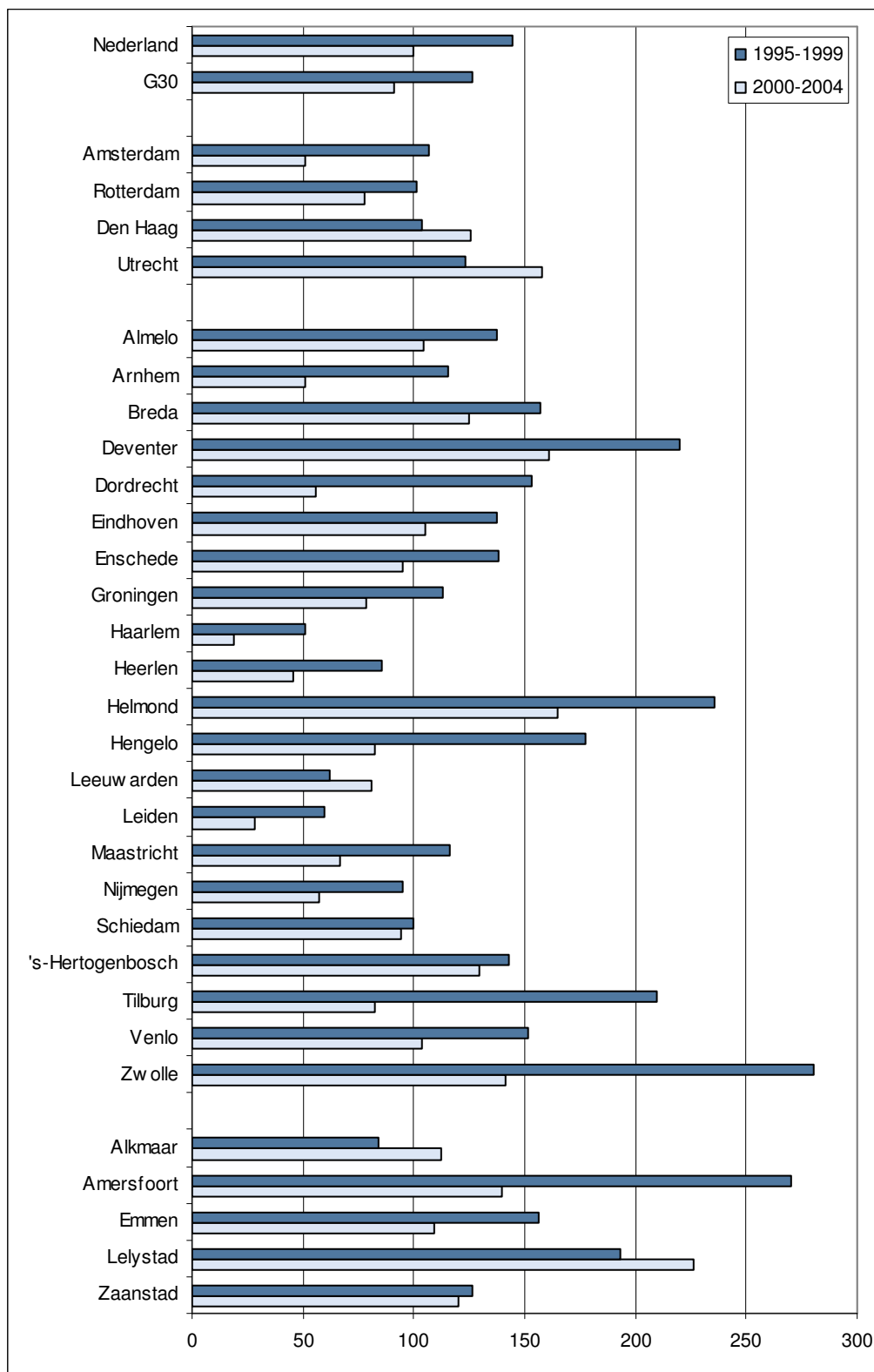

Bron: CBS

In figuur 4.14 is de woningproductie in de afzonderlijke steden weergegeven, waarbij de tweede convenantperiode vergeleken is met de voorgaande jaren. In Lelystad, Helmond, Deventer, Utrecht en Zwolle zijn relatief het meeste nieuwbouwwoningen gerealiseerd tussen 2000 en 2004. In Haarlem, Leiden, Heerlen, Amsterdam en Arnhem is de woningproductie het laagste. Utrecht, Lelystad, Alkmaar, Den Haag en Leeuwarden zijn de enige steden waarvoor er sprake is van een verhoging in de tweede convenantperiode ten opzichte van de jaren daarvoor.

Figuur 4.14 Gereedgekomen woningen per 10.000 woningen in de woningvoorraad, jaarlijks gemiddelde

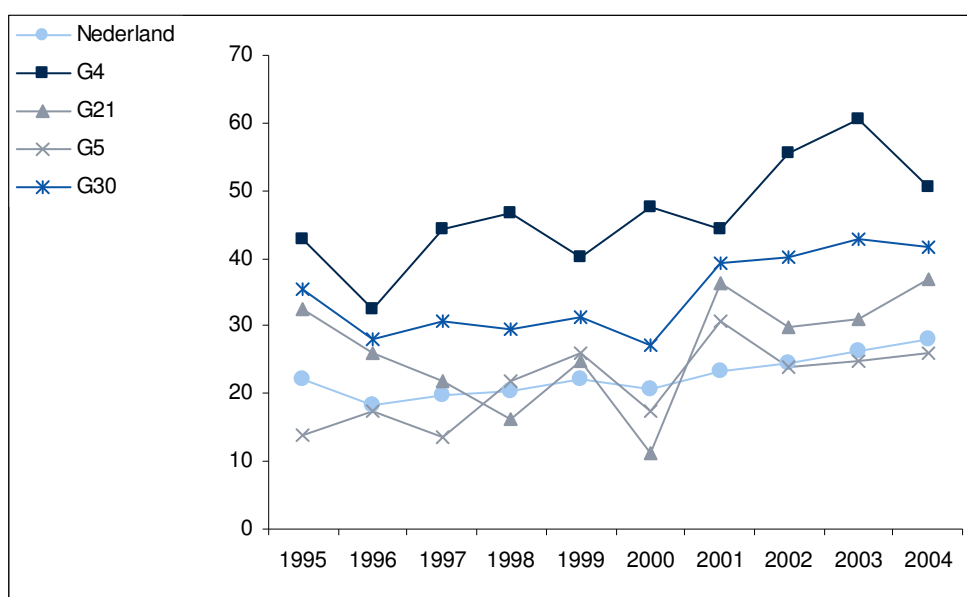

Bron: CBS

Woningen onttrokken aan de woningvoorraad

Het aantal woningen onttrokken van de voorraad geeft een indicatie van de gepleegde inspanning op het gebied van stedelijke herstructurering. Woningen die niet meer vodoen aan de kwaliteitseisen van deze tijd worden gesloopt en in nagenoeg alle gevallen vervangen door nieuwbouwwoningen van een hogere kwaliteit. In sommige gevallen worden kleine woningen samengevoegd tot grotere woningen²¹. In de G30 werden er tussen 2001 en 2004 jaarlijks gemiddeld 41 woningen onttrokken per 10.000 in de voorraad. Dit is een verhoging ten opzichte van de periode daarvoor. Het niveau van vernieuwing is structureel hoger in de grote steden dan in de rest van het land. Vooral in de G4 wordt de woningvoorraad fors aangepakt.

Figuur 4.15 Onttrokken woningen per 10.000 van de woningvoorraad

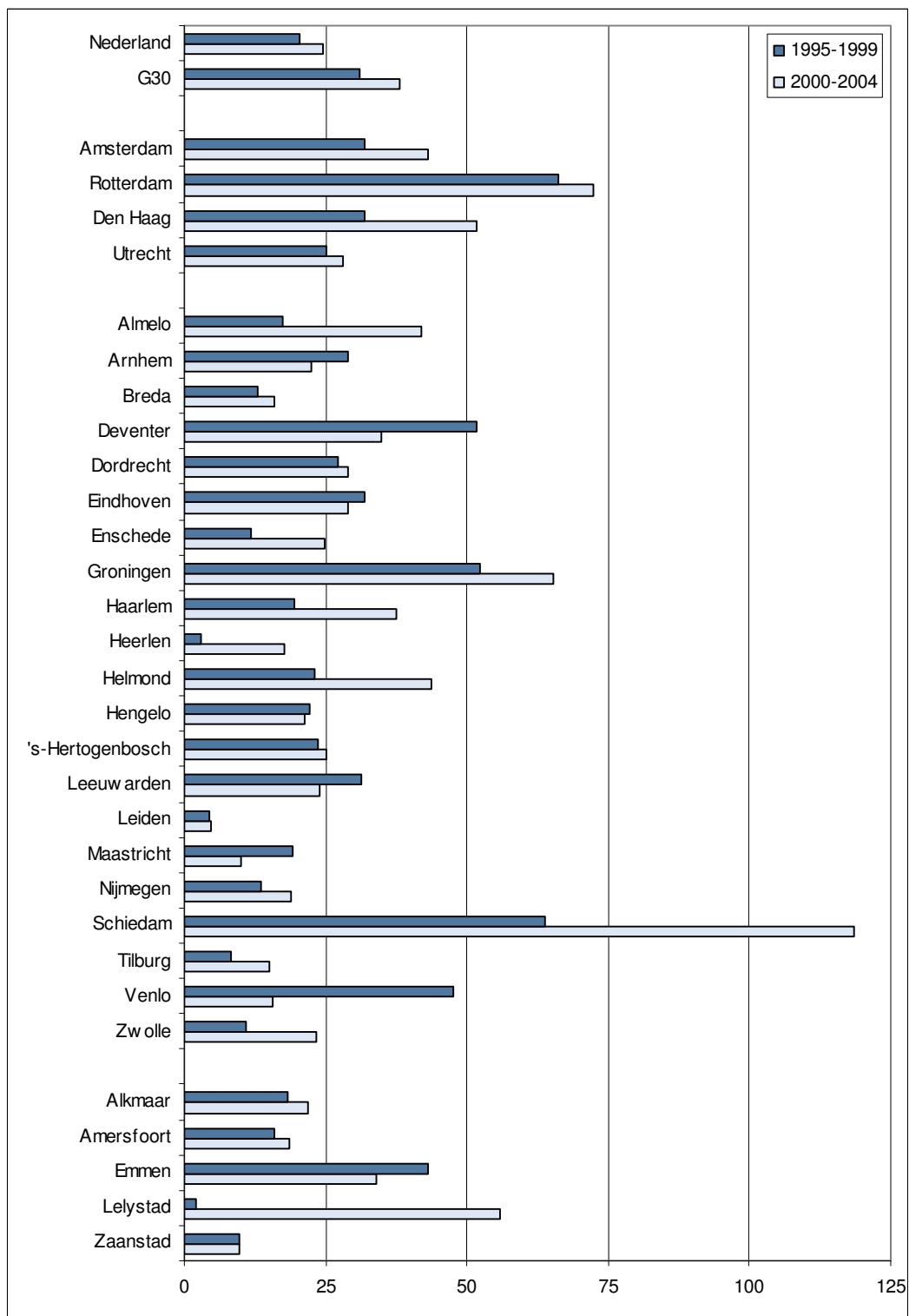

Bron: CBS

Figuur 4.16 geeft voor de afzonderlijke steden het aantal onttrokken woningen weer per 10.000 in de voorraad tussen 2000 en 2004. De stad met de meeste onttrokken woningen in verhouding tot de woningvoorraad is Schiedam, waar vooral in de wijk Nieuwland een grootschalige herstructureringsoperatie is uitgevoerd. Deze stad wordt op afstand gevolgd door Rotterdam, Groningen, Lelystad en Den Haag. In Leiden, Zaanstad en Maastricht zijn verhoudingsgewijs de minste woningen gesloopt. In 20 steden is het aantal gesloopte woningen gestegen in de tweede convenantperiode ten opzichte van de voorgaande jaren.

²¹ Het betreft het aantal woningen dat is onttrokken van de woningvoorraad door brand, afbraak, sloop, verbouw, onbewoonbaarverklaring, verandering van bestemming en andere redenen; bron CBS.

Figuur 4.16 Onttrokken woningen per 10.000 woningen in de woningvoorraad, per stad

Bron: CBS

4.1.2 Conclusies

- De verschillende indicatoren van de woningmarkt laten positieve ontwikkelingen zien, in absolute zin dan wel in verhouding tot de rest van het land, tijdens de tweede GSB convenantperiode.
- Ten eerste is de inkomenspositie van huishoudens in de grote steden licht verbeterd tussen 2000 en 2002, hoewel er geen gegevens voor de periode na 2002 beschikbaar zijn.
- Het aandeel koopwoningen in de woningvoorraad is aanzienlijk toegenomen.
- De woningprijzen zijn iets sneller gestegen in de G30 dan in overig Nederland tussen 2000 en 2004 waardoor een achterstand in de gemiddelde prijs met een fractie is ingelopen.
- Met betrekking tot zowel het migratiesaldo als de woningproductie is er sprake van een trendmatige daling tijdens de tweede convenantperiode maar in beide gevallen is de afname in de grote steden kleiner dan in de rest van het land.
- Tussen 2001 en 2004 is een groter aantal woningen onttrokken van de woningvoorraad dan in de voorafgaande periode en dit wijst naar een intensivering van stedelijke vernieuwingsoperaties. Verhoudingsgewijs waren meer woningen onttrokken in de G30 dan in overig Nederland in recente jaren.
- Aan de hand van deze indicatoren kan worden geconcludeerd dat er vooruitgang geboekt is met betrekking tot GSB doelstelling 4 – de versterking van de positie van stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt.
- Tot slot, het uitvoeren van fysieke maatregelen zoals sloop en nieuwbouw plannen kosten veel tijd. In de praktijk wordt gemiddeld zeven jaar over gedaan tussen het ideestadium en de oplevering van een woningbouwproject. Dit betekent dat initiatieven en inspanningen pas veel later tot concrete resultaten leiden. Rekening hiermee dient te worden gehouden wanneer een koppeling wordt gemaakt tussen beleid en output indicatoren.

4.2 Doelstelling 5: Verbetering van de (fysieke) leefomgeving en leefbaarheid

De begrippen leefbaarheid en leefomgeving maken bijna altijd deel uit van het debat over de kwaliteit van steden, wijken en buurten. De wijze waarop leefbaarheid en leefomgeving kernbegrippen zijn bij nieuwe politieke geluiden en de plek die leefbaarheid en leefomgeving innemen in het Grotestedenbeleid doet verslag van de waarde die leefbaarheid en leefomgeving hebben binnen zowel politieke als publieke discussies. De invulling van deze begrippen verschilt echter veelvuldig. Iedereen heeft immers een ander gevoel bij het woord leefbaarheid. Het is van belang om aan te geven dat we in dit kader spreken van de subjectieve beleving van leefbaarheid en de leefomgeving. Daarbij is de subjectieve leefbaarheid afhankelijk van hoe mensen fysieke leefomgeving ervaren. De bewoners van wijken en steden vormen de basis van leefbaarheidsonderzoeken. Hun beleving van de omgeving bepaalt hoe bepaalde wijken en steden scoren op een veelvoud aan elementen die gezamenlijk een beeld geven van de kwaliteit van de leefbaarheid en de leefomgeving.

Anders dan in voorgaande jaren is er dit jaar voor gekozen om in plaats van de jaarlijkse ontwikkeling zoveel mogelijk de ontwikkeling gedurende de hele GSB II periode weer te geven. In eerdere jaargangen van dit jaarboek is steeds op basis van cohorten de ontwikkeling van de leefbaarheid en de leefomgeving in de G4, de G5, de G21 en de G30 weergegeven. In dit afsluitende jaarboek is het echter niet statistisch verantwoord gebleken om de data als zodanig te presenteren. Daarom is er voor gekozen om de ontwikkeling waar bekend per stad afzonderlijk weer te geven. In de grafieken is steeds het meest recente cijfer per stad weergegeven als eindmeting van de GSB II periode. Dit is informatie uit 2003, 2004 of 2005. Waar mogelijk is ook steeds een beginwaarde weergegeven, zodat de ontwikkeling gedurende de GSB II periode duidelijk wordt. De beginwaarden zijn afkomstig uit de periode 1998 tot 2001.

Om een duidelijk beeld te geven van de (fysieke) leefomgeving en leefbaarheid in de G30 zijn vier indicatoren geanalyseerd, te weten: rapportcijfer voor de woonomgeving, tevredenheid over groen in de buurt, perceptie van verloedering en perceptie van het buurtprobleem overlast. Deze indicatoren worden in de onderstaande paragraaf verder uitgewerkt.

De in de komende paragrafen gebruikte data is afkomstig uit *leefbaarheids en veiligheidsonderzoeken*. In alle steden binnen de G30 worden deze onderzoeken eenduidig uitgevoerd. Dit is echter niet altijd zo geweest. Voor de GSB II periode en zelfs gedurende het begin van de GSB II periode verzamelden sommige steden hun gegevens op het gebied van leefbaarheid en (sociale) veiligheid op hun eigen wijze. Voor sommige steden is dus geen vergelijkbare data bij ons bekend.

Bij de interpretatie van de verschillen tussen steden past enige nuancering. Ondanks het feit dat vaak dezelfde vragenlijst wordt gehanteerd, bestaan er onderzoekstechnische verschillen tussen de diverse bevolkingsonderzoeken die de hoogte van de diverse indicatoren kunnen beïnvloeden.

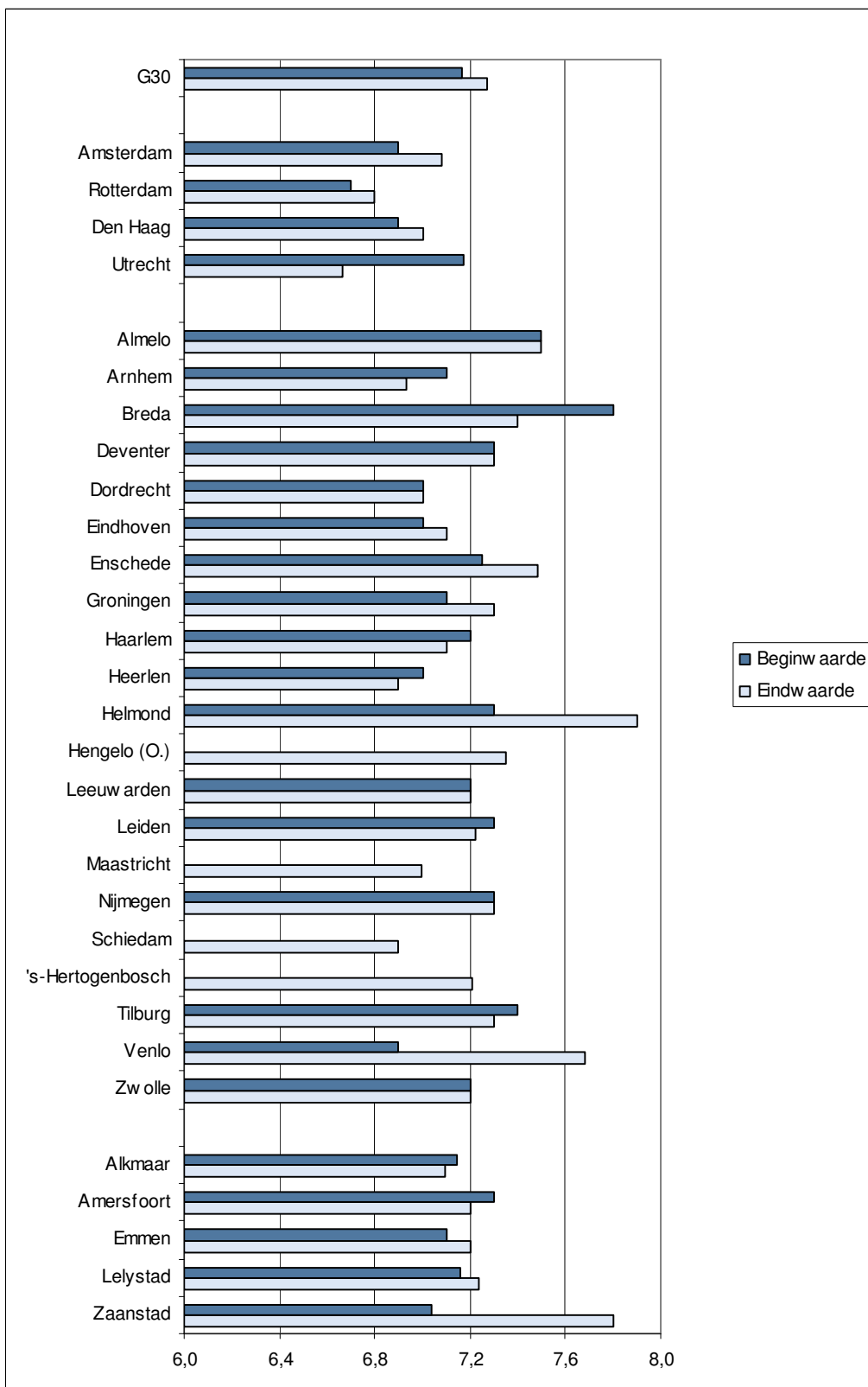
4.2.1 Stedelijke ontwikkelingen

Woonomgeving

De indicator rapportcijfer woonomgeving geeft aan hoe de bewoners de (fysieke) woonomgeving waarderen. In figuur 4.17 is te zien dat de beoordelingen van de woonomgeving per stad verschillen, zowel in hoogte als in de ontwikkeling. Helmond, Zaanstad en Venlo vormen hier de positieve uitschieters als we kijken naar de absolute waarde van het rapportcijfer. Rotterdam en Utrecht hebben de laagste rapportcijfers.

De ontwikkeling tussen begin en eind van de GSB II periode is licht positief. Om deze G30-waarde te berekenen is het gemiddelde genomen van de beschikbare beginwaarden. Om de vergelijkbaarheid van het cijfer te garanderen is voor de eindwaarde het gemiddelde genomen van dezelfde steden. In Utrecht en Breda is de ontwikkeling van het rapportcijfer voor woonomgeving duidelijk negatief. Dit betekent dat de waardering voor de woonomgeving tijdens de GSB II periode is afgenomen. Sterke groeiers zijn Helmond, Venlo en Zaanstad. In mindere mate geldt dit ook Amsterdam, Enschede en Groningen.

Figuur 4.17 Rapportcijfer woonomgeving, per stad, GSB II-periode

Noot: Voor Hengelo, Maastricht (niet vergelijkbaar), Schiedam en 's-Hertogenbosch is geen beginwaarde bekend.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

Tevredenheid groenvoorzieningen

De waardering voor de groenvoorzieningen in de eigen buurt is een belangrijke factor in de waardering van de leefomgeving²². De indicator geeft aan welk percentage van de ondervraagden tevreden is met de groenvoorziening in de eigen buurt.

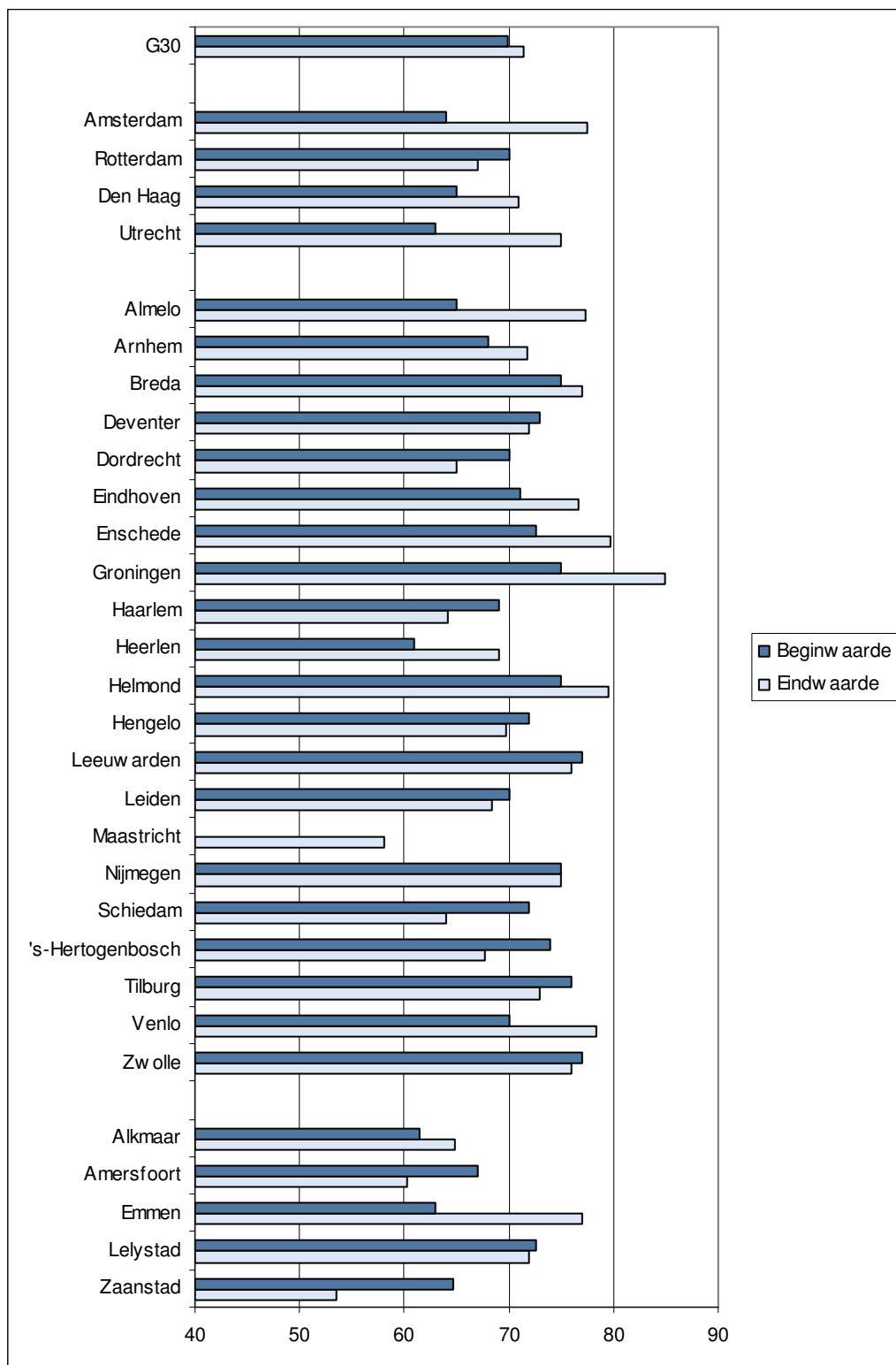
Hoewel de verschillen tussen de steden onderling sterk uiteen lopen laat figuur 4.18 zien dat de ontwikkeling van de waardering voor de groenvoorzieningen net als het rapportcijfer voor de woonomgeving licht positief is. De meeste steden laten een duidelijk positieve ontwikkeling zien. Enkele steden vormen hierop een uitzondering, zoals Schiedam en Zaanstad. In Zaanstad is dit tegengesteld aan de ontwikkeling van het rapportcijfer voor de woonomgeving.

In absolute zin scoort Groningen het hoogst. Daarnaast doen ook Amsterdam, Enschede, Breda, Helmond en Venlo het goed. Tevens blijkt de waardering voor de groenvoorziening in de G4 redelijk gelijk te zijn aan de G21 en de G5. Hoewel Rotterdam niet uitgesproken hoog scoort, scoren steden als Haarlem, Zaanstad en Amersfoort nog lager

---

²² Gebrekkige groenvoorzieningen kunnen zelfs reden zijn om te verhuizen. (VROM, 2000). Uit het WBO-onderzoek uit 1998 komt naar voren dat indien men het groen in de buurt onvoldoende vindt, men vaak ook minder tevreden is over de woonomgeving in het geheel.

Figuur 4.18 Aandeel inwoners dat tevreden is over groen in de buurt, per stad, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht is geen vergelijkbare beginwaarde bekend.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

Verloedering

De verloedering van wijken bepaalt in belangrijke mate de subjectieve waardering van de leefomgeving en de leefbaarheid²³. Verrommeling van een wijk werkt criminaliteit en gevoelens van onveiligheid in de hand. Daarnaast kan verloedering op zichzelf meer verloedering in de hand werken. Zoals schone, nette straten de netheid in de mensen aanwakkert, heeft een verloederde wijk een averechts op mensen. Zonder concrete aanpak is dit vaak een vicieuze cirkel. In de onderstaande figuren is de perceptie van de verloedering weergegeven voor zowel het begin van de GSB II periode als het eind van deze convenansperiode. Hierbij geldt: hoe lager het cijfer, hoe minder verloedering. Een lager cijfer is dus een positieve ontwikkeling.

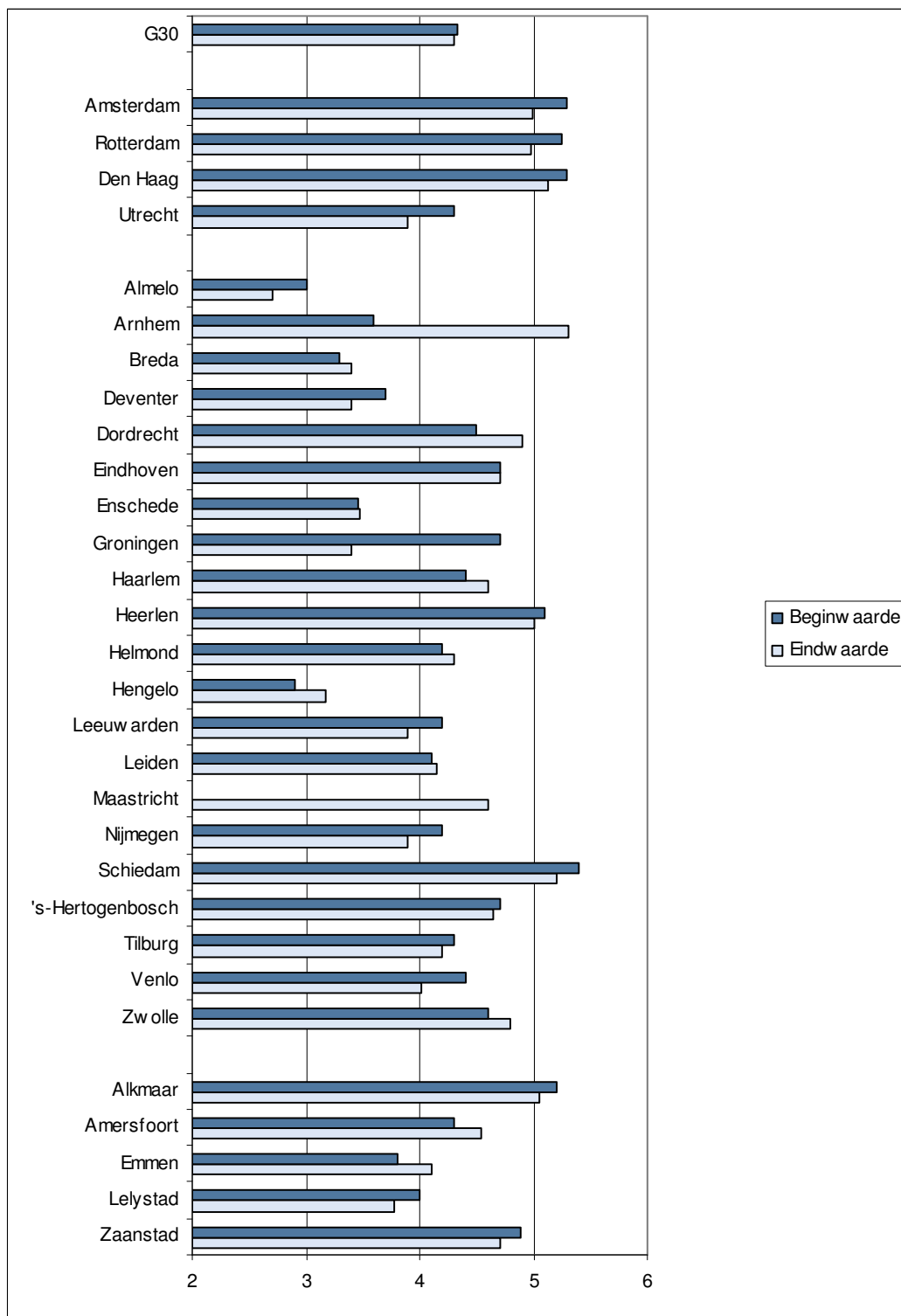
De verloedering in de G30 als geheel blijft nagenoeg gelijk. Zowel de hoogte als de ontwikkeling verschilt weer sterk per stad. Hierbij valt wel direct op dat de verloedering in alle vier de G4 steden minder wordt. De G4 naderen als geheel dan ook het niveau van de G21 en de G5. Utrecht heeft dit niveau al bereikt. Binnen de G21 en de G5 is de ontwikkeling minder eenduidig. Arnhem kent meer perceptie van verloedering terwijl de verloedering in Groningen sterk afneemt.

De Twentse steden scoren vanouds laag op verloedering. Zowel Almelo, als Hengelo en Enschede scoren beduidend onder het G30 gemiddelde. Ditzelfde geldt voor Breda, Groningen en Deventer. Hoewel Rotterdam, Amsterdam en Den Haag dalende cijfers laten zien is het algemene niveau nog steeds relatief hoog. Ze worden nu echter vergezeld door steden als Arnhem, Heerlen, Schiedam en Alkmaar. Deze steden scoren even hoog of hoger dan de drie grootste steden van dit land.

---

²³ Onder verloedering wordt verstaan 'Verrommeling', zoals bekladding van gebouwen en muren, hondenpoep, zwerfafval en vernielingen van telefooncellen, bus- of tramhokjes.

Figuur 4.19 Perceptie verloederling, per stad, GSB II-periode

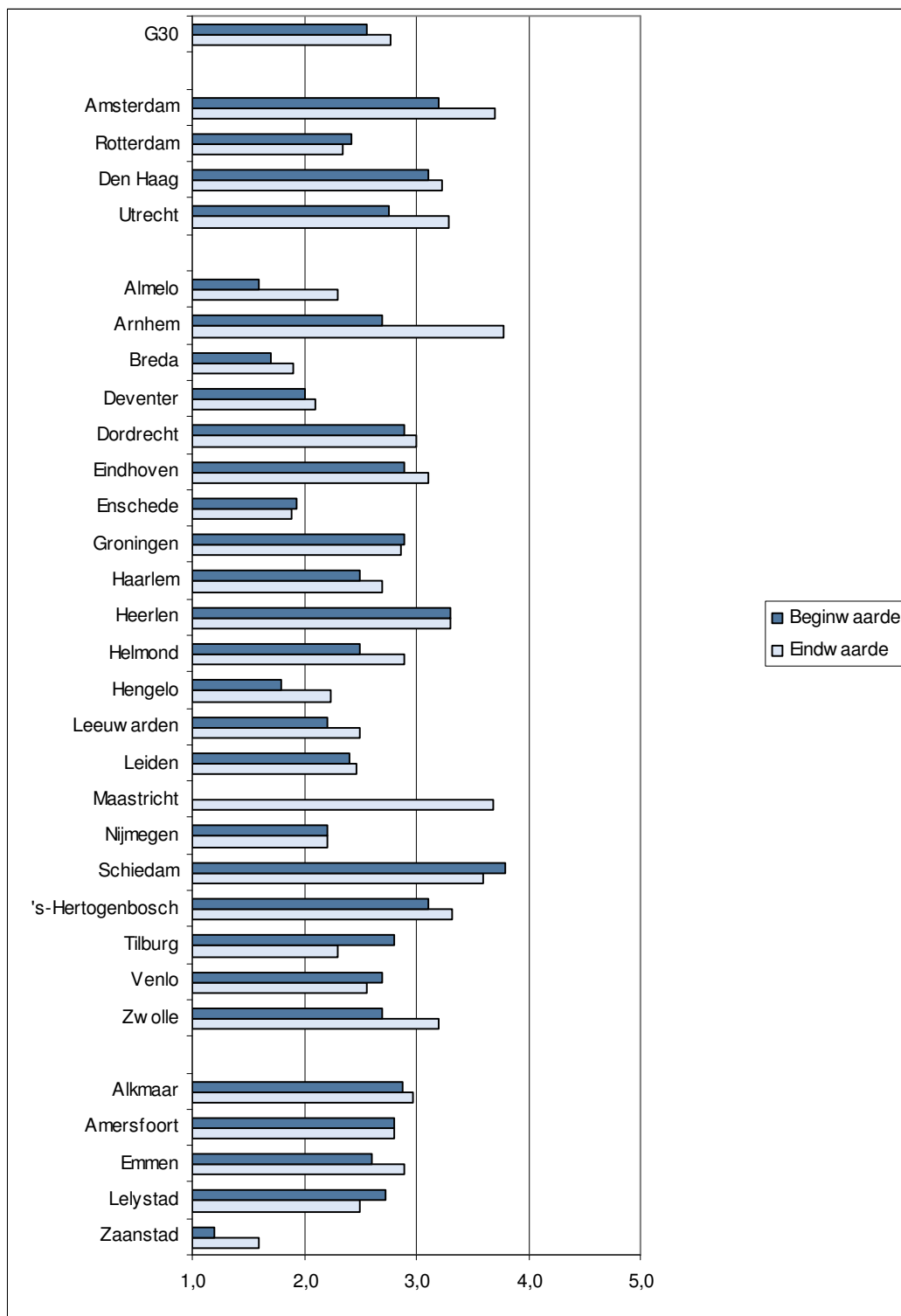
Noot: Voor Maastricht is geen vergelijkbare beginwaarde bekend.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

Overlast

De perceptie van het buurtprobleem overlast is de vierde en laatste indicator om een verbetering van de fysieke leefomgeving en leefbaarheid uit af te leiden. De perceptie van overlast is een belangrijke indicator omdat het zeer dicht bij de mensen staat. Overlast is concreet aanwezig en als zodanig direct van invloed op het gevoel van leefbaarheid.

Figuur 4.20 Perceptie buurtprobleem overlast, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht is geen vergelijkbare beginwaarde bekend.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

De totale perceptie van overlast is iets toegenomen in de GSB II periode. Dit beeld gaat voor de meeste steden op. Uitzonderingen bevestigen hier echter als altijd de regel. Zo is

de perceptie van overlast afgenomen in Rotterdam, Enschede, Groningen, Schiedam, Tilburg, Venlo en Lelystad. De dalingen zijn doorgaans niet erg groot.

Een aantal stijgingen is echter wel opvallend. Arnhem laat een duidelijke stijging van de perceptie van overlast zien. In zekere zin geldt dit ook voor Zaanstad. Het absolute niveau is daar echter nog steeds relatief laag. Dit is echter niet kenmerkend voor de G5. Het absolute niveau is vergelijkbaar tussen G4, G21 en G5. Binnen de G4 scoort Rotterdam relatief laag. Breda, Deventer en Enschede scoren ook relatief laag. In absolute termen scoren Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Arnhem en Schiedam relatief hoog.

4.2.2 Conclusies

- De ontwikkeling op de vier hiervoor beschreven criteria voor de leefomgeving en de leefbaarheid laat een divers beeld zien. Twee indicatoren ontwikkelen zich positief, een ontwikkelt zich negatief en een blijft nagenoeg gelijk. Daarnaast zijn de ontwikkelingen niet erg sterk. Dit komt ook tot uitdrukking in de nagenoeg gelijkblijvende cijfers voor de G30 als gemiddelde van de diverse steden. Globaal is dit ook het geval op stadsniveau. Waar sommige steden zich positief ontwikkelen op het ene criteria, ontwikkelen ze zich negatief op het andere. Als we spreken van de (fysieke) leefomgeving en leefbaarheid kunnen we concluderen dat de ontwikkelingen in de G30 over het geheel genomen relatief constant blijven.
- De G4 laat over het geheel genomen (voor zover bekend) redelijk positieve tendensen zien. De verloedering is in de G4 duidelijk afgenomen en hoewel het rapportcijfer voor de woonomgeving in Utrecht is gedaald is de waardering voor de groenvoorzieningen toegenomen. Het beeld bij overlast is niet helemaal eenduidig binnen de G4. Daarnaast scoort met het dalen van de verloedering de G4 eigenlijk op alledrie de criteria op eenzelfde niveau als de overige steden.
- De G21 laat op alle vier de indicatoren geen eenduidig beeld zien. Waar sommige steden het iets beter doen, gaan anderen iets achteruit. Dit diverse beeld is ook van toepassing op de G5.

4.3 Doelstelling 7: Versterking van de sociale infrastructuur

Naast elementen van fysieke aard is de leefbaarheid van een wijk of stad ook in belangrijke mate verbonden aan de sociale verbondenheid die mensen voelen met *hun* wijk. De beleving van de sociale kwaliteit door de burger is een daarom ook een belangrijk onderdeel binnen het Grotestedenbeleid. Het geheel aan sociale bindingen met de wijk bepaalt in zekere zin in welke mate mensen zich actiever willen opstellen ten aanzien van omgang met de openbare ruimte en medebewoners. In de volgende paragraaf gaan we verder in op de waardering van de bewoners voor de sociale kwaliteit in de woonomgeving.

Sociale kwaliteit van de woonomgeving

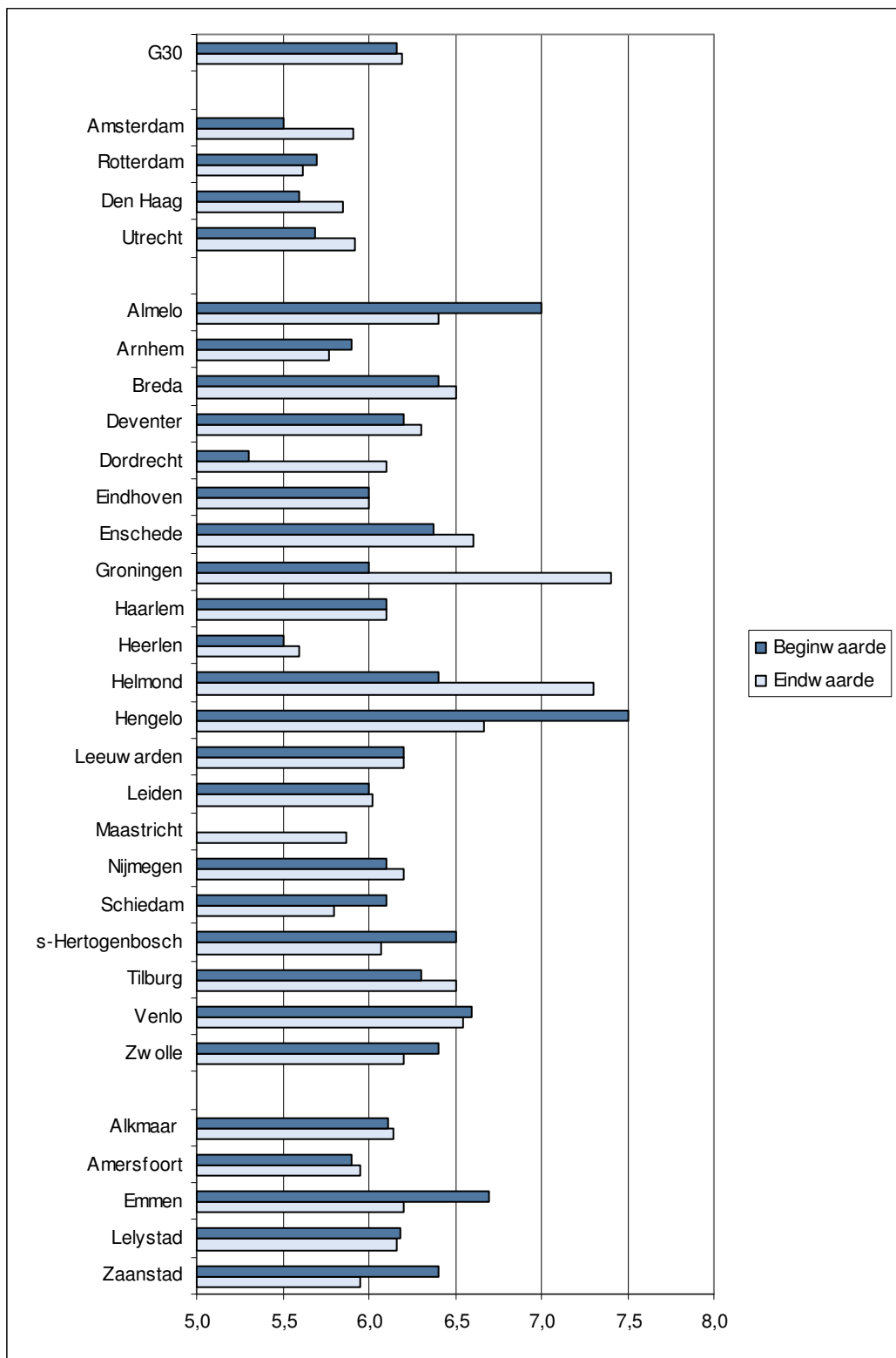
De sociale kwaliteit van de woonomgeving wordt bepaald via een kengetal. Het betreft een samengesteld cijfer op basis van de reactie van de ondervraagden op 4 stellingen: de mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks, de mensen gaan op een prettige manier met elkaar om, ik woon in een buurt waar veel saamhorigheid is en ik voel me thuis bij de

mensen die hier wonen. In figuur 4.21 is deze waardering van de sociale kwaliteit opgenomen.

Hetgeen bij de vorige paragraaf is opgemerkt is ook hier aan de orde. De ontwikkeling van de sociale kwaliteit van de woonomgeving ontwikkelt zich per stad verschillend. Binnen de G4 is het beeld redelijk helder. De G4 laten allemaal een stijging zien van de sociale cohesie, behalve Rotterdam. Voor de G21 en de G5 is het beeld echter diverser.

Naast Amsterdam en den Haag zijn sterke stijgers: Groningen en Helmond. Ook de positieve ontwikkeling van Dordrecht verdient hier een vermelding. Steden die het nu wat minder doen dan tijdens het begin van de GSB II periode zijn naast Hengelo ook Zaanstad, Emmen en Almelo. Over het algemeen kan gezegd worden dat het algehele niveau van de G4 wat lager is dan bij de overige steden. De sociale kwaliteit van de woonomgeving wordt zeer positief gewaardeerd in Groningen, Helmond, Hengelo en Enschede. Naast de G4 is de sociale cohesie in Arnhem, Heerlen en Schiedam minder dan gemiddeld in de G30.

Figuur 4.21 Waardering sociale kwaliteit van de woonomgeving, per stad, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht is geen vergelijkbare beginwaarde bekend.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

4.4 Doelstelling 8: Verbetering van de veiligheid, tevens veiligheid op scholen

Naast leefbaarheid en leefomgeving (zowel fysiek als sociaal) is veiligheid een zeer belangrijk onderwerp. Zowel de politiek als het publieke debat wordt steeds meer gedomineerd door discussies over criminaliteit en veiligheid. Hierbij is het statement vaak dat ‘de Nederlander’ zich steeds vaker onveilig voelt. De prominent in het nieuws aanwezige melding van terroristische dreiging werkt dit gevoel nog verder in de hand. Het is dus belangrijk om te onderkennen dat er meer is dan feitelijke registraties van criminaliteit. Veiligheid laat zich zowel uitdrukken in subjectieve termen (gevoelens van onveiligheid) als ook in objectieve cijfers (Processen-verbaal etc). Tevens is er speciale aandacht voor jeugdcriminaliteit, wat tegenwoordig hoog op de politieke agenda staat.

De subjectieve en objectieve veiligheidsindicatoren zijn afkomstig uit verscheidene bronnen²⁴. Om de subjectieve gevoelens van veiligheid en slachtofferschap in kaart te brengen putten wij uit de stedelijke Leefbaarheid en Veiligheidsonderzoeken. De meer objectieve data zijn afkomstig van het CBS, de KLPD en het WODC.

4.4.1 Subjectieve registratie van criminaliteit

De analyse van de ontwikkelingen gericht op doelstelling acht begint met een drietal subjectieve indicatoren. Te weten: de perceptie van dreiging, onveiligheidsgevoelens in het algemeen en onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt. Deze drie indicatoren zullen nu eerst nader worden uitgewerkt alvorens we verder kijken naar slachtofferschap en de meer objectieve kant van criminaliteit.

Perceptie dreiging

In de onderstaande figuur is de perceptie van dreiging in de buurt weergegeven door middel van een percentage van de bevolking dat zich wel eens bedreigd voelt. Het niveau voor de G30 als geheel is tijdens de GSB II periode niet echt veranderd. Er is slechts een marginale daling waarneembaar. Binnen de G4 is de perceptie van dreiging in Amsterdam en Den Haag toegenomen en in Rotterdam afgenomen.

De ontwikkeling van dreiging is net als in de G4 in de G21 wisselend. Waar sommige steden de perceptie van dreiging zien toenemen, daalt dit in andere steden. Zo is er een toename waar te nemen in steden als ‘s-Hertogenbosch en een afname in Arnhem, Groningen en Venlo. Binnen de G5 laat enkel Lelystad een lagere perceptie van dreiging zien. In de overige steden is de dreiging (zei het licht) toegenomen.

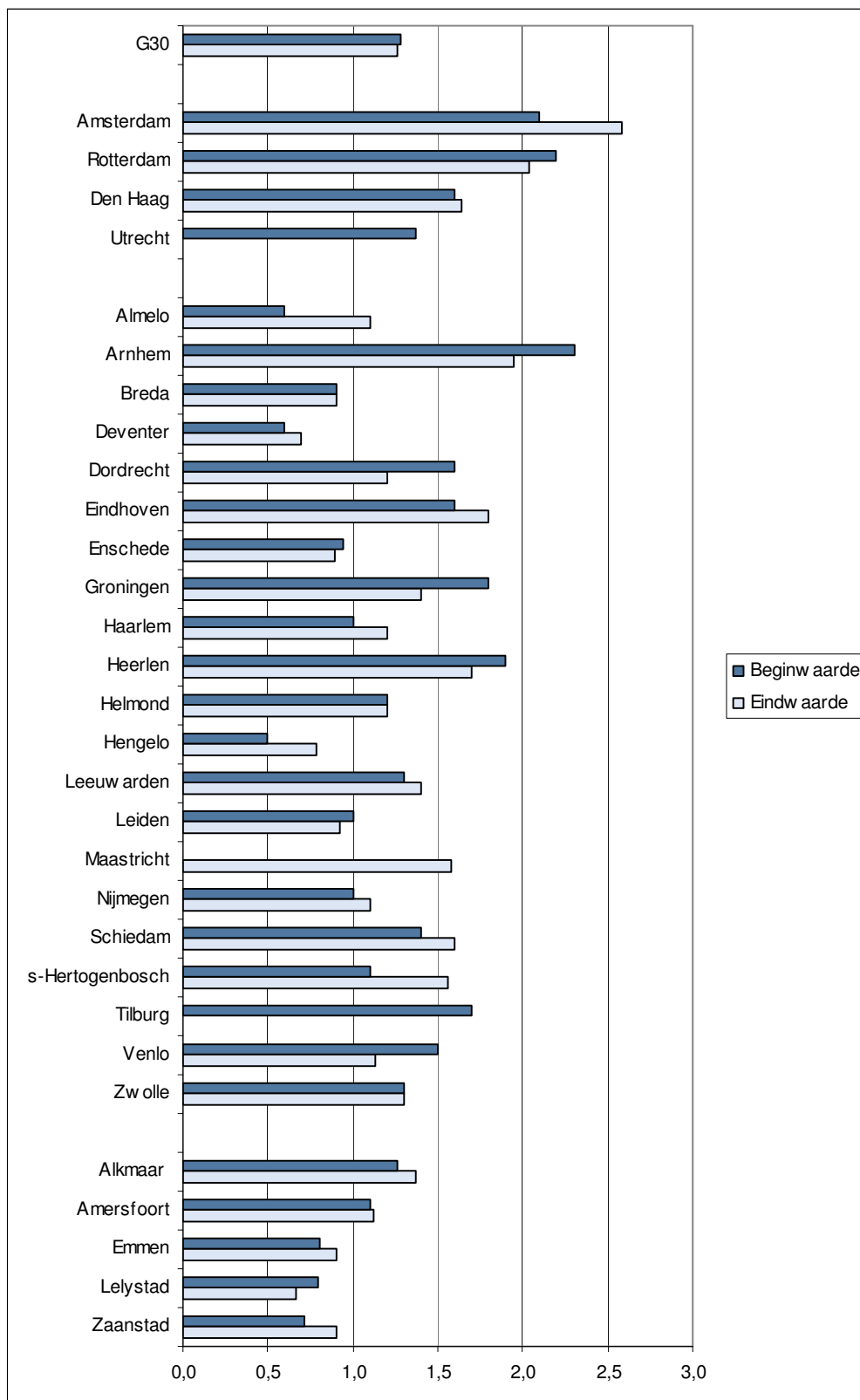
Het algehele niveau van dreiging is in de G4 wat hoger dan in de overige steden. De G21 en de G5 hebben een gelijk niveau. In absolute termen is de perceptie van dreiging voornamelijk hoog in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Arnhem, Eindhoven en Heerlen. De perceptie van dreiging is in Hengelo, Deventer, Breda en Lelystad relatief laag.

---

²⁴ Er bestaan verschillende bronnen voor het meten van de veiligheidssituatie van burgers, onder andere de Politiemonitor, de POLS-enquête van het CBS en de leefbaarheid en veiligheidsonderzoeken van de individuele steden.

Figuur 4.22 Perceptie van dreiging in de buurt, per stad, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht is geen vergelijkbare beginwaarde bekend. Voor Tilburg en Utrecht is de eindwaarde niet beschikbaar.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

Onveiligheidsgevoelens

Belangrijke indicatoren voor de subjectieve veiligheidsbeleving zijn de algemene onveiligheidsgevoelens en de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt. De onderstaande figuren geven deze onveiligheidsgevoelens aan in termen van het aandeel van de bevolking dat zich wel eens onveilig voelt (zoals gemeten in de gemeentelijke Leefbaarheid en Veiligheidsonderzoeken).

Een eerste belangrijke constatering is dat hoewel de data niet eenduidig is, er voor de G30 gezegd kan worden dat tijdens de GSB II periode de algemene onveiligheidsgevoelens zijn toegenomen, terwijl de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt nagenoeg gelijk zijn gebleven (afname van 0,3%). Dit strookt met de constatering aan het begin van deze paragraaf dat de onveiligheidsgevoelens in de samenleving als geheel licht zijn toegenomen, terwijl dit niet direct verband houdt met de veiligheid in de eigen wijk of buurt. Er kan sprake zijn van onveiligheidsgevoelens die niet direct verband houden met criminaliteit op lokale schaal.

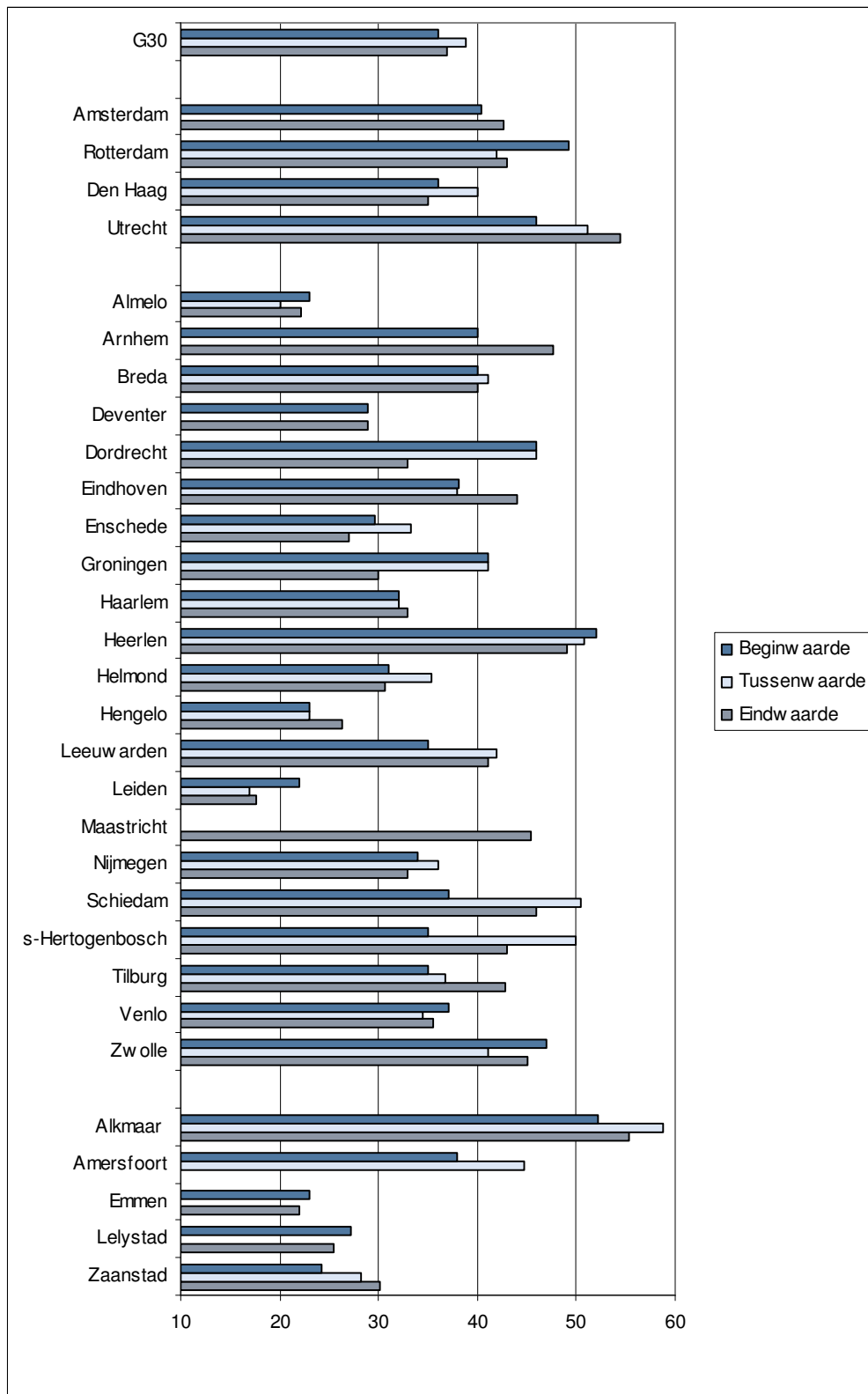
Opvallend is dat de algemene onveiligheidsgevoelens in Den Haag en Rotterdam zijn afgenomen. Hetzelfde geldt in belangrijke mate voor Dordrecht, Heerlen, Leiden en Lelystad. Duidelijke stijging is echter waarneembaar in onder meer Utrecht, Arnhem, Eindhoven, Schiedam en Zaanstad.

Ook in de eigen buurt zijn de onveiligheidsgevoelens afgenomen in Rotterdam en Amsterdam. Dit geldt ook voor Dordrecht en Groningen. Over het algemeen kan echter worden opgemerkt dat het beeld diffuus is. Er zijn namelijk ook steden waar de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt zijn toegenomen. Voorbeelden van steden waar dit overduidelijk het geval is zijn: Utrecht, Eindhoven, Maastricht, Schiedam en Amersfoort.

Het niveau van onveiligheidsgevoelens is in de G4 slechts iets hoger dan in de andere steden. Opvallend is wel dat de G5 gemiddeld een lager niveau van algemeen onveiligheidsgevoelens kennen dan de G21 en de G4, terwijl de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt een nagenoeg zelfde niveau hebben. De algemene onveiligheidsgevoelens zijn in Utrecht, Arnhem, Heerlen en Alkmaar vrij hoog. In de eigen buurt is het niveau van Heerlen opvallend. Daarnaast zijn ook Maastricht (eindwaarde) en Utrecht steden waar de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt relatief hoog zijn. Zowel in de eigen buurt als in het algemeen is het niveau in Leiden, Hengelo en Almelo laag.

Hoewel sommige steden een toename van de onveiligheidsgevoelens in het algemeen kennen van het begin en het eind van de tweede GSB-periode, is een nuancering op basis van de tussenwaarde soms op zijn plaats. Zo is in Leeuwarden, Schiedam, 's-Hertogenbosch en Alkmaar een stijging waarneembaar ten opzichte van de beginwaarde, maar een daling ten opzichte van de tussenwaarde. Vice versa is er een toename ten opzichte van de tussenwaarde te zien in Rotterdam, Leiden, Venlo en Zwolle. Een zelfde redenatie gaat soms op voor onveiligheidsgevoelens in de buurt.

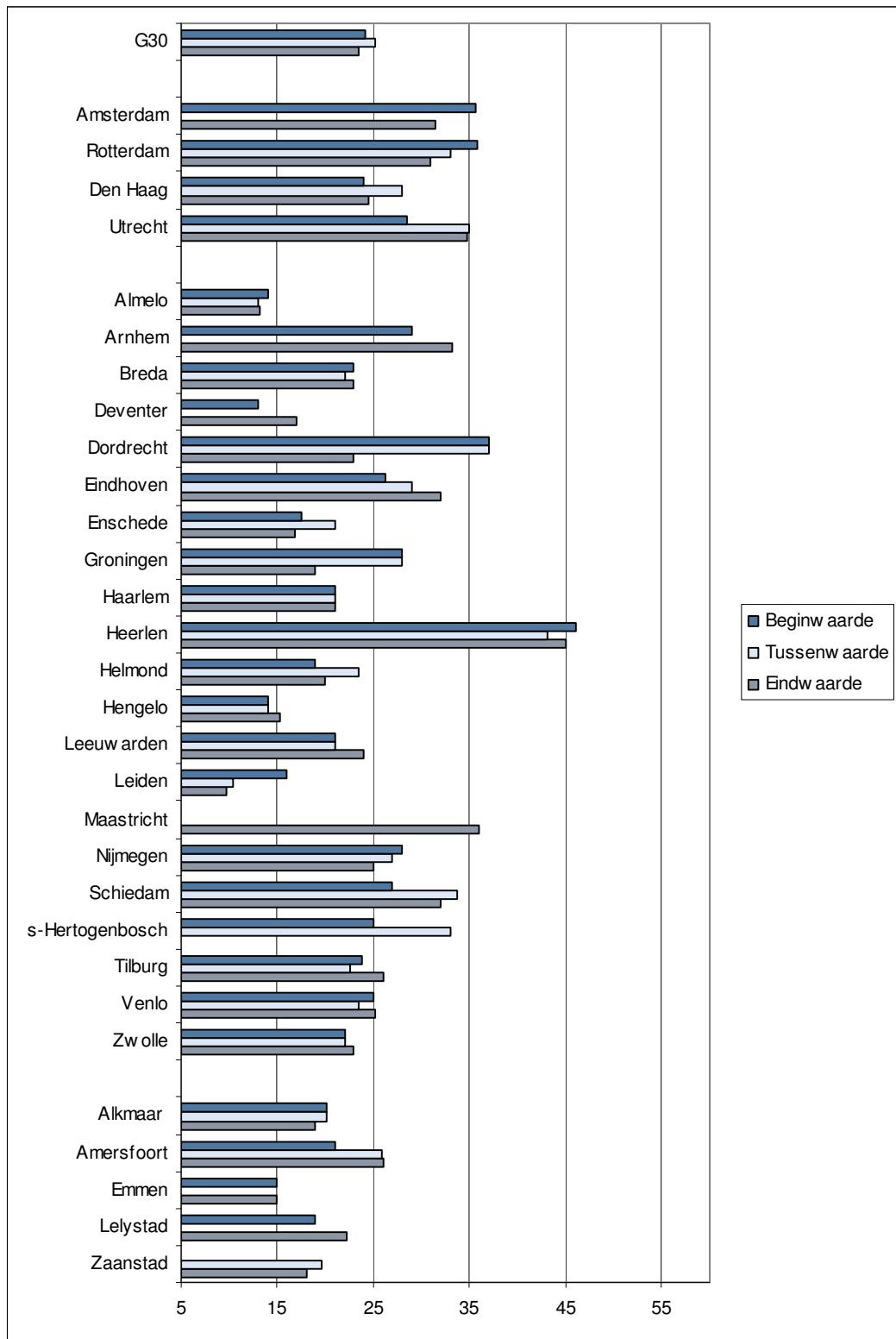
Figuur 4.23 Aandeel van de bevolking dat zich wel eens in het algemeen onveilig voelt, per stad, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht zijn geen vergelijkbare begin- en tussenwaarden bekend. Voor Amsterdam, Arnhem, Deventer, Emmen en Lelystad is geen tussenwaarde opgenomen. Voor Amersfoort is geen eindwaarde bekend.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

Figuur 4.24 Aandeel van de bevolking dat zich wel eens in de eigen buurt onveilig voelt, per stad, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht zijn geen vergelijkbare begin- en tussenwaarden bekend. Bij Amsterdam Arnhem, Deventer, Emmen en Lelystad is geen tussenwaarde opgenomen. Voor Zaanstad is de beginwaarde niet bekend.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

Slachtofferschap

Slachtofferschapgegevens zijn ook afkomstig uit de op stadsniveau uitgevoerde leefbaarheids en veiligheidsonderzoeken. Deze indicatoren geven een beeld van het percentage mensen dat slachtoffer is geworden van specifieke delicten. In dit geval gaat het om vermogensdelicten, geweldsdelicten en vernielingen. De drie slachtofferschapindicatoren zullen hier achtereenvolgens worden besproken.

Vermogensdelicten

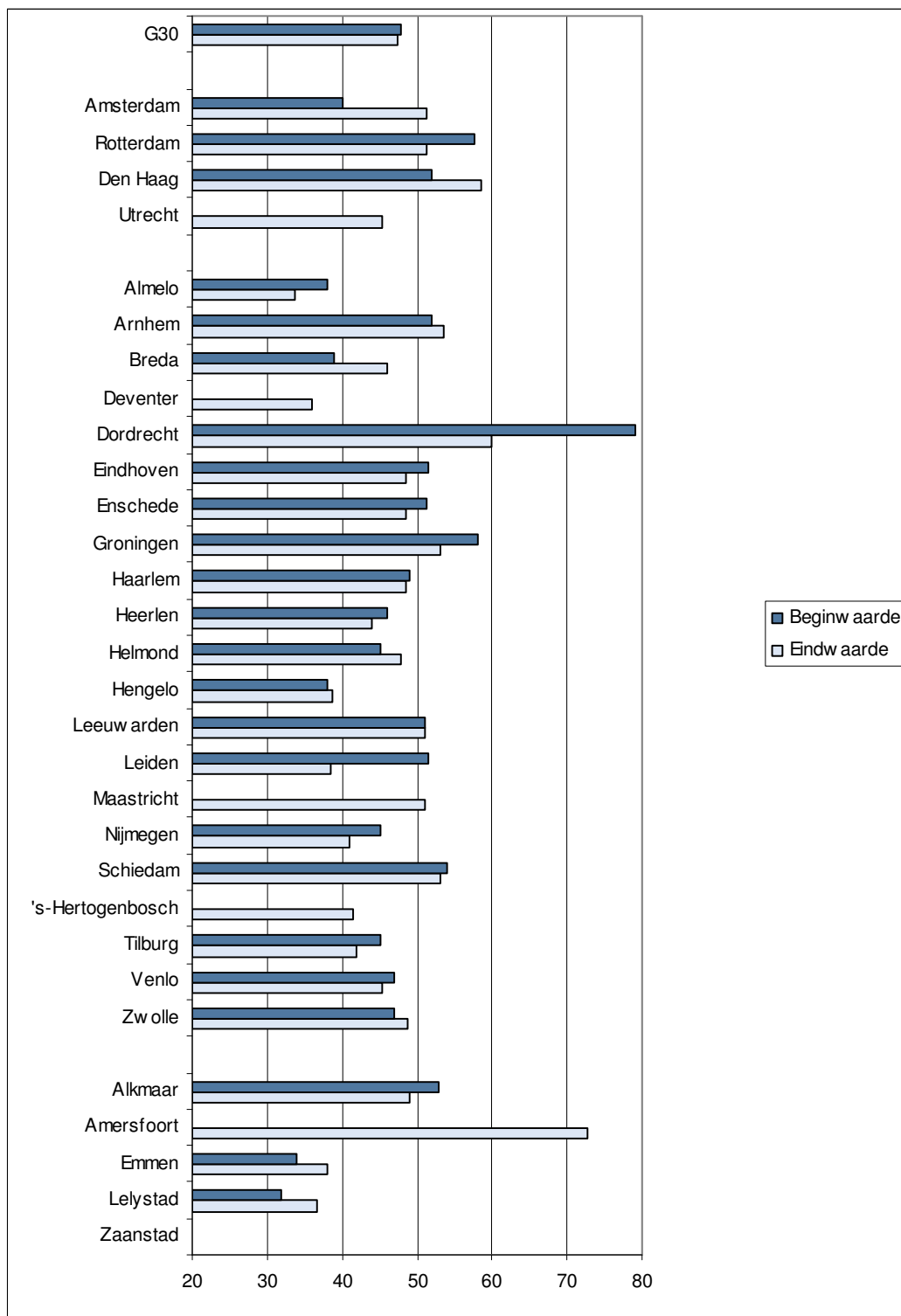
De indicator vermogensdelicten bestaat uit drie elementen, te weten: inbraak, autodelicten en fietsendiefstal. Het element autodelicten is hierbij een optelsom van het percentage mensen dat slachtoffer is geworden van diefstal uit de auto in de eigen buurt en het percentage mensen dat slachtoffer is geworden van vernielingen aan de auto in de eigen buurt. Een groot deel van de indicator slachtofferschap vermogensdelicten wordt bepaald door het percentage mensen dat slachtoffer is geworden van vernielingen aan de auto.

Doordat de indicator is opgebouwd uit een aantal onderdelen is het eindcijfer niet voor alle steden beschikbaar. Bij deze steden ontbreekt voor de beginmeting of de eindmeting een of meerdere onderdelen. Dit is het geval voor Utrecht, Deventer, 's-Hertogenbosch, Amersfoort en Zaanstad. Voor Zaanstad ontbreken alle slachtofferschapcijfers.

In de G30 is een zeer lichte afname van de indicator vermogensdelicten waarneembaar. In algemene zin geldt dat de toe- en/of afname bij de meeste steden gering is. De relatief grootste afnamen zijn waarneembaar bij Rotterdam, Almelo, Dordrecht, Groningen, Leiden en Alkmaar. Amsterdam, Den Haag, Breda en Lelystad zien het percentage slachtoffers van vermogensdelicten relatief sterk stijgen. De verschillende groeperingen steden laten geen eenduidig beeld zien. In alle gevallen zijn er sommige steden die stijgen en sommige steden die dalen.

In absolute zin scoren Dordrecht en Amersfoort hoog. Almelo, Deventer, Hengelo, Leiden, Emmen en Lelystad scoren daarentegen relatief laag. Ook in absolute zin scoren de G4, de G21 en de G5 ongeveer even hoog.

Figuur 4.25 Percentage slachtoffers van vermogensdelicten, GSB II-periode

Noot: Vermogensdelicten is een optelsom van de percentages slachtofferschap van inbraak, autodelicten en fietsendiefstal. Voor Utrecht, Deventer, 's-Hertogenbosch, Maastricht (niet vergelijkbaar), Amersfoort en Zaanstad ontbreken de beginwaardes. Voor Zaanstad ontbreekt ook de eindwaarde.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

Geweld

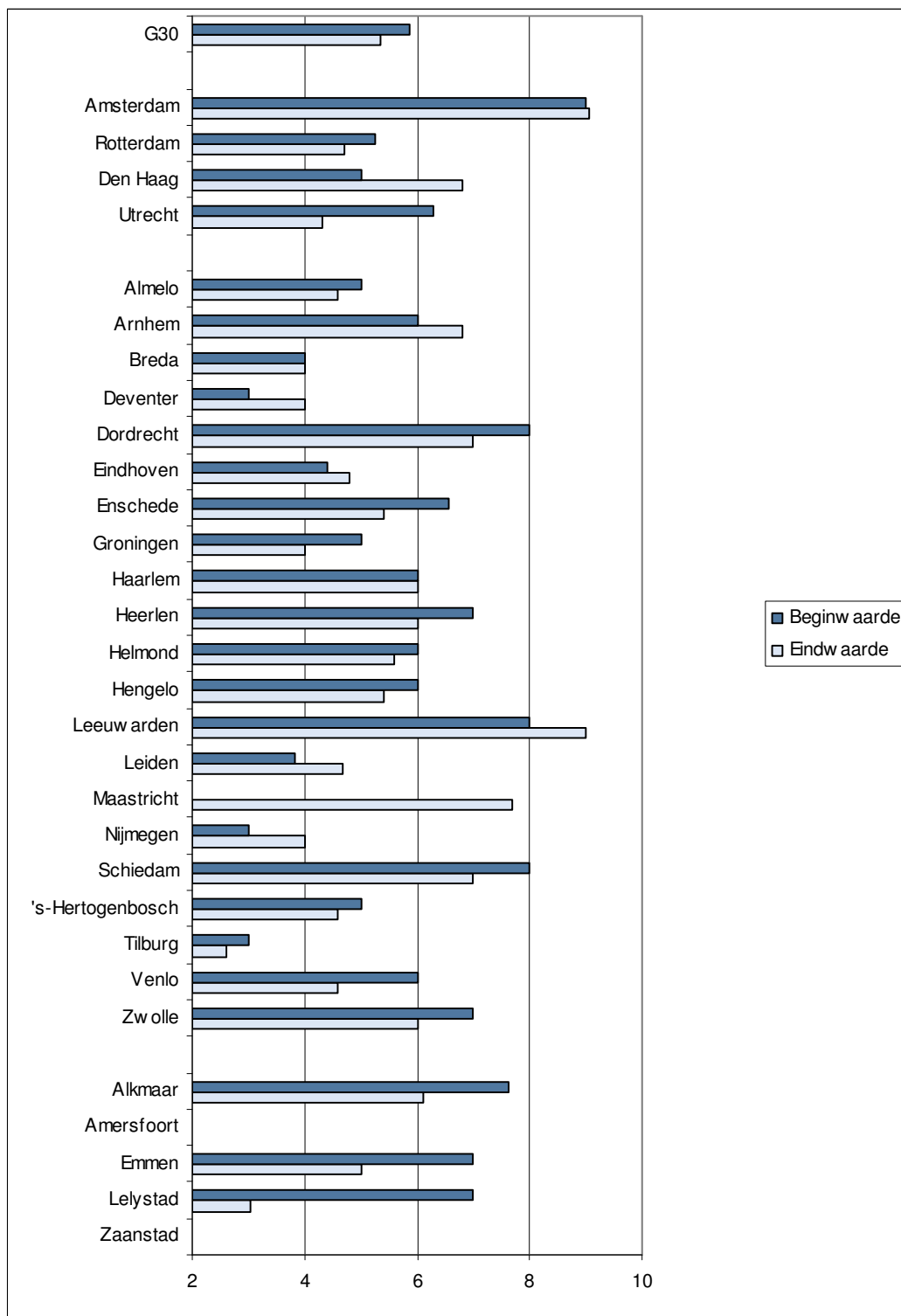
Het percentage slachtoffers van geweldsdelicten is ook een belangrijke indicator van de veiligheid in een stad. Deze indicator is opgebouwd uit een aantal onderdelen variërend van beroving met geweld tot bedreiging met lichamelijk geweld, als ook mishandeling.

Het percentage slachtoffers van geweldsdelicten is afgenomen in de G30 tijdens de GSB II periode. Dit geldt echter niet voor alle steden. Binnen de G5 is wel een duidelijke afname op te merken. Binnen de G4 en de G21 is dit beeld diffuser.

Steden waar een duidelijke afname te bespeuren is zijn: Utrecht, Dordrecht, Enschede, Venlo, Alkmaar, Emmen en Lelystad. Steden als Den Haag, Arnhem en Leeuwarden laten echter een duidelijke stijging zien.

Het algemene niveau van slachtofferschap geweldsdelicten is tussen de gremia steden vergelijkbaar. Afzonderlijke steden die relatief hoog scoren zijn Amsterdam en Leeuwarden. Relatief laag scoren Breda, Deventer, Groningen, Nijmegen, Tilburg en Lelystad.

Figuur 4.26 Percentage slachtoffers van geweldsdelicten, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht is geen vergelijkbare beginwaarde bekend. Voor Amersfoort en Zaanstad ontbreken zowel de beginwaarde als ook de eindwaarde.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

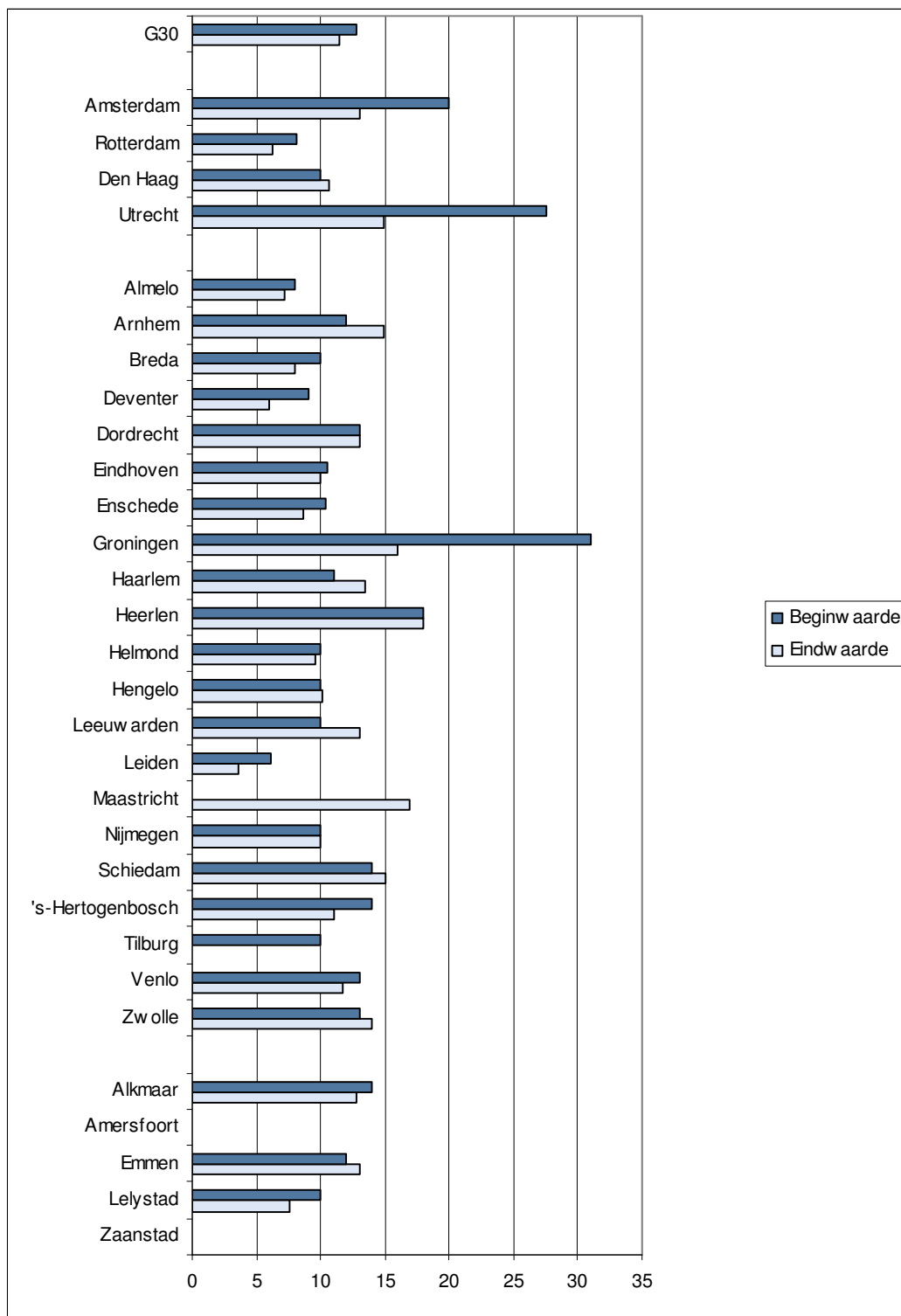
Vernieling en verstoring van de openbare orde

Het derde en laatste onderdeel van slachtofferschap is het percentage slachtoffers van vernielingen en verstoring van de openbare orde. Deze indicator complementeert enerzijds het slachtofferschapdeel, maar legt anderzijds ook de link met de indicatoren die betrekking hebben op leefbaarheid. Vernielingen leiden immers zowel tot onveiligheidsgevoelens als tot minder leefbaarheid.

Slachtofferschap vernielingen c.a. laat een lichte daling zien. Dit is nagenoeg ook het geval bij de G4. De G5 en de G21 laten een minder eenduidig beeld zien. Binnen de G5 is Emmen de enige stad die een toenemend percentage slachtoffers van vernielingen c.a. kent. Binnen de G21 stijgt het percentage mensen dat slachtoffer is van vernieling ook in onder andere Arnhem, Haarlem en Leeuwarden. Over het geheel gezien zijn de belangrijkste dalers Amsterdam, Utrecht en Groningen. In deze twee steden is het slachtofferschap vernielingen aanzienlijk afgenomen.

Het algemene niveau verschilt tussen G4, G21 en G5 niet of nauwelijks. De relatief hoge waarden zijn echter vooral terug te vinden in de G21. Hierbij gaat het voornamelijk om Groningen, Heerlen en Maastricht (eindwaarde). Ook de relatief lage waarden bevinden zich in de G21. Dit geldt vooral voor Leiden, en in mindere mate ook voor Deventer en Almelo.

Figuur 4.27 Percentage slachtoffers van vernielingen en verstoring van de openbare orde, GSB II-periode

Noot: Voor Maastricht is geen vergelijkbare beginwaarde bekend. Voor Amersfoort en Zaanstad ontbreken beginwaarde en eindwaarde.

Bron: [Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid](#).

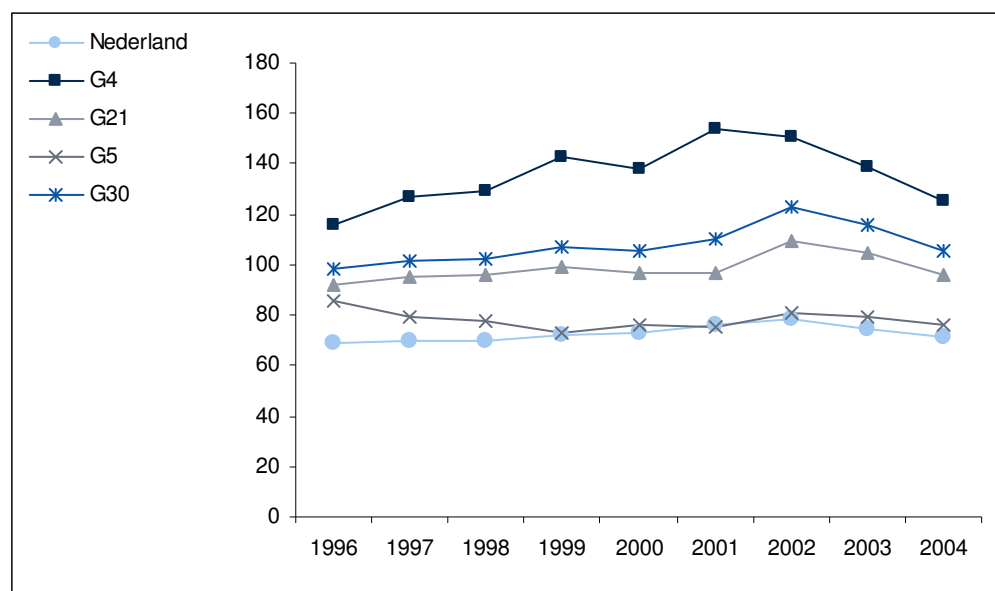
4.4.2 Objectieve registratie van criminaliteit

De eerdere drie indicatoren waren gericht op de subjectieve veiligheid in de steden. De volgende indicatoren richten zich juist op de objectieve, geregistreerde veiligheid. Het van belang om in acht te houden dat de objectieve data tweeledig geïnterpreteerd kan worden. Enerzijds kan een stijgende lijn duiden op meer criminaliteit. Anderzijds kan dit ook betekenen dat er efficiëntie slagen gemaakt zijn bij de politie of verder in de justitiële lijn. Verder moet in acht gehouden worden dat het feit dat de mate waarin de politie er in slaagt verdachten van misdrijven op te sporen en te verbaliseren in dit kader een belangrijke onderliggende factor is. In dit jaarboek presenteren we het aantal processen-verbaal, het aandeel schuldigverklaringen en het aantal jeugdige verdachten.

Processen-verbaal wegens misdrijven als aandeel van inwoners

In de onderstaande figuren is de ontwikkeling in het aantal processen-verbaal wegens misdrijven weer gegeven. Dit aantal processen-verbaal is opgebouwd uit drie onderdelen: wegens geweldsmisdrijven, wegens vermogensmisdrijven en wegens misdrijven tegen de openbare orde en vernielingen. In absolute termen is het aantal processen-verbaal wegens vermogensmisdrijven het meest talrijk. Het aantal processen-verbaal is per 1000 inwoners weergegeven. Dit maakt vergelijking tussen steden van verschillende omvang mogelijk. Het totale aantal processen-verbaal laat een lichte daling zien bij alle steden en Nederland als geheel. Hiermee is het aantal processen-verbaal in de GSB II periode weer teruggelopen naar het niveau van 1998.

Figuur 4.28 Aantal processen-verbaal wegens misdrijven per 1.000 inwoners, 1996-2004

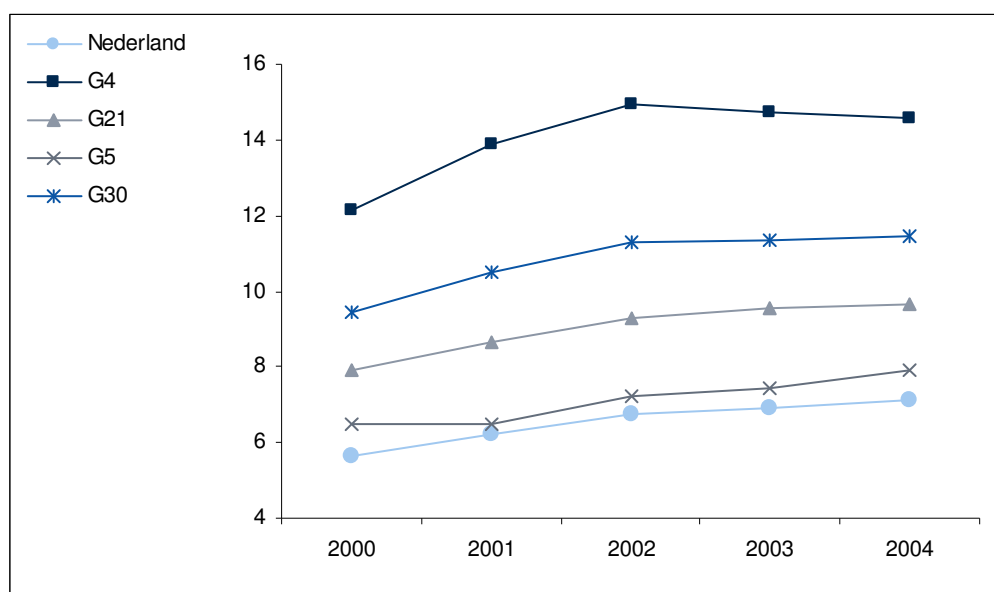
Bron: CBS, Politiestatistiek

Als we het aantal processen-verbaal uitsplitsen naar de afzonderlijke misdrijven over de periode 2000-2004 blijkt dat een nuancering van de algemene constatering op zijn plaats is. De daling van het aantal processen-verbaal is voornamelijk terug te voeren op het aantal processen-verbaal wegens vermogensdelicten welke flink zijn gedaald in de afgelopen jaren. De twee andere typen misdrijven kennen echter een stijgend aantal processen-verbaal. Dit is zeker het geval bij misdrijven wegens verstoring van de

openbare orde en vernielingen. Hier geldt voor de G4, de G21, de G5 en Nederland dat er een duidelijke stijging van het aantal processen-verbaal is waar te nemen.

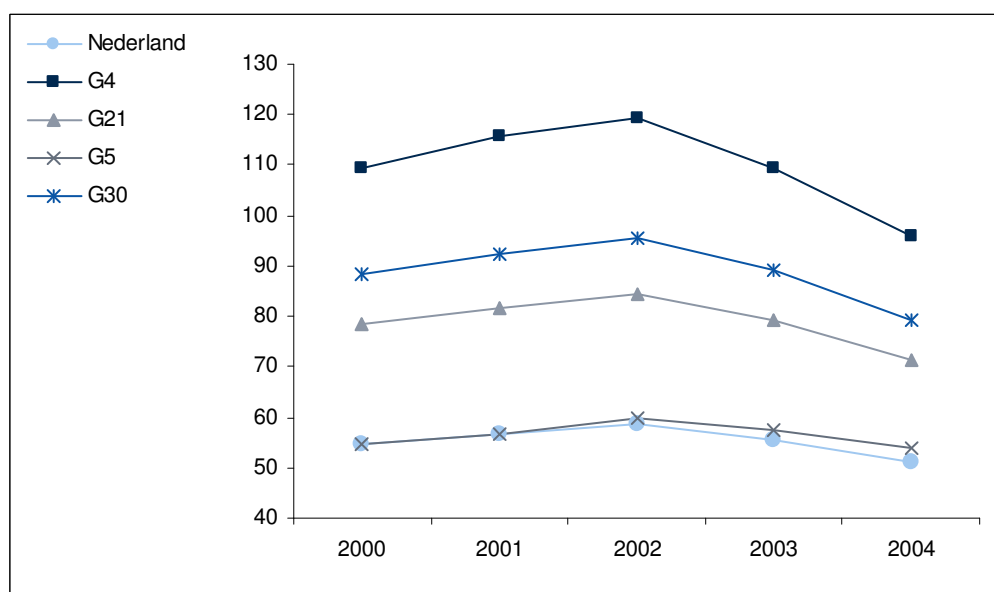
Het niveau van processen-verbaal is relatief hoog in de G4 (ondanks de weergave per 1000 inwoners). Verder is typerend dat het aantal processen-verbaal in de G30 beduidend hoger is dan in de rest van het land. De G5 blijft het meest in de buurt van de rest van Nederland.

Figuur 4.29 Aantal processen-verbaal wegens geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners, 2000-2004

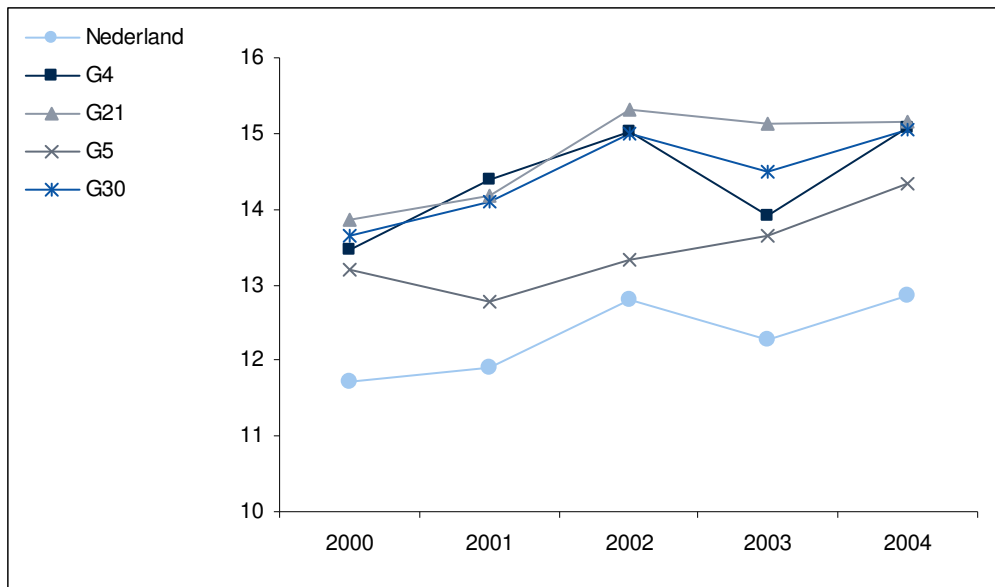
Bron: CBS, Politiestatistiek

Figuur 4.30 Aantal processen-verbaal wegens vermogensmisdrijven per 1.000 inwoners, 2000-2004

Bron: CBS, Politiestatistiek

Figuur 4.31 Aantal processen-verbaal wegens misdrijven tegen de openbare orde en vernielingen per 1.000 inwoners, 2000-2004

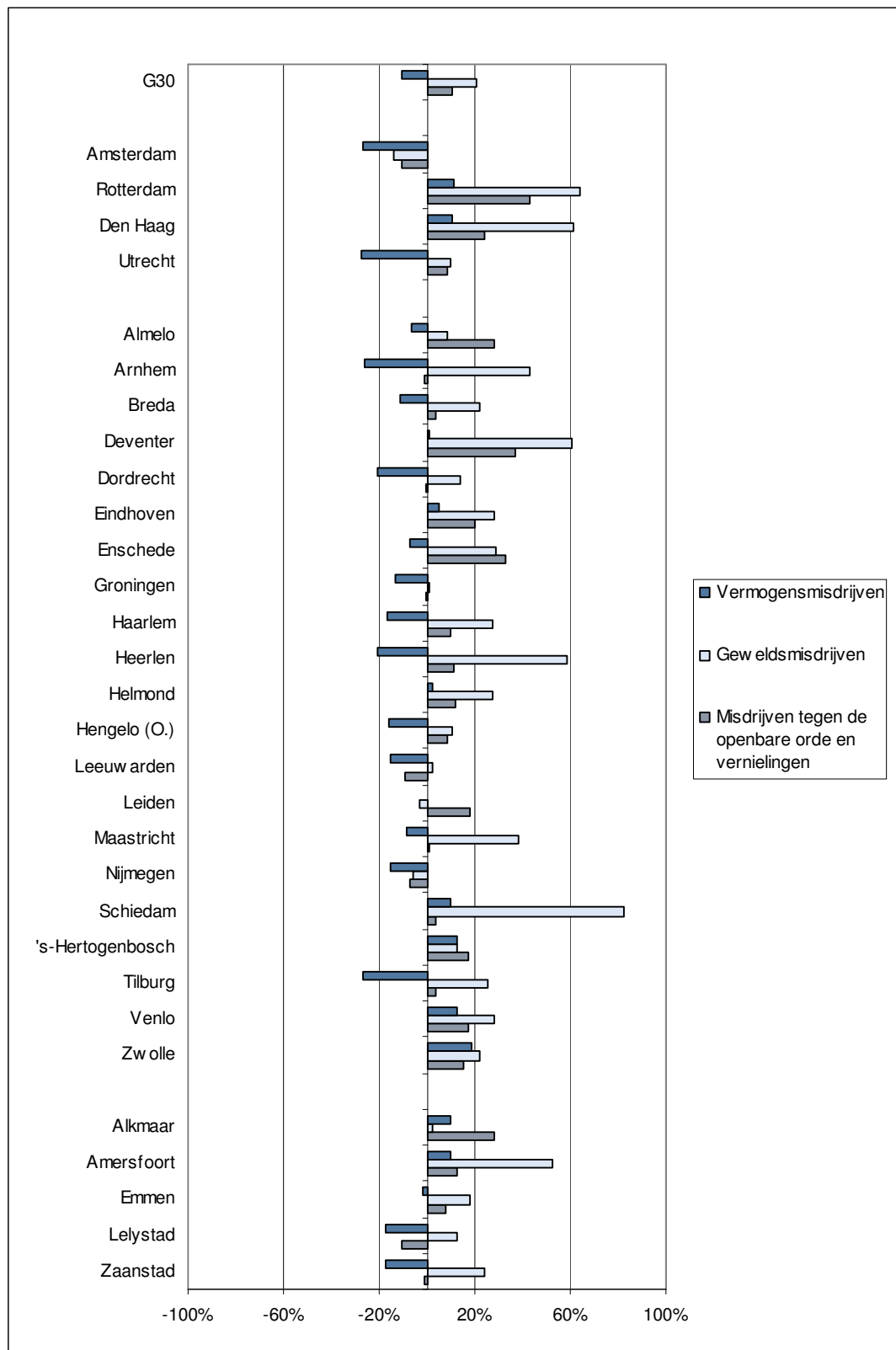

Bron: CBS, Politiestatistiek

Het is ook mogelijk om de ontwikkeling van het aantal processen-verbaal voor elk van de drie typen misdrijven per stad weer te geven. In de volgende figuur is de percentuele groei van het aantal processen-verbaal voor alle 30 steden in beeld gebracht. Uit deze figuur blijkt wederom dat het aantal processen-verbaal wegens geweldsmisdrijven en misdrijven tegen de openbare orde en vernielingen in praktisch alle steden is toegenomen. Uitzonderingen hierop zijn Amsterdam en Nijmegen waar alledrie de typen processen-verbaal zijn afgenomen. Het aantal processen-verbaal wegens misdrijven tegen de openbare orde en vernieling is ook afgenomen in Leeuwarden, en Lelystad. Misdrijven wegens vermogensdelicten worden doorgaans minder verbaliseerd. Dit beeld is echter minder eenduidig.

Er is nauwelijks een verschil waar te nemen in de percentuele toe- en afname van het aantal processen-verbaal tussen de G4, de G21 en de G5.

Figuur 4.32 Toe- of afname aantal processen-verbaal wegens misdrijven per 1.000 inwoners, per stad, in de periode 2000-2004, in procent

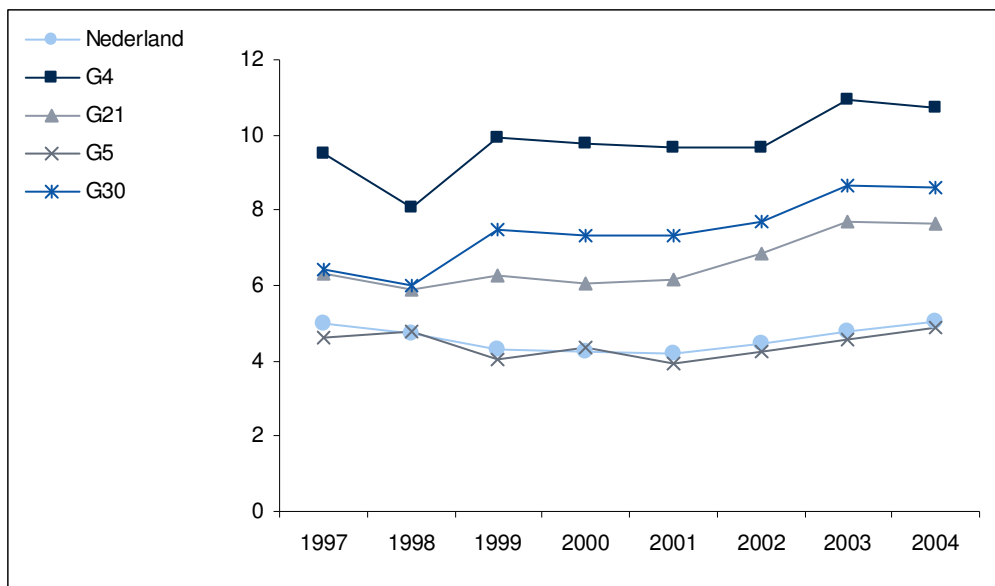

Bron: CBS, Politiestatistiek

Aandeel schuldigverklaringen

Naast het aantal processen-verbaal speelt ook het aandeel schuldigverklaringen een belangrijke rol binnen de bepaling van de ontwikkeling van de objectieve veiligheid. Het aandeel schuldigverklaringen in de bevolking is opgebouwd uit dezelfde categorieën als het aantal processen-verbaal. De ontwikkeling van het totaalcijfer is echter tegengesteld aan de ontwikkeling van het aantal processen-verbaal. Het aandeel schuldigverklaringen neemt licht toe. De uitzondering is de ontwikkeling van het aandeel schuldigverklaringen in de G4. Deze daalt licht.

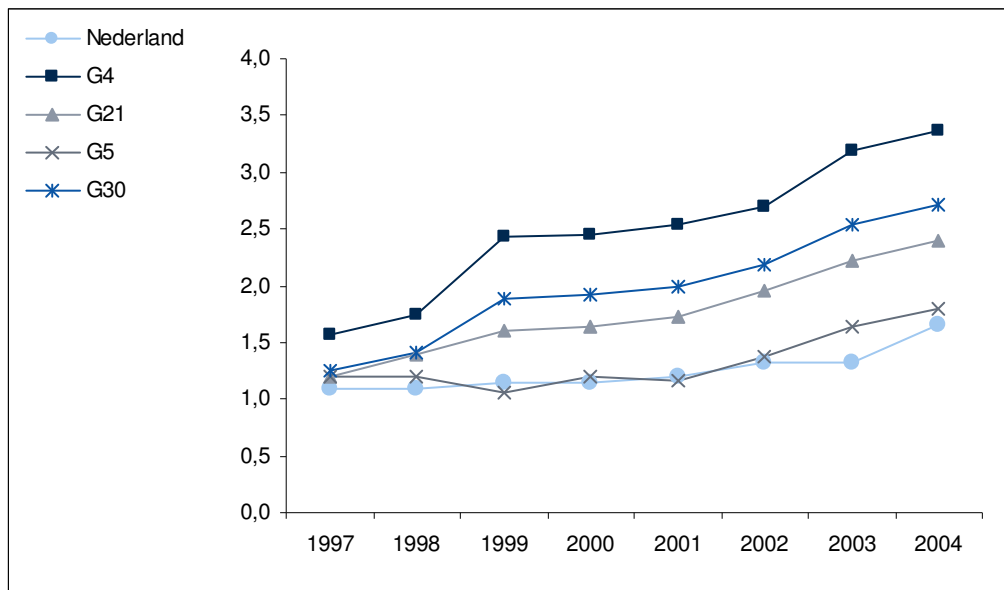
Figuur 4.33 Totaal aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens geweldsdelicten, vermogensdelicten en vernieling en misdrijven tegen de openbare orde, 1997-2004

Bron: WODC / Ministerie van Justitie

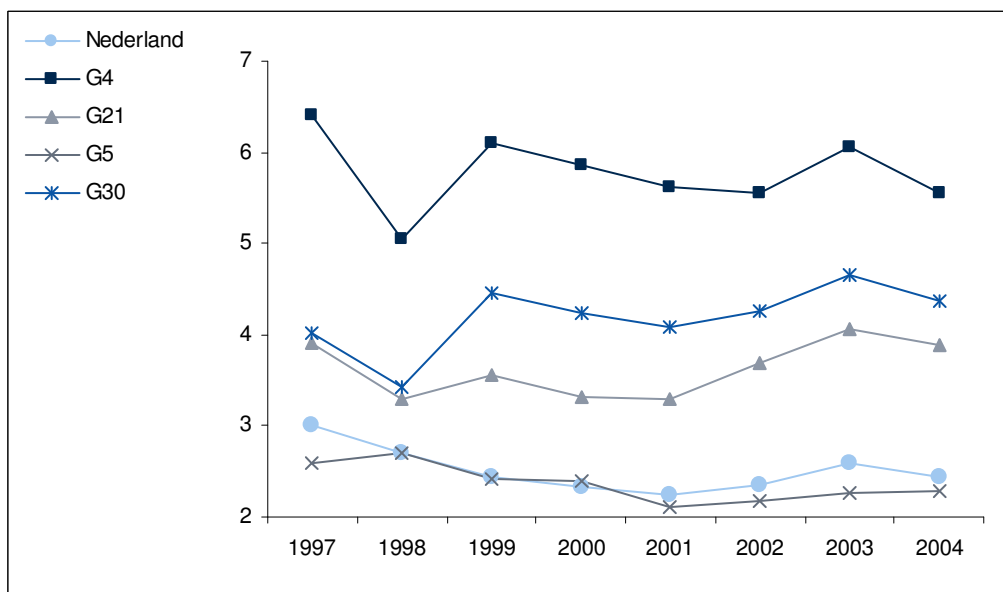
Ook het aandeel schuldigverklaringen kan voor elk van de drie typen delicten worden weergegeven. Het beeld komt per type delict overeen met de processen-verbaal per type misdrijf. Waar het aandeel schuldigverklaringen wegens geweldsdelicten en wegens vernielingen en verstering van de openbare orde stijgen, daalt het aandeel schuldigverklaringen wegens vermogensdelicten. Qua niveau voert de G4 wederom het lijstje aan, gevolgd door de G21. Opvallend is dat het niveau van de G5 zowel bij de vermogensdelicten als bij de misdrijven tegen de openbare orde lager is dan het Nederlandse niveau.

Figuur 4.34 Totaal aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens geweldsdelicten, 1997-2004

Bron: WODC / Ministerie van Justitie

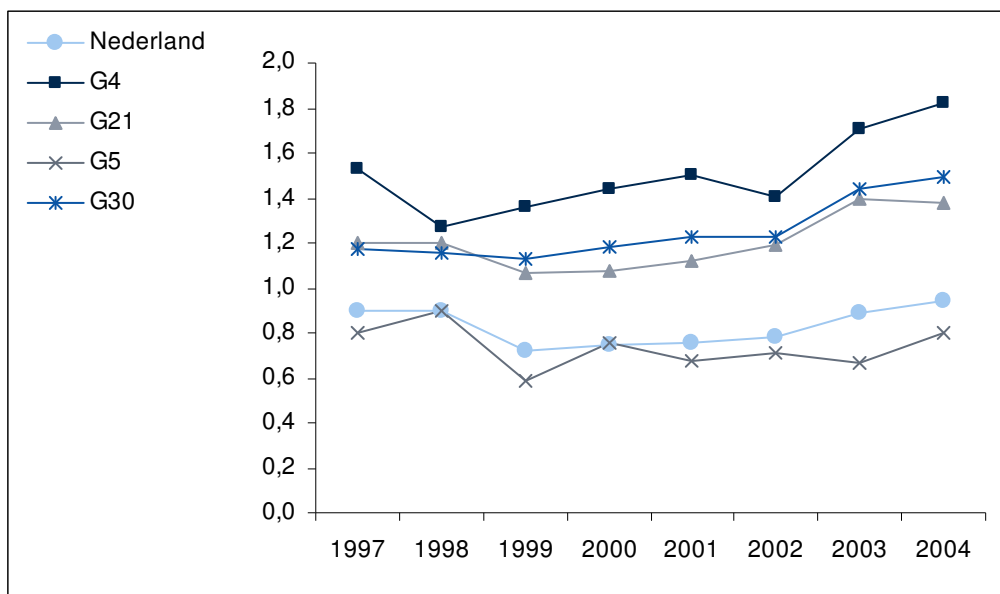
Figuur 4.35 Aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens vermogensdelicten, 1997-2004

Bron: Bron: WODC / Ministerie van Justitie

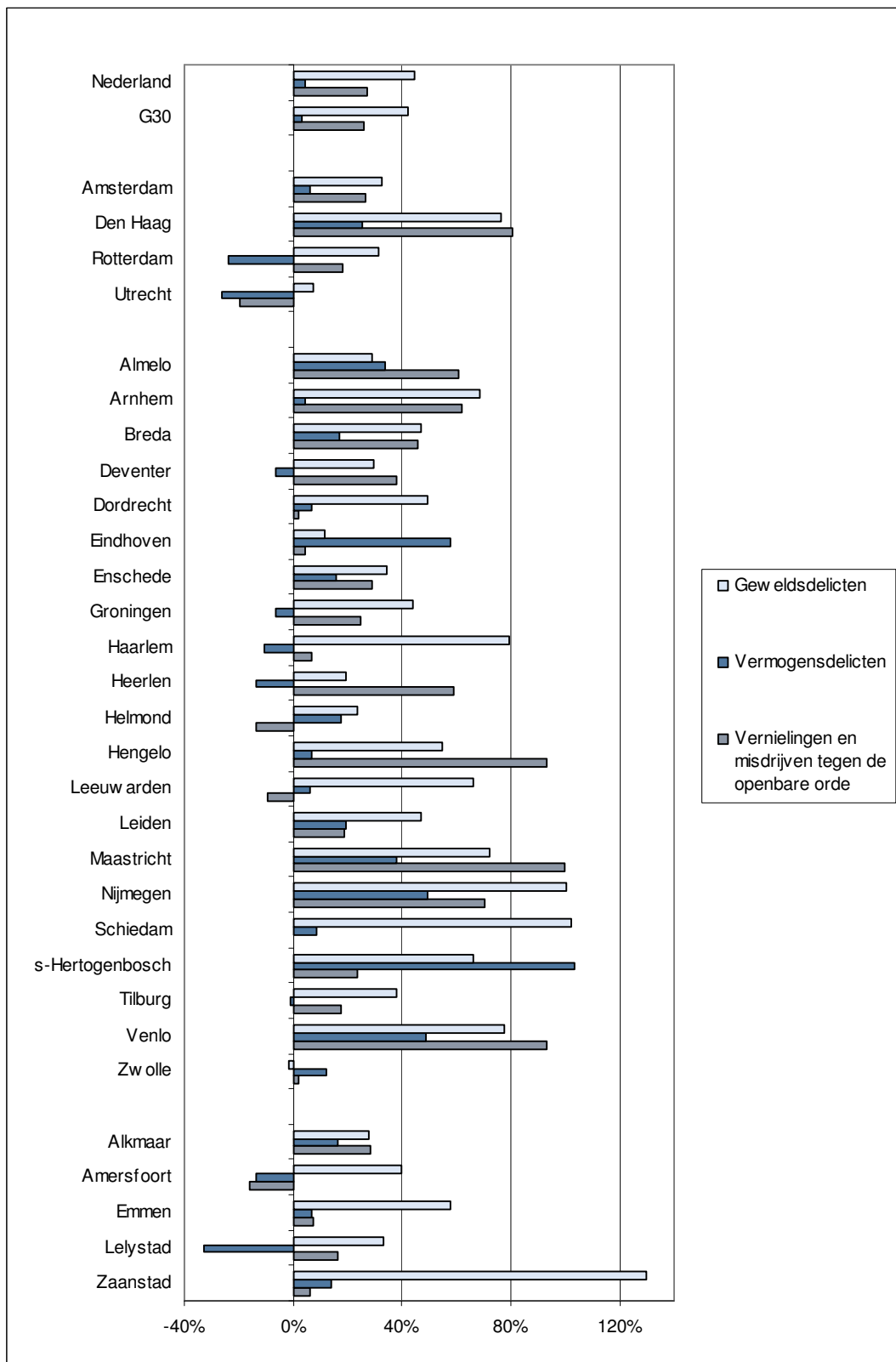
Figuur 4.36 Aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde, 1997-2004

Bron: WODC / Ministerie van Justitie

Ook de ontwikkeling van het aandeel schuldigverklaringen kan per stad worden weergegeven. Hieruit blijkt dat procentueel het aandeel schuldigverklaring bijna overal flink is toegenomen. Rotterdam, Utrecht en Amersfoort vormen hierop de uitzondering. In alle steden is het aandeel schuldigverklaringen wegens geweldsdelicten toegenomen. De procentuele toename van het aandeel schuldigverklaringen wegens vernielingen en misdrijven wegens versterking van de openbare orde, als wel de geweldsdelicten is doorgaans groter dan de toename van het aandeel schuldigverklaringen wegens vermogensdelicten.

Figuur 4.37 Toe- of afname aandeel schuldigverklaringen in de bevolking (per 1.000 inwoners) wegens vermogensdelicten, geweldsdelicten en vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde (naar plaats van delict), naar stad, in de periode 2000-2004, in procent

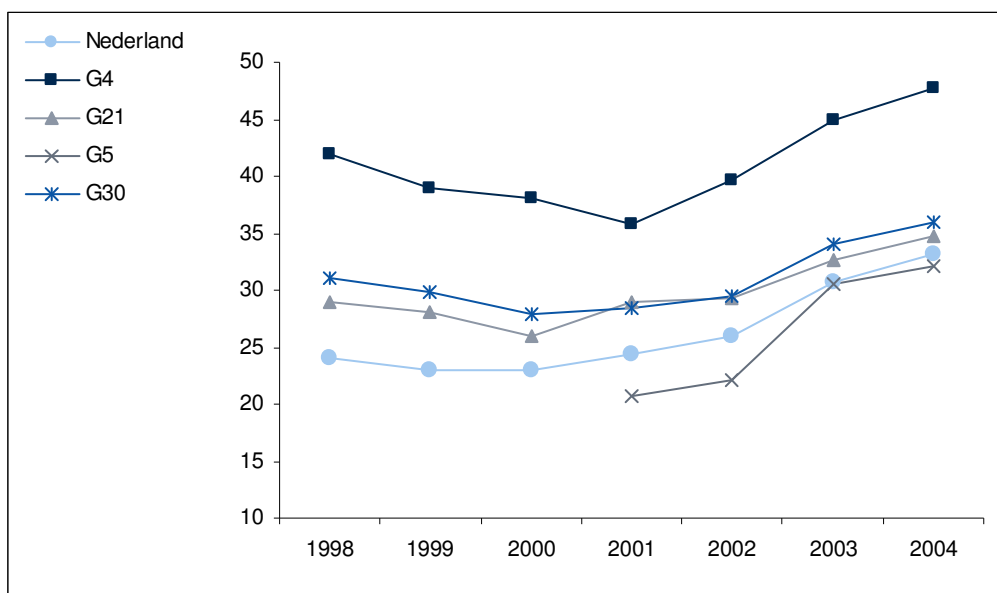
Bron: WODC/ Ministerie van Justitie

Jeugdcriminaliteit (aandeel jeugdige delictplegers)

In de GSB II periode is er specifiek aandacht geweest voor jeugdcriminaliteit. Ook richting GSB III wordt er in belangrijke mate aandacht geschonken aan de relatie tussen jeugd en tal van beleidsterreinen. Zo wordt er enerzijds specifiek aandacht besteed aan overgewicht bij jongeren en voortijdig schoolverlaters, terwijl er anderzijds blijvende aandacht is voor criminaliteit.

Het aantal jeugdige verdachten is gedurende de GSB II periode gestaag toegenomen. In de G4 is het aantal jeugdige verdachten substantieel en consequent hoger dan in de overige steden. Opvallend is verder dat niveau van de G21 en de G30 steeds dichterbij het nationale niveau is komen te liggen. Dit is echter geen gevolg van een dalend aantal in de G21, maar van een sneller stijgend aantal jeugdige verdachten op nationaal niveau. Hoewel de G5 steeds dichterbij dit nationale niveau toekruipt blijft het nog steeds op een iets lager niveau uitkomen.

Figuur 4.38 Aantal verdachten van 12 t/m 24 jaar naar woon- of verblijfplaats per 1.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep, 1998-2004

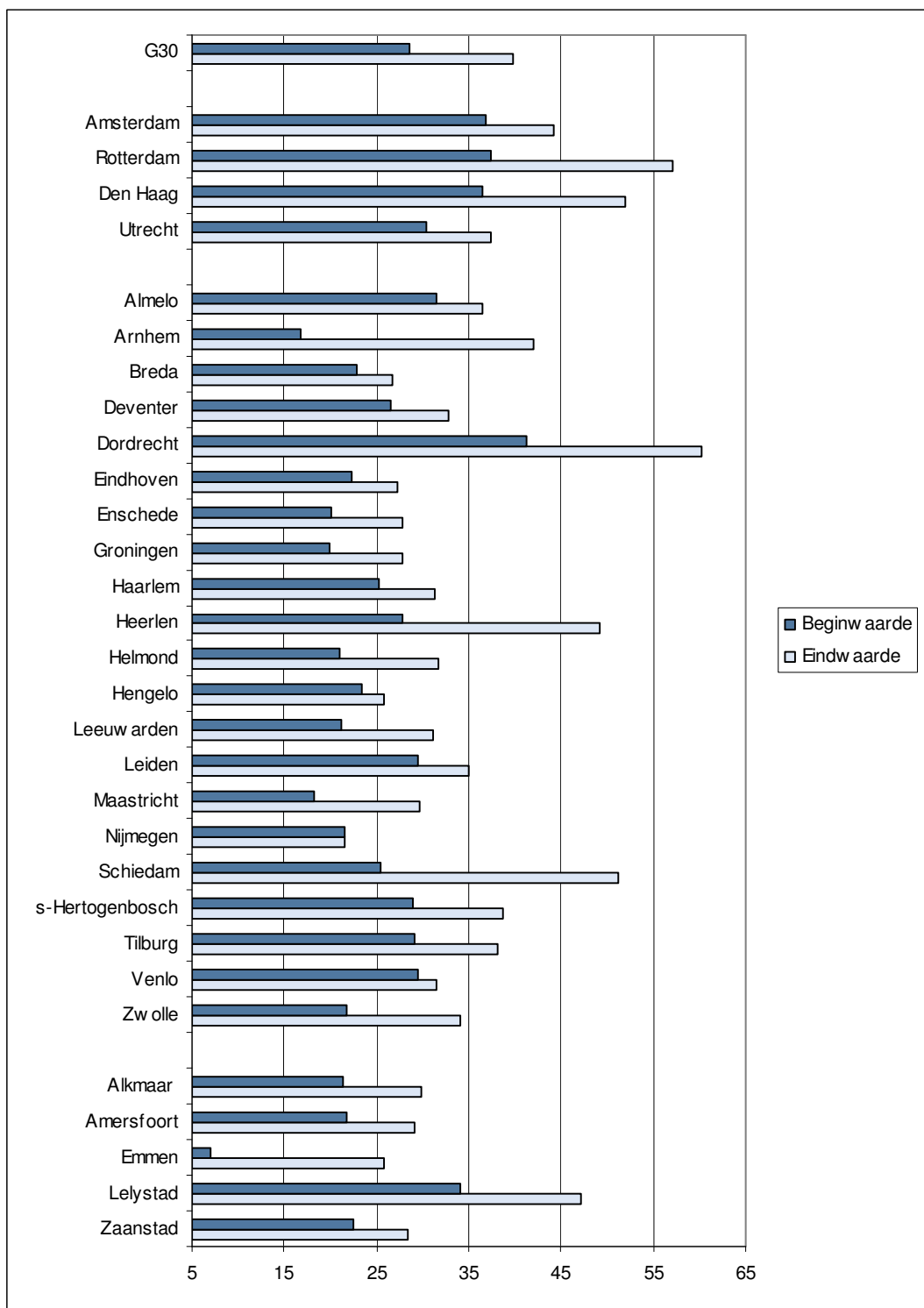
Noot: Berekeningen op basis van inwoneraantallen in de categorie 12 t/m 24 jaar (CBS).

Bron: KLPD HKS

Als we de ontwikkelingen per stad bekijken zoals deze zijn weergegeven in figuur 4.39 valt meteen op dat in alle steden het aantal jeugdige verdachten is toegenomen.

Hoewel het aantal jeugdige verdachten dus verder overal toeneemt, is deze toename per stad zeer verschillend in omvang. Steden met een bovengemiddelde groei zijn bijvoorbeeld: Rotterdam, Den Haag, Dordrecht, Heerlen, Emmen en Lelystad. Een veel beperktere toename is waarneembaar in Breda, Hengelo, Deventer, Haarlem, Venlo en Nijmegen.

Figuur 4.39 Aantal verdachten van 12 t/m 24 jaar naar woon- of verblijfplaats per 1.000 inwoners van dezelfde leeftijdsgroep, per stad, 2000-2004

Bron: KLPD HKS

Hoewel de G4 gemiddeld een hoger niveau jeugdige verdachten kennen zijn er een aantal steden in de G21 die ongeveer net zo veel jeugdige verdachten hebben geregistreerd in 2004. Relatief hoge aantallen zijn te vinden in Rotterdam en Den Haag, maar zeker ook in Dordrecht, Heerlen, Schiedam en Lelystad.

In sommige steden is het aantal jeugdige verdachten behoorlijk lager dan gemiddeld. Goede voorbeelden hiervan zijn Breda, Eindhoven, Enschede, Hengelo, Nijmegen en Emmen.

4.4.3 Conclusies

- De ontwikkelingen op het gebied van veiligheid en criminaliteit zijn wisselend. Zowel de subjectieve als de objectieve indicatoren wijzen niet eenduidig in dezelfde richting. Als op stedelijk niveau naar de resultaten wordt gekeken is het beeld nog veel diverser. De interpretatie van de resultaten wordt verder nog eens bemoeilijkt door de verschillende wijze waarop sommige indicatoren uit te leggen zijn.
- Toch is een aantal ontwikkelingen te benoemen. Zo blijkt de subjectieve veiligheidsbeleving sinds het begin van GSB II nauwelijks te zijn veranderd. Er is een lichte daling van het gevoel van dreiging en onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt geregistreerd. De algemene onveiligheidsgevoelens zijn daarentegen iets toegenomen. In algemene zin kan gesteld worden dat de onveiligheidsbeleving in de G4 hoger is dan in de overige steden. De slachtofferschapscijfers laten een eenduidiger beeld zien. Alle drie de indicatoren dalen licht. Dit is echter een geringe daling die op stedelijk niveau sterk varieert.
- Bij de objectieve indicatoren blijkt het ook lastig om duidelijke trends waar te nemen. Zo is het aantal processen-verbaal in totaliteit afgenomen en nadert het niveau in de G30 dat van Nederland als geheel. Het aandeel schuldigverklaringen is daarentegen in de G30 als geheel toegenomen. Dit geldt echter weer niet voor de G4. Het aantal jeugdige verdachten geeft het meest eenduidige beeld te zien, in die zin dat voor praktisch alle steden geldt dat deze indicator is toegenomen. Het niveau van de G4 is bij de objectieve indicatoren hoger dan voor de overige steden.
- Op het gebied van het aantal processen-verbaal en het aandeel schuldigverklaringen is het goed om drie typen misdrijven/delicten te onderscheiden: geweld, vermogen en delicten tegen de openbare orde en vernieling. Als deze nuancering wordt aangebracht blijkt namelijk het aantal processen-verbaal op het gebied van geweldsmisdrijven en misdrijven tegen de openbare orde en vernielingen te zijn toegenomen en dat het de massa van het aantal processen-verbaal tegen vermogensmisdrijven is die het niveau doet dalen. Ook bij de schuldigverklaringen daalt het aandeel bij de vermogensmisdrijven in tegenstelling tot de andere typen misdrijven. In dit geval wegen de geweldsmisdrijven en de misdrijven tegen de openbare orde en vernielingen echter zo zwaar dat de totale cijfers van het aandeel schuldigverklaringen, met uitzondering van de G4, toch een lichte stijging laten zien.
- De G4 kent een hoger aantal processen-verbaal en een hoger aandeel schuldigverklaringen dan de overige steden. Uitzondering vormen echter de misdrijven en delicten tegen de openbare orde en vernielingen. Er zijn in de G4 ongeveer evenveel schuldigverklaringen en processen-verbaal op het gebied van dit type misdrijf in vergelijking met de andere steden.

4.5 Conclusies in samenhang

De verschillende indicatoren van de woningmarkt laten positieve ontwikkelingen zien, in absolute zin dan wel in verhouding tot de rest van het land, tijdens de tweede GSB convenantperiode. De inkomenspositie van huishoudens in de grote steden is licht verbeterd, het aandeel koopwoningen is aanzienlijk toegenomen, de woningprijzen zijn iets sneller gestegen dan in overig Nederland, er zijn meer woningen gesloopt en het vertreksaldo daalt (hoewel minder dan in de rest van het land). Enige minpunt is dat de woningproductie stagneert, hoewel deze wel nog hoger ligt dan het landelijk gemiddelde.

De (fysieke) leefomgeving en leefbaarheid in de G30 blijven over het geheel genomen relatief constant. Voor de sociale kwaliteit geldt over het algemeen dat het niveau in de G4 wat lager ligt dan bij de overige steden. De subjectieve veiligheidsbeleving is sinds het begin van GSB II nauwelijks veranderd. Er is een lichte daling van het gevoel van dreiging en verloedering geregistreerd. De perceptie van overlast en de algemene onveiligheidsgevoelens zijn daarentegen iets toegenomen. Het aantal processen-verbaal is in totaliteit afgenomen en nadert in de G30 het niveau van Nederland als geheel. Het aandeel schuldigverklaringen is echter in aantal toegenomen evenals het aantal jeugdige verdachten.

5 Duurzaam herstel kwetsbare wijken

5.1 Doelstelling 9: Duurzaam herstel van de kwetsbare wijken

De negende doelstelling richt zich op een integrale verbetering van wijken die in de steden als aandachtsgebied zijn benoemd. In dit Jaarboek wordt voor het eerst informatie over deze wijken²⁵ opgenomen, omdat zij als de belangrijkste objecten van het stedelijk beleid kunnen worden beschouwd. Aandachtswijk is de algemene noemer voor stedelijke gebieden die ook namen kennen als impulsbuurten, ontwikkelingswijken, aanpakgebieden en aandachtsgebieden.

De aandachtswijken komen het meest pregnant in beeld bij doelstelling 9. Maar ook bij andere doelstellingen, zoals de terugdringing van de (structurele) werkloosheid, de versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt en met name bij de verbetering van (fysieke) leefbaarheid en veiligheid, speelt de situatie in de aandachtswijken een belangrijke rol.

De volgende vijf indicatoren zijn voor doelstelling 9 gehanteerd:

- het aandeel etnische minderheden in de bevolking,
- het aandeel langdurige bijstandafhankelijken (>= 3 jaar) in de potentiële beroepsbevolking,
- het aandeel niet-werkende werkzoekenden in de potentiële beroepsbevolking,
- de onveiligheidsgevoelens van burgers in de eigen buurt, en
- de gemiddelde transactieprijs van woningen.

Met behulp van deze indicatoren is het mogelijk een geïntegreerd beeld te schetsen van kwetsbare aandachtswijken, omdat belangrijke kenmerken van de etnische, sociaal-economische en maatschappelijke structuur hierin vertegenwoordigd zijn.

In het Jaarboek GSB 2003 zijn voor de eerste maal de aandachtswijken behandeld. In dit Jaarboek brengen we in beeld welke wijzigingen, in de vorm van verbeteringen of verslechtingen, zich gedurende de tweede convenantsperiode tussen 2000 en 2004 hebben voorgedaan. Daarbij is gekeken naar het totaal van de aandachtswijken per stad.

De volgende situaties kunnen zich dan voordoen:

- er is sprake van een absolute en een, t.o.v. het stedelijk gemiddelde, relatieve verbetering (++);
- er is sprake van een absolute verbetering, maar een verslechting t.o.v. het stedelijk gemiddelde (+);
- er is sprake van een absolute verslechting, maar een verbetering t.o.v. het stedelijk gemiddelde (-);
- er is sprake van een absolute en een, t.o.v. het stedelijk gemiddelde, relatieve verslechting (--).

---

²⁵ ECORYS, Atlas aandachtswijken G30. Geografische vastlegging aandachtswijken in het grotestedenbeleid 2003.

Tabel 5.1 Ontwikkeling indicatoren duurzaam herstel van de kwetsbare wijken

Totaal aandachtswijken in:	Etnische samenstelling bevolking	Langdurige bijstandsafhankelijken	Niet-werkende werkzoekenden	Mate van onveiligheid eigen buurt	Gemiddelde transactieprijs bestaande koopwoningen
Amsterdam	--	++	++	++	++
Rotterdam	--	++	--	++	++
Den Haag	-	+	--	--	++
Utrecht	--	+	-	--	++
Almelo	--	--	--	++	++
Arnhem	-	+	--	--	++
Breda	-	X	X	--	++
Deventer	++	+	--	--	++
Dordrecht	--	++	--	++	+
Eindhoven	-	X	X	X	++
Enschede	-	++	--	--	++
Groningen	-	X	++	++	++
Haarlem	X	X	X	X	++
Heerlen	--	--	--	+	++
Helmond	++	X	X	+	+
Hengelo	-	++	--	++	++
Leeuwarden	-	+	--	--	++
Leiden	++	X	X	+	++
Maastricht	-	+	X	X	++
Nijmegen	-	++	X	X	++
Schiedam	-	X	--	--	++
's-Hertogenbosch	-	X	X	++	++
Tilburg	--	++	--	++	++
Venlo	-	+	--	--	++
Zwolle	X	X	X	-	++
Alkmaar	X	+	--	--	++
Amersfoort	++	X	--	-	+
Emmen	--	--	X	--	++
Lelystad	--	--	--	--	+
Zaanstad	--	X	X	+	++

- ++ Verbeterd
- + Verbeterd, maar relatief (t.o.v. het stedelijk gemiddelde) verslechterd
- Verslechterd, maar relatief (t.o.v. het stedelijk gemiddelde) verbeterd
- Verslechterd
- x Onbekend door ontbrekende gegevens voor aandachtswijken in 2000

Bron: Informatie van de G30, CWI (2005), ISEO (2000), Kdata (2000 en 2004)

Tabel 5.1 geeft per stad een overzicht van de resultaten bij vergelijking tussen het begin en het einde van de tweede convenantsperiode. De onderscheiden indicatoren laten een verschillende ontwikkeling zien.

Zo neemt het aandeel van de *etnische minderheden* in de aandachtswijken in de meeste steden (23) nog toe. Daarbij is in 10 steden zelfs sprake van een verdere concentratie in de aandachtswijken. Uitzonderingen op dit algemene patroon zien we in de aandachtswijken van Deventer, Helmond, Leiden en Amersfoort, waar het aandeel etnische minderheden niet alleen is afgenomen, maar zich ook t.o.v. de stad als geheel beter heeft ontwikkeld.

Een opmerkelijk positieve ontwikkeling is waarneembaar bij de *langdurige bijstand*. In de aandachtswijken van 15 steden is sprake van een daling van het aantal en aandeel langdurig bijstandsgerechtigden, waarvan in 7 steden zelfs een betere ontwikkeling dan het gemiddelde voor die steden. In de aandachtswijken van Almelo, Heerlen, Emmen en Lelystad is echter sprake van een verslechtering: het aandeel en het aantal langdurig bijstandsgerechtigden is niet alleen toegenomen, maar groeit ook sneller dan gemiddeld voor die betreffende steden.

De werkloosheid daarentegen, uitgedrukt in het aandeel en aantal *niet-werkende werkzoekenden*, is de laatste jaren weer snel gestegen. In de aandachtswijken van de meeste steden (16) is zelfs sprake van een slechtere ontwikkeling dan gemiddeld voor die stad. Deze wijken blijken bij een laagconjunctuur extra kwetsbaar te zijn. In slechts twee steden, Amsterdam en Groningen, is sprake van een lichte verbetering. Daar was de aanvangssituatie al slecht te noemen.

De perceptie van de *onveiligheid in de eigen buurt* laat een uiteenlopende ontwikkeling zien. In de aandachtswijken van 12 steden is het onveiligheidsgevoel in de eigen buurt toegenomen en zelfs sterker dan het stedelijke gemiddelde. De omgekeerde situatie doet zich echter ook voor: in 8 steden is juist sprake van een absolute én relatieve verbetering.

De *gemiddelde transactiepreizen van bestaande koopwoningen* zijn in de aandachtswijken van alle 30 steden toegenomen. Daarbij is in de aandachtswijken van 26 steden zelfs sprake van een sterkere stijging dan volgens het stedelijk gemiddelde. Alleen in Dordrecht, Helmond, Amersfoort en Lelystad is dat niet het geval. Hierbij komt de vraag op of de woningmarkt in de aandachtswijken als gevolg van herstructurering en verkoop van huurwoningen door corporaties een kwalitatieve inhaalslag maakt, of dat deze prijsontwikkeling wordt veroorzaakt door de schaarste op de markt voor betaalbare koopwoningen.

6 Verscheidenheid tussen steden

6.1 Inleiding

Ter afsluiting van dit Jaarboek maken wij de balans op van vijf jaar stedelijke ontwikkeling in de tweede convenantsperiode GSB. Dit doen we met behulp van een eerder door RIGO ontworpen signaleringssysteem. In de tussenstand van het Grotestedenbeleid is dit systeem toegepast op wijken²⁶. In dit slothoofdstuk zijn de steden i.p.v. de wijken onderwerp van beoordeling. De resultaten worden per stad afgezet tegen het G30-gemiddelde (waarde aan het begin van de periode en ontwikkeling daarna). De beginwaarden komen overeen met die in voorgaande hoofdstukken. De ontwikkeling is berekend met behulp van de beginwaarden en de eindwaarden uit diezelfde hoofdstukken. De individuele stedenprofielen zijn opgenomen in het afzonderlijke document 'Tabellen en stedenprofielen' (bijlage bij dit Jaarboek).

We hanteren de indeling in drie themacombinaties met onderliggende doelstellingen zoals weergegeven in het Analyse kader Jaarboek Grotestedenbeleid (figuur 1.1):

- werk, arbeidsmarkt en scholing (1),
- ondernemingsklimaat en bereikbaarheid (2),
- wonen, leefbaarheid en veiligheid (3).

In afwijking van het Analyse kader is doelstelling 9, duurzaam herstel wijken, toegevoegd aan de themacombinatie wonen, leefbaarheid en veiligheid (3), omdat we hiervoor gekeken hebben naar de koopprijzen van woonhuizen in de steden als geheel i.p.v. in de wijken.

We onderscheiden vier soorten steden:

- *achterblijvers*, steden die bij de beginwaarde in negatieve zin afwijken van het G30-gemiddelde en die in de ontwikkeling daarna ook negatief afwijken ten opzichte van het G30-gemiddelde;
- *inlopers*, steden die bij de beginwaarde in negatieve zin afwijken van het G30-gemiddelde en die daarna een relatief betere ontwikkeling hebben doorgemaakt dan het G30-gemiddelde;
- *terugvallers*, steden die bij de beginwaarde beter scoorden dan het G30-gemiddelde en die in de ontwikkeling daarna relatief achterblijven ten opzichte van het G30-gemiddelde;
- *uitlopers*, steden die bij de beginwaarde beter scoorden dan het G30-gemiddelde en die in de ontwikkeling daarna ook relatief beter scoren ten opzichte van het G30-gemiddelde.

---

²⁶ Ministerie van BZK, Steden op Stoom, Tussenstand Grotestedenbeleid 1994-2002 (2002), blz. 126-131.

Deze typeringen zijn voor alle duidelijkheid relatief, d.w.z. ten opzichte van de beginstand en de ontwikkeling in alle dertig steden samen. Bij de steden die partieel en later geparticipeerd hebben in het Grotestedenbeleid, de G5, zijn dezelfde beginwaarden gehanteerd als bij de G4 en de G21.

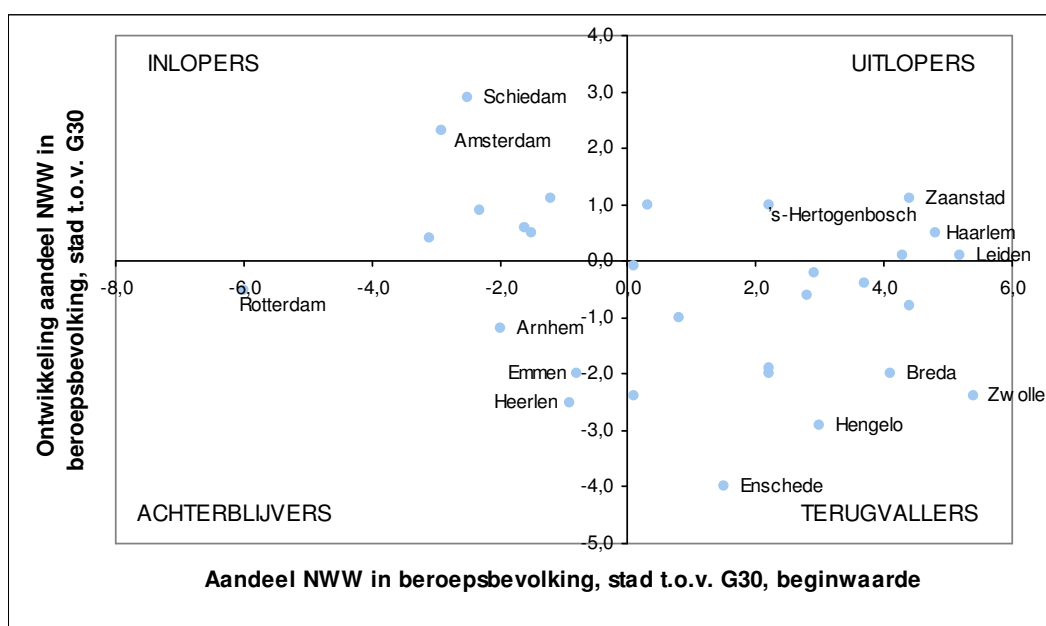
6.2 Werk, arbeidsmarkt en scholing

6.2.1 Doelstelling 1: Terugdringen (structurele) werkloosheid en bevorderen arbeidsplaatsen

Aandeel NWW in beroepsbevolking

De meest opvallende inlopers op deze indicator zijn Amsterdam en Schiedam. Andere steden die ook zijn ingelopen, maar in mindere mate, zijn Den Haag, Almelo, Groningen, Leeuwarden en Nijmegen. In totaal kunnen vier steden als achterblijvers benoemd worden, te weten Rotterdam, Arnhem, Emmen en Heerlen. De meeste steden kennen een terugval. Van deze 13 steden zijn Enschede, Hengelo, Breda en Zwolle de meest opvallende steden. Zes steden zijn uitgelopen ten opzichte van het G30-gemiddelde.

Figuur 6.1 Aandeel NWW-ers in beroepsbevolking, beginwaarde en ontwikkeling

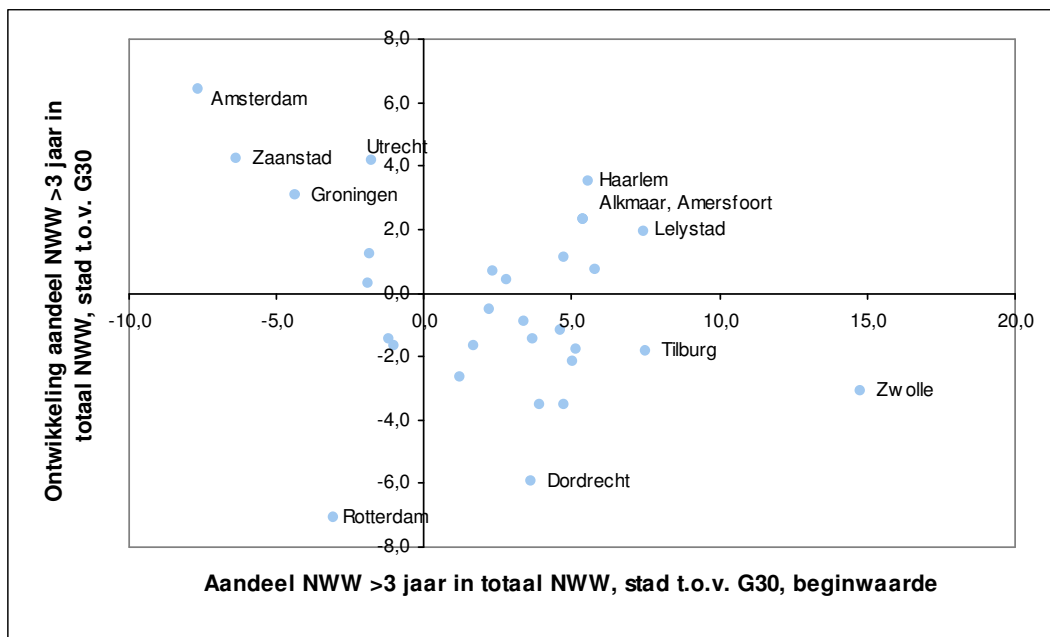

Bron: CWI en CBS

Aandeel NWW > 3 jaar in totaal NWW

Drie steden kunnen als achterblijvers op deze indicator worden bestempeld, waarbij Rotterdam de slechtste ontwikkeling laat zien. Zes steden lopen in op het G30-gemiddelde, waarvan Amsterdam het meest positieve beeld vertoont. Een groot aantal steden, namelijk dertien, kennen terugval op deze indicator. Daarbij vallen vooral Zwolle, Tilburg en Dordrecht in negatieve zin op. Acht steden lopen verder uit op de G30. Haarlem, Alkmaar, Amersfoort en Lelystad laten hier de meest gunstige ontwikkeling zien.

Figuur 6.2 Aandeel NWW-ers >3 jaar in totaal NWW, beginwaarde en ontwikkeling

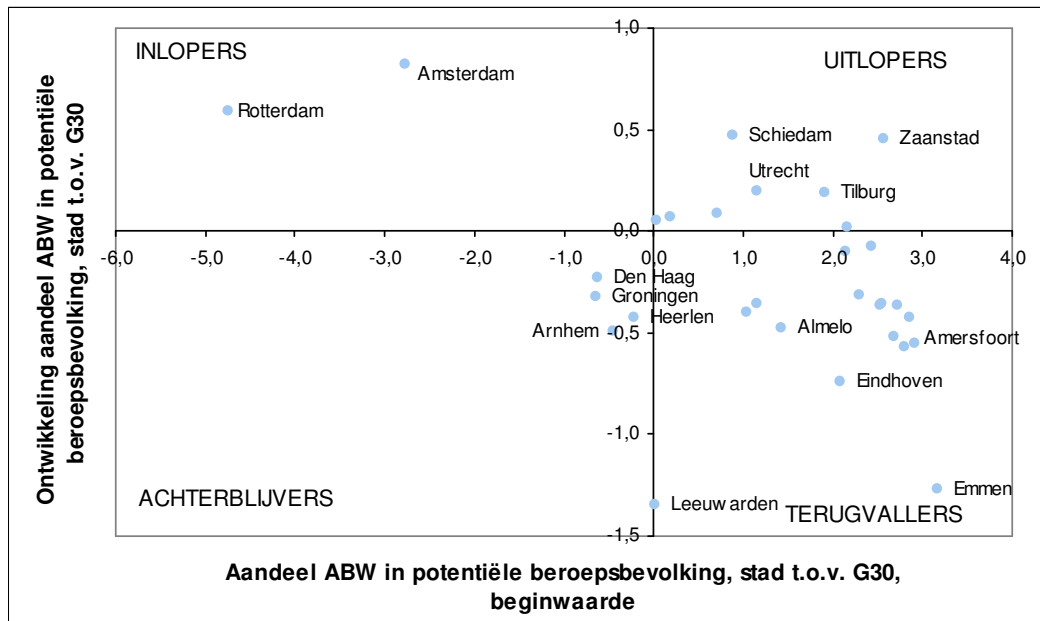

Bron: CWI

Aandeel ABW in potentiële beroepsbevolking

Na een werkloosheidsuitkering valt de langdurig niet-werkende werkzoekende terug in de bijstand. Daarom is het interessant om te zien of de steden bij het aandeel bijstandsgerechtigden onder dezelfde typologie vallen als bij de werkloosheidsgegevens (NWW: niet-werkende werkzoekenden) het geval was. Dat blijkt niet het geval te zijn. De meest opvallende verschillen (minimaal twee kwadranten opgeschoven) worden hier genoemd: Rotterdam, Dordrecht, Leiden, Nijmegen en Tilburg scoren duidelijk beter dan bij de NWW, terwijl Helmond, Deventer, Groningen, Haarlem, Leeuwarden, Venlo, Alkmaar, Amersfoort en Lelystad bij de ABW terugvallen. Acht steden blijven in hetzelfde kwadrant.

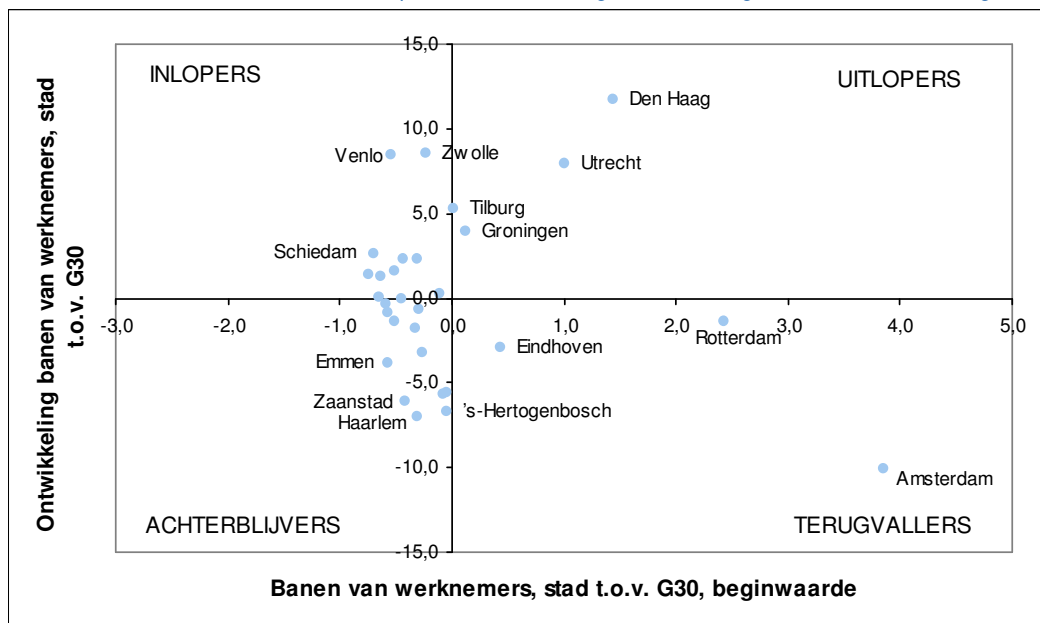
Figuur 6.3 Aandeel ABW-ers in potentiële beroepsbevolking, beginwaarde en ontwikkeling

Bron: Gemeenten

Banen van werknemers

Figuur 6.4 Banen van werknemers in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

Bron: CBS

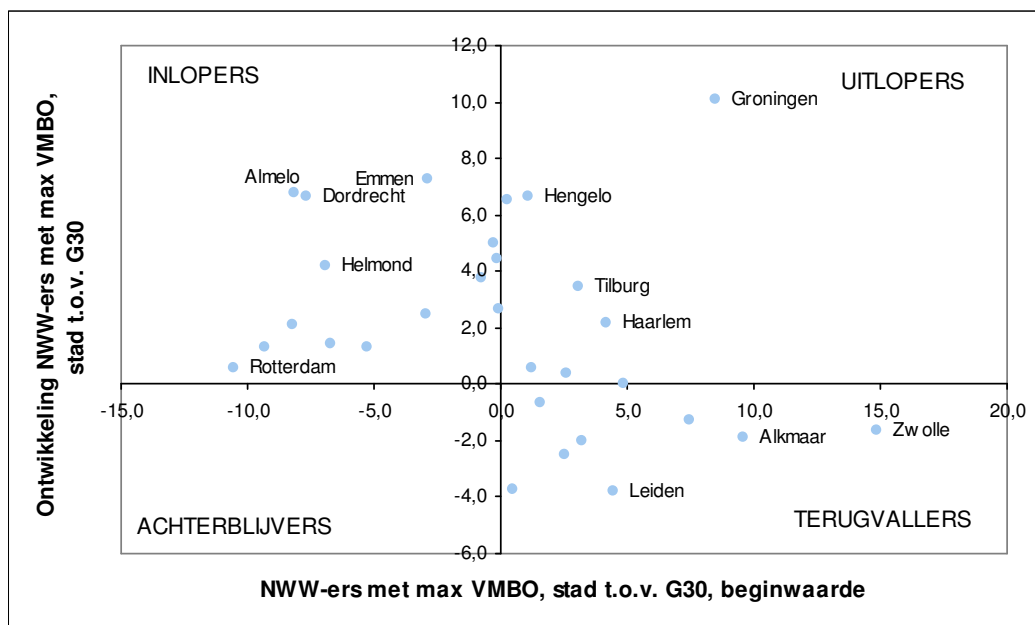
Bij de groei van de werkgelegenheid zijn de verschillen vooral groot bij de ontwikkeling. Haarlem, Zaanstad en Emmen blijven met tien andere steden duidelijk achter bij het G30-gemiddelde. Venlo, Zwolle en Schiedam lopen met zeven andere steden in. Terugval komt voor in Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven. Den Haag, Utrecht, Groningen en Tilburg lopen daarentegen verder uit.

6.2.2 Doelstelling 3: Verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Aandeel NWW-ers in totale NWW-bestand met maximaal VMBO

Bij deze doelstelling, geoperationaliseerd als het aandeel NWW-ers met maximaal VMBO, zijn geen achterblijvers. Een groot aantal steden, 14, loopt in op het G30-gemiddelde. Daarbij vallen Almelo, Dordrecht en Emmen in positieve zin op. Acht steden, waaronder Leiden, Alkmaar en Zwolle, laten een terugval zien. Eveneens acht steden lopen verder uit. Groningen, Hengelo, Tilburg en Haarlem scoren daarbij het beste.

Figuur 6.5 Aandeel NWW-ers in totale NWW-bestand met maximaal VMBO in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling

Bron: CWI

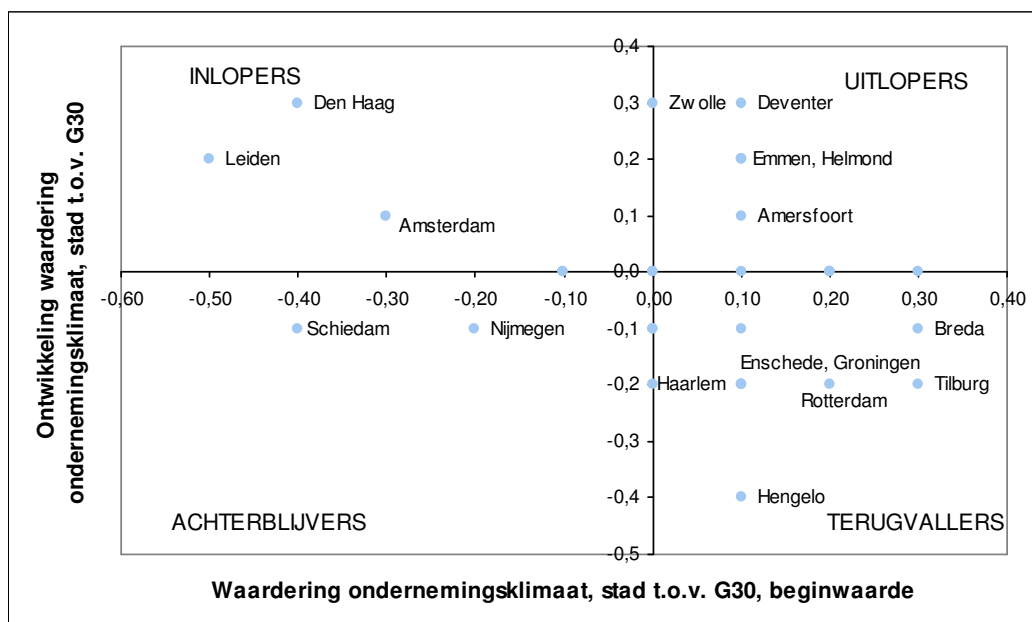
6.3 Ondernemingsklimaat en bereikbaarheid

6.3.1 Doelstelling 2: Versterking van de economische concurrentiepositie

Waardering ondernemingsklimaat

De waardering van het ondernemingsklimaat kent qua beginwaarde en ontwikkeling weinig onderscheid: veel scores op de assen. Toch kunnen er twee achterblijvers op deze indicator worden gesignaleerd, namelijk Schiedam en Nijmegen. Den Haag, Leiden en in mindere mate Amsterdam lopen hun aanvankelijke achterstand enigszins in. Tien steden vallen terug in waardering, waarvan Breda, Tilburg, Enschede, Groningen en Rotterdam het meest opvallend. De waardering van het ondernemingsklimaat in de steden Zwolle, Deventer, Emmen, Helmond en Amersfoort loopt verder uit boven het G30-gemiddelde.

Figuur 6.6 Waardering ondernemingsklimaat in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

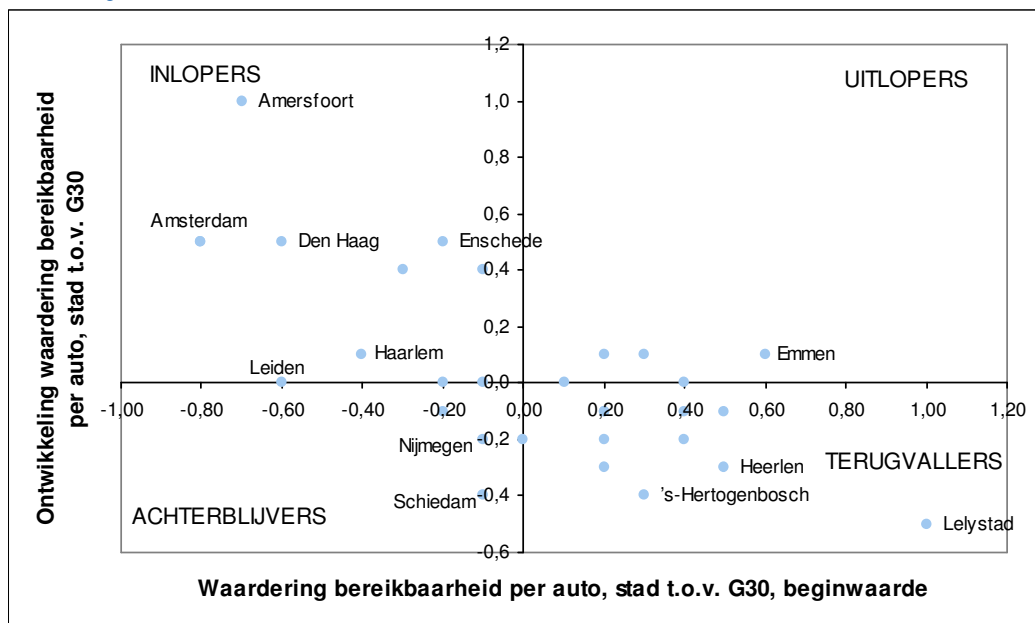
Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

6.3.2 Doelstelling 6: Vergroting van de bereikbaarheid van economische activiteiten

Waardering bereikbaarheid per auto

Bij de waardering van de bereikbaarheid per auto zijn Schiedam en Nijmegen opnieuw achterblijvers. Arnhem en Alkmaar blijven eveneens bij het G30-gemiddelde achter. Amersfoort, Amsterdam, Den Haag en Enschede zijn, naast zeven andere steden, de meest opvallende inlopers. Tien steden vallen in waardering terug, waarvan Lelystad, 's-Hertogenbosch en Heerlen het meest extreem. Vijf steden, waaronder Emmen, lopen verder uit.

Figuur 6.7 Waardering bereikbaarheid per auto van de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

Bron: Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat

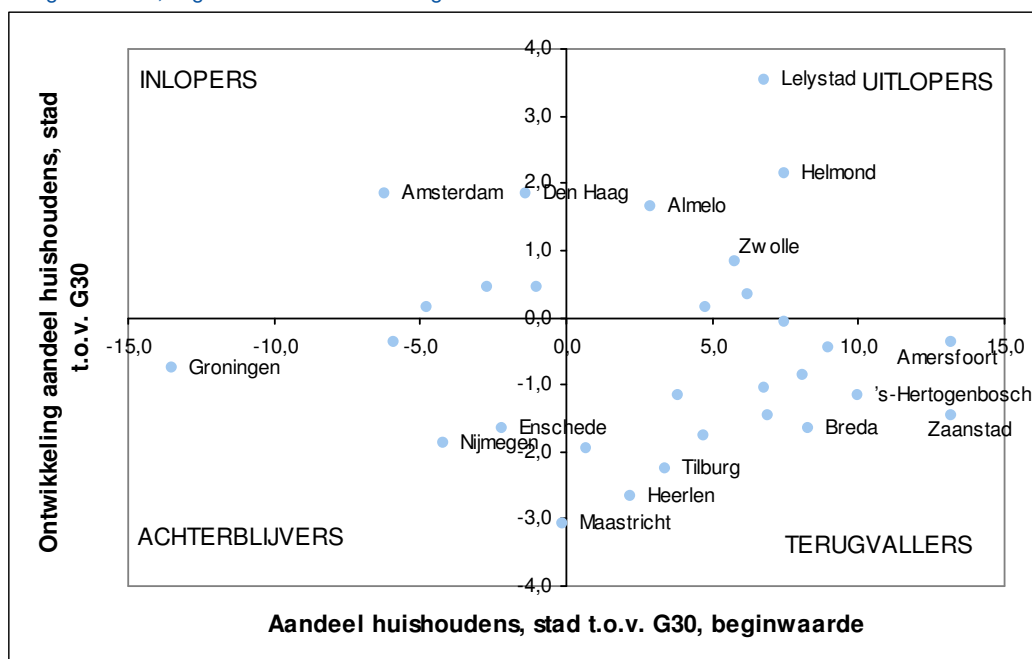
6.4 Wonen, leefbaarheid en veiligheid

6.4.1 Doelstelling 4: Versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt

Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen²⁷

Het aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen is in bijna de helft van de steden teruggevallen. Amersfoort, 's-Hertogenbosch, Zaanstad, Breda, Tilburg en Heerlen behoren tot de steden met de grootste terugval van het aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hoger inkomensgroepen. Vooral Lelystad heeft een gunstige ontwikkeling doorgemaakt, gevolgd door Helmond, Almelo en Zwolle. Steden die zijn achtergebleven zijn Groningen, Enschede en Nijmegen. Vooral Amsterdam en Den Haag hebben een inhaalslag gemaakt, gevolgd door Rotterdam, Utrecht en Arnhem.

Figuur 6.8 Aandeel huishoudens behorend tot de midden- en hogere inkomensgroepen in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

Bron: CBS

6.4.2 Doelstelling 5: Verbetering van de (fysieke) leefomgeving en leefbaarheid

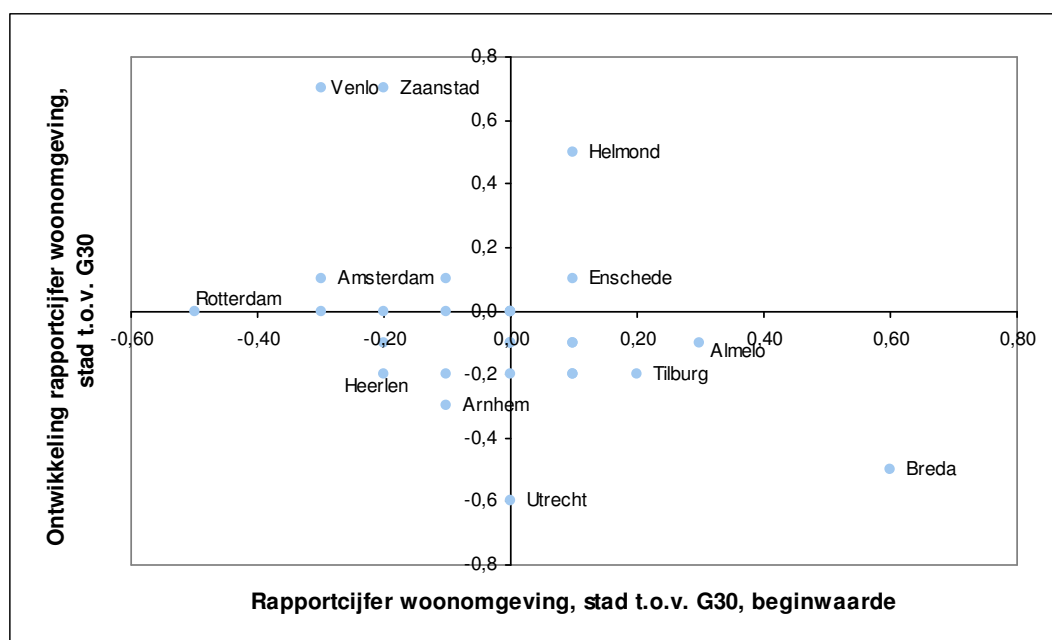
Waardering woonomgeving

Alleen in Helmond en Enschede is de waardering van de (fysieke) woonomgeving uitgelopen ten opzichte van het G30 gemiddelde. Venlo en Zaanstad zijn van de zeven steden die inlopen, de steden die de grootste sprong hebben gemaakt. Van de vijf steden die achterblijven vallen Arnhem en Heerlen het meest op. In totaal is in elf steden de

²⁷ Voor deze indicator is de periode 1998-2002 in beschouwing genomen i.p.v. 2000-2002 zoals in de rest van het Jaarboek.

waardering van de woonomgeving teruggevallen, waarbij vooral de terugval van Breda en Utrecht opvalt. Van vier steden is de beginwaarde niet bekend en deze steden zijn zodoende niet opgenomen in onderstaand figuur. De woonomgeving wordt in Lelystad gelijk gewaardeerd als het G30 gemiddelde en heeft ook dezelfde ontwikkeling doorgemaakt als het G30 gemiddelde.

Figuur 6.9 Waardering woonomgeving in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

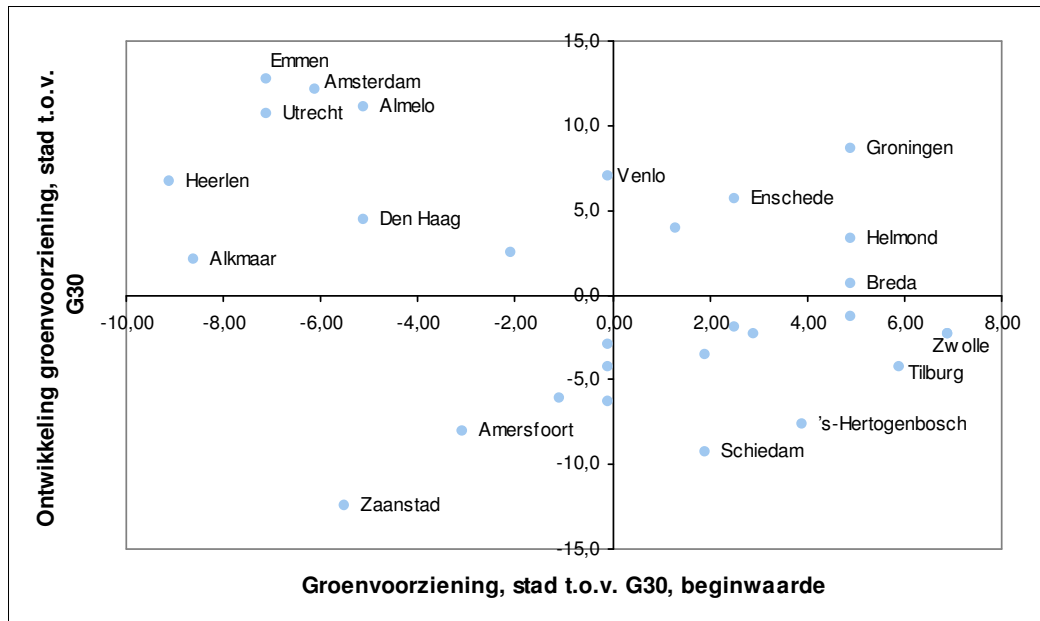

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

Waardering groenvoorzieningen

De waardering voor de groenvoorzieningen geeft aan welk percentage van de ondervraagden tevreden is met de groenvoorziening in de eigen buurt. In Zaanstad en Amersfoort blijft de waardering voor de groenvoorzieningen het meest achter bij het G30-gemiddelde. In negen steden is de waardering dermate verbeterd dat deze steden getypeerd kunnen worden als inlopers. Vooral in Emmen, Amsterdam, Utrecht, Almelo en Heerlen is de waardering van de groenvoorzieningen ingelopen ten opzichte van het G30 gemiddelde. Enschede, Helmond en Groningen zijn de steden waar de waardering het meeste uitloopt. In totaal negen steden valt de waardering van de groenvoorzieningen terug, waarbij de waardering in Schiedam en 's-Hertogenbosch het sterkst terugvallen.

Figuur 6.10 Waardering groenvoorzieningen in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

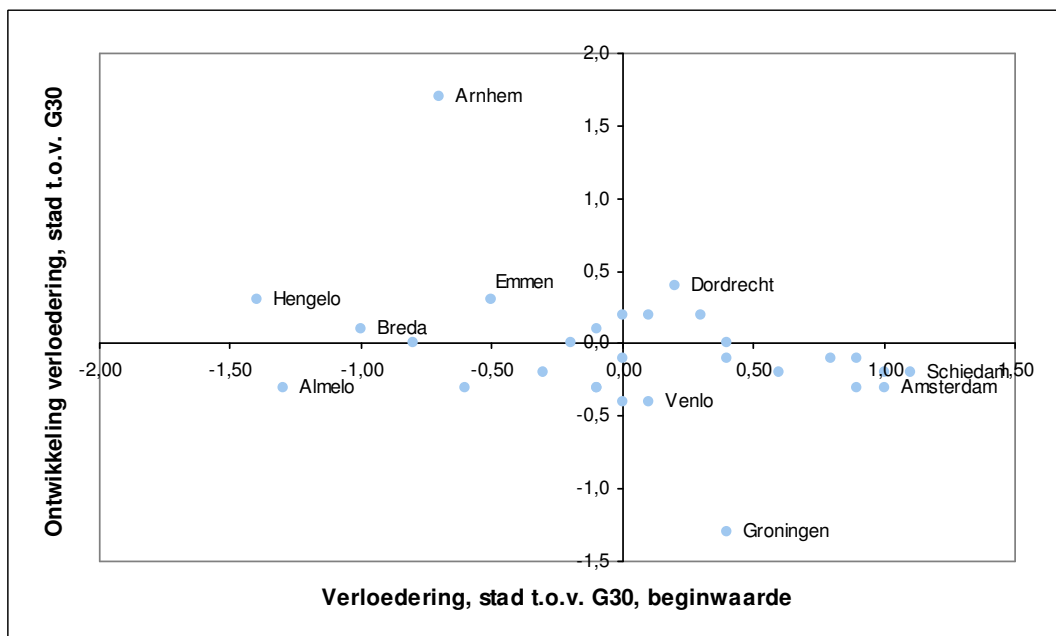

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

Verloedering

De beoordeling van verloedering door de bevolking is in elf steden ingelopen op het G30 gemiddelde. Opvallendste steden hierbij zijn Amsterdam, Rotterdam, Schiedam en Groningen. In acht steden is de perceptie van verloedering zelfs uitgelopen. Lelystad, Deventer maar vooral Almelo lopen uit ten opzichte van het G30 gemiddelde. Steden waarin de beoordeling van verloedering terugvalt zijn onder andere Arnhem en Hengelo. Dordrecht en Zwolle zijn de grootste achterblijvers.

Figuur 6.11 Verloedering in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

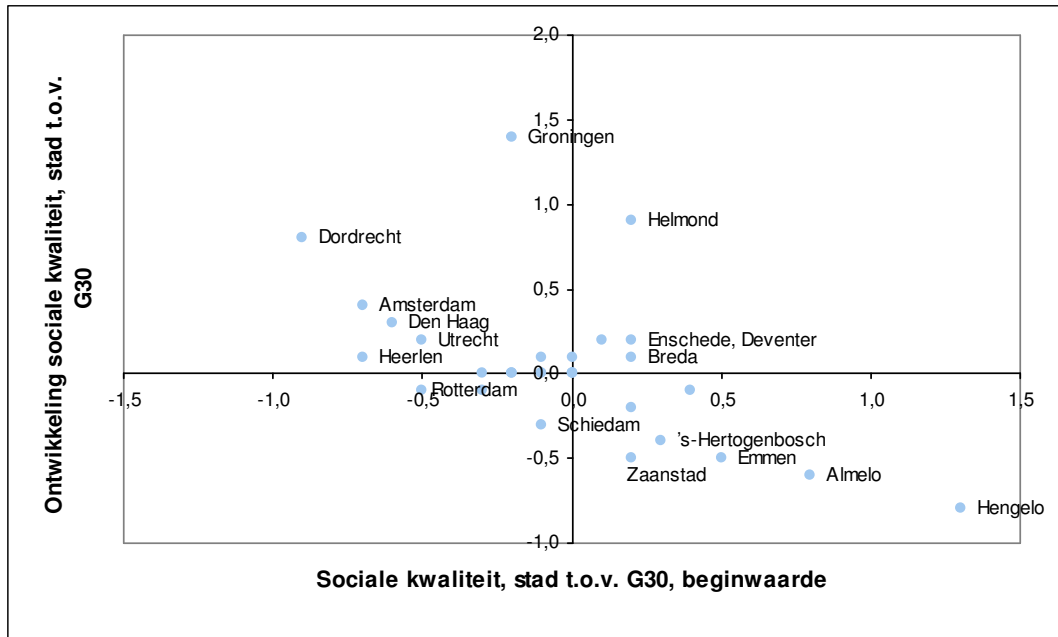

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

6.4.3 Doelstelling 7: Versterking van de sociale infrastructuur

Waardering sociale kwaliteit van de woonomgeving

Figuur 6.12 Waardering sociale kwaliteit, beginwaarde en ontwikkeling

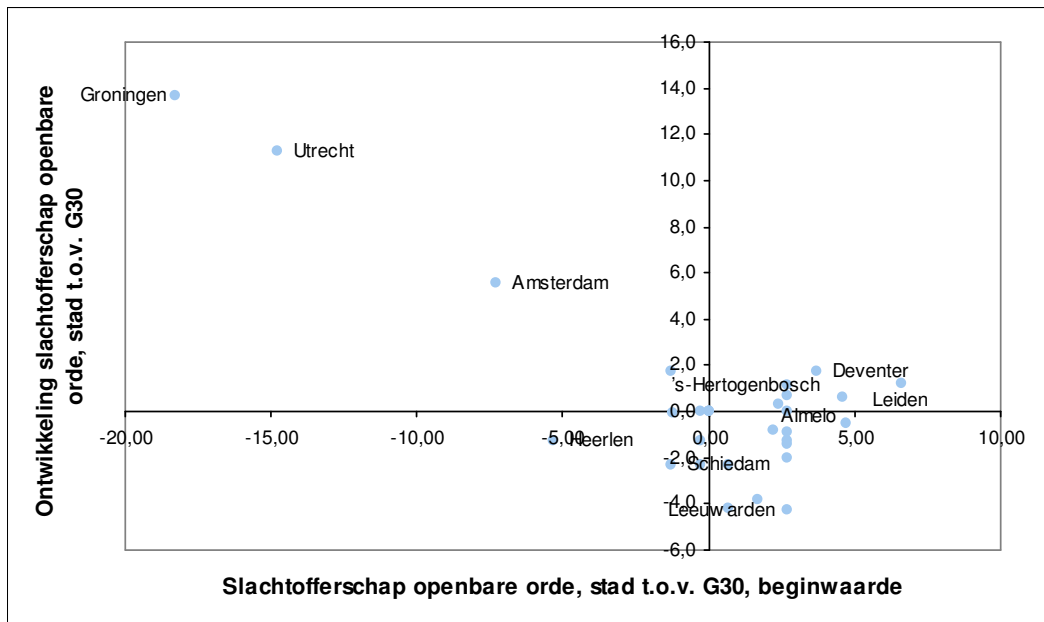
Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

De waardering voor de sociale kwaliteit van de woonomgeving blijft achter in de steden Arnhem, Rotterdam en Schiedam. In twaalf steden, waaronder Dordrecht, Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Heerlen wordt de achterstand in meer of mindere mate ingelopen. In zeven steden vindt een terugval plaats, waarbij Hengelo en Almelo de grootste teruggang kennen. Ten slotte lopen vijf gemeenten verder uit op het G30-gemiddelde, waarbij de positieve ontwikkeling in Helmond het meeste opvalt.

6.4.4 Doelstelling 8: Versterking van de veiligheid, tevens veiligheid op scholen

Slachtofferschap

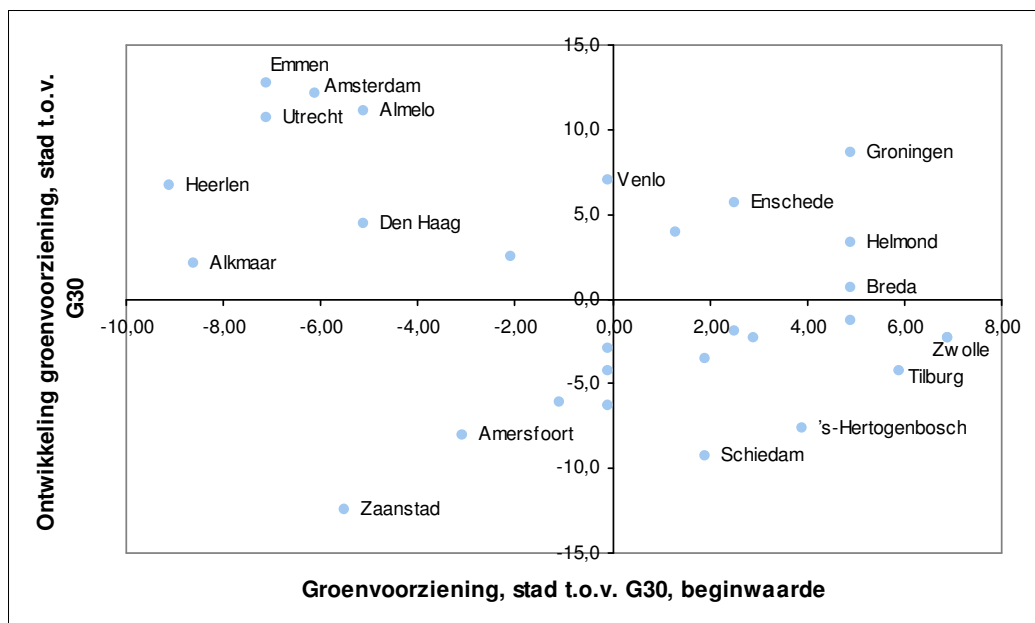
Figuur 6.13 Slachtofferschap vernielingen en verstoring van de openbare orde in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

Tien steden, waaronder Heerlen en Schiedam, zijn achterblijvers op het G30-gemiddelde bij het slachtofferschap vernielingen en verstoring van de openbare orde, kortweg openbare orde. Vijf steden, waarvan Groningen, Utrecht, Amsterdam, lopen hun achterstand in meer of mindere mate in. Er zijn tien terugvallende gemeenten met Leeuwarden als uitschieter. Zes steden lopen verder uit, met gunstige posities van onder meer Leiden en Deventer.

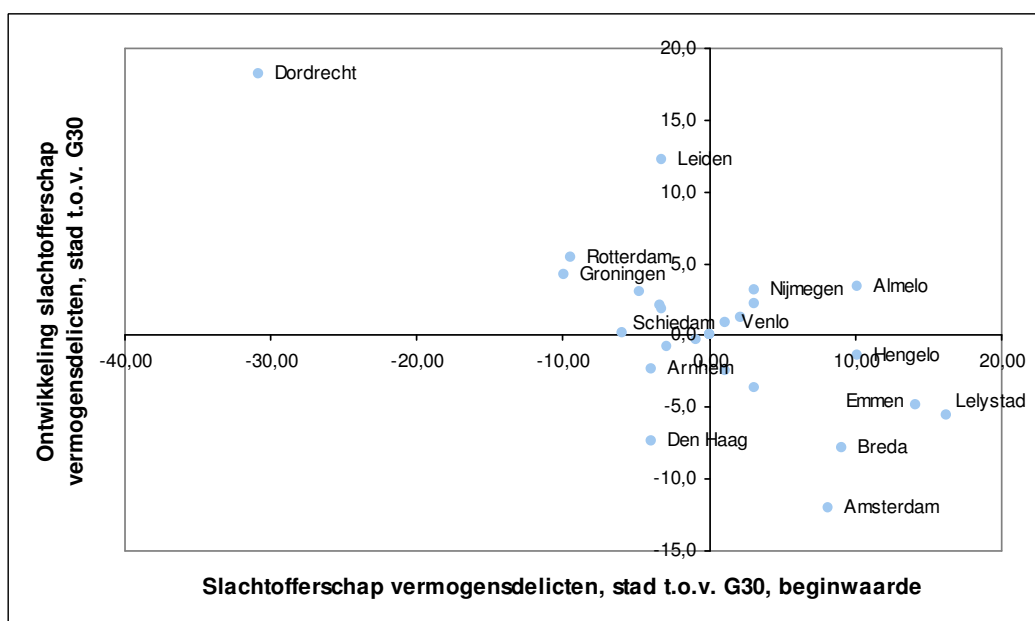
Figuur 6.14 Slachtofferschap geweldsdelicten in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

Vier gemeenten, waaronder Amsterdam en Leeuwarden, zijn achtergebleven bij het G30-gemiddelde als het gaat om het slachtofferschap van geweldsdelicten. Twaalf steden lopen hun achterstand in met opvallende verbeteringen in Lelystad, Emmen en Utrecht. Vijf gemeenten, waaronder Groningen en Rotterdam, lopen op deze indicator verder uit. In zes steden vindt een terugval plaats met een bijzondere positie voor Den Haag.

Figuur 6.15 Slachtofferschap vermogensdelicten in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

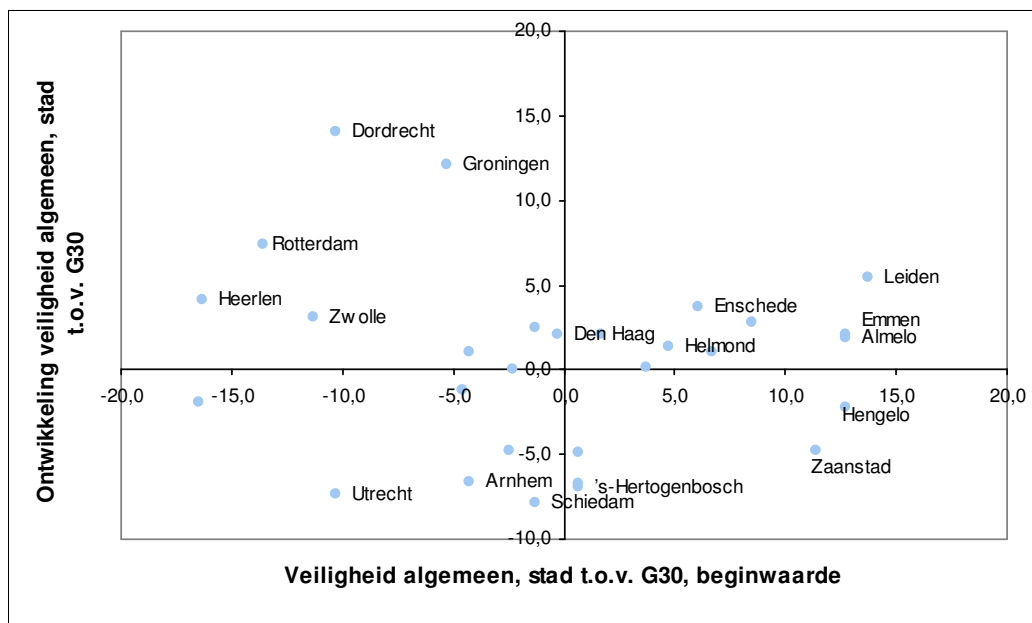

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

Er zijn vijf steden die achterblijven bij het slachtofferschap vermogensdelicten, waaronder Den Haag en Arnhem. Acht steden zijn inlopers, waarbij de inhaalslag in de gemeente Dordrecht spectaculair genoemd mag worden. In zeven steden is sprake van een terugval, waaronder Amsterdam. Vijf steden lopen verder uit met als belangrijkste voorbeelden Almelo en Nijmegen.

Onveiligheidsgevoelens algemeen

Figuur 6.16 Aandeel in de bevolking dat zich in het algemeen wel eens onveilig voelt in steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling

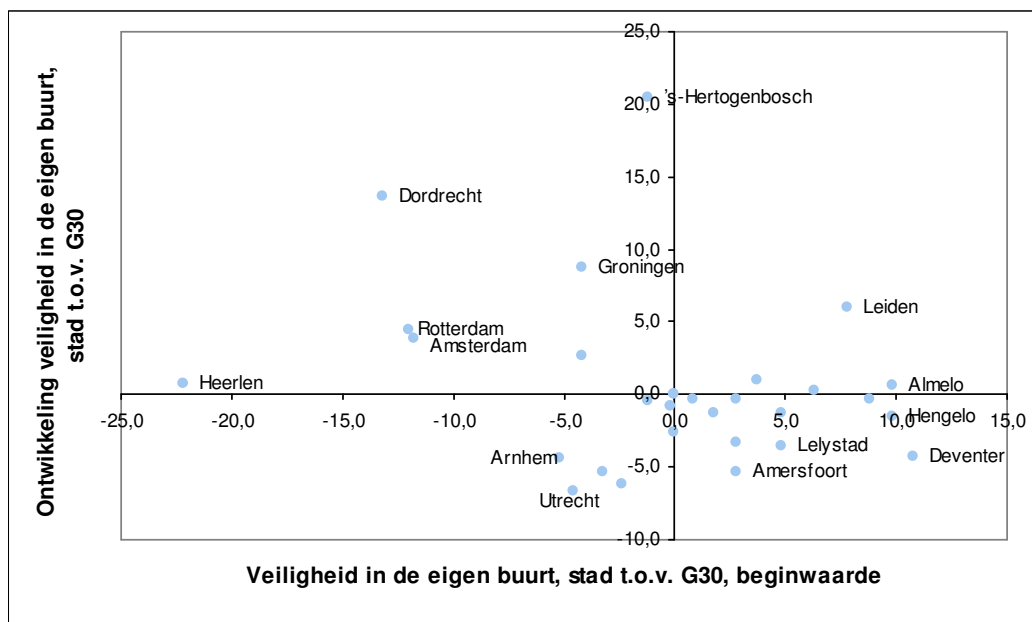

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

De onveiligheidsgevoelens in het algemeen zijn in zes gemeenten achtergebleven bij het G30-gemiddelde. Utrecht, Arnhem en Schiedam vallen daarbij het meest op. Acht steden lopen in, waarvan Dordrecht en Groningen de snelste ontwikkeling laten zien. Negen gemeenten, waaronder Leiden en Enschede, lopen verder uit. Vijf gemeenten zijn terugvallers.

Onveiligheidsgevoelens in eigen buurt

Figuur 6.17 Aandeel in de bevolking dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt in steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling

Bron: Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

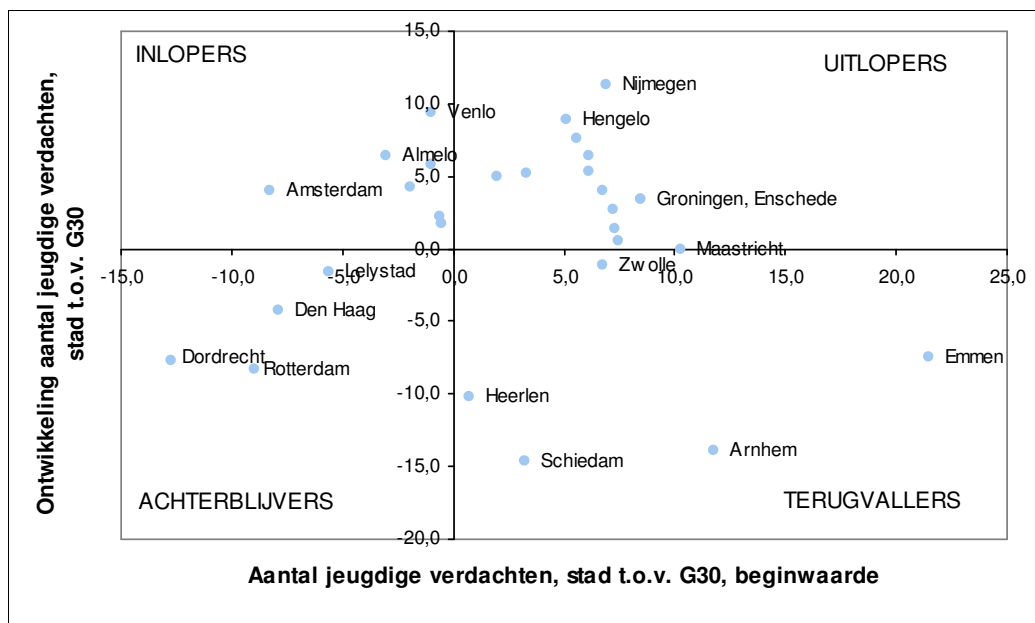
In zes steden blijven de beginwaarde en de ontwikkeling achter bij het G30-gemiddelde voor de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt. Utrecht, Arnhem en Schiedam wijken daarbij in negatieve zin het meeste af. Zeven steden lopen in, met 's-Hertogenbosch en Dordrecht als positieve uitschieters. Vier gemeenten, waaronder Leiden en Almelo, lopen verder uit. Ten slotte vallen elf steden terug.

Jeugdige verdachten

Ondanks het feit dat in de meeste steden het aantal jeugdige verdachten is toegenomen, is in 19 steden de ontwikkeling verbeterd ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling in de G30. Hiervan geldt voor zeven steden dat zij inlopen op het G30 gemiddelde en dat 11 steden zijn uitgelopen. Amsterdam, Almelo en Venlo zijn de opvallendste steden die inlopen en Nijmegen, Hengelo, Enschede en Groningen de opvallendste uitlopers. Heerlen, Schiedam, Arnhem en Emmen zijn de steden die het verst terugvallen, terwijl vooral Dordrecht, Rotterdam en Den Haag achter gebleven zijn.

Figuur 6.18 Aantal jeugdige verdachten per 1.000 inwoners in de steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling

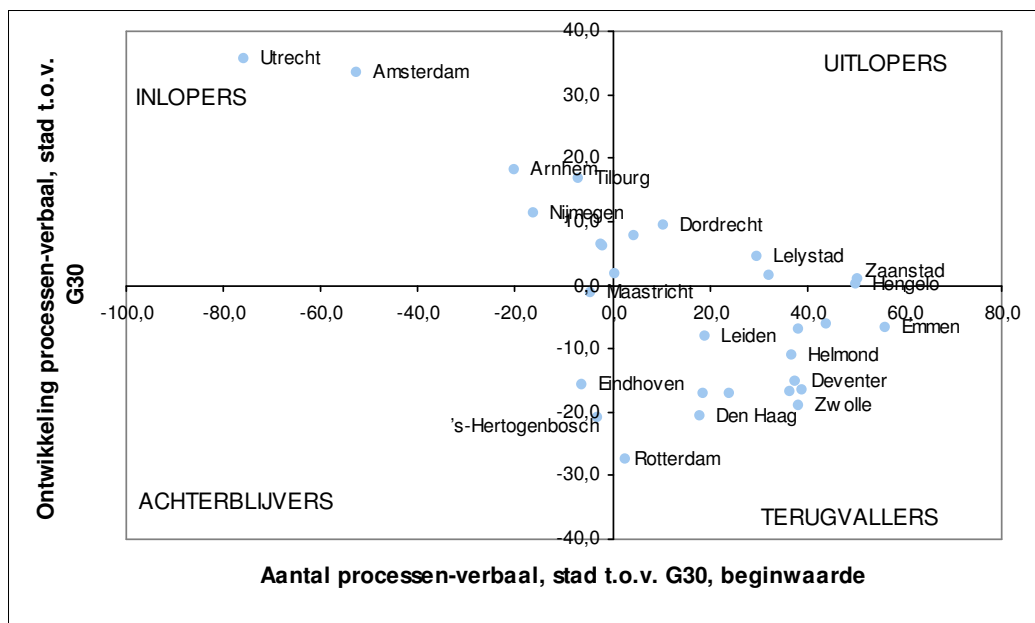

Bron: KLPD HKS

Processen-verbaal

De meest opvallende steden in onderstaand figuur zijn Utrecht en Amsterdam. Zij kennen een mindere beginwaarde in vergelijking met de G30 gemiddeld, maar de ontwikkeling van het aantal processen-verbaal misdrijven per 1.000 inwoners heeft zich gedurende de periode zeer positief ontwikkeld waardoor de steden inlopen ten opzichte van het G30 gemiddelde. Nijmegen, Arnhem en Tilburg lopen eveneens in op het G30 gemiddelde, echter minder ten opzichte van Amsterdam en Utrecht. In totaal blijven drie steden achter, te weten Maastricht, Eindhoven en 's-Hertogenbosch. Verder hebben vooral de steden Heerlen, Schiedam, Arnhem en Emmen een terugval gehad. Nijmegen, Hengelo, Groningen en Enschede zijn de opvallendste uitlopers.

Figuur 6.19 Aantal processen-verbaal wegens misdrijven per 1.000 inwoners in de steden t.o.v. G30 gemiddelde, beginwaarde en ontwikkeling

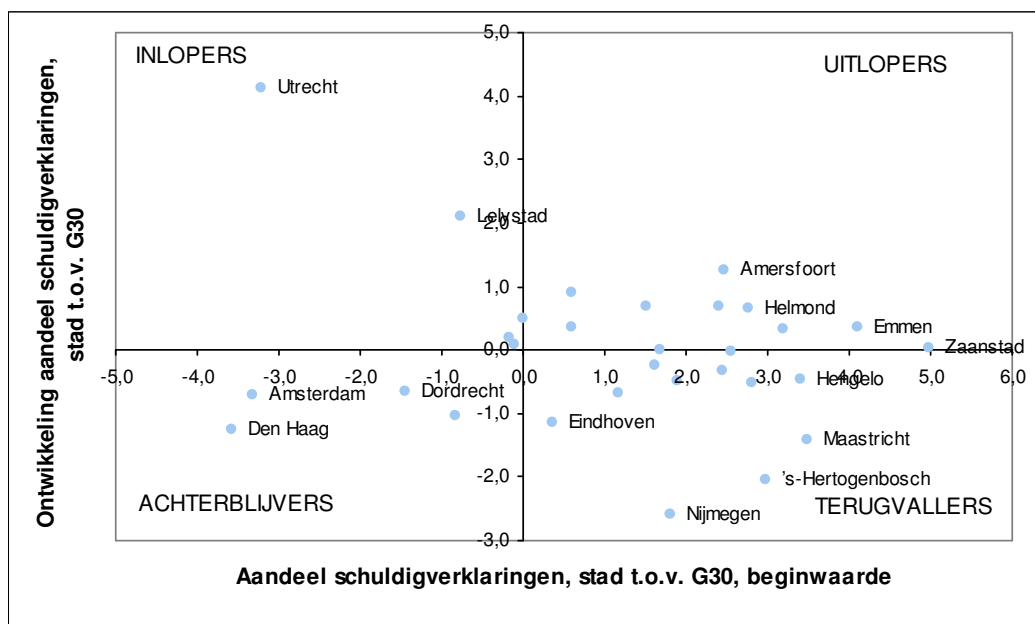

Bron: CBS, Politiestatistiek

Schuldigverklaringen

In totaal hebben 4 steden een inhaalslag gemaakt, waarbij vooral Utrecht aanzienlijk is ingelopen. Arnhem, Dordrecht, Amsterdam en Den Haag zijn de steden die zijn achtergebleven. Van de steden die zijn teruggevallen, zijn Nijmegen, 's-Hertogenbosch en Maastricht de opvallendste terugvallers. Ten opzichte van het G30 gemiddelde zijn 12 steden enigszins uitgelopen.

Figuur 6.20 Aandeel schuldigverklaringen per 1.000 inwoners wegens geweldsdelicten, beginwaarde en ontwikkeling

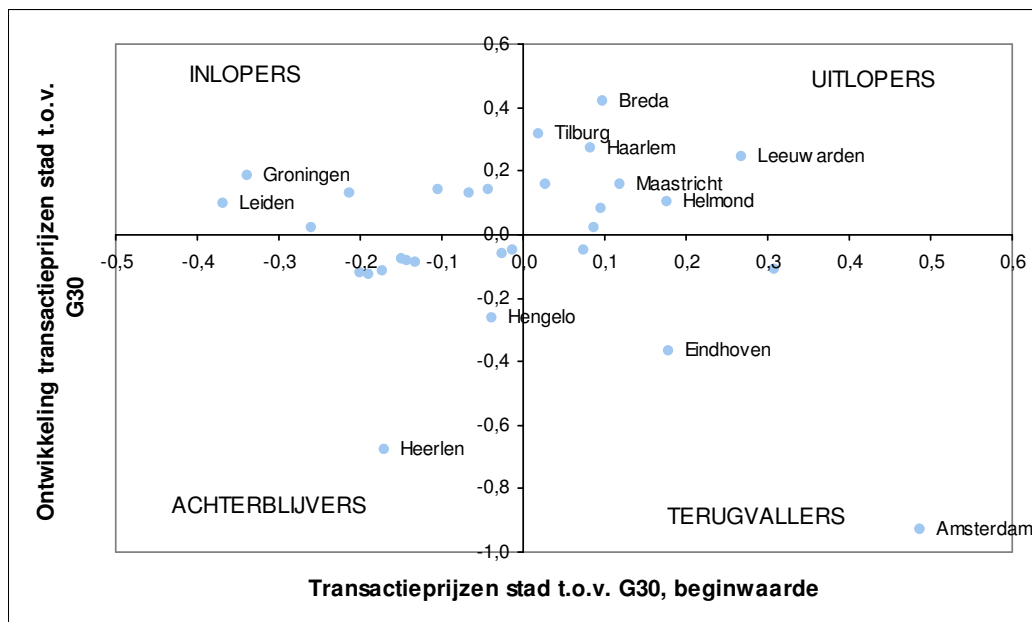

Bron: WODC/Ministerie van Justitie

6.4.5 Doelstelling 9: Duurzaam herstel van de kwetsbare wijken

Transactieprijzen bestaande koopwoningen

Figuur 6.21 Transactieprijzen bestaande koopwoningen in de steden ten opzichte van het G30 gemiddelde; beginwaarde en ontwikkeling

Bron: Kdata

Tien steden blijven zowel bij beginwaarde als ontwikkeling achter bij het G30-gemiddelde. De ontwikkeling in met name Heerlen wijkt in negatieve zin af. Zes steden zijn inlopers, waaronder Groningen en Leiden. Negen gemeenten lopen verder uit. Hier vallen Breda, Tilburg en Haarlem op. Vijf steden zijn terugvallers met als meest prominente daler Amsterdam en in mindere mate Eindhoven.

6.5 Totaal overzicht

Voor elke stad is bekeken hoe vaak de stad scoort als inloper, uitloper, achterblijver of terugvaller. In totaal zijn 21 indicatoren bekeken. Niet voor alle steden zijn echter alle 21 indicatoren beschikbaar waardoor voor sommige steden het totale aantal indicatoren kleiner is. De steden zijn per indicator afgezet tegen het G30-gemiddelde om een beeld te krijgen van de onderlinge verhoudingen tussen de steden.

In figuur 6.22 wordt met behulp van een cirkeldiagram voor de G30-steden de scores op de verschillende typeringen weergegeven. Voor de indicatoren gezamenlijk is gekeken hoe vaak een stad inloper, uitloper, achterblijver en terugvaller is.

Verscheidenheid tussen steden

Amsterdam, Utrecht en Groningen zijn steden die op het merendeel van de indicatoren zijn ingelopen ten opzichte van het G30-gemiddelde, maar ook Den Haag, Venlo, Rotterdam en Heerlen scoren op minimaal acht indicatoren als inloper. Amsterdam, Den Haag en Utrecht maken vooral een inhaalslag bij de thema's ondernemersklimaat en bereikbaarheid, wonen en leefbaarheid. Bij het thema veiligheid lopen Groningen en

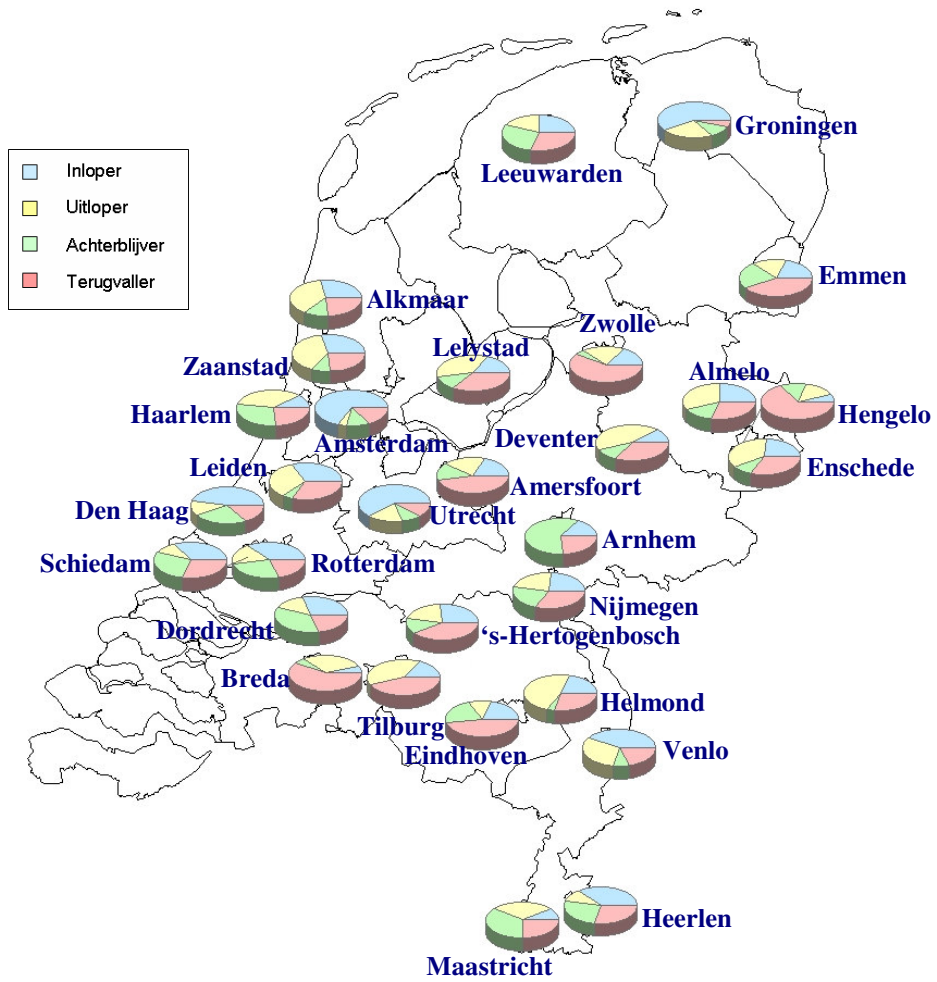
Utrecht in. Amsterdam verbetert zich vooral bij de indicatoren behorend tot het thema werk, arbeidsmarkt en scholing. Venlo, Rotterdam en Heerlen geven per themacombinatie geen eenduidig beeld

Steden die minimaal op acht indicatoren uitlopen ten opzichte van het gemiddelde zijn Helmond, Deventer, Haarlem en Tilburg. Helmond scoort goed op de themacombinaties ondernemingsklimaat en bereikbaarheid, evenals wonen en leefbaarheid. Deventer loopt vooral uit op het thema veiligheid. Haarlem scoort wisselend op de verschillende themacombinaties. In Tilburg heeft het thema werk, arbeidsmarkt en scholing een gunstige ontwikkeling doorgemaakt.

Opvallend is dat Tilburg niet alleen op een groot aantal indicatoren uitloopt maar ook op een hoger aantal indicatoren terugvalt. De terugval is vooral waarneembaar bij de themacombinaties ondernemingsklimaat en bereikbaarheid, evenals wonen. Hengelo, Breda, Zwolle, Eindhoven, Emmen, 's-Hertogenbosch en Amersfoort kennen eveneens een terugval op minimaal acht indicatoren. Deze terugval vindt voornamelijk plaats bij de themacombinaties werk, arbeidsmarkt en scholing, alsmede wonen, leefbaarheid en veiligheid. Op ruim 60 procent van de indicatoren blijft Arnhem achter bij het G30-gemiddelde. Dat is vooral het geval in de thema's werk, arbeidsmarkt, scholing en veiligheid.

De overige steden kennen een veel gelijkmatigere scoreverdeling. Het gaat om de steden Almelo, Dordrecht, Enschede, Leeuwarden, Leiden, Nijmegen, Schiedam, Alkmaar, Lelystad en Zaanstad. Tilburg is door haar verdeelde positie bij uitloop en terugval ook moeilijk te typeren.

Figuur 6.22 Overzicht scores steden

Bijlage 1 Overzicht Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en Veiligheid

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Aantal metingen
Amsterdam	*		*			*		*			4
Rotterdam	*		*		*		*		*		5
Den Haag	*		*		*		*		*		5
Utrecht	*		*		*		*		*		5
Almelo		*		*		*		*		*	4
Arnhem	*		*			*		*			4
Breda	*		*		*		*		*		5
Deventer	*		*		*		*		*		5
Dordrecht		*		*		*		*		*	5
Eindhoven		*		*		*			*		4
Enschede	*		*		*		*		*		5
Groningen	*		*		*		*		*		5
Haarlem			*		*		*		*		4
Heerlen			*			*		*		*	4
Helmond	*		*		*		*		*		5
Hengelo		*		*		*		*			4
Leeuwarden	*		*		*		*		*		5
Leiden			*		*		*		*		4
Maastricht	*		*			*			*		4
Nijmegen	*		*			*		*		*	5
Schiedam			*		*			*	*		4
's-Hertogenbosch	*				*		*		*		4
Tilburg	*		*		*	*		*		*	6
Venlo		*		*		*		*		*	5
Zwolle		*		*		*		*			4
Alkmaar					*		*		*		3
Amersfoort		*				*		*		*	4
Emmen						*		*			2
Lelystad						*		*			2
Zaanstad						*	*	*		*	4

Bijlage 2 Overzicht indicatoren op website

Bevolkingssamenstelling, naar leeftijd, etniciteit, stad+wijk (CBS)
(Potentiële) beroepsbevolking, stad+wijk (CBS)
Nieuwkomers, naar geslacht, etniciteit, stad+wijk (CBS)
Huishoudenssamenstelling (alleenstaanden, partners zonder kinderen, ouders en kinderen, eenoudergezin, overig) (CBS)

Percentage geregistreerde werkloosheid, naar etniciteit, stad
NWW-ers naar leeftijd, duur, etniciteit en opleidingsniveau, stad+wijk (witte vlekken 2002) (RBA/CWI)
% NWW-ers met max. vbo/mavo-niveau, stad (RBA/CWI)
% NWW-ers van 16-25 jaar, stad (RBA/CWI)

% pot.ber.bev. (16-25 jr) max. vbo/mavo-niveau, stad (RBA/CWI)
Arbeidsmarktparticipatie (bruto), stad (deel steden), driejaarsgemiddelde (CBS)

WW-uitkeringen, naar duur, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau, stad (UWV)
ABW-uitkeringen, naar kenmerken (duur, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau), stad+wijk (gemeenten)
WAO/AAW-uitkeringen, naar leeftijd, duur, stad (UWV)

CITO-scores (incl. standaardscore), stad+wijk (CITO)

Aantal banen, stad (CBS)
Sectorstructuur werkgelegenheid, stad (CBS)
Omvang bedrijvigheid, stad (CBS)
Aantal werkzame personen, stad (deel steden) +wijk (witte vlekken) (gemeenten/LISA)
Omvang bedrijvigheid, stad (deel steden) + wijk (witte vlekken) (gemeenten/LISA)
Aantal en aandeel starters, stad (KvK)

Waarderingscijfer ondernemingsklimaat, stad (BGO)
Oordeel ondernemers over startersbeleid, stad (BGO)
Waardering ondernemers kwaliteit bedrijfslocaties (BGO)

Woningvoorraad, stad+wijk (CBS)
% huishoudens met midden- en hoge inkomens, stad (CBS)
Aantal transacties koopwoningen (inclusief prijsontwikkeling), stad
Aantal in- en uitverhuizingen, stad+wijk (CBS)
Aandeel koopwoningen, stad+wijk (CBS)
Gemiddelde WOZ-waardes, stad+wijk (gemeentelijke vastgoedbestanden)

Waarderingscijfer/kentallen eigen woning, woonomgeving, sociale kwaliteit in woonomgeving, openbare ruimte (groen/verlichting/ wegen/speelruimte), voorzieningen (winkels, OV, basisonderwijs, jongerenvoorzieningen)
% inwoners met trots, respect en zelfvertrouwen
Slachtofferschap vernielingen, geweldsdelicten, inbraak, autodelicten, fietsendiefstal
Percentage van de bevolking dat zich wel eens onveilig voelt (algemeen+eigen buurt)
Perceptie verloedering, (overlast, vermogensdelict), dreiging
Allen stad+wijk (Bevolkingsonderzoeken Leefbaarheid en veiligheid)

Kengetal verloedering

Slachtofferschap verstoringen openbare orde, vermogensdelicten

Slachtofferschap vernielingen, geweldsdelicten, inbraak, autodelicten, fietsendiefstal

Percentage van de bevolking dat zich wel eens onveilig voelt (algemeen)

Allen stad (Politiemonitor)

Aantal wegens misdrijven opgemaakte processen-verbaal naar delict

Aandeel jeugdige geh. verdachten van 12 t/m 24 jaar en % zware delicten

Allen stad (CBS)

Aantal gehoorde verdachten wegens misdrijven naar leeftijd, soort dader en delict, stad (HKS/ABRIO)

Aandeel schuldigverklaringen in eerste aanleg bij de rechtbank wegens misdrijven, naar leeftijd en aard van misdrijf (o.a. zware delicten), stad (OMDATA/WODC/SIBA/Ministerie van Justitie)

Bijlage 3 Tijdsbalk stedelijke ontwikkelingen

Tijdsbalk. Gemiddelde ontwikkelingen van de steden onder het GSB, periodes 1995/7-2001 en 2000-2004 (meest recente monitoring)		
	1995/7-2001	2000-2004
I. Sociaal-economische combinatie: Werk, arbeid en scholing		
<u>Doelstelling I: Terugdringen structurele werkloosheid en bevorderen arbeidsplaatsen</u>		
Aandeel geregistreerde werkloosheid*	dalend	-
Aandeel niet-werkende werkzoekenden (NWW) (incl. langer dan 1 jaar)	dalend	constant
Aandeel bijstandsuitkeringsgerechtigden (ABW)	dalend	constant
Bruto participatiegraad	-	licht stijgend
Aandeel WW-uitkeringen	dalend	licht stijgend
Aandeel WAO-uitkeringen	licht stijgend	dalend
Aantal banen	stijgend	eerst stijgend, later dalend
<u>Doelstelling III: Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt</u>		
Aandeel NWW-ers met max. vbo/mavo-niveau	-	dalend
Aandeel NWW-ers van 16-25 jaar	-	stijgend
II. Ruimtelijk-economische combinatie: Ondernemingsklimaat en bereikbaarheid		
<u>Doelstelling II: Versterken economische concurrentiepositie steden</u>		
Waarderingscijfer ondernemingsklimaat	stijgend	constant
Sectorstructuur werkgelegenheid	groei comm. en niet-comm. diensten	groei niet-comm. diensten
Aantal en aandeel starters	stijgend (stagnatie in 2001)	eerst dalend, later stijgend
Omvang bedrijvigheid	stijgend	stijgend
Oordeel ondernemers over startersbeleid	stijgend	constant
<u>Doelstelling VI: Vergroting van de bereikbaarheid van economische activiteiten</u>		
Waarderingscijfer bereikbaarheid	stabiel/licht stijgend	constant
Filezwaarte (hoofdwegen)	stijgend	constant
Bereikbaarheidsindex	-	-
III. Fysiek-sociale combinatie: Wonen, leefbaarheid en veiligheid		
<u>Doelstelling IV: Versterking van de positie van de stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt</u>		
Aandeel huishoudens met midden- en hoge inkomens	stabiel	constant

Tijdsbalk. Gemiddelde ontwikkelingen van de steden onder het GSB, periodes 1995/7-2001 en 2000-2004		
(meest recente monitoring)	1995/7-2001	2000-2004
Aandeel koopwoningen	stijgend	licht stijgend
Aantal transacties en prijsontwikkeling koopwoningen	stijgend	stijgend
Aantal in- en uitverhuizingen (migratiedynamiek)	licht groeiend vestigingsoverschot	dalend, nog steeds vestigingsoverschot
<u>Doelstelling V: Verbetering van de fysieke leefomgeving en leefbaarheid</u>		
Waarderingscijfer woonomgeving/buurt	-	licht stijgend
Waarderingscijfer groenvoorzieningen	eerst toenemend, later (sterk) dalend	licht stijgend
Kengetal verloedering en perceptie verloedering	licht stijgend	constant
Waarderingscijfer openbare ruimte (verlichting/wegen/speelruimte)	-	-
Buurtprobleem overlast	-	licht stijgend
<u>Doelstelling VII: Versterking van de sociale infrastructuur</u>		
Waarderingscijfer sociale kwaliteit in woonomgeving	stabiel, later stijgend	constant
Aandeel inwoners met trots, respect en zelfvertrouwen	-	-
Waarderingscijfer voorzieningen (winkels, OV, basisonderwijs, jongerenvoorzieningen)	-	-
<u>Doelstelling VIII: Verbetering van de veiligheid, tevens veiligheid op scholen</u>		
Perceptie dreiging	licht stijgend	constant
Aandeel bevolking dat zich wel eens onveilig voelt (algemeen/eigen buurt)	eerst daling, later stagnatie tot stijging	algemeen licht toenemend, eigen buurt licht afnemend
Slachtofferschap vermogensdelicten	eerder dalend, na 2000/2001 stijging	constant
Slachtofferschap geweldsdelicten	stijgend	dalend
Slachtofferschap vernielingen		dalend
Aantal wegens misdrijven opgemaakte processen-verbaal naar delict	licht stijgend	licht dalend
Aandeel schuldigverklaringen wegens misdrijven, naar aard van misdrijf	stijgend	licht stijgend
Aandeel jeugdige geh. verdachten van 12 t/m 24 jaar	licht dalend	stijgend

* Uit eerdere jaarboeken (NB De slachtofferscijfers zijn alleen opgenomen op de website)

Toelichting symbolen:

- onvoldoende over gemiddelde ontwikkeling bekend